

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 09471

GEKLIBENE DERTSEYLUNGEN

Emanuel Fershleiser



THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION



NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ע. פערשלייטער

*

געקליבענע דערציילונגען

ע. פערשלייסער

געקליבענע דערציילונגען

פארלאג
י.ל. פרץ
ישראל

1962

EMANUEL VERSCHLEISER
GEKLIBENE DERTZEILUNGEN
(SELECTED STORIES)

Pseudonym — E. HARTNEK

Publishing House I. L. Peretz
Tel Aviv, 31 Allenby Str.

ע. פערשלייסער / געקליבענע דערציילונגען
פאָרלאַג י. ל. פּרעץ, תּל־אָבֿיב, רח' אלנבי 31



Bessie Verschleiser, 3138 Hull Avenue, New York

נ ד פ ס ב י ש ר א ל

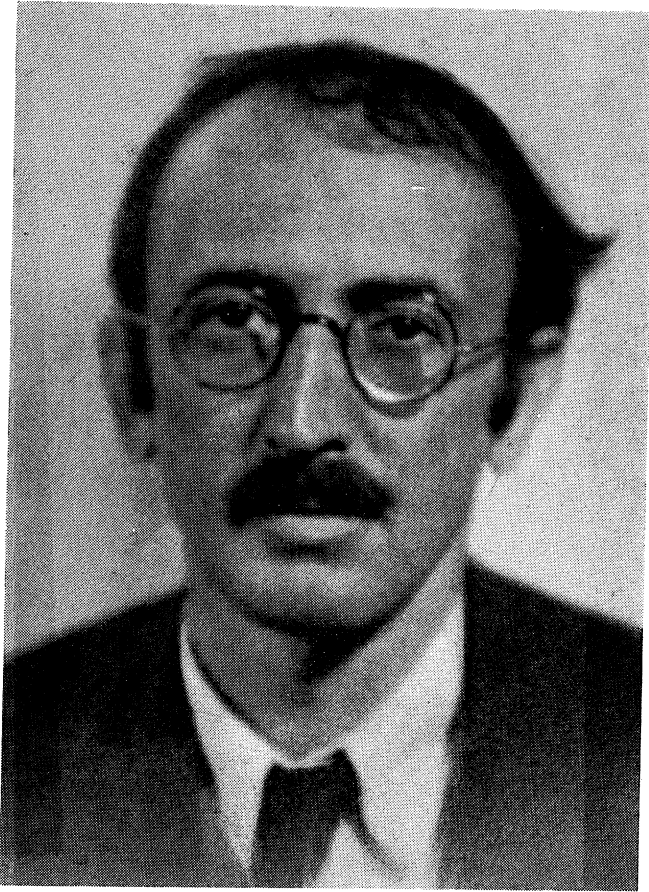
Printed in Israel, 1962

דפוס א. בן־חור, תּל־אָבֿיב, רח' החלוצים 19, טל. 83748

ע. פערשלייסער

*

געקליבענע דערציילונגען



ג. זעלדער

עטלעכע דאנקווערטער

ע. פערשלייסער האָט געהאַלטן אין צוגרייטן זיין בוך דערציילונגען צום דרוק און ער איז פלוצלינג, אין מיטן דער אַרבעט, געשטאַרבן. האָבן עטלעכע פון זיינע פריינד און קאָלעגן זיך אָפּגערופן מיט דער גרייטקייט אַרויסצוהעלפן פאַר טיך מאַכן דאָס ווערק. דער דיכטער מענדל נייגרעשל האָט אָפּגעגעבן זייער אַ סך צייט און מי פאַר צוגרייטן דעם כתב־יָד צום דרוק.

איך קאָן מ. נייגרעשלען נישט גענוג באַדאַנקען פאַר זיין מסירת־נפש, געדולדיקייט און איבערגעגעבנקייט, מיט וועלכע ער האָט דורכגעפירט די אַרבעט.

בעסי פערשלייסער

אַליין

ביי מאירן איז אַצינד די געבעלקעוועטע, פאַררויכערטע שענק־שטוב, מיט די צעקריצטע דעמבענע טישן און בענק, דעם גאַנצן טאָג געווען איבער־געפולט מיט פויערים. מען איז געקומען הערן נייעס, זיך צוגעהערט מיט קאַפּ צו יעדן רעדנער און געפירט לאַנגע וויכוחים: יאָ מלחמה צי נישט מלחמה: גענוי האָט מען נישט געוואָסט ווי ס'האָט געהאַלטן. אייניקע האָבן געזאָגט אַז די קאַזאַקן זענען שוין אַריבער די גרענעץ און מען שלאָגט זיך שוין. אַנדערע האָבן געהערט אַז ס'וועט נאָך אפשר גאַרנישט נישט זיין, ווייל דער אַלטער קיזער אַליין מיט זיך ביים צאָר, ער זאָל אים נישט אַנטאָן אַזאַ בושא און עגמת־נפש אויף זיינע אַלטע יאָרן און ברענגען צו בלוט־פאַרגיסונג...

דערווייל האָבן די דאָרפישע מענטשן, וואָס האָבן געלעבט אַזאַ לעבן ווי זייערע זיידעס און עלטער־זיידעס, געזען מיט זייערע איי־גענע אויגן זאַכן, וואָס מען האָט קיינמאַל נישט געגלייבט, כאַטש מען האָט געהערט פון זיי... ממש ווונדער!

אַט איז מיט עטלעכע טעג צוריק דורכגעפאַרן דורכן דאָרף מיט אַ מוראדיקער שנעלקייט אַ מאַשין, וואָס האָט איבערגעלאָזט נאָך זיך אַ שטיקנדיקן רויך... און נעכטן האָט דאָס דאָרף געזען צום ערשטן מאַל אַ פלימאַשין. גאָר ווי אַן אמתער פויגל. דאָס גאַנצע דאָרף איז אַרויסגעלאָפן, דערהערנדיק דאָס מאַדנע זשומען און דרינ־דזשען אין דער לופטן...

נישט יעדן האָט זיך געוואָלט גלייבן אַז אַ מענטש זיצט אין דעם פויגל. ווער דען טרייבט עס? ווער ווייסט וואָס פאַר אַ כישוף... אַזאַ מענטש איז נאָך אויף דער וועלט נישטאַ, וואָס וואָלט זיך אַריינגע־זעצט אין דעם, האָט איין פויער געזאָגט. אַן אַנדערער פויער האָט געפרעגט: — וואָס וואָלט געווען ווען דער פויגל ווערט עפעס קאַליע און קאַן נישט אַראָפּ אויף דער ערד, נאָר פליט און פליט? אַ שיינע מעשה...

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָבן שוין די פעלדער און די וועגן
געשוויבלט מיט זעלנער, ווי מיט ווערעם נאָך אַ רעגן; זעלנער מכל-
המינים: אַזוינע, וואָס מען האָט אפילו אויף די גרויסע מאַנעווערעס
נישט געזען. טאַקע אַפנים מלחמה!

פּויערטעס האָבן געוויינט, געטראַכט פון זייערע זין,
וואָס זענען אַוועק מיט דער מאַביליזאַציע. ביי מאירן אין שענק אין
געווען קאַפּ-אויף-קאַפּ. טיף אין די נעכט האָט מען געהרימעט אין
די פענצטער און טירן און געשריגן: שנאַפּס, שנאַפּס! מאיר אין
געפּאָרן אין שטעטל אין די פּאַרטאַגן, געבראַכט פולע קאַנען... וויפל ער
האָט געבראַכט, איז נישט געווען גענוג. מען איז נישט אָפּגעטראַטן
פון שענק. עס האָבן געבליאַסקעט די פּאַרביקע מונדירן און העלמען,
ס'האָבן געקלימפּערט די לאַנגע זעבלען... די פרעמדע אונגאַרישע שפּראַך
האָט שוין אַליין געקאַנט אַנוואַרפן אַ שרעק...

בראַנדל, מאירס ווייב, האָט אַלעמאַל געטריבן אירע יונגע

מיידלעך:

— גייט צו רחלען אין קאַמער און פּאַריגלט די טיר. רחל
איז געווען די עלטסטע, פון מאירס ערשטע ווייב, שרה, אַ קליין
געוואַקסן מיידל מיט נישט דרייטע אויגן.

אין פּאַרנאַכט איז רחל אַוועק צו די לאַנקעס אויף יענער זייט
„ריקע“ ברענגען די קו אַהיים פון פּאַשע. ס'איז שוין געווען טונקל
און ס'האָט אויף איר אַ בלאַז געטאַן אַ שרעק פון די אַלטע, פינצטערע
סאַסנע-ביימער. ווען זי האָט שוין געפירט די קו ביים שטריק, איז אַרויס
אַ זעלנער פון וואַלד און אַנגעהויבן פּאַכען מיט די הענט און
שרייען צו איר. רחל האָט אָפּגעלאָזן די קו און אַנטלאָפּן. אויפן וועג
האָט זי זיך אַנגעשטויסן אָן אַ שטיין, דערפילט אַ שרעקלעכן ווייטיק
און מער נישט געוואוסט וואָס עס טוט זיך מיט איר.

מען האָט זי שפּעטער געפונען אַ קרעכצנדיקע, מיט אַ צעבראַ-
כענעם פּוס. אויף דער עצה פון די שכנים האָט זיך מאיר געלאָזט
גיין צום פּריצישן הויף, וווּ די קאַמאַנדע איז געשטאַנען, ברענגען
דעם מיליטערישן דאַקטאָר, דער דאַקטאָר, אַ דאַרער, הויכער יונג, מיט
אַ זילבערנעם קראַגן און הויכע גלאַנציקע שטיוול, האָט נישט גע-
וואַלט אַפּלאָזן די קאַרטן, מיט וועלכע ער און חברה אַפיצירן האָבן

זיך מתעסק געווען אין דער גרויסער סאַליע פון פריצישן הויף. מאיר האָט לאַנג געוויינט און געבעטן זיך ביז ער האָט געפועלט ביים דאַק-טאָר, ער זאָל מיט אים מיטגיין.

דער דאַקטאָר האָט צוזאַמענגעלייגט דעם צעבראַכענעם ביין, אַריינגעלייגט דעם פוס צווישן צוויי ברעטלעך און געזאַגט, אַז דאָס בעסטע וואָלט געווען מען זאָל די קראַנקע אָפּפירן אין שטאַט אין אַ שפיטאַל. ער האָט גערעדט אין זיין צעבראַכענעם דייטש, מיט אַ שטרענגער מינע, צו די אַרומשטייענדיקע מענטשן:

— רויק, נישט וויינען. שפיטאַל. געזונט ווערן.

ער האָט געקוקט מיט רחמנות אין זיינע שוואַרצע, גליענדיקע אויגן אויף רחלען, וועמענס פיבעריש, ליידנדיק פנים האָט באַקומען עפעס אַ נייע, אַ ווייבערישע שיינקייט, און זי געטרייסט:

— בראַוועס מיידל, שפיטאַל. אַרומגיין, אַדיע.

גיי דינג אַ פּור אין אַזאַ צייט און שיק זי אין שפיטאַל... מען זאָל זי נאָך פאַרסמען... אַלע שכנים האָבן געוואָרנט מאירן, ער זאָל נישט וואַגן אין אַזאַ צייט שיקן דאָס קינד אין שפיטאַל, אויב ער וויל זי נישט אַוועקהרגענען... רחל איז געווען אין פיבער. זי האָט אָפט גערעדט פון היץ און גערופן: מאַמע.

די אַלטע, האַלב-בלינדע אַנטאַשקע, וואָס האָט געהאַט אַ נאַמען פאַר אַ שטיקל דאַקטאָרקע אין דאָרף, האָט זיך איצט איבערגעפעקלט מיט אירע עטלעכע זאָכן צו מאירן אין שטוב און נישט אָפּגעטראָטן פון רחלען. ווען פרעמדע מענטשן זענען געווען אין שטוב, האָט זי מיט איר אייביק-פאַרוויינט קול געזיפצט: „אי, בידנאַ שיראַטאַ“ (אַרעמע יתומה).

*

עס האָבן זיך צעפלאַקערט די ערשטע גרויסע שלאַכטן אין גאַ-ליציע. דורכן דאָרף זענען אַ סך מאָל געגאַנגען עסטרייכישע רעגיר-מענטן מיט בלומען אין די היטלען: לוסטיקע, זינגענדיקע, ווי ווער ווייסט וואָס פאַר אַ גליקן ס'וואָלטן אויף זיי געוואָרט... דאָרפסלייט זע-נען געלאָפּן, ווי אויף ביין ווונדער, קוקן אויף די באַסניאַקעס. מיט רויטע, קיילעכדיקע היטלעך, ווי שיסעלעך, מיט ליימיק-ברוינע פנימער, אויף וועלכע מען האָט געזאַגט אַז זיי זענען טערקן און האָבן צו עטלעכע ווייבער...

ס'האט נישט גענומען לאנג און די זינגענדיקע זעלנער האבן זיך ווידער באוויזן אין דאָרף, אין צעריסענע, פאַרבלוטיקטע מונדירן... ס'האָבן זיך געשלעפט לאַנגע רייען וועגענער מיט פאַרווונדעטע. ווי בעטלער האָבן זיך זעלנער געשלאַנדערט פון שטוב צו שטוב, געבעטן אַ שטיקל ברויט, אַ טרונק מילך.

די פויערים האָט נישט געאַרט וואָס די עסטרייכישע האָבן געהאַט די מפלה, אָבער זיי האָבן מורא געהאַט פאַר יענע טיילוואַנים, וואָס ברענען, ראַבעווען און הענגען... ס'קומט אויס נאָר צו אַנטלויפן... נו, און דאָס אַנגעקליבענע ביסל גוטס, וואָס מען האָט געהאַרעוועט אַ גאַנץ לעבן דערויף? ס'וועט אויסקומען ערגעץ אויסגיין פון הונגער און מגפות... ווייניק האָט מען זיך אַנגעהערט פון אַלטע צייטן?...

דורך די גלייאַקע זומער-טעג האָט מען פיבעריש געאַרבעט, אַראַפצונעמען די תבואה — כאַטש דער שוואַרצער יאָר ווייסט פאַר וועמען... די נעכט — אַזאָ געבענטשטע דאָרפישע שטילקייט, אָו עס איז שווער געווען צו גלייבן אין קומענדיקן אומגליק. אין איינער אַזאָ זומערדיק־שמעקעדיקער נאַכט, ווען אַ גרויסע, רויטע לבנה האָט זיך אַרויסגערוקט פון וואַלד, האָט זיך דאָס ערשטע מאל דערהערט אַ טעמפ, בייז ברומען פון האַרמאַטן, זיך צעטראַגן איבערן דאָרף און איבער די אַרומיקע פעלדער...

ווי צעשראַקענע חיות, וואָס דער האָרן פון יעגער האָט אַרויס־געטריבן פון זייערע נאָרעס, זענען צעשוּיבערטע האַלב־נאַקעטע פויע־רים אַרויס פון די נידעריקע שטרוי־באַדעקטע כאַטעס, צוזאַמענגעשאַרט זיך אין גראַמאַדעס, געקוקט צעטומלטע צום וואַלד, צוגעלייגט די אויערן צו דער ערד... שוין נישט ווייט אָפנים. אַלטע זעלנער האָבן געפרוּווט טרעפן פון וואַנען דאָס שיסן קומט. אויפן באַפעל פון די טאַטעס, האָבן זיך יונגען געלאָזט אויף די לאַנקעס ברענגען די פערד. מען האָט זיך גענומען פאַקן. ווער ווייסט, אפשר שוין מאַרגן...

ביי מאירן אין שענק האָבן זיך די שוּיבן אין די פענצטער צעציטערט. דאָס גאַנצע הויזגעזינד איז אויפגעשטאַנען. מען האָט אַנגעצונדן דעם לאַמפ. מען איז געלאָפן צו די פענצטער, געפרוּווט עפעס זען אין דער פינצטערניש...

— קינדער, לאַמיר נעמען פאַקן. מערצישעם מאַרגן דאָרף מען

אָוועק, כל־זמן די באַן גייט נאָך, — האָט בראַנדל געזאָגט.
מאיר, וואָס איז פון אייביק אָן געווען אַ פאַרהאַוועטער, אויסגע־
האַרעוועטער ייד, מיט וועלכן ס'ערשטע ווייב האָט קאָמאַנדעוועט און
איצט דאָס צווייטע, איז אַרומגעלאָפֿן איבער די שטיבער, זיך אָפּגע־
שטעלט ביי די פענצטער, געפרוּווט עפעס פאַרטראַכטן און ווידער
אַרומגעלאָפֿן. אָבער פּלוצעם איז ער שטיין געבליבן אינמיטן שטוב
מיט אַ צעעפנט מייל.

ער האָט בגנבה אַ קוק געטאָן צום בעט, וווּ רחל איז געלעגן,
מיט אַ פינגער גענומען ווינקען צו בראַנדלען, זי זאל אַריינקומען אין
דער צווייטער שטוב.

— שאַ, שאַ, יוי אַזוי וועט מען מיטנעמען רחלען? אין דער
באַן וועט זיך טאָן סכּנות־נפּשיות... וווּ וועט מען איצט קריגן אַ פּור?
— בראַנדל, וואָס וועט מען טאָן? וואָס וועט מען טאָן, בראַנדל? —
מאירס צאָפלעניש האָט בראַנדלען צום סוף דערצאָרנט:

— וואָס־זשע ווילסטו פֿון מיר? בלייב דאָ מיט איר.
— שאַ, שאַ, בראַנדל — האָט זיך מאיר געבעטן, — נישט
אַזוי הויך...

בראַנדל, אַ ווייבל אַ דאָרט, אָן אויסגעדיינערטס, מיט אַ צע־
שעטקעוועט פנים, ביזע שטעכיקע אויגן (פול מיט שלעכטס, האָט
מען אויף איר געזאָגט אין דאָרף), האָט איצט אויסגעזען ווי אַ יאָזש
וואָס קוילערט זיך צונויף, אַלע שטעכלקעס אָנגעשפיצט. זי האָט גע־
שיפעט: — איך קען דיך, מאיר... מיינע קינדער זענען ביי דיר גאָר־
נישט... איך קען דיך, מאיר...

— איך בעט דיך, בראַנדל, גאָט איז מיט דיר... ס'איז דען נישט
מיינע קינדער?

מיט שאַריען איז מאיר אָוועק אין דאָרף זוכן אַ פּור. אָן
עבירה געווען די מי. ער איז אַרומגעלאָפֿן פון איין עק דאָרף צום
אַנדערן און גארנישט געפּוועלט. גויים האָבן זיך אָפּגעקערט פון אים,
געשפיגן. אַ פאַרגאַטענער מיט שווייס, מיט פאַרווירטע אויגן, איז ער
אָוועק צו סראָלן, דעם מילנער, פרעגן אָן עצה. סראָל, אַ נידעריקער,
קרעפּטיקער ייד, מיט אָן אַשיק־גרויער באַרד, איז געשטאַנען אין טלית
און תּפּילין און געדאָונט. די ליידיקע שטוב, מיט די איבערגעקערטע

בעטן, האָט מאירן אַ קיל געטאָן ביים האַרצן. סראַל האָט נישט גע-
וואַלט אויסרעדן און מאיר האָט געמוזט וואַרטן ביז יענער האָט אויס-
געשפיגן נאָך „עלינו“. דערנאָך האָט סראַל אים דערציילט אַז ער האָט
נאָך לעצטע וואָך אַוועקגעשיקט דאָס ווייב און קינדער. ער האָט מאירן
אויסגעהערט שווייגנדיק און געענטפערט, אויסשטרעקנדיק אַ פינגער
ברוגו, אַ ביסל שפעטיש, מיט אַ קול וואָס האָט אַרויסגעזעצט אין
שטראַמען:

— וואָס בין איך אַ רב? דו, מאיר, ביסט תמיד געווען אַ
גאַנצער חכם, וואָס קומסטו צו מיר פרעגן עצות? איך בלייב דאָ! ווו
וועל איך לויפן? גיין אין די הייזער?...?

אַהיימגעקומען, איז מאיר אַוועקגעפאלן אויף אַ בענקל לעבן
שאַפקעלע מיט פלעשער. זיינע אויגן האָבן עפעס אַרומגעזוכט איבער
דער גרויסער מרה־שחורהדיקער שטוב. ער איז געזעסן און געזעסן...
צו זען מאירן, דעם תמיד האַוועדיקן, זיצן אַזוי אינמיטן טאָג
מיט פאַרלייגטע הענט, האָט אפילו בראַנדלען אָפגעשראַקן... זי האָט
זיך געוויזן, אַ קוק געטאָן און גאַרנישט נישט געזאָגט... זי האָט מיט
אירע יונגע מיידלעך געשלעפט קלומיקעס, פעק, און אַלע מאַל אויפ-
געהויבן אַ געוואַלד. מאיר זאָל הערן: — נו, שוין גוט, האָ? זי
האָט נישט לאַנג אויסגעהאַלטן, אַריין צו מאירן, מיט אַ געשריי: —
נו וואָס וועט זיין דער סוף, זאָלן מיר אַלע אויסשטרעקן די העלדזער?
— פאַר! ווער האַלט דיך? — האָט מאיר געענטפערט.

בראַנדל האָט געשריגן: —

— וואַרט, מאיר, וועסט חרטה האָבן, מאיר...

די מיידלעך האָבן אויפגעהויבן אַ יללה. מאיר האָט זיך גע-
שטעלט דאָווענען מיט אַ גרויס געשריי און קלאַגעכץ... אתה גבור
לעולם אדני, אוי וויי טאַטע... האָט ער געשריגן. ער האָט מיט די פויסטן
געקלאַפט אין וואַנט, געקאַרטשעט זיך און געבויגן דעם קאַפּ נידעריק,
ווי אַ ביימל באַפאלן פון שטורעם.

*

רחל האָט זיך אויפגעוועקט פון אַ חלום. זי איז געגאַנגען
דורך אַ לאַנקע. דאָס גראַז איז געווען אַזוי געדיכט און הויך, ווי אַ
וואַנט. ס'האָט זיך געוויקלט אַרום די פיס און די הענט. זי האָט זיך

געוואלט זעצן, נאר זי האט מורא געהאט. א סאלאוויי האט זיך צע-
זונגען אין די קשאקעס אזוי זיס, נאגנדיק, אז ס'האט געריסן ביים
הארץ. פלוצעם איז דורכן טיפן גראז געקומען צו רייטן א זעלנער. זי
האט זיך געוונדערט וואס זי האט גארנישט נישט קיין מורא געהאט.
זי האט צו אים געזאגט ווי צו אן אלטן פריינד: — הער נאר, ווי
דער סאלאוויי זינגט אז דאס הארץ צעגייט. — דער זעלנער האט צו
איר געזאגט: — קום, זעץ זיך רייטן לעבן מיר. — דערויף האט זי
געענטפערט: ניין, דו גיי אראפ, איך וויל אליין רייטן. — דער זעלנער
האט זיך דערפון זייער צעלאכט. ער איז אראפ פון פערד און איר
געהאלפן זיך ארויפזעצן. דער זאטל איז געווען ווארעם און ס'האט
זי דורכגענומען א ברענענדיקע ווארעמקייט. זי האט זיך געלאזט
אין גאלאפ און זיך געדריקט מיטן גאנצן בויך צו די זייטן פון פערד,
כדי נישט אראפצופאלן. ס'איז אלץ מער הייס געווארן. דאס בלוט
האט איר געזעצט אין פנים. מיטאמאל האט זיך דאס פערד ספלאך
שעט, און אוועק ווי א ווילדער. זי האט עס אנגעכאפט ביי דער גריווע,
אנגעהויבן שרייען. דער זעלנער איז איר נאכגעלאפן און איר נאך
געשריגן: — האב נישט קיין מורא! האב נישט קיין מורא! ס'וועט
דיר גארנישט נישט געשען. — באַלד האט זיך דאס פערד אנגעשטויסן
אז א שטיין און זי איז אראפגעפאלן, א שרעקלעכן ווייטיק דערפילט...
ווען זי האט זיך אויפגעוועקט, איז דער פאטער אירער גע-
שטאנען לעבן איר און געפרעגט: — ווי פילסטו זיך, רחלע? — זי האט
זיך דערמאנט: מיט א סך יארן צוריק, ווען די מאמע האט נאך גע-
לעבט, האט שפעט ביינאכט פארן שלאפן גיין א שיכור אנגעהויבן
קלאפן אין טיר, געוואלט בראַנפן... די מאמע האט שוין נישט גע-
קאנט מער אויסהאלטן און זיך צעשריגן, אז מ'זאל אים ארויסטראגן
א פלעשל בראַנפן און פון אים פטור ווערן... אבער דער טאטע האט
געשלעפט די שטיוול און געזאגט קריאת־שמע אויפן קול, גלייך ווי גאר-
נישט. זי האט דעמאלט דערפילט אזא גרויס ליבשאפט און דרך־ארץ
צום טאטן... געווען זיכער, אז ער וועט זי באשיצן פון אלעם שלעכטן...
די מורא איז אוועק, זי האט געזאגט צו דער מאמע: — גיי שלאפן.
מאמע, וואס אַרט דיך? — איצט האט זי מורא... ער איז נישט דער
זעליקער טאטע, זינט ער האט נאכאמאל חתונה געהאט... זי האט אים

פארסט מיט איר שלעכטסקייט... וואס־זשע וועט געשען מיט איר?...
וואלט מען זי אין פעלד איבערגעלאזן אויסגיין...

*

בראנדל האט נאך לאנגע איינטענה'כצן געפועלט ביי מאירן,
ער זאל זי און די צוויי מיידלעך פארן באזעצן אין שטאט און דערנאך
צוריקקומען צו רחלען... וועט די סכנה אריבער, וועלן זיי אלע צו-
רייקומען... אויב נישט, וועט ער זען רחלען ארויפפאקן אויף א גוי-
שער פור, ס'וועלן זיך אוודאי א סך פורן לאזן אין וועג... זי האט
געהאט אירע חשבונות...

פארן אוועקפארן האט מען רחלען אויפגעוועקט און איר אלץ
געגעבן צו פארשטיין. די שטיף-מוטער און די מיידלעך האבן זיך
מיט איר געזעגנט מיט קושן און געוויינען, ווי מען געזעגנט זיך
מיט א קראנקן פאר כל-נדרי... בראנדל, א געניטע קלאגערין, האט
זיך צעלאזט אויף א קול: — אוי און וויי איז אונדז... וואס מען האט
זיך דערלעבט?... פארוואס שטראפסטו אונדז און, פאטער אין הימל?...
מאיר האט געווישט די טרערן, וואס זענען אים געלאפן איבערן פנים
און אריינגערעדט רחלען אין פנים אריין:

— איך וועל נאר צופירן די מאמע און די קינדער... זיי פאר-
זארגן, וועל איך צוריקקומען... כ'האב איבערגעלאזט געלט... אנטאשקע
וועט מיט דיר זיין... זאלסט גארנישט מורא האבן, הערסט... זאלסט
גארנישט טראכטן... איך וועל מערצישעם נאך אפשר מארגן זיין צו-
ריק... הערסט, רחל... הערסט רחל...

רחל האט געהאפט: אפשר וועט זי זיך אויפוועקן און ס'וועט
זיך ארויסווייזן: א בייזער הלום. ס'איז איר פינצטער געווען פאר די
אויגן, זי האט געחלשט.

*

ווען רחל איז געקומען צו זיך, איז זי געווען ווי איינער, וואס
האט געכאפט א שטארקן קלאפ, פון וועלכן די געדאנקען האבן זיך
ביי אים צעמישט. קאן דאס זיין אז מען האט זי דא און איבערגעלאזן
א קראנקע, איינע אליין, אין אזא צייט?... ווען זי קאן אפילו אליין
נישט אראפ פון בעט... זי זעט דאס פארוויינטע פנים פון פאטער, די
קושן און געוויינען שטייען נאך פאר די אויגן... האט מען זי דא

איבערגעלאזן איינע אליין אין הויז? (אָבער רבונן של עולם, ס'איז דאָך נישט צו גלויבן, ס'איז נישט מעגלעך...).

דאָס באַוווּסטזיין פון דעם געשעענעם פאַרגיסט זי ווי אַן אַנד געשוואַלענער טייך, וואָס האָט איבערגעריסן אַ דאַמבע. אַ ציטער באַפאַלט אַלע גלידער, אַן אַנגסטיקער שווייס שלאָגט אַרויס אויף איר לייב...

דער טאָג ציט זיך לאַנג, ווי אַ יאָר, מיט אַ פאַרהאַקטער, אומ־גליק־אַנוואַגנדיקער שטילקייט. די אויסגעליידיקטע שאַפעס און בעטן אין צעפראַלטן הויז, די שמאַטעס און פאַפירן אויפן דיל, וואַרפן אַן אַן אימה. אין האַרצן האָט זיך איינגענורעט אַ קראַט און גראַבט, און גראַבט. דער פיין ווערט אַלץ שטאַרקער. ס'איז שוין שווער צו דער־ליידן. דעם ביטל פיבערדיקן שלאָף רויבן קאַשמאַרדיקע חלומות...

ס'קומט דער צווייטער טאָג. רחל ווייסט איצט גאַנץ באַשטימט אַז מען האָט זי אָפּגענאַרט, מען האָט זי אומישנע איבערגעלאָזן איינע אליין. זי קאָן עס נישט באַגרייפן. און דער טאַטע, דער טאַטע?... זי טראַכט, טראַכט. טראַכטענישן וואָס פאַרסמען דאָס בלוט, וואָס צע־רייסן דאָס האַרץ. דער טויט וואַלט געווען בעסער פון די געדאַנקען... איר פנים פאַרציט זיך מיט געלקייט פון אַ מת...

די בלינדע אַנטאַשקע האָט זיך אַרומגעשלאַנדערט אין די שטי־בער, ווי זי וואַלט אָפּגעשאַצט איר נייע באַלעבאַטישקייט... פון פאַר־שמאַלצעוועטן הייבל זענען געפאַלן אויף איר איינגעשרומפן האַלב־טויטן פנים ברודיקע קאַלטענעס ווייסע האַר, ווי קליאַטשע. מיט אַ וויינענדיק בעטנדיק קול פון אַ בעטלערקע האָט זי זיך נאַכגעפרעגט ביי רחלען:

— טאַכטער, ס'איז דאָ וואַרעם ווינטער?... כ'קאָן נישט פאַר־טראַגן די מינדסטע קעלט. מיינע פיס...

די רוסן זענען אַריינגעקומען אין דאָרף דעם צווייטן טאָג. אַריינגעקומען אַן אַ שאַס, און זיך צעגאַסן איבער אַלע וועגן און פעלדער, ווי אַ היישיעריק. זיי זענען געגאַנגען דורך אַן אויסגעשטאַרבן דאָרף. קיין לעבעדיק באַשעפעניש האָט זיך נישט געוויזן. אַז ס'האַט זיך אַריינגעריסן צו רחלען אין קאַמער אַ ווילד־אומבאַקאַנט געזאַנג, באַגלייט מיט פיפן, דאָס באַרימטע זינגען און פיפן פון די רוסישע

חילות, האט די בלינדע אנטאשקע, א דערשראקענע אויף טויט, זיך צוגעשארט צו דער קראנקער רחל, ווי זי וואלט געזוכט שוץ ביי איר, און געפרעפלט תפילות...

די טויטע שטילקייט פון די עטלעכע טעג איז געווען פאריי־ בער. די מורא און טראכטענישן — פאריבער. דאס אומגליק איז גער־ קומען און זי איז איינע אליין...

די שטוב האט זיך אָנגעפילט מיט קולות — אַזוי ווי ווענט וואַלטן זיך צעפאַלן: אַ הודושען פון אומציייליקע וועגענער, געזאַנגען, פייפערין, שיסעריי, שפעטער האָט אַ רויטער אָפשיין פון אַ פייער אַריינגעדראַנגען אין שטוב. רחל איז געלעגן ווי אין אַ הינער־פלעט, אַן כוח אין די גלידער, אַ ציטערנדיקע, אין דערוואַרטונג פון טויט...

ערגעץ אין אַ שפעטער ביינאַכטיקער שעה איז אַריינגעפאַלן אין שטוב אַ צעוואַקסענער קאַזאַק אין אַ הויכער פאַפאַכע, מיט אַ בלאַנדן זשמוט האָר איבער דעם רעכטן אויג. ער איז אַריין אין שטוב און געבליבן שטיין אַן אויסגעשטרעקטער, אַ וואַכער, ווי אַ הונט אין אַ פרעמדן וואַלד, וואָס ציט דעם ווינט מיט דער נאָז. די בלינדע אַנטאַשקע האָט זיך צוגעשאַרט צו זיינע הענט און זיי אַרומגעכאַפט: — טאַטעלע, זינדעלע, אַ קראַנקע, אַ פאַרלאָזענע, לאָז צורו.

דער זעלנער האָט זיך צוערשט דערשראַקן, דערנאָך מיט אַ מאַך פון דער האַנט זי אָפגעשטופט און אַריין אין דער צווייטער שטוב. דערזען רחלען, איז אַ פייערל אים איבערגעלאָפן איבערן פנים. ער האָט זיך אין איר איינגעקוקט מיט פאַרזשמורעטע אויגן. צו געגאַנגען אויף די שפיץ־פינגער און אַ ריס געטאָן דעם צודעק פון בעט. דערזענדיק דעם פאַרבאַנדאַרזשירטן פוס, איז ער געבליבן שטיין אַ ברוגזער, אַ באַליידיקטער, ווי מען וואַלט אים דאָ עפעס אָפגעטאַן אַ שפיצל, און נישט געווסט וואָס צו טאָן. מיטאַמאַל האָט ער אַ שפיי געטאַן, אַרויסגעלאָזט אַ קללה און פאַרשאַרנדיק דעם לאַק האָר אונט־טערן אויער, האָט ער זיך צעשריגן: „יעוורעיס פאַרשאַלטענע“. און נאָך און נאָך...

נאָך עטלעכע זעלנער זענען אַריינגעפאַלן אין מאירס שענק־שטוב, געשלעפט דעם צודעק פון רחלס בעט, געקלאַפט זי איבערן צעבראַכענעם פוס. צו זען צי ס'איז נישט קיין אַנשטעל...

טעג און נעכט האָבן געשטראַמט דורכן דאָרף ענדלאָזע מחנות רוסישע פּיעכאַטע, אין די גרויע, לאַנגע שינעלן, מיט זייערע פּיר-עקיקע באַנגעטן, ווי שפּיזן... געשפּאַנען פּערד האָבן געשלעפט קאַנאַנען, מיט אויסגעשטרעקטע לאַנגע העלדזער, ווי פּאַרצייטיקע מאַנסטערס, די מיילער איצט פּאַרדעקט, אַבער גרייט צו שפּייען מיט פּייער און פּאַרוויסטונג... און נאָך זיי אומענדלעכע רייען אַמוניציע-וועגעלעך... ווילדע שוואַרצע רייטערס, מיט שווערע האַריקע פּעלערינעס, זענען געריטן שטאַלץ אויסגעשטרעקט אויף זייערע פּערד... ווען זיי האָבן זיך געלאָזט אין גאַלאַפּ, איז געווען ווי אַ שוואַרצער וואַלקן וואַלט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד...

ווער האָט זיך געקאַנט אַנטקעגנשטעלן? די עסטרייכער זענען אַפּנים אַלץ ווייטער אַוועקגעלאָפּן, די רוסן נאָך זיי. ווען דער ווינט איז געקומען פון מערב האָט מען געקאַנט הערן דעם אַפּהילך פון די ווייטע שלאַכטן. אַ טיף ברומען פון די האַרמאַטן האָט זיך געטראָגן איבער די פּעלדער ווי דאָס וואַיען פון הונגעריקע, אומעטיקע חיות. אין דאָרף איז מען אַרויס פון די באַהעלטענישן, די רוסישע זעלנער האָבן זיך אויפגעפירט זייער פּריינדלעך, גערעדט צו די פּויער-רים אַ שפּראַך, וואָס האָט געקלונגען ווי זייער אייגענע — פּאַרט קריסטן, כאַטש פון אַן אַנדערן גלויבן...

דאָס דאָרפישע לעבן האָט זיך צוריק אומגעקערט צום אַלטן שטייגער — רויק שטיל. עטלעכע זעלנער זענען אינגאַנצן געבליבן אין דאָרף. איבער די נידעריקע שטרויבאַדעקטע פּויערישע כאַטעס זענען געלעגן זומערדיקע, צעגליטע הימלען. דער דאָרפישער וועג וואָס איז געווען פּאַרשיט מיט אַ געדיכטן שטויב, איז געלעגן אַן אומעטיקער ווי עס וואַלט זיך אים געבענקט נאָך מענטשן...

אַמאָל זענען דורכגעריטן אַפּטיילונגען טשערקעסן, אין זייערע לאַנגע האַריקע פּעלערינעס. פּויערים האָבן מיט פּחד אַראָפּגעכאַפּט די היטלען: ווילדע מענטשן!

די עטלעכע אימהדיקע טעג זענען איבער רחלען אַריבער ווי אַ שווערער וואַגן. זי איז איצט געלעגן גאַנצע טעג מיטן פנים צו דער וואַנט. אַנטאַשקען, וואָס האָט זי געוואַלט אויפמונטערן מיט רייד, האָט זי געענטפערט מיט האַלבע ווערטער און זי אַנגעקוקט

ווי זי וואָלט זיך געפרוּווט דערמאָנען זװי זי איז. אין די אָונטן, ווען דאָס װאָיענדיקע ברומען פון די האַרמאַטן האָט אָנגעפילט די שטוב, האָט די גייע, װאָס איז געשלאָפן אין דער צװײטער שטוב, זיך אױפֿ־געװעקט פון רחלס יאָמערלעך געװײן. בײַ דער אַלטער גייע האָבן די אױגן אָנגעהױבן נעצן, און די צעקאַרטשעטע ליפן מורמען תפילות.

*

דער זומער איז אױסגעגאַנגען װי אַן אױוון װאָס קילט זיך אױס. ס'האַט אַ בלאַז געטאַן מיט אַסיען־װײַטן — אַן אָנזאַג פון סלאַטעס, מראַקעס און גאַס־רעגנס. די פעלדער און לאַנקעס און װעלדער האָבן פאַרלוירן זײער פאַרביק באַדעקעכץ, ס'האַט זיך באַװיזן אױף די נאַקעטע פעלדער דער נײער שניט פון הײַ־אַר: קופּקעלעך קלײנע נידעריקע צלמים — אַן אײבערבלײבעכץ פון די שלאַכטן. די לופט האָט געקלונגען מיט געשרײען פון קראַען, װאָס האָבן זיך באַװיזן אין גאַנצע װאַלקנס.

אין אײנעם אַ נאַכמיטאַג איז צוריקגעקומען זאַלקע דער מיל־כיקער, דעם דאַרף אַזױ גוט באַקאַנטער „זאַלקע“. שקאַצײמלעך זענען אים נאַכגעלאָפן מיט געשרײען: „זאַלקע האָט זיך צוריקגעקערט“. ער איז געװען זײער באַליבט בײַ יעדן: אַ שטילער, באַשײדענער מענטש. דאָס גוטע פנים פאַרצערט און אומעטיק, אין די קלאַרע כמעט קינ־דערשע אױגן אַ גוטמוטיק פײערל פון אײנעם װאָס נעמט אַן אַלץ באהבה. ער איז געװען אין דער זעלביקער, נאַר נאָך מער פאַרלאַטעטער. שימל־גרינער בורקע, אונטערגעגאַרטלט, די הױזן אַרײַנגעשטעקט אין פאַרבלאַטיקטע שטײוול.

ער האָט דאָס װײב און קינדער אײבערגעלאָזן אין לעמבערג, געקומען צוערשט זען, צי ס'איז דאָ װװײן אַהײמצוקומען. אין זײן אַרעם הײזל האָט ער געפונען אַ יונגן ערשט חתונה־געהאַטן שגץ און זײן יונג װײבל. קױם מיט מי האָט ער געפועלט בײַ זײ אַז זײ זאלן אים צוריקגעבן אַ העלפט פון דעם הײזל. איז ער אַװעק זוכן זײן צערויבט ביסל גוטס צװישן די גױים. די פאַרשעמטע גױעס האָבן געטענהט, אַז די רוסן האָבן זײ אַװעקגעשענקט די יידישע זאַכן און צוגעזאַגט אַלץ אָפצוברענגען ביז אין שטוב אַרײן.

אַז די גױים האָבן זאַלקען דערצײלט װעגן רחלען, איז ער

באלד אַוועקגעלאָפֿן צו איר. אויף רחלס דערשטוינט נאָכפרעגעכץ האָט
ער אַ לאַך געטאָן:

— נו, זעסט דאָך... ווירזשע זאָל איך דיר אָנהויבן... גאָט צו
דאַנקען, מען האָלט שוין אַזוי ווייט...

כאַפּנדיק, ווי זיין שטייגער, האָט ער דערציילט, ווי אַלע פּליכט-
לינגען האָט מען פאַרשלעפט קיין אונגאַרן, קיין בעימען, אָבער ער
איז נישט געווען קיין נאר, אַראָפּגעכאַפט זיך אין לעמבערג... גע-
וואָלט בלייבן נאָענט צו דער היים... אַזאַ שטאַט, עפעס אַ קלייניקייט...
נו, און, גאָט צו דאַנקען, עס איז אַריבער בשלום... ווען די רוסן
זענען אַריין קיין לעמבערג, האָט ער באלד זיך אָנגעהויבן סטאַרען,
ער זאָל קאַנען צוריק אַהיימקומען...

— פּרעג שוין נישט ווי מען האָט זיך געמוטשעט... געשלאָפֿן
אין הקדש, געגעסן אין קהלשער קיך... אַז ס'איז אַרומגעשווומען אַ
שטיקל קאַרטאָפּליע אין דער זופּ איז שוין געווען גוט... זאָל שוין
בעסער גאָט העלפֿן איידער מענטשן...

ער גייט שוין צוריקברענגען דאָס ווייב און קינדער... די רוסן
וועלן אויך ברעכן דעם קאַפּ. ס'וועט דאָך אַמאָל נעמען אָן עק, וואָס
זאָגסטו, נישט?

רחל האָט געקוקט אויף זאַלקען מיט צעשיינטע אויגן, פּלוצעם
איז אָבער איר שמייכל פאַרפרוירן געוואָרן, דאָס פנים האָט ביי איר
אָנגעהויבן צוקן... זאַלקע איז געשטאַנען אַ פאַרצערטער, און גערעדט
גיך:

— ווייסטו וואָס, היה וועט אַהיימקומען, וועלן מיר דיך נעמען
אַהיים צו זיך... מ'וועט שוין נישט פאַרפּאַלן ווערן...

*

נייע צייטן פאַר רחלען. אַז זאַלקע האָט געקאַנט קומען אַהיים,
וועט שוין דער פּאַטער אויך באלד קומען. אַט, אַט, ס'וועט שוין נישט
געמען לאַנג...

זי חלומט מיט אָפענע אויגן: אַט זיצן זיי אַלע אויף אַ פּור:
דער טאַטע, די שטיף-מוטער, די מיידלעך, פאַר דעם שוואַרץ-געל
באַמאַלענעם דראַנג פון דער ראַגאַטקע, פאַרהאַלט זיי אַ רוסישער
זעלנער — שטייט! ווהיין פאַרט איר, יידן? דער פּאַטער בעט זיך: מיר

ווינען דאָ אין דאָרף, מיר זענען אַנטלאָפֿן אין אָנהייב מלחמה, איבער־געלאָזן אַ טאַכטער איינע אַליין, ס'איז אמת? פֿרעגט דער זעלנער. אמת ווי גאַלד, קום און זע אַליין... אַט קומען זיי אַלע אַריין אין שטוב, לויפֿן צו איר צו און רינגלען זי אַרום. די שטיף־מוטער, מיט איר „רחלע, זיס קינד“... זי ענטפֿערט נישט און קוקט נישט אויף איר. זי וועט קיינמאַל מיט איר נישט רעדן...

אַסך מאָל פֿאַלט רחל אַריין אין דעליריום. בילדער לויפֿן פֿאַר אירע אויגן אַזוינע משונהדיקע, ווילדע, בייטן זיך מיט דער גיכ־קייט פֿון דעם קינאַמאַטאָגראַף. ווען זי כאַפֿט זיך אויף, קוקט זי זיך אַרום אַ דערשראָקענע, אַ פֿאַרבלויפֿטע.

דאָס פֿנים איז ביי איר קלענער געוואָרן — געל און גרוי. די לויפֿן בלוי און צעשפֿאַלטן. די איינגעפֿאַלענע אויגן לייכטן מיט אַ פֿאַספֿאַרישן גלאַנץ. דאָס מויל איז פֿאַרהויכט מיט אומעט. חיה, זאַלקע דעם מילכיקערס ווייב, האָט געבראַכט אַ זעקל עסנ־וואַרג און זיך געטודעט מיט דער בלינדער אַנטאַשקען אין דער צווייטער שטוב. זי איז געזעסן ביי רחלס בעט און געקלאָגט מיט איר פעט אַבלדיק קול:

— ...זיי קאַנען זיך קוים פֿאַמיעשטשען אין דעם שטיבל וואָס דער שגץ האָט זיי אָפֿגעטראָטן. בוניע מוז גיין שלאָפֿן צו אַ גוי. אַ שגץ... פֿוילן זאָל אים איין אבר נאַכן אַנדערן... דער טאַטע דיינער מוז זיין ערגעץ אין וועג — האָט זי אַלע מאָל אַ זאָג געטאָן.

*

די טעג זענען געוואָרן קורצע, חושכדיקע, מיט פֿלוצעמדיקע נאַכטיקע טונקלקייטן. די לאַנגע פינצטערע נאַכט פֿול מיט ווילדע געשרייען און סאַפען פֿון שטורעמווינט. אַנטאַשקע האָט נישט געקאַנט פֿאַרטראָגן די קעלט און זיך אויסגעבעטלט אַ וואַרעמען פֿיעקעליק אין אַ גויישער שטוב. רחל איז געבליבן אינגאַנצן אַליין אין פֿוסטן הויז, בייטאָג האָבן די פֿון רעגן פֿאַרלאָפענע פענצטער דורכגעלאָזט ווייניק ליכט און די פֿריע פינצטערניש איז געווען ווי די פינצטערניש פֿון קבר. די שענק, וואָס איז תמיד געווען אַזוי פֿול מיט מענטשלעכע קולות, וווּ מען האָט נישט געקאַנט שלאָפֿן דורך די נעכט, צוליב

געשרייען און קלאפן אין טירן, איז איצט טויט ווי אויף א צווינטער. א קאץ זאל כאָטש פאַרביילויפן. אפילו די מיין זענען אַוועק... נאָר שדים האָבן געסטראַשעט אין די פּוסטע שטיבער. זי איז לעבעדיקער־ הייט באַגראָבן אין אַ קבר. נאָר דער ווינט דאַביוועט זיך צו די פענצ־ טער און טירן ווי אַ גנב. די שרעק נעמט אַרום רחלס האַלדו ווי אַ פעטליע.

בייטאָג באַווייזט זיך אַנטאַשקע אַדער אַן אַנדערע גויע, ברענגט אַ ביסל וואַרעם געקעכץ, מאַכט אַ פּייער. ס'מונטערט אויף דאָס ביסל וואַרעמס. רחל הערט זיך צו צו די נייעס וואָס מען דערציילט אין דאָרף: סראַלן דעם מילנער האָבן די קאָזאַקן צעשלאָגן מיט נאַגייקעס. איבערגעלאָזט אַ האַלב־טויטן. דער קרומער כאַזערניק איז גאָר גע־ וואָרן אַ גאַנצער סוחר, לייגט אַן פעסער מיט געלט. מאַרינע דעם קאָוואַלס האָט שוין אַ בויך. די רוסישע זענען שוין נישט ווייט פון ווין און וועלן נעמען דעם אַלטן קייער פּראַנץ יאַזעף געפאַנגען און דעמאָלט וועט זיך די מלחמה ענדיקן. און נאָך, און נאָך.

מיט דער צייט האָט זיך רחל צוגעוויינט צו דער איינזאַמקייט. זי האָט זיך געשראַקן, ווען אַ מענטש איז אַריינגעקומען. אַזוי ווי זי וואַלט זיך געשעמט פאַר מענטשן. בעסער קיינער זאל זי נישט זען. זי וויל זיין אַליין מיט אירע טראַכטענישן. נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל האָט זי זיך גענישטערט אין איר לעבן, געוואַלט געפינען דעם חטא, די באַרעכטיקונג. אפשר האָט זי געזינדיקט... עס קאָן דאָך נישט זיין, אַז דאָס זאל איר קומען פאַר גאַרנישט... פאַרוואָס איז זי דאָס אומגליק באַפאַלן? רק זי? איז זי אַזוי שולדיק? אַדער זענען זיי שלעכט, די מענטשן? קאָן אַ וועלט זיין אַזוי גרויאַם און שלעכט? רחל קאָן עס נישט באַגרייפן. זי האָט גערופן אַ וועלט צום דין און זי געפונען שולדיק — זי האָט זיך אָפּגעקערט פון איר.

רחל האָט אַ סך געטראַכט פון דער מלחמה, געטראַכט פאַרוואָס דערלאָזט עס גאָט. זי האָט זיך אַמאָל נאַכגעפרעגט ביי אַ גוי וואָס איז זי געקומען באַזוכן: וויפל מענטשן קאָן דערשיסן איין שאַס פון אַ קאַנאַן? אפשר עטלעכע הונדערט... און וווּ באַגראַבט מען זיי, ס'איז דאָך שוין אויף די צווינטערס אודאי קיין פּלאַץ נישטאַ? מען לאָזט זיי אויף די פעלדער, זיי זאלן אויסגיין, מען רייט איבער זיי מיט

פערד. קראַען און וועלף האָבן צו עסן צו דער זאַט. האָט געזאָגט דער פויער.

פאַרוואָס־זשע קלאַגט זי אויף איר גורל? לייזן דאָך אַנדערע מער פון איר...

אַ סך נעכט ווערט זי זיך מיט אַלע כוחות קעגן שגעון וואָס וויל זי אַריינכאַפן אין זיינע נעגל ווי אַ שפאַרבער אַ דערשראַקן הינדל. אַ גרויס געלעכטער וויל זיך אַרויסרייסן פון איר. זי ווייסט, אַז זי וועט זיך שוין נישט קאַנען אָפּשטעלן, און ס'וועט זי אַנצוינדן אין גאַנצן און נאָך דעם ס'גאַנצע דאָרף מיט געלעכטער...

אַמאָל אַנטלויפט רחל פון זיך און געפינט שוץ ביי דער ווינטער־דיקער וועלט. דער קרעכצנדיקער ווינט, די שוואַרצע נאַכט, דאָס זשוזשען פון רעגן, די לבנה וואָס לויפט אַרום הויך צווישן ווייסע שלייערס — זיי קוקן אויף איר מיטליידיק, זיי רינגלען זי אַרום ווי ברידער און שוועסטער און שעפטשען: האָב נישט קיין מורא, מיר זענען מיט דיר.

(אַ מאָל דערהערט רחל אין די צעצויגענע געשרייען פון ווינט די מוזיק פון אַ חתונה. מוזיקאַנטן שפילן פייערדיקע שטיקלעך. מייד־לעך און בחורים טאַנצן און זינגען. די מוזיק ווערט ווילד, רחל איז איינע פון די טענצער. זי שוועבט אַרום מיט זיי אַ באַרישטע, אַ גליקלעכע.)

און ווידער איז רחל זייער קלאַר און אַזוי רויק אַז זי האָט ווידער עפעס מורא. אונטער דער קלאַרקייט טאַיעט זיך עפעס. זי האָט מורא פאַר דער קלאַרקייט.

ווידער בויערן די געדאַנקען: האָט דער טאַטע זי איבערגע־לאָזט מיט אַ כוונה, צי האָט די שטיף־מוטער אים פאַרשלעפט? און זי טראַכט: אַז דער טאַטע האָט תמיד געשלעפט קאַנען בראַנפן, איז תמיד אויפגעשטאַנען פאַרטאַג, תמיד געווען אין איין געלויף. איז ער דערפאַר געוואָרן שלעכט... אָבער די שטיף־מוטער?... פאַרוואָס איז זי שלעכט? האָט זי כאַטש איינמאָל אַ טראַכט געטאַן וואָס וועט געשען מיט איר אין אַזאַ צייט איינע אַליין?

דאָס ערגסטע איז דאָס אויפוועקן זיך. ס'פאַלט ביי איר אַלע מאָל אויף ס'ניי איין דאָס האַרץ, ווען זי דערזעט די פוסטע שטיבער.

מיט שרעק באַטראַכט זי ווי ביינערדיק זי איז געוואָרן. די הענט — ווי שטעקעלעך, און דער שמוץ? זי זאָל זיך כאַטש קאַנען גוט אַרומוואַשן... רחל ליידט נישט איין מאָל פון הונגער. (וויפל איז דער שיעור? ווייניק אייגענע צרות האָט אַ יעדער?) דאָס אַרט זי נישט. גוט אַזוי, זאָל זי אויסגיין פון הונגער.

זי האָט לעצטנס אָנגעהויבן צו רעדן הויך צו זיך. זי זאָגט: אַנטאַשקע, דערלאַנג מיר קאַווע, כאַטש זי ווייסט, אַז אַנטאַשקע איז נישטאָ אין שטוב... זי חזרט איבער אויפן קול אַ מאַדנע קלינגענדיק וואַרט אָן שום באַדייטונג, חזרט עס איבער אַ סך מאָל ווי מען שפּילט זיך מיט אַ זעלטן שטיינדל. אַ מאָל באַפאַלט זי אַ פּחד און מאַטערט זי. דער פּחד פאַרן טויט...

*

איין נאַכמיטאָג, ווען רחל ציטערנדיק פון קעלט, כאַטש זי איז געווען צוגעדעקט מיט אַ באַרג אַלטע שמאַטעס, האָט געקוקט דורכן פענצטער אויף די געדיכטע פּלאַקנס שניי, וואָס האָבן אָנגעפּילט דעם גאַנצן שטח צווישן הימל און ערד אַז הימל און ערד האָבן זיך אויסגעמישט און געוואָרן איינס, איז אַריין אין שטוב אַ רוסישער זעלנער, אין גאַנצן ווייס פון שניי. רחל איז אַ דערשראָקענע צוגעפאַלן צו די קישנס. "האָט ער אַ לאַך טוענדיק געוויזן ווייסע ציין אין זיין אָפּגעברענט פנים, וואָס האָט אויסגעזען יינגלדיק, שעמעוודיק.

— האָט נישט קיין מורא, איך בין אַ ייד. איך הייס חיים. אַ שניי אַ ביסל ווי אין ראַסיי...

דער זעלנער האָט געטרייסלט דעם שניי פון די שטיוויל און פון מאַנטל.

— ס'איז קאַלט. נישט געהייצט. — צעמישט פון רחלס שטאַרע פאַרצערטע אויגן, האָט ער זיך געכאַפּט אַז ער האָט געזאָגט אַ נאַרישקייט. ער האָט וויליונגעריש אַ לאַך געטאָן: — איך וועל באַלד ברענגען האַלץ, מאַכן אַ פּייער, אַז ס'וועט קנאַקן. כ'האָב געבראַכט אַ פאַר זאַכן צום עסן.

ער האָט זיך אַרומגעדרייט איבער דער שטוב און געריבן די הענט.

— יא, ער האָט געהערט פון איר אין דאָרף, אַי, אַ שוואַרץ

יאר, א מלחמה האט זיך זיי פארגלוסט די גנבים. דער פוס היילט זיך? ער וועט בעטן דעם קאמענדאנט, ער זאל אים לאזן גיין אין שטאט ברענגען א דאקטאר, א קוק טאן. פאסקודניאקעס... א באנדע גנבים... לאזן אזוי א מענטשן אליין. נישט געזארגט. ער וועט שוין זען עפעס טאן. ער האט א שוועסטער אין אירע יארן. אי, א באנדע גנבים... און די עלטערן ווו זענען, אנטלאפן? נו, נישט געזארגט. ער וועט שוין עפעס טאן. די מלחמה, זאגט מען, וועט זיך באשטימט ענדיקן פאר פסח. קיינער פראגן יאזעף בעט שוין שלום.

ער איז געקומען יעדן טאג, געבראכט עסנווארג און האלק. אנטאשקע האט זיך ווידער באזעצט אין שטוב. ער איז געזעסן שעהן לאנג לעבן איר און גערעדט און גערעדט...

רחל האט אויסגעזען אין אנהויב גלייכגילטיק און ביז, גע- קוקט ערגעץ אריבער אים, ווי זי וואלט אים נישט געזען. זי איז געווען ווי א פארפרוירענע, וועמען עס דארף נעמען א שטיקל צייט, דאס לעבן זאל זיך אומקערן אין די גלידער. שפעטער איז זי געווארן לעבעדיקער, דערפילט די ווארעמקייט, די מענטשלעכע נאענטקייט, וואס ער האט מיט זיך געבראכט און אליין געווכט. זי האט אנגעהויבן איבערטראכטן וואס ער האט גערעדט, אומגעדולדיק געווארט אויף זיין קומען. פון אירע אויפגעוואכטע, טרויעריקע אויגן האט א גרויסע ווארעמקייט אים א זעץ געטאן אין הארץ.

ער איז געקומען יעדן טאג, געבראכט עסן. רחל האט געשוויגן, זיך איינגעהערט צום זעלנערס רייד א פארגאפטע. ער איז געווען פול מיט רייד, דער זעלנער חיים... ער האט גערעדט ווי איינער וואס מוז זאגן אלץ, האט מורא טאמער וועט ער עפעס נישט דערזאגן...

אין דער היים האט ער געלעבט א פריציש לעבן. זיי האבן א סך פעלד און בהמות. די מאמע האט אים אפגעהיט די טריט. די מלחמה האט אים אזוי פלוצעם אריינגעכאפט, פארווארפן א שטריק, ווי א קאלב אין מיטן גרינער פאשע...

זינט מען האט אים גענומען צו די זעלנער, איז ער ווי אין א שטאד. ער האט געענדיקט א האנדלס-שול. זיך ערשט ארומגע- קוקט וואס צו טאן, און דא, נא דיר א מלחמה. אויס מענטש, צוריק חיה, ווילדע חיה. הרגה אדער ווער דערהרגעט. שוין אזוי לאנג נישט

אָנגעזען קיין געלעגער... אין די וועלדער, אין די בלאָטעס... נאָך אַ
לאַנגער צייט זענען זיי אַריין אין אַ דאַרף. ער איז אַריין אין אַ שטוב, וווּ ס'האַט געברענט אַ גוט פייער. ער האָט באַצאָלט, מען זאל אים
לאָזן שלאָפן אין בעט. ווען ער האָט זיך אויסגעטאַן, אָפּגעוואָשן פון
זיך די בלאָטע און דערזען זיין אייגן ווייס לייב, האָט ער זיך צע-
וויינט ווי אַ קינד. וויפל מאָל האָט ער געזען די קערפּערס פון די,
וואָס זענען פאַרבליבן אין פעלד צעריסענע, אויפגעבלאָזענע, גישט צום
דערקענען!

ער איז אַרומגעלאָפּן אָן אויפגערעגטער איבער דער שטוב. בע-
סער גישט טראַכטן דערפון... אַי, אַ באַנדע גנבים... זיי זיצן אין
דער וואַרעמקייט, ווייט פונעם פראַנט, פרעסן און זיפן דאָס בעסטע
און קאַמאַנדעווען... צוליב וואָס, צוליב וועמען? אַצינד לעבט ער
ווי אַ מענטש, שלאָפט אין אַ בעט, עסט צו דער זעט, און ווער ווייסט,
אפשר נאָך היינט וועט קומען דער באַפעל צום פראַנט. אַ גרויל...
בעסער גישט טראַכטן דערפון... אַ באַנדע גנבים, די מאַמע מוז זיך
דאַרט אויסוויינען די אויגן... ער טראַכט אַ סך מאָל פון דער שוועסטער,
זי איז אין דעם זעלביקן עלטער וואָס רחל...

ווען רחל איז געבליבן אַליין, האָט זי אויף ס'ניי איבערגעלעבט
אַלץ וואָס ער האָט איר דערציילט. זי האָט געזען דאָס בייטן זיך פון
זיין פנים, דאָס אויפשיינען פון זיינע ברוינע יינגלשע אויגן, די גע-
זונטע ווייסע ציין, וואָס ער האָט אַלע מאָל געוויזן, ווי ער וואָלט גע-
וויסט פון דעם חן, וואָס זיי האָבן אים געגעבן...

רחל האָט געטראַכט, אפשר האָט זיך גאָט דערבאַרעמט, אפשר
וועט איר נאָך גוט זיין. אפשר האָט זי שוין גענוג געליטן. די נאַכט-
פינצטערניש איז שוין גישט געווען דער טונקעלער תהום, די נאַכט
האָט זיך צעבליט, אונטערגעטראַגן אַזוינע ווילדע געדאַנקען פון מיידלשן
בלוט — פון טויט איז אויפגעשטאַנען ניי לעבן: חיים — אַ קינד —
אַ קינד, זייערס אַ קינד...

און מיט אַ מאָל אָפּגעהאַקט.

דער רוסישער זעלנער איז אַריינגעפאַלן איין פרימאַרגן אין
שטוב, מיט אַן אויסגעשריי:

— רחל, מיר גייען שוין ווידער צום פראַנט.

ער האָט זיך אַנידערגעזעצט לעבן רחלען און אָנגעהויבן וויינען.
זיין גאַנצער קערפּער האָט זיך געוואָרפֿן ווי אין קראַמף. רחל האָט
אים געטריסט.

*

די ליכטיקע פּויזע איז געווען פֿאַריבער. רחל איז ווידער אַליין.
מאירס שענק איז איצט פֿאַרקאוועט אין אייז און שניי, די
פענצטער — באַדעקט מיט גראַבע בלעכן... רחל האָט מער נישט קיין
כוח זיך צו האַלטן.
דאָס לעבן לעשט זיך. זי צאַנקט... גאַרנישט איז געבליבן,
נאָר חלומות...

זיי ציען זיך ווי אַן אומענדלעכע קייט, זי דאַרף נאָר פֿאַר-
מאַכן די אויגן...

חיים. חיים. אַלע חלומות דרייען זיך אַרום דעם זעלנער חיים.
...די מלחמה האָט זיך געענדיקט. חיים קומט צוריק, ער שטייט
ווידער פֿאַר איר מיט זיין ברוין פנים און ווייזט זיינע ווייסע ציין,
וואָס גיבן אים אַזאַ יינגלדיקן אויסזען... זי פֿאַרט מיט אים אין אר-
קראַינע צו זיינע עלטערן... רחל געזעגנט זיך מיט אירע עלטערן...
זי גיט צו זויגן דעם קינד און חיים שטייט און קוקט זיך צו... חלומות,
חלומות דאָס לעבן לעשט זיך.

ווען דאָס דאַרף האָט דערשמעקט די ערשטע פּרילינגדיקע ווינט-
לעך, האָט רחל אָנגעהויבן צו שפּייען מיט בלוט. זי איז איינגעפּאַלן
מיט יעדער מינוט. איצט איז אַראַפּגעקומען פון שטעטל אַ דאָקטאָר,
געהאַלטן אין איין שאַקלען מיטן קאַפּ און פֿאַרשריבן אַ מעדיצין.
די שטוב איז איצט תמיד געווען פול מיט מענטשן. אַלע מאָל
האָט עמעץ אַנדערש עפעס דערלאַנגט. גויעס האָבן געקוקט רחלען
אין די אויגן, געזען אַז ס'זיצט דאָרט דער טויט און געווישט די טרערן.

*

דעם טאָג, ווען זאַלקע דער מילכיקער, האָט געפירט רחלען
צום שטאַטישן בית־עולם, איז אויסגעפּאַלן אַ פּרישער שניי, מיט אַ
שיינענדיקן צודעק פֿאַרהילט די ערד. די עלטלעכע, נישט פֿאַרדעקטע
ביימלעך האָבן אַרויסגעשטעקט שוואַרץ־נעבעכדיק, ווי פֿאַרשעמט, וואָס
זיי זענען געבליבן אַליין.

זאלקע האט געלאזט גיין דאס פערדל מיט דער ווייסער טרומנע אויפן שליטן און איז נאכגעגאנגען פון הינטן, געסמאטשקעט מיטן מויל און געשריגן אויפן אויסגעהארעוועטן פערדל, וואס האט אויסגעפרייכט גאנצע שטראמען פארע פון די נאזלעכער.

זאלקע האט זיך געפילט שולדיק, ער האט זיך געעקט. דער צער האט ארויסגעצויגן די קלארע בלויקייט פון זיינע קינדישע אויגן און פארהושכט דאס פנים. — א יידיש קינד, א יתומה, ס'א גאטס געשריי... א קעלט איז אים אריין אין די ביינער. צו דערווארעמען זיך, האט ער זיך געלאזט לויפן, געקלאפט זיך מיט די ארעמס איבער די זייטן און מיט געשרייען אונטערגעיאגט ס'פערדל.

אין די וועלדער

1.

ווען די רוסישע זעלנער זענען באַלד אין אַנהייב פון דער מלחמה אַריין אין ביטקעוו, אַ גאַליציאַנער דאָרף נישט ווייט פון דער גרענעץ, האָבן זיי פאַרנומען דעם רויטן בנימין, וואָס האָט געהאַלטן די שענק אין דאָרף און פאַרמאַגט אַ פערד און וואָגן, מיט וועלכן ער פלעגט פאַרן איינקויפן אין שטעטל, ער זאָל פירן באַגאַזש פאַר זיי. נישט נאָר אים אַליין, אַ סך פויערים מיט זייערע פערד און וועגענער האָבן זיי אויך אַוועקגעשלעפט. די פויערים האָבן זיך באַלד אומגעקערט, ווער פריער, ווער שפעטער, אָבער בנימין איז ווי פאַרפאַלן געוואָרן. ווען עס איז אויסגעפאַלן דער ערשטער שניי, איז ער צוריקגעקומען צופוס, אָן פערד און וואָגן — געקומען אָן אַנדערער מענטש, נישט דער פריערדיקער בנימין.

דער קרעפקער, דאָרפישער ייד, וואָס האָט נישט איין שיכורן גוי אויסגעפאַטשט און אַרויסגעוואָרפן פון שענק, האָט זיך געוואַקלט אויף די פיס, דאָס פנים איז ביי אים געווען בלוי־פאַרפּרוירן און פול ווונדן, די איינגעזונקענע אויגן האַלב־טויט. צוביסלעך האָט מען פון אים אַרויסבאַקומען, וואָס מיט אים איז געשען. ווען דאָס פערד איז אַוועקגעפאַלן, האָט ער זיך אַוועקגעלאָזט אַהיים מיט די וועלדער, גער־שלעפט זיך צופוס וואָכן לאַנג. אין וועג האָבן די רוסן אים געכאַפט און פאַרשפאַרט אַלס שפּיאָן, מען האָט אים געמאַטערט און געפייניקט. אַ גרויסער נס ממש, וואָס ער האָט זיך אַרויסגעריסן פון זייערע הענט אַ לעבעדיקער.

בנימין דער שענקער האָט זיך שוין פון בעט נישט אויפֿ־געוויבן, ער האָט אָפּגעקרענקט אַ שטיק צייט און איז געשטאַרבן. ער האָט איבערגעלאָזן חיהן אָן אלמנה מיט פיר קינדער. די

צוויי מיידלעך, רויטהאַריקע ווי דער פּאַטער, צעבאַלעוועטע, לוסטיקע באַשעפּענישן, האָבן איצט געהאַט אַ סך אויסצושטיין. ביים מינדסטן אַלאַרם זענען זיי געלאָפּן זיך אויסבאַהאַלטן. געוואַלגערט זיך גאַנצע נעכט אין קעלערס, אויף גוישע בוידעמס. זייערע לויטערע, פרישע פּנימער באַשאַטן מיט דינע זומער־שפרענקעלעך, זענען געוואָרן קוי־טיק־גרוי. זיי האָבן זיך אַרומגעשלייכט מיט דערשראַקענע אויגן און נישט געוואַגט קיין הויך וואָרט אַרויסצורעדן. חיהן איז סוף־כל־סוף געלונגען זיי איינציקווייז אַרויסצופטרן פון דאַרף. איינע איז אַוועק דינען אין דערבייאיקן שטעטל, און די צווייטע האָט אַ ווייטע מומע פון שטאַט צו זיך אַריבערגענומען. חיה איז פאַרבליבן מיט צוויי זין: דער יונגסטער, דער מזיניק, מיט גרויסע, בלויזע, נייגעריקע אויגן און ווייסע האָר ווי ליאַן — און דער עלטערער, דוד, אויסגעוואַקסן איבער די יאָרן אַ דאַרער בחור מיט אַן אויסגעמאַגערט פנים און פאַראומערטע, צע־שראַקענע אויגן.

חיה האָט פון אים נישט געהאַט קיין גרויסע הילף. ווען ער איז געווען אַ קליין יינגל, האָט ער שוין ליב געהאַט צו באַהאַלטן זיך ערגעץ אין אַ ווינקל מיט די אייגענע געדאַנקען. האָט אַ שיכור גע־מאַכט געוואַלדן, האָט עס מיט אים געוואַרפן פאַר שרעק. ער איז אויפ־געוואַקסן אַן אָפּגעזונדערטער, אַן איינזאַמער. די אימה פון די מלחמה־יאָרן האָט אים פאַרטריבן אין אַ מרה־שחורהדיקער אָפּגעזונדערטקייט. ער האָט זיך אויסבאַהאַלטן פאַר מענטשן. חיה האָט אים מיטגענומען אין די דערפער, געשיקט צווישן גויים איינקויפּן. ער האָט זיך אַרויס־געדרייט, פאַרפאַלן געוואָרן אויף גאַנצע טעג, אַרומגעוואַנדערט פאַר־זונקען אין יונג־בַחורישע חלומות און חקירות וועגן סדר־העולם און גאַט, וואָס האָבן אים אַוועקגעטראָגן ווייט פון דער ממשותדיקער וועלט. דאָס לעבן פון די מלחמה־יאָרן: אייביקע סכנה און שרעק און אַלע מאָל אַ נייע בהלה. נישט איין מאָל האָט מען געמוזט אַנטלויפּן, אויסבאַהאַלטן זיך ביי גויים, ווען קאַזאַקן האָבן זיך באַוויזן אין דאַרף — און געפינען דערנאָך אַ חורבן: די מעבל צעלאַמעט, די פענצטער אויסגעהאַקט.

חיה, אַ געזונטע, פּוללייביקע, נישט קיין איבערגעשראַקענע יידענע, האָט זיך פאַרנומען מיט מסחר, געשלעפט זיך איבער די דערפער

אויפגעקויפט עסנוואַרג און געפירט דאָס אין שטאַט. אַ סך מאָל האָט מען ביי איר אַלץ פאַרנומען, געשלעפט צו „נאַטשאַלסטווע“ און צו־שלאָגן אויך. די דאגה פאַר די קינדער, דאָס שווערע געמוטשעטע לעבן האָט געזויגן איר דעם מאַרך פון די ביינער, געמאַכט אויס מענטש. ווען די טיפּוס־מגפה, וואָס האָט געבושעוועט אין דער געגנט, האָט ביי איר אין לעצטן יאָר פון מלחמה אַוועקגערויבט דעם מזיניק, איז זי ווי איינגעבראַכן געוואָרן. אַן אָפהענטיקע, מיט אויסגעלאַשענע אויגן, איז זי געזעסן אין דער חרוב געוואָרענער שענק מיט די אויסגעהאַקטע פענצטער און געדומעט.

סאַשע, אַנשל דעם קרומענס ווייב — די „בעזדיעטניצע“ — אַ קליין נישט־אַנזעעוודיק ווייבל, האָט אָנגעהויבן אַלץ אָפטער אַרייַן־קומען.

— חיה, ס'נישט קיין תכלית, שעמען מעגסטו זיך. ס'אָ זינד פאַר זיין ליבן נאַמען. אַט האָב איך זיך אַלע מיינע יאָרן אַרויסגעקוקט די אויגן נאָך אַ קינד, מסתמא בין איך נישט ווערט געווען. גאָט וועט העלפן, וועסט נאָך דערלעבן נחת ביי די טעכטער.

דערנאָך איז זי אַרויסגעקומען מיט אַ שידוך. סרול, דער פּידקאַמעניצער מילנער, אַן אלמן, זוכט אַ באַלעבאַסטע אין שטוב אַרייַן. אַ ווילער ייד — נישט קיין אַרעמאַן. דודן וועט מען אַרייַננעמען אין מיל, ס'עט זיין פאַר דיר אַ גליק.

ס'האַט זיך אַרויסגעוויזן, אַז אַנשל וויל איבערנעמען די שענק. די מלחמה האָט אַוועגעהרגעט דעם מסחר מיט פעדערן, פון וועלכן ער האָט געהאַט פרנסה.

חיה האָט נישט געוואָלט הערן, פון אָנהייב געשטאַרט מיט פאַרצערטע אויגן, אָבער סוף־כל־סוף האָט זי זיך אונטערגעגעבן.

ס'איז אַראַפגעקומען סרול דער פּידקאַמעניצער מילנער, אַ ברייַ־טער, אָנגעפאַקטער ייד מיט אַ געזונטן קאַרק און אַ כבבדיקער, גרוי־ווערנדיקער באַרד. ער איז געזעסן אין שענק, אַרומגעקוקט זיך מיט זיינע שטאַרע, אומבאַוועגלעכע אויגן. אַנשל דער קרומער איז געזעסן אַקעגן אים, איבערגעבויגן איבער אַ שטעקעלע, די אויגן אין זיין בלאַסן, ווי צוגעשטויבטן פנים, ווי ביי אַ מענטש וואָס באַהאַלט זיך מיט עפעס. אַ מאָל איז ער אַרויסגעקומען מיט אַ הלצהלע און זיינע

אויגן האָבן אויפגעבליצט מיט הויזק־בליצעלעך. אָז ער האָט גערעדט האָט זיך אויסגעדאַכט, אָז ער הערט זיך איין צי דאָס איז טאַקע, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן.

פאַר דודן, דעם שטילן בעל־חלום, וואָס האָט געלעבט אין אַן אייגענער, אויסגעטראַכטער וועלט, איז די נייעס געווען אַ גוואַלדיקער קלאַפּ. ער האָט עס נישט געקאַנט משיג זיין, נישט געקאַנט פאַרשטיין אַזוי פיל שלעכטס. ער האָט דערוען דער מוטערס אַלע ביו איצטיקע אויפפירעכצן אין אַן אַנדער ליכט. אירע קריגערייען און קללות, איר מוסרן ער זאל עפעס טאָן, נישט ליגן אויף אירע פלייצעס, אירע שטענדיקע געקריגערייען מיטן פאַטער — אַלץ איז איצט געוואָרן קלאַר: אַ מרשעת! אַ שטאַרקער האָס האָט אין אים אויפגעפלאַמט קעגן איר. ער איז זי באַפאַלן מיט תרעומות און זידלערייען.

2.

די מלחמה האָט זיך געהאַלטן ביים ענדיקן. ביטקעווער זעלנער האָבן זיך אָנגעהויבן אומצוקערן אַהיים. איינער אַזש פון איטאַליע־נישן פראַנט, אַן אַנדערער פון דער רוסישער געפאַנגענשאַפט. די, וואָס זענען געשטאַנען אין נענטערע מקומות, זענען זיך שוין לאַנג צע־לאַפן אַהיים נישט פּרעגנדיק ביי קיינעם, מען האָט געזען דורכפאַרן באַנען אָנגעשטאַפטע מיט זעלנער, מען האָט געהערט אַז דער קייזער איז אַנטלאַפן, אַז ס'האָט אויסגעבראַכן די רעוואָלוציע... אין דאַרף האָבן זיך באַוווּיזן יונגע שקצים מיט מאַדנע צייכנס אויף די היטלען און קאַלירטע בענדלעך אויף די אַרעמס — זיי האָבן גערופן אַלעמען צו קעמפן „פאַר אַ פרייער אוקראַינע“. יונגע שקצים, פּערצן־פּופצן יעריקע, זענען אַרומגעאַנגען מיט ביקסן אויף די פלייצעס. זעלנער, וואָס האָבן זיך אומגעקערט פון דער מלחמה, האָבן געלאַכט פון זיי, געוווּיזן זיי ווי צו האַלטן אַ ביקס, געחזקט, אַז זיי וועלן זיך באַנעצן, ווען עס וועט קומען צו שיסן אויף אַ רעכטן אמת.

3.

דער הימל איז געווען אַ פאַרצויגענער און פון דער פאַרנער היץ האָט זיך דאָס העמד געקלעפט צום לייב, פויערים, מבינים אויפן

וועטער, האָבן, באַטראַכטנדיק דעם הימל, געזאָגט אַז ס'וועט אפשר רעגענען נאָך מיטאָג, נישט קיין סך. דוד, גייענדיק דורכן וואַלד אין אַ שליוות, צו וועלכער ער האָט קיין חשק נישט געהאַט, האָט איינגע־דרימלט אונטער אַ צעוואַקסענער סאַסנע מיט אַ סך נאַקעטע, אָפּגע־האַקטע צווייגן. דערנאָך האָט ער זיך פאַרנומען מיט אַ פּאַלשן שטעגל און אָנגעהויבן בלאַנדזשען. דער וואַלד איז שיטערער געוואָרן, זיך אָפּגעהאַקט. אַ גרויסע פּאַליאַנע האָט זיך געעפּנט. געוויינט צו פּאַר־זיכטיקייט האָט ער זיך אַרומגעקוקט פון הינטערן בוים. עטלעכע בהמות האָבן זיך געפּאַשעט נישט ווייט פון אים, באַוואַכט פון אַ קליין שיקסל, וואָס איז געזעסן אין הויכן גראַז און געפּלאַכטן אַ קרענצל בלומען. ווייטער אַרויפּצו איז אַן אַלטער פּויער מיט אַ ווייסער באַרד געשטאַנען אויף אַ הויך אָנגעלאַדענער פּור היי און אַרומגע־האַצקעט דאָרט, ווי ער וואַלט געגאַנגען אַ טענצל. אַ יונגע פּויערטע האָט צוזאַמענגעשאַרט דאָס געקאַסעטע היי אין גרויסע זשומטן און זיי געוואָרפּן אויף דער פּור אַרויף מיט אַ ווילע. פון צווישן עטלעכע צעוואַקסענע ליפּע־ביימער האָט זיך אַרויסגעזען אַ נידעריק הייזל מיט אַ שינדל־דאַך, וואָס האָט זיך אַראָפּגעלאָזן כמעט ביז צו דער ערד. דוד האָט זיך געכאַפּט, אַז ער איז פאַרקראַכן צו דער לעיסניטשאַווקע (דעם וואַלד־שומרס שטיבל). אַ חשק האָט אים אָנגעכאַפּט צו העלפּן ביים היי. ער האָט עס אַסך מאל געטאָן, ווען דער פּאַטער האָט גע־לעבט. זיי האָבן געהאַט אַ שטיקל לאַנקע, וואָס דער פּאַטער האָט אָפּגעדונגען ביי דער גמינע, פון וואָנען זיי האָבן געהאַט פּאַשע פאַר די בהמות. ס'איז געווען אַ גאַנצע שמחה, ווען מען איז געפאַרן אַרייַן ברענגען דאָס היי. די שוועסטערס זענען אויך מיטגעפאַרן. ס'איז געווען אַ גאַנצער יום־טוב, אויף וועלכן מ'האַט געוואָרט פון יאָר צו יאָר.

דאָס קליינע שיקסל, וואָס האָט געפּאַשעט די בהמות, האָט זיך דערשראַקן, דערזענדיק דעם הויכן יונג מיטן סענקעוואַסן שטעקן און קאַשקעט איבער די אויערן. איר קליין פּנימל, געדיכט באַדעקט מיט זומער־שפרענקעלעך, האָט זיך איינגעצויגן, אָבער ווען דוד האָט זי באַרויקט, איז זי געוואָרן צוגעלאָזן און רעדעוודיק.

— דו גייסט צו אונדו? דו ביסט געווען אין וואַלד קלייבן מאַלינעס? זיי זענען נאָך נישט גוט, ווען זיי וועלן זיין גוט, וועל איך

און די מאַמוניע גיין מיט קריגלעך. די מאַמוניע פּרעגלט סאַרעפּ פאַרן ווינטער.

די ליעסניטשאַווע האָט אָפּגעלאָזן די אַרבעט און איז צוגע־קומען. פון איר רויט, זון־פאַרשרפהט פנים האָט גערונען דער שווייס אין שטראַמען. אַ קאַלירטע פאַטשיילע האָט צוזאַמענגעהאַלטן אירע צעפאַטלטע האַר. דוד האָט זי אַ סך מאָל געזען מיטן ליעסניטשע גייענדיק זונטיק אין קלויסטער אַריין — אַ פּריצהלע אין אַ היטעלע מיט אַ שירעם, נישט די שוויצנדיקע גויע, מיטן פאַרקאַשערטן, פּער־קאַלענעם קליידל, און אַלטע כאַדאַקעס. איצט איז אים ערשט געקומען אויפן זכרון, אַז דער ליעסניטשע איז צווישן די וואָס האָבן זיך נאָך נישט אומגעקערט פון דער מלחמה. ער האָט די ליעסניטשאַווע מיט דרך־אַרץ באַגריסט.

זי האָט אים דערקענט.

— אַ, דאַווידקאַ, ביסט געקומען עפעס קויפן?

— יאָ, ער וויל קויפן אייער.

— גיי אַרויף צום הויז. מיר וועלן ענדיקן ס'היי.

— ער וועט העלפן ביי דער אַרבעט, האָט דוד געזאָגט.

ער האָט באַגריסט דעם אַלטן פּויער מיט זער פּוילישער באַגריסונג: „זאל גאָט געבן גליק“, אַראַפּגעוואָרפן ס'דעקל און זיך גענומען שאַרן היי.

דער פאַרוואַלקנטער הימל האָט זיך גענומען לייטערן. אַ פּריש, צאַפּלדיק ווינטל האָט אַוועקגעבלאָזן די דושנעקייט, אַ הייסע זון האָט אַ ברי געטאַן. אַלץ גרעסערע שטיקער בלויקייט האָבן זיך געעפנט צווישן די וואַלקנס. פייגל האָבן זיך געוואָרפן אין געקאַסעטן גראַז טשאַטעסווייז, שרייענדיק מיט באַנומענע קולות. דער ריח פון דעם פּריש געקאַסעטן היי האָט דודן אָפּגעפּרישט און דערמונטערט. זיין מידיקייט איז פאַרשווונדן. ער האָט דערפילט אַ שפע נייע כוחות.

— ס'איז גוט צו האָבן אַן אייגן פעלד, אַן אייגן שטיקל ברויט, — האָבן זיך געדאַנקען געראַיעט אין זיין מוח — נישט די יידישע פּרנסות און די אייביקע שרעק. ס'אַ גוטע זאַך צו זיין אַ ליעסניטשע. אַן אייגענע שטוב אין וואַלד, אַ פאַר בהמות, פּערד, אַ שטיל לעבן אַן פּחד. מען קאָן דינען גאָט מיט אַ רייך האַרץ. ער האָט בגנבה באַ־

טראכט די ליעסניטשאַווע, וואָס האָט געאַרבעט נישט ווייט פון אים. אַ דינע, אָן איידעלע, אַ פּריצה, נישט געוויינט צו אַזאַ אַרבעט... און וואָס וועט זי טאָן, אַז דער ליעסניטשע וועט זיך שוין קיינמאָל נישט אומקערן? מ'עט זי דאָ נישט האַלטן, מ'עט זי אַרויסוואַרפן. דוד האָט זיך אַ סך מאַל געחקרנט פאַר וואָס גאַט שיקט אַזוי פיל צרות אויפן מענטשן. ווען די מלחמה איז געקומען איז זיין גאַנצע ביז איצטיקע וועלט איינגעפאַלן. ער האָט נישט געקאַנט פאַרשטיין ווי גאַט האָט עס צוגעלאָזן עס זאָל קומען צו אַזאַ בלוט־פאַרגיסונג, אַזאַ וועלט־איבערקערעניש, גאַט, וואָס האָט באַשאַפן דעם מענטש בצלם אלוקים, אַריינגעבלאָזן אין אים לעבן מיט זיין אייגענעם אַטעם, און געגעבן אים דעם יצר טוב, וואָס זאָל זיך ראַנגלען מיט דעם יצר הרע. ער האָט נישט געפונען קיין ענטפער דערויף.

דערזען, אַז די ליעסניטשאַווע באַטראַכט אים, האָט ער גע־נומען באַווייזן זיינע כוחות, געאַרבעט מיט גרויס אימפעט. די ליעסניטשאַווע האָט אים געמוסרט: ער וועט לאַנג אַזוי נישט קאָנען אָנהאַלטן. ער וועט זיך פאַרמאַטערן. בעסער אַרבעטן געלאַסן.

ווען די לעצטע הויך־אַנגעלאַדענע פּור היי האָט זיך מיט אַ טרעשטשען און סקריפען געשלעפט אַהיים, איז דער הימל שוין אַנ־געגאַסן געוואָרן מיט נאַכטיקער טונקעלער בלויקייט, נאָר די וואַלן וואַלקנס, אַנגעהויפטע אויפן מערב־ראַנד פון הימל, האָבן געטליעט מיטן לעצטן ביסל שקיעה־ליכט. די ליעסניטשאַווע האָט נישט געוואַלט אַפּלאָזן דודן, נאָר ער זאָל בלייבן עסן וועטשערע. זי וועט אים שוין געבן אַזוינס, וואָס ער מעג עסן.

4

די ליעסניטשאַווקע: עטלעכע קליינע חדרים, נידעריקע, דעם באַלקן מיט דער האַנט אַנצורירן, אַבער ציכטיקע, מיט בילדעלעך אויף די ווענט. איבער דער טיר איז געהאַנגען אַ ביינערן צלמל אַרומגע־נומען מיט אַ פאַרוויאָנעט קרענצל בלומען. דוד און דער אַלטער פּויער זענען געזעסן ביים טיש און די פאַרשוויצטע ליעסניטשאַווע האָט

דערלאנגט צום עסן. דער אלטער פויער האט צעעפנט דאס העמד ווי ווייט ס'האט זיך געלאזן. זיין ברוסטקאסטן איז געווען באוואקסן מיט א געדיכטעניש פון ווייסע האַר.

— זאל גאט זיין געלויבט — האט ער געזאגט, זשעדנע זופנדיק פון דער גרויסער שיסל באַרשט — וואָס עס האט זיך אויסגעלייטערט. נאָך אַ פאַר טעג פּאָגאַדע און מען וועט קאַנען ענדיקן ס'היי.

די ליעסניטשאַווע האט אלעמאַל עפעס נייעס צוגעטראָגן דודן, אָפּגעגעבן זיך מיט אים, געפרעגט וואָס ער מעג עסן, געהנפעט זיך צו אים, און געלויבט אָן אַ שיעור: — ווען נישט זיין הילף, וואָלט אפילו קיין העלפט פון דער אַרבעט נישט אָפּגעטאָן געוואָרן — האט זי געטענהט — אַי, אַי, יונגע כוחות. ווען ער וויל נאָר דאָ בלייבן צו העלפן מיט דער אַרבעט. ס'איז דאָ אַזויפיל אַרבעט — דעם קאַרן וועט מען באַלד דאַרפן שניידן און דערנאָך די קאַרטאָפליעס. און זי וויל נישט אומזיסט, חלילה. זי וועט באַצאָלן און אַ פאַר זעקלעך תבואה אַהיימגעבן.

דער אלטער פויער מיטן ליסן שאַרבן מיט נאָכהענגענדיקע ווייסע טשובעס האַר פון די זייטן און אַ ווייס לאַנג קליאַטשע-בערדל, איז געווען געוואַלדיק באַרעדעוודיק. זיין צערונצלט פאַרטריקנט פנים איז געווען פאַרגאַסן מיט אַ געדיכטער, בורעקדיקער רויטקייט. דאָס בערדל האט זיך געטרייסלט פון זיין פאַרכריפעטן געלעכטער (ער האט דעמאַלט אויסגעזען ווי אַ בייזער אלטער צאַפּ). ער האט זיך גענומען דערציילן אַ לאַנגע מעשה וועגן אַ ראַבין און אַ גלח, ווי זיי קאַנען נישט דורכקומען, און מאַכן אַפּ צוזאַמענצוקומען זיך אויף יענער וועלט, און ווי דער ראַבין וויל דעם גלח דאַרט אויך אָפּנאָרן. — קלוגע קעפּ ביי זיי, ביי די יידן, כיטרע. טויגן זיך אויס צו האַנדל. ער האט זיך געוונדערט, וואָס דוד וויל אַרבעטן.

דוד האט אַ נייגעריקער זיך אַרומגעקוקט איבער די שטיבער. די פּאָדלאַגעס זענען געווען פון ברעטער, נישט פון ליים ווי אין די פויערישע שטיבער. אויף אַ וואַנט פון דער צווייטער שטוב איז גע- האַנגען אַ ביקס און אַ בילד פון שיסנדיקע זעלנער אויף צעיאַגטע פערד. אויף אַ פּאָלירטער קאַמאַד איז געשטאַנען אַן אויסגעשטאַפטער פויגל מיט פאַרביקע מיניעדיקע קאַלירן און אַ לאַנגן עק. דודס אויפ-

געוואַכטע בליקן האָבן נאָכגעפּאָלגט דער יונגער פּרוי. ס'האַט אים דערוואַרעמט, וואָס זי באַנעמט זיך צו אים אַזוי איידל, נישט ווי די דאַרפישע שיקסעס און פּויערטעס, פון וועלכע ער איז אויסגעשטאַנען אַ סך זילזולים און בזיונות. זיי האָבן אָפט געהוּקט פון אים און אים גערופן מיאוסע נעמען. און זי איז אַזוי גוט, אַ פּריצה.

אַ בענקשאַפט האָט זיך ביי אים אויפגעוועקט נאָך די שוועס־טער, וואָס ער האָט זייער ליב געהאַט. עס האָבן זיך געשטעלט פאַר די אויגן די גוטע פאַרמלחהדיקע צייטן, ווען דער פּאַטער האָט נאָך געלעבט, ווען די שטוב איז געווען פול מיט די קולות פון די מיידלעך, וואָס האָבן תמיד געהאַט עפעס צו רעדן צווישן זיך, געלאַכט און געזונגען. נאָכדעם ווי זיי זענען אַוועק פון הויז איז אים די שטוב געוואַלדיק נמאס געוואָרן. אַן אימה איז אים באַפּאַלן, ווען ער איז צוגעקומען נאָענט צום הויז. ער האָט נישט איין מאָל געפרווט זיך אַרויסרייסן פון דאַרף, געשריבן בריוו צו די שוועסטער, צו דער מומען פון דער גרויסער שטאַט, אָבער ס'איז דערפון גאַרנישט נישט געוואָרן.

נאָכן עסן האָט די ליעסניטשאַווע געזאָגט:

— דאָווידקאָ קאָן דאָ שלאָפן. אַ יאָ טאַטע? וווּ וועט ער זיך

שלעפן ביינאַכט?

— זאָל ער דאָ שלאָפן. — האָט געזאָגט דער אַלטער פויער, וואָס

האַט זיך אויפגעכאַפט פון אַ דרימל — ס'איז דאָ גענוג פּלאַץ אויפן היי.

5

די נאַכט איז געווען אַ קילע, אַן אויסגעשטערנטע. די וועל־דער — איין שוואַרצע, געדיכטע מאַסע. דער ריזיקער אויסגעשפּרייטער הימל האָט געשפּריצט מיט פּונקען און פּייערן ווי אַן אונטער־געצונדענער. אַן איינזאַמע סאָווע האָט געשריגן אַן אויפהער: — אוהו, או־הו־הו...

דוד האָט נאָך נישט געוואַלט שלאָפן, ער האָט זיך צוגעזעצט אויפן שוועל פון שטעלעכל און זיך איינגעהערט צום רויקן, געלאַ־סענעם מעלה־גרהן פון די בהמות, ס'איז אים היימישער געוואָרן

דערפון. דער קלאַנג איז אים אזוי גוט באַקאַנט. ער איז געזעסן אַ טיף פאַרטראַכטער, אַן איינגעקאַרטשעטער. זיין געדאַנק האָט גע- קייט זכרונות פון זיין זיבעצן־יעריקן לעבן, וואָס איז געווען אזוי פול מיט צער און אומעט.

אין די פאַרטאַגן, ווען דער שלאָף איז געווען זיס אין אַלע גלידער און די נאַכט איז נאָך געשטאַנען אין די פענצטער קאַלט און פיינטלעך, האָט ער געמוזט אויפשטיין, שלעפן זיך מיטן פוסטן וואַלד־שטעגל, פאַרוואַקסן מיט גראַז, צום דאַרפישן מלמד. דערנאָך האָט אים דער פּאָטער אַוועקגעשיקט אין שטעטל, ער זאָל דאָרט לערנען. די יינגלעך זענען געזעסן אַרום אַ לאַנגן טיש מיט אָפענע גמרות און געלערנט אויפן קול און דער רבי איז אַרומגעגאַנגען אַרום טיש, געקלאַפט מיטן שטעקן אין פּאָדלאַגע ווי אַ סטראַזשניק, געשטאַרקעט די יינגלעך מיטן שטעקן אונטער די זייטן און אַמאָל איז דעם רבינס האַנט פאַרפאַרן אַ יינגל אין פנים. איין פרייטיק נאַכמיטאָג איז ער אַנטלאָפן אין דאָרף אַריין צופוס, אַנגעקומען קוים אַ לעבעדיקער, ווען מען איז שוין געזעסן ביים געדעקטן טיש. דער פּאָטער האָט נישט געזאָגט קיין וואָרט, געהייסן אים זיך וואַשן און זיך זעצן צום טיש. צווישן אים און פּאָטער איז געווען אַ גרויסע ליבשאַפט. אַז דער פּאָטער האָט אים אַנגעקוקט מיט די לוסטיקע פייערלעך אין די אויגן, איז געווען ווי איינער רעדט: מיר צוויי האָבן עפעס אַ סוד צווישן זיך. מיט ליבשאַפט דערמאַנט ער זיך אָן די פרייטיק־נאַכמיטאָגס, ווען ער איז געגאַנגען מיטן פּאָטער אָפּבאָדן זיך אין דאַרפישן טייכל. ער האָט זיך געוואָרפן מיט אַ פליעסק אין וואַסער, געמאַכט „נורקעס“ און געפרוּווט אים אַריינשלעפן אונטערן וואַסער. דער טויט פון פּאָטער און די אימה פון די מלחמה־יאָרן האָבן איבערגעלאָזט טיפע ווונדן אין זיין סענסיטיווער, יונגער נשמה. ער וועט קיינמאָל נישט פאַרגעסן דעם טעם פון אַרומשלעפן זיך מיט דער מוטער איבער פוסטע וועגן מיט פולע זעק אויף די פלייצעס, מיט דער אייביקער שרעק פאַר די באַגעגענישן מיט די רוסישע זעלנער. איין מאָל האָבן זיי זיך אַנגעטראָפן אויף אַ קאַזאַ־קישן פּאָטרול. דער עלסטער איז צו אים צוגעלאָפן און אים גענומען שלאָגן מיט דער נאַגייקע, איבערגעלאָזן מיט טיפע ווונדן איבערן לייב.

דוד לעבט דאָס אַלץ נאַכאַמאַל איבער, ס'שטייט אַלץ ווידער פאַר די אויגן, ס'ברענט דער פיין פון נישט פאַרהיילטע ווונדן, פון די צעטראַטענע יינגלשע יאָרן, זיין יונג בלוט שרייט פון צער.

איינגעקאָרטשעט און פאַרטיפט אין זיך האָט ער קוים גע- הערט ווי די ליעסניטשאַווע איז צו אים צוגעקומען. זי האָט זיך אָפגעשטעלט אַ פאַרווונדערטע: — ער שלאָפט נאָך נישט? אַזאַ וואַרעמע נאַכט. ס'איז אפילו קיין ראָסע נישט אויסגעפאַלן. זי האָט ליב צו זיצן אונטערן שטערנדיקן הימל, ס'פאַרדרייט זיך אַזש דער קאַפּ אַז מען קוקט זיך איין. ערשט איצט קאָן מען זיך אַ ביסל אָפ- רוען. אַזוי פיל שטערן, גאַטעניו זיסער.

זי האָט זיך אַוועקגעזעצט לעבן דודן אויפן שוועל, זיך נאַכ- געפרעגט אויף זיין מוטער. ס'איז אמת, אַז זי גייט נאַכאַמאַל חתונה האָבן? אַ פרוי קאָן נישט לעבן איינע אַליין. און וואָס וועט ער טאָן? זאָל ער בעסער בלייבן דאָ צו העלפן מיט דער אַרבעט, ס'וועט זיין פריילעכער מיט נאָך אַ מענטש.

דאָס קול פון דער פרוי, אַזוי גאַענט צו אים, אַז ער פילט די וואַרעמקייט פון איר לייב, האָט אים אויפגעטרייסלט און געמאַכט ציטערן. די שאַרף פון פיין איז געלינדערט געוואָרן. ס'האָט זיך געוואָלט אַ לאַשטשענדיקע האַנט זאָל אים אַרומנעמען, פאַרגלעטן, פאַרשטילן.

די פרוי איז אַפנים געווען צופרידן צו האָבן פאַר וועמען זיך אַראָפצורעדן פון האַרץ.

— ווער ווייסט וואָס עס איז געשען מיטן ליעסניטשע. יעדער איינער האָט זיך שוין אומגעקערט אַהיים, נאָר ער נישט. גוט, וואָס דער אַלטער טאַטע אירער איז געקומען, אַז נישט וואָלט זי זיך גאָר קיין עצה נישט געקאַנט געבן. און ס'איז אַ שרעק אַליין אין די וועלדער. ביז נישט לאַנג האָט זי נאָך געהאַט אַ מענטש, אָבער איצט קאָן מען נישט קריגן. זי האָט פון איר מאַן געהאַט בריוו, אַז ער איז געוונט, נישט אין פייער. און איצט, ווען אַזוינע קומען צוריק, וועמען מען האָט שוין געהאַלטן פאַר טויט, נישט מען הערט פון אים, נישט מען זעט אים. און מען רעדט שוין פון אַ נייער מלחמה. גאַטעניו זיסער, פאַרוואָס שטראַפסטו אַזוי די וועלט?

.6

אויפן געלעגער אין דעם ערשט אהיימגעבראכטן היי, וואָס האָט געגרייכט דעם משופעדיקן דאָך, האָט זיך דוד געשלאָגן מיט דער דעה: יאָ בלייבן, נישט בלייבן? ער האָט געוואָלט אַרויס פון דער מוטערס רשות. זי האָט אים תמיד געמוסרט: וואָס וועט ער טאָן ווען ער וועט זיין פאַר זיך אַליין? און בפרט איצט. און נאָך אַ זאָך איז אים געקומען אויפן געדאַנק, וואָס האָט אים אַזש אויפ־געריסן פון געלעגער. דער קרומער אַנשל, וואָס האָט געהאַט ידיעות פון דער וועלט, האָט דערציילט, אַז ענגלאַנד האָט די יידן אָפגעגעבן ארץ־ישׂראל, און אַז די יידן וועלן זיך אומקערן אין זייער אייגן לאַנד, באַאַרבעטן די ערד ווי אין די צייטן פון די נביאים און מלכים. דוד האָט אַ סך מאַל געטראַכט, אַז דאָס וואָלט פאַר אים געווען דאָס בעסטע: אַוועק קיין ארץ־ישׂראל און דאָרט אַרבעטן אויף די פעל־דער. די פויערישע אַרבעט האָט אים תמיד געצויגן, ער האָט תמיד מקנא געווען דעם געזונטן פויער, וואָס די ערד גיט אים חיונה און וואָס דאָרף פאַר קיינעם קיין מורא נישט האָבן. ער וועט זיך דאָ צוגעוויינען צו פעל־אַרבעט — און זי האָט אים צוגעזאָגט צו באַצאָלן. אָבער, ס'איז אים אַנגעקומען נישט לייכט צו אַנטשליסן זיך צו בלייבן אין דער גויישער שטוב, בלייבן לעבן צווישן גויים.

ער איז אַריינגעפאַלן אין אַ צושטאַנד פון האַלב חלום, האַלב וואַר. דער אַלטער פויער האָט אַריינגעשטעקט זיין ליסן קאַפּ מיטן צאָפענעם בערדל אין שטאַל און אַרומגענישטערט מיט זיינע ביזע אויגן. דער ליעסניטשע וועמען ער האָט געזען אין דאָרף פאַר דער מלחמה, איז פאַר אים אויפגעשטאַנען ווי לעבעדיק, מיט זיין גרין היטעלע און פעדער און דינע פאַרשפיצטע וואַנסעס. די ליעסניטשאַווע האָט זיך באַוויזן אין זיינע חלומות, אָבער זי איז געווען גאָר אַן אַנ־דערע, נישט די פאַרשוויצטע גויע מיט וועלכער ער האָט געאַרבעט אין פעלד. זי האָט זיך פאַרוואַנדלט אין אַ ווונדערלעכער שיינקייט, מיט צעלאָזענע האַר, אַנגעטאַן אין זייד און גאַלד. זי האָט אים גע־לאַקט מיט דער נאַקעטקייט פון איר ווייס לייב (ווי אין די מעשיות וואָס ער האָט געלייענט), ווי אַ לילית פאַר אים געטאַנצט און אים

גערייצט מיט אויסגעשטרעקטע אַרעמס. און ווען ער האָט זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן האָט זי זיך פאַרביטן אין אַ וואָלף און אים גע-
וואָלט מיט שאַרפע ציין פאַרצוקן. דערנאָך האָט ער געחלומט פון פאַר-
שטאַרבנעם פּאָטער. דער פּאָטער האָט אַרומגעשפּאַצירט געאַרעמט
מיט אַ ייד מיט אַ ווייסער באָרד, וואָס איז געווען אברהם אבינו. דער
פּאָטער האָט אים צוגערופן און אברהם אבינו האָט אים געבענטשט,
אויסגעשטרעקט איבער אים די הענט ווי די כהנים ביים דוכענען.

7.

דעם צווייטן טאָג איז דוד אין דער פרי ווידער אַוועק שאַרן היי
מיטן אַלטן פּויער און — איז שוין פאַרבליבן אַרבעטן אויף דער ליעס-
ניטשאַווקע. זיין מוטער איז עטלעכע מאָל געקומען צו לויפן מיט גע-
שרייען און געוואָלדן — שמד זיך און אַן עק, האָט זי געשריגן און
זיך געבעטן ביי אים ער זאל זיך אומקערן אַהיים, זי נישט פאַרשעמען
פאַר מענטשן. סרול, דער מילנער, וועט אים אַריינעמען אין מיל,
ס'עט אים דאַרט גאַרנישט פעלן, האָב גאָט אין האַרצן — האָט זי
געטענהט — וואָס וועלן מענטשן זאָגן? — דוד האָט זי געטריבן פון זיך.
פאַרטיק געוואָרן מיטן היי, האָט מען געשניטן קאַרן. דער
קאַרן איז אויסגעוואַקסן אַ הויכער, אַ געזונטער אויף די משופּעדיקייטן
פון דער באַן-שטרעקע, וואָס איז געלאָפן דורך די וועלדער. ס'געווען
אַ גוט שטיקל וועג אַהין. דער אַלטער פּויער און דוד האָבן זיך אַרויס-
געלאָזן אין דער פרי מיט סערפעס אין די הענט. דער וועג דורכן וואָלד
איז געווען קיל, אָבער ווען מען איז אַרויס פון וואָלד האָט די זון
דורכגענומען ווי אַ שטיק פייער. דאָס לייב, באַגאַסן מיט שווייס, האָט
אויפגענומען מיט זשענדעקייט דאָס מינדסטע ווינטל ווי אַ שפּריץ
מיט קילן וואַסער. דוד האָט זיך אַלע מאָל געמוזט אָפשטעלן. דער סערפ
איז אים שיעור נישט פאַרפאַרן אין פּוס. דער אַלטער גוי האָט געחווקט
פון דער יידישער אַרבעט. ער האָט דודן אויפסניי געוויזן ווי צו האַלטן
דעם סערפ, ווי צו בינדן סנאַפעס. אין זיין אַלטן גוף זענען נאָך געווען
אַסך כוחות. ער האָט געקאַמאַנדעוועט און זיך איבערגענומען מיט זיין
גרויס בריהשקייט. די ליעסניטשאַווע האָט אַרויסגעבראַכט עסן מיטאַג-צייט

אין קענדלעך און טעפלעך און דערנאך שוין פארבליבן אין פעלד און צוגעהאלפן אַרבעטן.

מען איז דאָ געווען ווי אָפּגעשניטן פון דער גאַנצער וועלט. צו די אַרומיקע וועלדער איז קיין סוף נישט געווען. דער הימל, אַ בלוין צעזשאַרעטער, האָט זיך געכוואַליעט ווי אַ ים איבער די פּולע, גרינע קרוינען פון די ביימער. די וועלט איז געהאַנגען אומבאַוועגלעך אין דער שטילקייט — ווי די צייט וואַלט זיך אָפּגעשטעלט. פאַר דודס צעווייטיקט געמיט איז דאָס געווען אַ היילונג, ער האָט דערפילט אַ שפע פון נייע כוחות, אַ פרישער שטראָם בלוט איז געלאָפּן אין זיינע אָדערן, געשעפטשעט פון האָפענונג, פון זיסקייט פון לעבן.

ער האָט ליב באַקומען דעם וואַלד מיט די סודותדיקע האַלב־טונקלקייטן, ליב געהאַט זיך איינהערן אין ווינט, וואָס איז געלאָפּן הויך אין די קרוינען פון די ביימער ווי אַ טיף־ברוסטיק געזאַנג. ליב געהאַט זיך צוצוקוקן צו די פאַרשידענע געוועבן וואָס די זון האָט געשפּונען אויף די געדיכטע קאַבריצן פון נאָדלען מיט וועלכע די סאַסנע־וועלדער זענען געווען באַדעקט, איינהערן זיך אין די קולות פון פייגל ווען דער אָונט פּאַלט איבער די וועלדער. די טיפע שלוה האָט געטרייסט און געהיילט. גאָט איז געווען נאָענט, געהויערט איבער דער וועלט. זיין נאָענטקייט האָט פאַרגיטיקט פאַר די ליידן, אויפּגעהויבן פון דער געפּאַלקניט, געהיילט די פאַרווונדעטע נשמות. די פאַרטיפּטע וואַלד־שטילקייט האָט גערעדט צו אים פון אומבאַגרייפלעכע סודות. ער איז אַנגעצונדן געוואָרן מיט אַ ברענענדיקער התלהבות. ער איז אָפּגעריסן געוואָרן פון דער ערד — אַלע חושים איבערגעפילט מיט אַ טיף, אומערדיש גליק. אַ סך מאַל איז ער אַרומגעגאַנגען איבערן וואַלד און געחלומט מיט אָפענע אויגן:

— ער איז אַ הויפטמאַן פון אַ באַנדע רויבער, זיינע יונגען האָבן פאַר אים געבראַכט קאַשקען, די פעטע דאָרפישע שיקסע, וואָס האָט אים מבייש געווען, אַראָפּגעריסן דאָס היטל און געחוזקט פון אים. זי בעט זיך ביי אים מען זאָל זי אַפּלאָזן, ער באַפעלט מען זאָל זי אויטטאָן נאַקעט און שלאָגן מיט בייטשן איבערן הויזן לייב. אַן אנדערש מאַל איז ער אַ פּוילישער גענעראַל. ער רייט מיט זיין סוויטע, ווען ער טרעפט זיך אָן אויף דעם קאַזאַק, וואָס האָט

אים צעפאסטעוועט מיט דער נאגייקע. דער קאזאק ווארפט זיך אים צו די פיס. די אפיצירן, וואס רינגלען אים ארום, ציען ארויס די שווערדן, ער האלט זיי אָפּ. איך שענק דיר דאָס לעבן, זאָגט ער צום קניענדיקן קאזאק...

כאַטש ער איז אויסגעוואַקסן אין אַ דאָרף, צווישן פויערים, וואָס האָבן געצויגן חיונה פון די פעלדער אַרום, איז אים, דעם יידישן יינגל, וואָס איז שוין זינט ער איז אַלט געוואָרן דריי יאָר, געשיקט געוואָרן אין חדר און געלעבט אין אַן אייגן, אויסגעחלומט וועלטל, דאָס לעבן פון דער ערד, די אַרבעט וואָס איז פאַרבונדן מיט איר, דאָס לעבן פון דער אַרומיקער נאַטור, וואָס איז אין פויערס בלוט, געווען פרעמד. צווישן אים און די ערד־מענטשן איז געווען אַ מחיצה, ווי ער וואַלט געווען אַ פויגל פון אַן אַנדער מין. אַ ליבשאַפט איז אין אים איצט אויפגעגאַנגען צו דער וועלט, וואָס רינגלט אים אַרום, צו די אַלע וואַקסנדיקע זאַכן, צו דער אַרבעט וואָס גיט קראַפט און זיכער־קייט. ער האָט ליב באַקומען די אַרבעט. ער האָט געטראַכט ווי גוט ס'וועט זיין צו אַרבעטן אויף די פעלדער פון ארץ־ישׂראל. דער נאַמען פון דעם לאַנד האָט גערעגט און געוועקט אַן אַפקלאַנג אין בלוט. ס'זענען פאַר אים לעבעדיק געוואָרן די חומש־צייטן מיט שאַף און רינדער און איילבערטן און וויינגערטנער, וואָס דער דאָרפישער מלמד האָט אים אַריינגעקריצט אין מוח. ער האָט זיך עס געפרוווט אויסמאַלן. ס'זענען אַפּערגעשווומען ביי דער אַרבעט בילדער פון חומש, פון די נביאים. ער האָט נאַכגעטראַכט פון דעם נייעם לעבן, וואָס וועט זיך דאָרט פאַר אים אָנהייבן.

דאָרט — האָט ער געחלומט — וועט זיין אַן אַנדער לעבן. מענטשן וועלן לעבן בשלום. ס'וועט נישט הערשן קיין שנאה, ס'וועט נישט קומען צו בלוט־פאַרגיסונג. מענטשן וועלן לעבן ווי ברידער. אַ לעבן פון צדק און יושר.

8

אין אַ פאַר וואַכן אַרום איז זיין מוטער אַרויפגעקומען אַן אויסגעפּוצטע אין אַ נייעם שאַל, ווי ערגעץ צו פאַרן. סרול, דער פּידיקאַ־מעניצער מילנער, קומט מאַרגן נאָך איר, האָט זי דערציילט. דער קרומער אַנשל האָט שוין איבערגענומען די שענק. זי האָט זיך ביי

דודן ווידער געבעטן ער זאל זיך באַרעכענען, מורא האָבן פאַר גאַט, נישט פאַרשעמען זי פאַר מענטשן. ס'זאָ הימל־געשריי פאַר אַ יידיש קינד צו זיין אַ פאַראַבעק ביי אַ גוי. סרוּל וועט דיר קויפן אַ נייעם אַנצוג, וועסט אַרבעטן אין מיל. קינד מיינס, פאַרוואָס טוסטו מיר און אַזוי פיל צרות?

דוד האָט געפילט אין יעדן וואָרט אירן פאַלשקייט און מיאוס־קייט. ער האָט זיך אָפגעקערט פון איר מיט רוגז, געטריבן זי: גיי, גיי, לאַמיר צור.

9

דודן, דעם אומשולדיקן, זיבעצן־יעריקן בחור, האָט די שטענדיקע נאַענטקייט פון דער ליעסנישטאַווע אַריינגעוואָרפן אין אַ צורשטאַנד פון גרויס אומרו. די יונגע פרוי האָט נישט אָפגעטראָטן פון אים. ווען זי האָט אַרויסגעבראַכט עסן אין פעלד, האָט זי זיך אוועק־געזעצט נעבן אים אין שאַטן פון אַ בוים מיט צעלאָזענע גלידער. די געלע פאַסמעס האָר צוגעקלעפט צום פאַרשוויצטן פנים, אירע נאַקעטע פיס און אַנטבליזטער ברוסט אַנטקעגן אים. ביינאַכט, ווען אַלץ אַרום איז געשלאָפן, איז זי אַרויסגעקומען רעדן מיט אים, געאַטעמט אויף אים מיט איר הייסן אַטעם און צוגעדריקט איר הייס לייב צו זיינעם. דוד איז דערנאָך געבליבן אַ צעפיבערטער אין דער פינצטערניש. ער האָט מורא געהאַט פאַרן געלעגער. זיין אומרויקער שלאָף איז געווען אַ צעשטערטער פון ווילדע חלומות, ווילדע קאַשמאַרן פון וועלכע ער האָט זיך אויפגעריסן אַ פאַרגאַסענער מיט שווייס און אַן אויפגעשטורעמטער. נאַכט נאָך נאַכט איז ער געזעסן לעבן איר אויף דער שוועל פון שטאַל מיט צעפיבערטע, צאַפלידיקע גלידער און אַ פאַרשנירטן האַלדז. זי — אַ נאַכגעביקע, אַ צעוואַרעמטע — האָט מיט מיידלשער אָפנהאַרציקייט דערציילט פון אירע יונגע יאַרן — ווי שווער ס'איז איר אַנגעקומען צו לעבן דאָ אין וואַלד אין אַנהייב, ווי זי איז אַנטלאָפן אַ פאַר מאָל צו טאַטע־מאַמע. זי איז אַ שטאַטישע און דאָס לעבן אין וואַלד האָט נאָך איצט שרעקן פאַר איר.

דוד האָט געטראַכט פון בינטשען, דער שוועסטערס אַ חברטע, וואָס איז אַ פאַר מאָל אין יאַר צו זיי געקומען צו גאַסט. זיין שטיל,

שעמעווידיק אַרומגיין אַרום איר. ווי ער האָט איינמאַל אין אַ דרייטער מינוט אַריינגעלייגט זיין האַנט אין דעם אויסשניט פון איר בלוזקע, אויף אירע נישט אויסגעוואַקסענע, פּלאַכע בריסטן. ער האָט זי איצט עטלעכע מאָל געזען אין זיינע חלומות. אַ בייזע האָט זי געשריגן אויף אים:

— וועסט זיך שמדן. וועסט ווערן אַ גוי. ווען ער האָט גע-וואָלט אַרויפלייגן די האַנט אויף אירע שוואַרצע האַר, אַ גלעט טאָן זיי, האָט זי זיך בייז צעשריגן אויף אים: ריר מיך נישט אָן. ער האָט געהערט די געזונטע געלעכטערס פון די דאָרפישע שיקסעס, וואָס האָבן אים געשראַקן און געוועקט אין אים אַ נייגער. אויף דער פּאַסטוויסקע האָט אים אַמאַל אַ שיקסע אונטערגעשטעלט אַ פּוס, זיי זענען אַוועקגעפאַלן אויפן גראָז, דוד האָט זיך געפרוּווט באַפרייען פון איר, אָבער זי האָט אים מיט די הענט און די פיס אַרומגעכאַפט און נישט אָפּגע-לאָזט. ער איז דערנאָך אַרומגעגאַנגען אַ צייט פאַרסטמט פון דער היץ פון איר לייב. זי איז אַ גוטע, די ליעסניטשאַווע, אַזאַ איידעלע און צו-געלאָזענע, אָבער נישט תמיד איז זי אַזאַ. אַ סך מאָל איז זי פרעמד און פּריציז אָפּגעווייטערט, וואַרפט צו אַזאַ בייזן בליק, ער האָט אָביסל מורא פאַר איר.

איין נאַכט האָט שוין די ליעסניטשאַווע נישט אָפּגעלאָזן דודן, איינגעקלאַמערט זיך אין אים מיט אַ פאַרשטיקט קרעכצן... דודס בלוט איז געוואָרן פייער, ער האָט זיך אויף איר אַ וואַרף געטאַן מיט אַ ברום. דערנאָך, ווען זי האָט אים פאַרלאָזן, האָט ער נישט געקאַנט שלאָפן. זיינע גלידער האָבן געפילט אַ נייעם כוח, אָבער פון דער שיכרות און פאַרגעסעניש, וועלכע איז אויף אים געקומען, איז אַרויסגעקראַכן, ווי אַ וואַרעם, אַ נאַגעדיקע נישט-צופרידנקייט, וואָס איז געוואָרן אַלץ שטאַרקער.

אומרויקע געדאַנקען האָבן זיך אַ וואַרף געטאַן אויף אים: וועט ער איצט דאָ פאַרבלייבן? און אַז דער אַלטער פּויער וועט אויס-געפינען? און דער ליעסניטשע, וואָס קאָן פּלוצעם צוריקקומען אַהיים פון דער מלחמה? ער איז אַרויס אין דרויסן, געקוקט אויף דעם לייכט-פאַרנעפּלטן טיף-נאַכטיקן הימל, מיט די בלייכנדיקע שטערן. די צע-וואַקסענע, פּול צעבליטע ליפע-ביימער פאַרן הויז האָבן געשאַרשעט

אונטער אַ לייכט נאַכט־ווינטל. דוד האָט געפילט: עפעס שלעכטס
 איז געשען. אַ גרויס אומגליק איז געשען.
 די ווייטערדיקע געכט, כאָטש אומגעדולדיק געגאַרטע, וואָס
 די שרייענדיקע ליידנשאַפט פון דער אַזוי לאַנג פאַרלאָזענער יונגער
 פרוי האָט אַנגעזשאַרעט, זענען נישט פריי געווען פון טאָטשעדיקן וואָרעם.
 ס'האָט טיף באַליידיקט די קאַלטקייט, די באַפעלערישקייט, מיט וועל־
 כער זי האָט אים באַגעגנט בייטאָג, געשריגן און צוגעוואָרפן ביזע
 בליקן. ער איז ווי אַפגעברייט געוואָרן דערזענדיק דאָס קילע, זאַטע
 שמייכלע אירס. ס'איז פאַרשוונדן די וואַרעמקייט און צוגעלאָזנקייט
 מיט וועלכע זי האָט אים פריער באַגעגנט. אין שטוב האָט זי זיך אויף
 אים נישט אומגעקוקט, נישט אַנגענומען זיך פאַר אים ווען דער אַלטער
 פריער איז אים באַפאַלן מיט ביטול און זידלערייען (דוד האָט געטראַכט:
 איז ער עפעס חושד?). ער האָט זיך אַרומגעשלייכט אַ מרה־שחורה
 דיקער מיט צעשטערטע געדאַנקען. ס'האָט זיך געשטייגערט דאָס גע־
 פיל, אַז ער האָט זיך געלאָזט אַריינשלעפן אין אַ מיאוסער זאַך. ער איז
 שולדיק עפעס אַ גרויסע שולד. ער וואַלט אַראַפגעריסן פון זיך דאָס
 אייגענע לייב, וואָס האָט אים אַריינגעשלעפט אין דער מיאוסקייט, אין
 דער טומאה. שרעק און חרטה צעוואַקסן זיך, ער טראַכט פון אַנטלויפן,
 אַנטלויפן אָן אַ זיי־געזונט — נישט אַנקוקן איר פנים מער. אָבער
 ווהיזן זאָל ער לויפן? ער פילט זיך געכאַפט אין אַ פאַסטקע. ער פאַר־
 לירט זיך אין טראַכטענישן און חקירה. ער פילט אַ בייזקייט צו דער
 וועלט, וואָס האָט אים אַזוי פיל שלעכטס אַנגעטאָן. ער טראַכט: ער
 וועט זיך שמדן. בלייבן מיט דער גויע. דער ליעסניטשע וועט שוין נישט
 צוריקקומען. אַן אַנדער מאַל, איז אַן אַנפאַל פון פאַרביטערטקייט און
 יאוש, טראַכט ער זיך אַנטאָן אַ מיתה. דער טויט וועט אים ווי אַ גוטער
 מלאַך באַפרייען פון אַלע יסורים און פייניקונגען.

.10

אַסיען־צייט האָט זיך דער ליעסניטשע אומגעקערט אַהיים.
 דוד האָט, אַהיימקומענדיק פון פעלד, אים דערזען אין דאָרף פאַמפען
 וואַסער אין אַן אַלטן שטוב־בגד — גלייך ווי ער וואַלט גאָר קיינמאַל
 נישט געווען אוועק. אַן אויפגעטרייטלער האָט דוד געפילט גאַטס
 שטראַף. די ערשטע באַגעגעניש, ווען דער ליעסניטשע נישט קיין

געביטענער, נאָר מיט אַ פּול טונקל פנים און פינצטערע, שווערע אויגן, האָט אים געמאַסטן קאַלט און געשטעלט אַלערליי פּראַגן, האָט דודן איבערגעלאָזן מיט דעם באַוווּסטזיין, אַז עס לויערט אויף אים אַ גרויסע סכנה. ער דאַרף זיך אַפּטראַגן וואָס גיכער. ער האָט געוואָלט שוין די מינוט אַנטלויפן, אַוועקשלייכן זיך אין וואַלד און אַוועק פון דאַנען. אָבער ער האָט זיך באַטראַכט, אַז דאָס וועט נאָר אויפוועקן אַ חשד... ער וועט צוואַרטן אַ פאַר טעג, גלייך גאַרנישט. די ליעס־ניטשאַווע האָט אים צוגעזאַגט אַ ביסל תבואה און געלט. ער וועט עס דאַרפן ווי ס'לעבן, ווען ער וועט זיך לאָזן אין וועג קיין ארץ־ישׂראל. ער האָט זיך אָנגעטאַן אַ כוח, אַריינגעגאַנגען אין שטוב פאַרנאַכט עסן וועטשערע. דער ליעסניטשע איז געזעסן ביים טיש אריבן אָן, דאָס קינד לעבן אים האָט נישט אַראַפּגעלאָזן פון אים קיין אויגן. די ליעסניטשאַווע — אַ פּריציז אויסגעפּוצטע מיט צעצונדענע אויגן — האָט דערציילט מיט אַ דין, פאַלש געלעכטערל, ווי מ'דערציילט עפעס קאַמישעס, ווי דוד האָט נישט געוואוסט אפילו ווי צו האַלטן אַ סערפּ אין האַנט, ווי ער האָט זיך אויסגעלערנט — און אַרבעט שוין איצט נישקשה. לאַשטשענדיק זיך צו אים און קוקנדיק אים אין די אויגן, האָט זי פאַרן מאַן אויסדערציילט: בנימין דעם שענקערס ווייב האָט חתונה געהאַט פאַרן פּידקאַמעניצער מילנער. און דוד וויל פאַרן קיין פאַלעסטינע. דאַרט, זאַגט ער, האָבן יידן איצט באַקומען זייער אייגן לאַנד. דער קרומער אַנשל האָט אים אזוי דערציילט.

דער אַלטער פּויער — דאָס פנים פאַרגאַסן מיט אַ בוריקדיקער רויטקייט, די טיף איינגעפאַלענע אויגן צעשיינט — איז אַלע מאָל אַריין אין די רייד. ער האָט געוואָלט פון זיך לאָזן הערן. ער האָט דערציילט וועגן זיינע אויפטועכצן, וועגן דער מלחמה־צייט, וועגן דודן: ס'אָ געלעכטער דודס אַרבעט — האָט ער געזאַגט — מער שאַדן אָנגעטאַן, ס'איז אַפילו דאָס עסן נישט ווערט געווען... ער וואָלט געווען אַ בעלן צו זען די יידן אַרבעטן אין זייער פאַלעסטינע. ס'וואָלט ווערט געווען צו פאַרן זען אַזאָ זאָך — פאַר טשיקאַוואַשטש. אַ שיינע באַלעבאַטעשאַפט וואָלטן זיי געפירט. די יידן.

דוד איז געווען צו אַלץ גלייכגילטיק, ער האָט נאָר געטראַכט ווי אַרויסצורייסן זיך פון דאַנען. ער האָט נישט דרייסט זיך נאַכגעפרעגט ביים

ליעסניטשע, צי מען קאן שוין איצט פאָרן קיין ווין? צי די מלחמה האָט זיך שוין טאַקע אומעטום געענדיקט? צי האָט ער געהערט פון פּאַלעסטינע, דעם יידישן לאַנד?

דער ליעסניטשע האָט אים באַטראַכט מיט פאַרפּרוּיענע, פאַרשנ-דיקע אויגן. ער האָט זיך צעלאַכט מיט ביטול. ס'ערשטע מאָל, וואָס ער הערט פון פּאַלעסטינע. און פון פּאַרן קיין ווין? אָז ער וויל לעבן, זאָל ער בעסער זיצן אין דער היים. ער האָט דערציילט ווי שווער ס'איז אים אַנ-געקומען דורכצושלאָגן זיך אַהיים. ס'גייט דען די באַן ווי אַ מאָל? זעלנער פאַרכאַפּן אַ באַן ווי אַ היישריק. ער קומט פון אוקראַינע. אַנגעזען האָט ער זיך דאָרט זאַכן. ער האָט דערציילט, אָז מ'האַט דערשאָסן דעם צאַר, אָז ס'הערשט אַן איבערקערעניש, מ'הרגעט, מ'קוילעט. ברודער אויף ברודער. און יידן קוילעט מען גאַר אַן רחמנות. מ'קוילעט זיי ווי די שעפּסן, גאַנצע שטעט אויסגעקוילעט.

דוד איז בלאַס געוואָרן, אַ שאַרף מעסער האָט אים געקריצט אַרום האַרץ. ער האָט זיך אַרויסגעשלייכט פון שטוב. שפּעטער, ווען ס'געווען טיף-נאַכטיק שטיל אַרום און דער שלאָף איז נישט געקומען, זענען די רייד פון ליעסניטשע אַרויפגעשווומען. ער האָט אויפגעשוידערט. אַ געוויינן איז אים באַפּאַלן. אפשר האָט עס דער גוי דערציילט מיט אַ כּוונה — האָט ער אַ טראַכט געטאַן — געוואַלט אים אַנשרעקן. ס'האַט זיך אים אויסגעדוכט, אָז עמעצער שטייט אין טיר. די גויע מיט דעם גוי — זי דערלאַנגט אים אַ מעסער, ווייזט אים אַן דודס געלעגער. דוד איז געלעגן מיט אַ פאַרטאַיעטן אַטעם, זיך איינגעהערט אין מינדסטן שאַרף.

.11

אַן אַ זיי-געזונט האָט זיך דוד דעם צווייטן טאַג אַוועקגעשלייכט אין וואַלד. ווי אַ דערשראַקענער האָז איז ער געלאָפּן דורך די וועלדער אין דאָרף. ס'האַט זיך געדוכט: מ'לויפט אים נאָך. ערשט איצט וועט ער אויף זיך אויפוועקן אַ חשד. ס'וואַלט בעסער געווען, ווען ער בלייבט און הייסט זיך באַצאָלן. ווהיין לויפט ער? צו וועמען וועט ער גיין? — האָט ער געטראַכט לויפּנדיק אַן אַפּשטעל דורכן פינצטערן וואַלד. ער וועט

איבערנעכטיקן אין שענק. אַנשול וועט דאָך אים לאָזן איבערנעכטיקן. אין דער פרי וועט ער אַוועק אין פּידקאַמעניץ.
 ס'איז שוין געווען פאַרנאַכט ווען דוד איז אַריינגעקומען אין ביטקע- ווער שענק. די שטוב איז געווען פריש געקאַלכט, די פענצטער אויספאַרריכט. סאַשע, דאָס קליינע ווייבל, מיט די פאַרדאגהטע אויגן, וועמען ס'נישט באַ- שערט געווען צו ברענגען קיין קינד אויף דער וועלט, האָט זיך געפאַרעט ביי דער הייסער הרובע. אַנשול איז געזעסן איבערגעבויגן איבער אַ ספר און געקנייטשט דעם למדנישן שטערן. דוד איז געפאַלן אַ מידער אויף אַ באַנק און באַטראַכט מיט טרויער די אַמאַליקע היים. אַנשול איז אויפגע- שפרונגען. מיט צעלאָזענע פאַלעס האָט ער אַרומגעשפּרייזט איבער דער שטוב. דאָס בלאַסע, ווי צוגעשטויבטע, פנים אויפגעלעבט, די צעטראַגענע, ווי נישט זעענדיקע אויגן האָבן אויפגעבליצט מיט הוּזק-בליצעלעך: אַי, זע נאַר, דער גוי האָט זיך אומגעקערט! אַ ווונדער בנאמנות... געמיינט, ביסט שוין געוואָרן אַליין באַלעבאַס. האָט ער זיך משלח געווען. אַזוי, אַזוי.

— וואָס לאָזטו אים נישט צורו — האָט די קליינע סאַשע געבור- טשעט — אַ גרויסער חכם. קוק אים נאַר אָן.

.12

פּידקאַמעניץ איז געווען אַ טאַג ווייט פון ביטקעוו. דער וועג איז געגאַנגען אַרויף און אַראָפּ, אַפגעריסן זיך אין דער בלויקייט פון הימל און ווידער אַראָפּגעזונקען אין וואַלד אַריין. קיין לעבעדיקן מענטש האָט מען נישט אַנגעזען, נאַר פאַררעגנטע, ברוינע וועלדער, שרייענדיקע קראַען. דוד האָט אַראָפּגערוקט דאָס היטל, פאַרשטעלט דאָס פנים פון קאַלטן, נאַסן ווינט. אַ צווינטער מיט חושכדיקע, דיקע יאָדלע-ביימער האָט אַנגעזאָגט דאָס דאַרף. דוד האָט דורכגעשפּאַנט די גאַנצע לענג פון דאַרף, ביז ער האָט דערזען די מיל — אַ קליין הייזל מיט אַ געלאַטעטן שינדלנעם דאַך, לעבן אַ גרויסן טייך. דער טייך האָט זיך דורך אַ שליווע געגאַסן אויפן מיט מאַך באַדעקטן ראָד מיט גרויס רעש און רוגז. דאָס ראָד האָט זיך אויסגעדוכט אַזוי אַלט און אַפגעשלאָגן, אַז אַט, אַט, וועט עס דאָס וואָסער צעשלאָגן אויף שטיקלעך און אַוועקטראַגן.

דוד האָט זיך מיט אַ שווער געמיט אַרומגעדרייט אַרום דער שטוב, באַטראַכט דעם טייך, אין וועלכן עס איז נאָך געלעגן אַ ביסל ליכטיקייט פון גוססדיקן טאָג. ווען ס'איז געוואָרן טונקל. האָט ער געעפנט די נידערע טיר.

.13

סרול דער מילנער איז געווען אַ ייד, אַ שווייגער. ווען ער איז אַריינגעפאלן אין כעס, איז זיין קאַרק געוואָרן אַנגעשוואַלן רויט, זיינע קליינע, טיף זיצנדיקע אויגן האָבן זיך פאַרצויגן מיט אַן אַשיק הייטל און פון זיין מויל האָבן זיך צעשפּריצט ווערטער. ער האָט געהאַט ביי זיך אַ בחור און אַ מיידל (די אַנדערע קינדער זענען געווען אויסגעגעבן). דאָס מיידל: אַ צעפלאַסנס, מיט אַן אויפגעלאָפן, קרענקלעך פנים, אַ גרויסע דעדערקע און „אַ גרויסער עיפּוש“, ווי איר נייע שטיממוטער, חיה, האָט געזאָגט. דאָס בחורל: אַ רויט־פנימדיקער, אַ צעוואַקסענער, מיט אַ פאַר ידים, פאַר וועלכע די דאַרפישע שקצים האָבן דרך־אַרץ געהאַט.

סרול האָט מיט דודן קיין צוויי ווערטער נישט אַרויסגערעדט. אַז ער איז אים פאַרבייגעגאַנגען, האָבן זיך זיינע אויגן פאַרצויגן מיט אַן אַשיק הייטל. אָבער סרולס בחורל האָט זיך צו אים צוגעטשעפעט. וואָס נישט איז, האָט זיך זיין רויט פנים אַנגעצונדן און ער איז גרייט גע־ווען זיך נעמען שלאָגן. חיה, וואָס האָט דודן אויפגענומען אַן אַ שלעכט וואָרט, האָט זיך פאַר אים איינגעשטעלט מיט איר לייב, נישט איין מאָל געכאַפט אַ זעץ פון דעם ווילדן יונג. אַ כסדרדיקע מלחמה איז אַנגע־גאַנגען צווישן חיה און דעם בחורל. שעהן־לאַנגע געקריגעכצן, אין וועלכע דעם מילנערס צעפלאַסענע מויד האָט זיך אַריינגעוואָרפן מיט אַ ברען. איר קרענקלעך פנים האָט באַקומען אַ גרינע בלאַסקייט. זי האָט זיך געשטיקט אין היסטעריקע, געקוויטשעט ווי אַ געקוילעטע. סרול האָט זיך געכאַפט צום שטעקן.

דוד האָט צוגעהאַלפן אין מיל, אָבער ער האָט געפילט, אַז מען וואַלט געוואַלט פון אים פטור ווערן. ער האָט גערעדט מיט דער מוטער, אָבער מען האָט דערווייל נישט געקאַנט זיך רירן. מ'האַט געהערט, אַז די פעטלורטשיקעס האָבן זיך אַריינגעריסן פון דער אַנדערער זייט גרענעץ

און ס'זענען געקומען ידיעות פון פאגראמען. א שרעק האט אָנגעפילט אַלע הערצער.

ביינאַכט האָט זיך דוד אַרומגעדרייט אַרום טייך, זיך איינגעהערט אין די קולות פון דאָרף. ער האָט מקנא געווען די גויים, זייערע גע־זונטע קולות און געלעכטערס. פאַרוואָס ווייסן זיי נישט פון שרעק, פון צרות, זיי לעבן אָן דאגות, אָן שרעק, און דאָ — תמיד אָן אימה. וואָס ס'האָט פאַסירט אויף דער לייענטישאַווקע האָט אים נישט אויפגעהערט צו באַאומרויִקן. חרטה־געדאַנקען האָבן אים געמוטשעט. פאַרוואָס איז ער נישט אַוועק באַלד נאַכדעם ווי די גויע איז צו אים גע־קומען? פאַרוואָס האָט ער זי נישט אַוועקגעטריבן פון זיך? פאַרוואָס האָט ער זיך נישט געקאַנט באַפרייען פון דער טומאה? ער האָט זיך אויסגע־טענהט מיט גאַט, אַרומגעגאַנגען פאַרטיפט אין חקירות, אין גריבלערייען. מיטאַמאָל זענען אים — ווי אַ מחנה שרייענדיקע קראַען — באַפאַלן ספקות. וואָס האָבן אים טיף אויפגעטרייסלט. אַ תהום האָט זיך געעפנט אונטער די פיס. ער האָט געצווייפלט אין גאַט.

.14

שווערע, פאַרביסענע רעגנס האָבן גענומען גיסן אָן אַ סוף און אָן אַן אויפהער. די מיל האָט געפוסטעוועט. דער טייך האָט זיך צעגאַסן איבער די אַרומיקע לאַנקעס. דוד האָט ליב געהאַט צו עסקן זיך אין שטאַל אַרום די בהמות. ער האָט זיך אויסגעבעט אַ געלעגער פון שטרוי אין אַ ווינקל נעבן די בהמות. ס'איז אים געווען גוט מיט די שטומע בהמות, מיט דער וואַרעמקייט פון די לעבעדיקע באַשעפענישן, וואָס האָבן אויף אים געקוקט מיט זייערע גרויסע אומשולדיקע אויגן. ער איז דאָ אָפגעלעגן גאַנצע טעג, צוגעהערט זיך צו זייער רויק־געלאַסענעם מליאַסקען. ס'איז אים געווען גוט מיט דעם ריח פון מילך, מיט דעם וואַרעמען אַטעם פון די בהמות און פון נאַסער ערד. דער רעגן, וואָס האָט געליאַפעט אָן אויפ־הער, האָט מיט זיין מאַנאַטאָן הודושען פאַרוויגט זיינע אומעטיקע געדאַנ־קען. מיטאַמאָל איז גאַט ווידער געוואָרן נאַענט. די ספקות זענען פאַר־שוונדן ווי אַ שוואַרצע כמאַרע. ווי דורך אַ נס איז די וועלט אויפסניי אָנגעפילט געוואָרן מיט ווונדער און ליכט. האַפּענונג האָט אויפגעקוואַלן

אין דודן — גאָט וועט אים פאַרגיטיקן פאַר אַלע זיינע יסורים און פיינען.
 אַ געפיל פון שלימות מיט גאָט און מיט דער וועלט האָט אויף אים אַראָפֿ־
 גענידערט. ער האָט אויפגעבליט מיט בטחון און פרייד. זיינע גרויסע טונ־
 קעלע אויגן האָבן געפינקלט מיט אַ טיפער ליכטיקייט און זיכערקייט.

.15

ער האָט זיך אַרויסגעלאָזט אין ווייטן וועג — צו דעם לאַנד
 וואָס זיין נאָמען האָט געוועקט אַ טיפן אַפקלאַנג אין זיין בלוט און אַ
 ציטערנדיקע האַפענונג. דאָרט — האָט ער געחלומט — וועט זיך אָנהייבן
 אַ ניי לעבן פאַר אים און זיינס גלייכן. אַ ניי לעבן.

ר' שלום דער מלמד

אין נאוועסעלסק, א דארף נישט ווייט פון דער רוסישער גרענעץ, האט געלעבט א קינדער-מלמד, ר' שלום האט ער געהייסן. אן אפגעהיטער ייד, על התורה ועל העבודה. דארפסלייט האבן זיך צו אים אריינגעכאפט פאר א מנחה-מעריב, זיך צוגעהערט מיט אפענע מיילער צו די ווונדער-מעשיות פון גוטע יידן, וואס ר' שלום האט דערציילט אין זיין אונטער-פאנפנדיק, שוואך קול...

דאס מלמדות האט פונקט געקלעקט אויף פעטרעשקע צו דער יויך, ווי זיין ווייב פראדל האט געזאגט. די פאר גילדן, וואס זענען אריינגעפאלן יעדן זמן זענען געגאנגען אויף צו מאכן א קליידל, אן אנצוגל פאר א קינד — א פולע שטוב געווען מיט קינדער קיין עין הרע.

דער הויפט-מקור פון פרנסה איז געווען א געוועלבל, טאקע אין דער זעלביקער שטוב, ווו מ'האט געווינט, און ווו מ'האט געקאנט קריגן פון א קעסטעלע שוועבעלעך ביז א קאלירטער פאטשיילע פאר א שיקסע... ר' שלום האט זיך אבער מיט דעם נישט אפגעגעבן. און א יינגל האט געוואלט באנבאנעס פאר א גראצער, האט ר' שלום געפרעגט ביי פראדלען, זיין ווייב: — וויפל באנבאנעס זאל איך אים געבן, הא?

פראדל, א ברייטע, שטארקע יידענע, וואס איז תמיד ארומגעגאנגען אין שטוב א בארוועסע, מיט א פארטאלאפעט קלייד, האט געפירט דאס געשעפט. געווען די גאנצע באלעבאסטע אין הויז. פראדליא, ווי די גויים האבן זי גערופן, איז געגאנגען אין דארף איינהאנדלען הינער און מילכיקס, געדונגען א פורל צוצופירן עס אין שטאט אריין און געבראכט צוריק א ביסל סחורה אין געוועלבל אריין.

ר' שלום, א חוץ דעם קנעלן מיט די עטלעכע קינדער, פלעגט אמאל גיין פארנאכט אריינברענגען די קו פון פאסטוויקע, אדער ארויס-געטראגן א שפיל פאמאיעס. מערסטנטיילס איז ער זיך אבער געוועסן אן איינגעהויקערטער, געשאקלט זיך מיט גרויס התלהבות איבער א ספר,

געקרייזלט זיך די פאות, אָדער מיט די פינגער צעקעמט דאָס בערדל. אַז אַ קונה איז געקומען, און פראַדל איז גראַד נישט געווען אין שטוב, האָט ער געהייסן צוואַרטן, אָדער אומקוקן זיך אין פאָדווירע נאָך איר... ער איז געווען אַ דינער און אויסגעמאַגערטער, מיט אַ רויט שיטער בערדל, וואָס האָט אַרויסגעשפראַצט פון די איינגעפאלענע באַקן, פאַררויטלטע קורצזיכטיקע אויגן, אַ פאַרדבקהט תמימותדיק פנים.

דאָס דאַרפישע לעבן איז זיך געפלאָסן שטיל, רויק: ווי די פלאַכע, דאַרפישע „ריקע“, וווּ יידן זענען זיך געגאַנגען טובלען פרייטיק פאַרנאַכט — איין טאַג גלייך צום אַנדערן... אַ זומער נאָך אַ ווינטער... אַ בעסער יאָר און אַן ערגער יאָר... ר' שלום האָט זיך וועגן פרנסה דעם קאַפּ נישט געדאַרט. אויסגעהערט, ווי פראַדל קלאַגט און פאַרשעלט זיך די יאָרן (— פאַרוואָס האָט מיר גאַט צוגעשיקט אַזאַ שלימזלניק פאַר אַ מאַן? —) האָט ער געשאַקלט מיטן קאַפּ און געקרעכצט: מילא אַ יידענע מוז זיך אַפּרעדן פון האַרצן... מ'דאַרף נישט פאַרלירן דעם בטחון... ס'איז דאָ אַ גרויסער גאַט אין הימל...

דער גרויסער גאַט אין הימל האָט טאַקע אין גאַנצן נישט פאַר-לאָזן. אַבער צרות־פרנסה האָט קיינמאַל נישט געפּעלט. פראַדלס געוועלבל איז נישט קיין בן־יחיד אין דאָרף. יעדער ייד האָט אַ געוועלבל. איז נישט איין טאַג געווען נאָר אַ ביסל גרייך און אַ פּאַסנע קאַרטאָפּליע און מער בעבלעך ווי פלייש פרייטיק צו־נאַכטס צו דער יודן... מילא, לעבט דאָך אַ ייד נישט צוליב דער קישקע, ווי אַן ערל, להבדיל...

*

און אַזוי וואַלט זיך געלעבט, מיט גאַטס הילף, ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר... איז דאָך דאָ אַ שטן אויף דער וועלט... ס'איז שוין נישט ווייט צו ימים־נוראים, קינדער דאַרפן נייע מלבושים, פראַדל אַליין דאַרף אַ פאַר שיד — פאַלט אַראָפּ, ווי אַ דונער פון קלאָרן הימל: אַ מלחמה! „קירה“*) מיט פּאַניען גייען זיך שלאָגן, אַ בהלה אין דאָרף, אַן איבער-קערעניש... זשאַנדאַרן יאַגן זיך נאָך רעקרוטן... גויעס גייען נאָך זייערע זין מיט אַ געווייזן... גויים שיכורן און רעדן פּאַליטיק... יידן צעלויפן

*) אַזוי האָבן יידן גערופן דעם עסטרייכישן קייזער.

זיך... דער פארט צום ברודער קיין לעמבערג, יענער שיקט אַוועק ס'ווייב און קינדער צו קרובים, אין אַ ווייטער שטאָט... אַליין וואָרט ער נאָך... די לעצטע מינוט וועט ער נעמען ס'פעקל אויף די פלייצעס. די סכנה איז דאָך גרויס, שוין, שוין, עס איז דאָך לעבן דער גרענעץ. ר' שלום שאַקלט זיך, קרעכצט איבער אַ ספר: אַ גורה אויף יידן. פראַדל שרייט: — געוואַלד, די אַרעמע עופהלעך נעבעך, וואָס טוט מען? איצט איז די צייט פאַר אַ ספר? געוואַלד געשריגן ...

און אַט הערט זיך שוין קאַנאַנען ברומען און ביינאַכט זעט מען שוין די פייערן, וואָס די רוסישע חיילות האָבן אונטערגעלייגט. לויפט מען: גויים און יידן באַגלייך. ר' שלום וואַלט אפילו נישט געלאָפן. ער טענהט וויינעריש: — וואָס? יענע זענען נישט קיין מענטשן? וואָס האָבן זיי צו אים? לעבן דאָרטן נישט קיין יידן? דער השם יתברך איז אומעטום. מ'קאָן פון אים עפעס אַנטלויפן?... אָבער פראַדל לייגט איין וועלטן:

— גזלן, מערדער, — שרייט זי — וואָס ווילסטו פון די בינדע קינדער, נעבעך? אַז גאָט האָט זיי געשטראַפט מיט אַזאַ טאַטן — און זי האָט אָנגעהויבן קלאַגן און יאַמערן. געשטאַרקט אַ ביסל פון געוויין, איז זי אויפסניי געוואָרן מלא רציחה און אָנגעהויבן שעלטן: — אַלע וויסטע שוואַרצע חלומות צו דיין קאַפּ, צו דיין לייב און לעבן — צום סוף אַרויסגעלאָפן זיך אויסגיסן ס'האַרץ פאַר די שכנים.

מילא, אַ יידענע.

איז מען געלאָפן מיט אַנדערע.

וואָס מען האָט זיך געהאַט אויסצושטיין אין די באַנען, וואָס האָבן געפירט די פליכטלינגען, וואַלט מען געקאַנט דערציילן און דערציילן. גענוג צו זאָגן, אַז מען האָט פאַרווכט דעם טעם פון גיהנום שוין דאָ אויף דער ערד. און די, וואָס האָבן פאַרדינט דעם גיהנום, האָבן שוין באַקומען זייער עונש דאָ אונטן. אַי, אַ ייד וויר' שלום, וואָס פאַרדינט אודאי נישט דעם גיהנום? נו, גיי לאָד זיך מיטן רבונר של-עולם. ר' שלום איז טאַקע דער מענטש דערצו...

ר' שלום, זיין ווייב און קינדער האָבן איצט אַ נייע היים: אין הילצערנע באַראַקן ערגעץ אין מערן. אַ פאַר פאַליצעס פון ברעטער.

אָבער פֿאַרט אַ מקום מנוחה. ווידער רויק, אָן פּחד, אָן איבערקערענישן... כאַטש ס'איז איצט דאָס אמתע גלות... פּראָדל האַנדלט אונטער צו־ביסלעך. אפילו ר' שלום פֿאַרדינט געלט. כאַטש ס'איז אָנגעקומען מיט גרויס מ'י, האָט מען ר' שלומען געגעבן די דערלויבעניש אַראָפֿ־צוגיין אין שטעטל, וווּ סוויינען אַ פֿאַר פֿאַרגוישטע דייטשע יידן, און לערנען מיט זייערע קינדער. איצט קאָן שוין ר' שלום מיט רעכט איבערחורן, אָז דער רבּונו־של־עולם איז אומעטום און ענטפּערן אַ יעדן, וואָס קלאַגט זיך פֿאַר אים, אָז מען דאַרף נישט פּרעגן קיין שאלות ביי זיין ליבן נאָמען.

...ווער ווייסט וואָס דאַרונטער שטעקט... מלחמות גוג ומגוג... שטייט נישט אין די ספרים? ... אפשר איז שוין פֿאַר דער גאולה און יידן דאַרפן זיך גאָר פּרייען? ...

ר' שלום שאַקלט זיך מיט גרויס התלהבות ביים טונקעלן לעמפל פון באַראַק איבער זיין ספרל מיט מאמרי חו"ל. קוקנדיק אויף אים און זיין בטחון ווערט יידן וואַרעמער אויפן האַרצן.

*

אין אַ שיינעם פּרימאַרגן קומט אַריין אין באַראַק אַ פּריץ, מיט אַן אַפיצערסקע היטל, אַ פעט פֿאַרשוויצט פנים, און הויבט אָן דרשענען: — אַלע מענער ביז פינף און פּערציק יאָר מוזן זיך שטעלן פֿאַר דער אַסענטירונגס־קאָמיסיע, וואָס וועט בודק זיין ווער פון זיי טויג זיך נאָך צו זיין אַ זעלנער... — און גיט צו פון זיין אייגענער קעשענע אַ שטיקל פֿאַטריאַטישע דרשה, אָז אַלע בירגער פון אַלע אומות, וואָס אונטער „קירחס“ ממשלה האָבן זיי געהאַט דעם גן־עדן אויף דער ערד, דאַרפן איצט גיין אַרויסטרייבן דעם שונא פון דעם באַדראַטן, ליבן פֿאַטערלאַנד, אמן.

פּראָדל איז געווען די איינציקע צווישן די ווייבער, וואָס איר האַרץ האָט נישט געציטערט. ר' שלום אַ זעלנער? מען דאַרף זיין חסר־דעה... „קירח“ מעג שוין זיין ווי אויף צרות, אָבער אַזא זעלנער ווי ר' שלום דאַרף ער נאָך נישט.

גיט ר' שלום פֿאַר דער קאָמיסיע. מען באַטראַכט אים אַ לאַנגע צייט, מען הייסט אים גיין אַהין און צוריק און בייגן זיך און לויפן.

צום סוף לאַזט מען אים אָפּ און מען גיט אים אַ בלוי צעטעלע. ר' שלום ווייסט נישט וואָס ס'שטייט דאָרטן. ער קומט צוריק אין באַראַק און ווייזט עס פאַר מענטשן. לאַזט זיך אויס, אַז ר' שלום איז „קריגס־טויגלעך“.

ר' שלום איז טאַקע אַ דאַרער און אַן איינגעהויקערטער, די ראיה איז ביי אים אויך נישט אַזוי גוט, ער האָט עטלעכע אַנדערע מיחוש־מלעך — אַבער אויף „קאַנאַנען־פלייש“ איז ער אַפנים גאָך גוט. וואָס פאַראַ ווייב פראַדל איז אים געווען, האָט זיך ערשט איצט אַרויסגעוויזן. זי האָט זיך געריסן די האָר פון קאָפּ, און די טייכן טרערן, וואָס זי האָט פאַרגאַסן, וואַלטן ווייך געמאַכט דאָס האַרץ פון קייזער אַליין... איז אַבער דער קייזער זייער ווייט...

עס קומט דער טאַג: ר' שלום, באַלאַדן מיט פעקלעך און באַ־גלייט פון ווייב און קינד, גייט ווערן אַ זעלנער, טאָן זיין פליכט פאַרן פּאַטערלאַנד, אַזוי ווי דער פריץ, מיטן אַפיצערסקע היטל האָט געדרשנט.

*

איינ געדאַנק לאַזט ר' שלומען נישט אָפּ בשעת דעם גאַנצן וועג: ער וועט נישט שיסן קיין מענטשן, ער איז נישט קיין עשו הרשע, ער וועט נישט זיין קיין רוצח... זאָל עס זיין אפילו „פאַניע“ מיט זיינע ווילדע קאַזאַקן, וואָס מאַכן פאַגראַמען און פייניקן יידן... אין גאַטס הענט איז די נקמה, נישט אין בשר ודמם, נישט אין עפר ואפר...

ר' שלום זעט באַשיינפערלעך, ווי מען שטעלט פאַר אים אַוועק אַ מענטשן און מען זאָגט אים: שיס! ניין, ער וועט נישט שיסן. זאָל געשען, וואָס עס וויל. דינא דמלכותא, ס'איז טאַקע אמת, אַבער קיין בלוט וועט ער נישט פאַרגיסן, יבא מה, זאָל אפילו קומען דער קייזער אַליין...

מיט אַזוינע געדאַנקען איז ר' שלום אַנגעקומען אין „קאַדרע“, ד.ה. אין דעם אָרט, וווּ דער רעגמענט איז געשטאַנען אין „הינטער־לאַנד“. מען האָט אים געגעבן אַ גרויסן, שוואַרצן „לאַנדווער־מאַנטל און אַ היטל, וואָס איז אים אַראַפגעפאַלן איבער די אויערן, אַ מונדיר פון פאַקערוע, אַ צעריסענע, פאַרפלעקטע דעקע, וואָס האָט געשטונקען

פון פערד-מיסט און אלע זיבן זאכן, וואס א גוטער זעלנער דארף האבן. ר' שלום איז געווארן א „קייזער און קעניגלעכער“ זעלנער. די נייע זעלנער האט מען אויסגעשטעלט אין רייען און דער קאמענדאנט האט זיי פארטיילט צו די פארשידענע קאמפאניעס, וואס זענען געשטאנען אין די ארומיקע דערפער. ר' שלומען און נאך עטלעכע יידן און רוטענער האט מען געהייסן גיין אין א דארף, א פאר מייל פון דאנען, צו דער קאמפאניע „דע“.

— מעלדן פערזענלעך דעם ריטמיסטער! — דער קאמענדאנט האט איבערגעגעבן די פאפירן אן אונטעראפיציר, און צוגעשמיכלט מיט גרויס הנאה.

— יהודים, גיט אַכט, איר קומט צו א שונא ישראל — האט א גרויער, יידישער קאפראל שטיל א זאג געטאן צו די עטלעכע יידן — ווער עס קאן זאל זיך זען איבערפעקלען צו דער קאמפאניע „בע“. א יידישער לייטענאנט, א דימענט.

*

זיין גאנצער טיטל איז געווען: ריטמיסטער גראף לאיאש פאן טערעטשי. פאר מיליטערישן אומגאנג האט ער זיך באנוגנט מיט דעם טיטל: הער ריטמיסטער.

דער הער ריטמיסטער איז געווען אן איינציקער זון פון אן אריסטאקראטישער אונגארישער פאמיליע. זעלנעריי איז געווען זיין בארוף. ער איז שוין דריי מאל פארווונדעט געווארן אין דער מלחמה און געהאט אן א שיעור מעדאלן, אויך די בארימטע „גאלדענע“, וואס ער האט משמעות באקומען פאר אטאקירן א פיינטלעכע פאזיציע, ווי אויף מאנעוורעס אין פרידנס־צייטן, מיטן זעבל אין האנט... א פאר ביסענער, שטאלצער אריסטאקראט. צוליב זיינע הונארישע רויטע הויזן האבן די זעלנער אים גערופן: „דער רויטער טייוול“. אפילו זיינע אפיצירן האבן פאר אים געהאט דאס קדחת.

צו אים דארף דאס קומען ר' שלום!

ווען מען האט שוין די נייע רעקרוטן אויסגעלערנט די ערשטע פאר זאכן, וואס א זעלנער דארף וויסן, איז דער הער ריטמיסטער ארויסגעקומען באקוקן די נייע זעלנער זיינע. ער האט א שטייפער

געשפאנט פאר די אויסגעשטרעקטע רייען און זיך אפט אפגעשטעלט פרעגן ביי א זעלנער א פאר שאלות. דער ריטמיסטער האט געהאלטן אז א קאמענדאנט דארף זיך דערנענטערן צו זיינע זעלנער. באקענען זיך מיט יעדן איינעם באזונדער. זיי ווערן דערפון געטרייע און בע-סערע זעלנער...

ר' שלום איז אים תיכף נישט געפעלן.

— ווי שטייען זיי? — האט ער זיך אויף אים צעשריגן.

ער האט אויף זיך געוויזן, ווי א זעלנער דארף שטיין, אריינגעצויגן דעם בויך, ארויסגעשטעלט די ברוסט. אבער ר' שלום איז אזוי צעטומלט געווארן, אז ער האט צעשטעלט די פיס וואס א זעלנער דארף האלטן צוזאמענגעדריקט, און צעשפרייט די הענט אזוי ווי ער וואלט גערעדט צו א יידן אין דארף. ווען ר' שלום שעלט דעם ריטמיסטער אין טאטן אריין, וואלט דאס דעם הער ריטמיסטער נישט אזוי פארדראסן.

— וואס איז דאס? — האט ער א רעווע געטאן. פון זיין מויל

האט זיך א שאט געטאן א שטראם קללות און זידלערייען. פון דעם טאג אן האט דער ריטמיסטער נישט אפגעלאזן קיין געלעגנהייט צו דערקוטשען ר' שלומען, ממש פייניקן אים.

אז דער ריטמיסטער איז געקומען אויפן „עגזערציר-פלאץ“, איז זיין ערשטע זארג געווען צו זען וואס עס טוט זיין פריינד ר' שלום. האט זיך ר' שלום נישט אויפגעפירט ווי ס'געהערט צו זיין, האט ער אים פאר דער מינדסטער זאך געהייסן פאלן „נידער“, דאס הייסט: ווארפן זיך מיטן פנים אין דער בלאטע, אדער לויפן מיט שווערן גע-פעק אויף די פלייצעס: „לויפשריט“, אהין און צוריק, אהין און צוריק... א פאטש פאר א צוגאב און א פאר טעג ארעסט אויך.

פון די קליינע „שארזשען“ לעקט ר' שלום אויך נישט קיין

האניק.

*

ווען די נייע זעלנער האבן זיך אויסגעלערנט לויפן און גיין און שטיין ווי ס'פאסט פאר זעלנער, האט מען זיי פארטיילט ביקסן, זיי זאלן זיך לערנען שיסן. ווען אן אונטעראפיציר האט ר' שלומען

דערלאנגט אַ ביקס, האָט ר' שלום זי ביי אים נישט געוואָלט נעמען. אַז יענער האָט אָנגעהויבן געוואָלדעווען, האָט ר' שלום געמרקעט: ער וויל נישט שיסן...

— העי, לויפט נאָכן ריטמיסטער! — האָט דער אונטעראַפּי ציר אַ געשריי געטאָן.

דערהערט, אַז ר' שלום וויל נישט נעמען די ביקס, איז דער הער ריטמיסטער געוואָרן אַזש ווייס פון רציחה, אַרויסגעכאַפט זיין רעוואָלווער, צוגעשטעלט אים ר' שלומען צו דער ברוסט און געשריגן, אַז ער דערשיסט אים דאָ אויפן אָרט „ווי אַ הונט“, אויב ער נעמט נישט די ביקס. ר' שלום האָט געשטאַמלט אַ דערשראַקענער, אָבער זיך געהאַלטן ביי זיינעם, אַז ער וויל נישט שיסן קיין מענטשן, ס'איז אַ דין פון דער תורה. מיט גרויס מי איז געלונגען עטלעכע יידישע אונטעראַפּיצירן צו איבערצייגן ר' שלומען, אַז ער מוז דאָך נישט שיסן קיין מענטשן, אַז ער מעג זיך דערווייל לערנען. יעדער זעלנער מוז דאָך קענען שיסן, אַ שיינע זאָך, כ'לעבן, אַ זעלנער וואָס קען נישט שיסן. נו, האָט זיך ר' שלום געלערנט ווי אָנצושטעלן די ביקס, צולייגן אַן אויג און צילעווען, און אויף דעם געשריי: „פייער“, אויס־שיסן. ער האָט זיך אויסגעלערנט ווי צו שיסן קניענדיק און לויפנדיק און אויסגעשטרעקט אויף דער ערד, און ווי צו שיסן אויף אַ פינטעלע, אויסגעמאַלן אויף אַ ווייס קאַרטל. קיין גרויסער טרעפער איז ער נישט געווען.

אַ סך צייט אויף צו לערנען די אַלע זאָכן מיט די נייע זעלנער איז נישט געווען. אויף די פּראָנטן זענען טויזנטער זעלנער „געפּאַלך־יעדן טאָג און מען האָט באַדאַרפט „ערזאָץ“. ס'האָט נישט גענומען לאַנג און מען האָט די נייע זעלנער אויסגעטיילט אין „מאַרש־קאַמ־פּאַניעס“, אַפּצושיקן זיי צום פּראָנט. ר' שלום, פּאַרשטייט זיך, איז איינער פון די סאַמע ערשטע. ער האָט באַקומען אַ נייעם מונדיר פון פּאַקרעווע. נייע שיד, נייע וועש, אַ נייע ביקס. אין אַ פּאַר טעג אַרום וועט מען זיי אַריינזעצן אין באַן־וואַגאָנען (6 פּערד, 40 מאָן) און האַידאַ צום פּראָנט...

אָבער ס'איז אַפנים אַנדערש געווען פּאַרשריבן. ס'איז נאַכט. אין קאַסאַרנע זיצן זעלנער נאָכן נאַכטמאַל און

רויכערן. ר' שלוםס וועטשערע איז באַשטאַנען פון אַ שטיקל טרוקן ברויט און אַ טעפל שוואַרצע קאווע — ווייל ער עסט נישט קיין טריפהנע „מענאַזש“. אַן עלסטטער צעשרייט זיך מיט אַ הייזעריק קול: פּוצן די ביקסן. מען נעמט זיך צו דער אַרבעט.

ר' שלום וויל אויפמאַכן דעם שלאָס, אַרויסנעמען די פּאַטראָ-נען, וואָס זענען נאָך געבליבן אין ביקס, אָבער אַנשטאַט צו עפענען די ביקס, גיט ער נישט־פּאַרויכטיק אַ צי ביים קורעק. עס דערהערט זיך אַ קנאַל, און אַ יונגער שגץ פּאַלט אַ געטראָפּענער מיט אַ דורכ־געלעכערטער שליף.

עס ווערט אַ שרעקלעכע בהלה. אַן אַלטער זעלנער, וואָס האָט צוגעלייגט אַן אויער צום שגצס האַרץ, הייבט זיך אויף, צלמט זיך: טויט. מ'לויפט אַנזאָגן דעם ריטמיסטער. די זעלנער שטייען דער־שראַקענע, פּריטשמעליעטע, קוקן אויף ר' שלומען און אויפן טויטן זעלנער. ר' שלום שטייט איבערגעבוּיגן איבערן טויטן שגץ און מאַכט מיט די ליפּן און פּאַרמאַכט די אויגן, ווי ער וואַלט נישט גע־וואַלט זען.

דער ריטמיסטער קומט צו לויפּן מיט אַ סך אַנדערע אַפּיצירן. ער גיט אַ קוק אויפּן טויטן זעלנער אויף דער ערד. — אויף טויט? — פּרעגט ער זיך נאָך — דערשאַסן אויף טויט? — דערנאָך צע־שרייט ער זיך מיט הילכיקע קולות: — וווּ איז דער מערדער? וווּ איז דער מערדער? מער ליכט אַהער! איך וויל אים אַנקוקן דעם מערדער! מען דערלאַנגט דעם ריטמיסטער אַן עלעקטריש לעמפל. ער שטעלט עס אויף ר' שלומען: — מערדער, — שרייט ער, — מערדער! דער הער ריטמיסטער האָט געפונען דעם ריכטיקן מערדער.

דעם אַנדערן טאַג האָט מען ר' שלומען אַפּגעשיקט מיט גע־בונדענע הענט אין שפיטאַל. ר' שלום האָט זיך באַנומען זייער שטיל, נאָר מיט די ליפּן געמליאַסקעט און געסלינעט. אין ראַפּאַרט האָט עס געהייסן אין דייטש: „צוועקס אַבסערווירונג זיינעס גייסטיגען צושטאַנד דעס“. דער ריטמיסטער האָט מיט זיין אייגענער האַנט צוגעשריבן, מען זאָל אַכט געבן; אַז דער ייד מאַכט זיך משוגע, כדי זיך אַרויסצו־דרייען פון פּראַנט.

ר' שלום איז אין אַ שטיקל צייט אַרום צוריקגעקומען פון

שפיטאל, אין זיינע פאפירן איז געשטאנען: „אומשעדלעך — קריגס־
אומפּעיק“.

מען האָט אים צוריקגעשיקט אַהיים צום ווייב און קינדער.
אַזוי האָט ר' שלום, דער דאַרפישער מלמד, וואָס האָט קיין פליג
אויף דער וואַנט נישט געטשעפּעט, דערשאַסן אַ מענטשן, וואָס וואַלט
געווען זייער פיין און ווערט אַ מעדאַל — ווען ס'איז דעם שונאס אַ
זעלנער. שלימזלניק ווי ער איז געווען, שיסט ער אַן אייגענעם.

נאַטע

נאַטע איז בטבע געווען אַ וואַנדערער, מיט אומרויק בלוט, מיט נערוועזער ענערגיע, אָבער אָן געדולד, אָן אויסדויער צו בויען צו ביסלעך, לייגן שטיינדל צו שטיינדל. ער איז געווען אַ פּאַנטאַזיאַר, אַ שטיק מנחם-מענדל, געוואָלט זיך אויספיינען פאַר מענטשן, אַרויס־ווייזן זיך פאַר בעסער ווי ער איז געווען. אָבער דאָס איז נישט געטאָן געוואָרן מיט כוונה — ס'איז געקומען פון נישט זיכערקייט און צע־היצטקייט — אַ פאַרטיידיקונג־מעכאַניזם.

אַ סוחר איז ער נישט געווען. געלט איינצוהאַלטן האָט ער נישט געווסט ווי אַזוי. אַרבעטן שווער האָט ער פיינט געהאַט. אַ מענטש וואָס האָט תמיד געקוקט איבער זיין שטאַנד און דאָס ווייטע, פּאַנטאַסטישע האָט אים געצויגן.

ער איז געווען אַ זון פון אַן אַרעמען אַרענדאַר. מען האָט אים געשיקט אין שטעטל לערנען אַ מלאכה, אָבער דאָס האָט אים נישט גע־שמעקט. ער האָט געמעקלערט, געסוחרעוועט אויף אַ קליינעם מאַס־שטאַב, געווען אַן אַנגעשטעלטער ביי אַ האַלץ־סוחר. מען האָט אים חתונה געמאַכט מיט אַ בעקערס אַ טאַכטער. נאָך אַ יאָר צייט, אין וועלכן ער האָט מיט זיין ווייב נישט אויסגערעדט קיין צוויי ווערטער, (אַ קינד איז געקומען און געשטאַרבן) — האָט ער זי אָפּגעגט...

און אַט האָט געטראָפּן אַז ער איז געווען אין אַ דאָרף צוליב מסחר, האָט ער דערזען דעם קרעטשמערס, ר' איסר שמולעוויטשעס, מוזיקע — אַ רונד־פּנימדיק, אַ חנוועדיק מיידל, מיט שוואַרצע מילדע אויגן, אַנגעטאָן — גאַרנישט ווי אַ דאָרפיש מיידל — אין אַ פשוטן וואַכנטאַג אין אַ ריין, אויסגעוואָשן באַבלימט קליידל מיט אַ שיין גאַרטעלע, מיט אַ ווייס קעלנערל, אין שטעטלשע שיכעלעך, און די האַר פאַרקעמט אין אַ גרויסן קנויל אויפן קאַרק. דעם צעטראָגענעם מעקלער, וואָס האָט זיך געאיילט ביים

איבערבייסן וואָס דאָס מיידל האָט אים דערלאָנגט, כאַטש זיינע גרויסע געשעפטן האָבן געקאָנט וואַרטן, (איילן זיך) איז געווען זיין נאַטור) און ער איז תמיד געווען פאַרמוחט אין זיינע מקעלערשע עסקים — האָט דער נייגעריקער קוק פונעם מיידל אַ כאַפּ געטאָן ביים גאַרגל. ווען ער האָט דערנאָך גערעדט מיט ר' איסרן, האָט דער אַלטער קרעטש מער זיך געגלעט די באַרד מיט באַזאָכטייט... און ווונדער איבער ווונדער! נאָטע איז נישט באַשטאַנען אויף זיין פרייז... ערט זען, ער וועט איבעררעדן מיט ר' פנחס געווירציק, זיין באַלעבאַס. דאָס טו איך פאַר אייך, ר' איסר, כ'וועל צוקומען מערזישעם נאָך די וואָך. דער ווייל ברענגען אַ פּורל ברעטער... מ'עט שוין דורכקומען... ער האָט אַרייַנגעוואָרפן אַ פאַר שאלות וועגן ר' איסרס מיידל...

ר' איסר, דער מיושבדיקער דאַרפסטאַן מיט דער שיינער, גרוי געבלעכער באַרד, האָט ליב געהאַט מאַריך צו זיין. פון אים איז נאָטע געווייר געוואָרן, אַז ס'איז אים געבליבן נאָר די איינציקע טאַכטער, די מזינקע.

מען איז געזעסן אין אַלקער און ר' איסר האָט געשניטן אַן עפל מיט אַ קליין מעסערל און געלייגט אין מויל אַריין קליינע פענעצלעך. — די צווייטע טאַכטער — האָט ער דערציילט — איז מיט אַ יאָר צוריק געשטאַרבן אויף טיפּוס. ביידע מיידלעך זענען מיטאַמאַל קראַנק געוואָרן, ביידע האָבן געהאַלטן זייער שמאַל, אָבער גאָט האָט זיך מרחם געווען, כאַטש איינע געלאָזט לעבן. די מוזינקע האָט זיך אָנגעהויבן צו בעסערן צו ביסלעך. די היץ האָט אָפּגעלאָזט. זי איז שוין געווען ביים זינען און אפילו גענומען עפעס אין מויל אַריין, אָבער די דינסט לאָזט פאַלן אַ וואַרט. אַז איר שוועסטער איז טויט; די גאַנצע צייט האָט מען עס פון איר אויסבאַהאַלטן; איז זי אויפסניי איינגעפאַלן, באַקומען ווידער שטאַרקע היץ און געווען נאָענט צום טויט, אָבער גאָט האָט געהאַלפן. (ר' איסרס ווייב האָט זיך דערווייל באַוויזן. איר איינ-געשרומפן, באַבערדלט און באַבראדעווקעט פנים, באַנעצט מיט טרערן, האָט עדות געזאָגט אויף דעם מופת).

— און דאָס צווייטע מיידל? — האָט נאָטע געוואַלט וויסן.

דאָס צווייטע מיידל וואָס נאָטע האָט געווען אין שטוב, איז דער טאַכטערס אַ חברטע, אַן עגונה נעבעך... אַ גאַלדן האַרץ נאָר

א וויסט מזל. נישט אויף קיין יידיש קינד געזאגט... האָט זיך פאַר-
ליבט אין אַ יונג, האָט אים אויסגעהאַלטן ביז יענער האָט אויסשטור-
דירט אויף אַדוואַקאַט און דערנאָך האָט ער זי ערשט אַוועקגעוואָרפן.
ס'אָ לאַנגע מעשה. איסרן האָט די מעשה גענומען זייער לאַנג צו דער-
ציילן און נאָטע האָט קוים געקאַנט איינזיצן.

נאָטען איז אויפן וועג אַהיים דורך די וועלדער, אינמיטן פון
חשובנען וויפל ער קאָן מאַכן ביי דעם מסחר, פלוצעם אויפן געדאַנק
געקומען זיין ווייב, די געגטע, צו וועלכער ער האָט קיינמאַל קיין
צוויי ווערטער נישט אויסגערעדט און קיינמאַל פון איר נישט גע-
טראַכט, אַזוי ווי ער וואַלט ביי זיך אָפגעמאַכט פון ערשטן טאָג פון
דער חתונה: נישטאָ. איצט האָבן זיך די צוויי יאָר לעבן מיט איר
אַ שטעל געטאָן פאַר די אויגן, אַ כאַפּ געטאָן פאַרן גאַרגל. ער האָט
אויסגעשריגן אַ קללה:

— ארוּה, מצורעת! — ער האָט אויסגעשפיגן עטלעכע מאָל.
נאָטע איז איצט געוואָרן אַן אַריינגייער ביי ר' איסר שמולע-
וויטש אין קרעטשמע. דאָס מיידל, גאַלדעלע, האָט זיך אָנגעהויבן אַנ-
שטויסן נאָך וואָס ער קומט. נאָטע איז אַלעמאַל געקומען צו לויפן אַ
צעטראַגענער ווי ער אַליין וואַלט נישט געווסט נאָך וואָס. גאַלדעלע
האָט אים אָנגעקוקט נייגעריק מיט אירע מילדע, שיינע אויגן. צוערשט
האָט זי און איר חברטע בינטשע, די אומגליקלעכע עגונה, געמאַכט
שפּאַס און געלאַכט פון אים, אָבער שפעטער איז בינטשע געוואָרן
אַ מליץ יושר פאַר נאָטען.

גאַלדעלע איז געווען אַ גוטתאָרציקע און געלאַסן מיידל. זי
איז געווען אַ גרויסע שיינקייט, זי האָט ליב געהאַט צו ליענען ביכלעך,
זינגען, גיין שפּאַצירן אין וואַלד. די שווערע אַרבעטן אין קרעטשמע
האָבן געטאָן דינסטן. אין קרעטשמע זענען אַריינגעקומען באַאַמטע
פון דער באַן, פון דער ברויעריי וואָס האָט זיך געפונען אין דאָרף.
זי האָט גערעדט מיט זיי פּויליש און זיי האָבן איר געמאַכט קאָמפּלימענטן
און געפּלירטעוועט מיט איר.

ר' איסר שמולעוויטש איז אַמאַל געווען פאַרמעגלעך, געווען
אַ סוחר, געהאַט צו טאָן מיט פּריצים און געפירט זיך — ווי די
דאַרפישע יידן האָבן געזאָגט — „פּאַ פּאַנסקו“. די קינדער אַלע גע-

שיקט אין שולן, אין גרויסע שטעט לערנען. זיי זענען געווארן פוי-לישע באַזאָמטע ביים סטאַראַסטע, ביים געריכט. חתונה געהאַט מיט גרויסשטעטישע מיידלעך און געהאַט אין די גרויסע שטעט היימען מיט דינסטן.

א פאַר מאָל איז גאַלדעלע צו זיי געפאַרן אויף באַזוך. די שוועגעריןס האָבן זי פיין אויפגענומען. זי איז אַהיימגעקומען מיט פוילישע ביכער, באַרוישט פון גרויסשטאַטישן לעבן. דערנאָך האָט זי געשלונגען דורך די נעכט ביכער און געחלומט וועגן די העלדן, אָבער געקומען איז נאָטע, דער צעטראַגענער מעקלער...

ר' איסר האָט איצט געלעבט פון גרייטן. נישט געפירט מער קיין מסחרים; געלעבט דערפון וואָס די קרעטשמע האָט אַריינגע-ברענגט. די עלטער איז אים באַפאַלן מיט אַלערליי חולאתן. האָט ער ליב געהאַט צו זיצן פאַר דער שטוב און רוען, שניידן אַן עפל מיט אַ מעסער און זיך לייגן אין מויל אַריין פענעץ נאָך פענעץ, און קוקן מיט פאַרטרויערטע בליקן אויף דער וועלט, וואָס ער האָט געפילט, אַז זי ענדיקט זיך פאַר אים.

נאָטע האָט פאַר דעם ערלעכן, געלאָסענעם אַלטן נישט גע-קאַרגט צו דערציילן וועגן זיינע גרויסע געשעפטן, געמאַלן פון זיין פאַנטאַזיע... נאָטע האָט אַליין נישט געוואוסט די גרענעץ פון אויס-טראַכטענישן און אמתן... ער איז געקומען צו לויפן מיט אימפעט און אומרו, צוגעסטראַיעט היינטוועלטיק, אַרומגעשוירן, געשפּריצט מיט רייד, געביסן די אַרומגעשוירענע וואַנסן-און געשמייכלט מיט אַ פאַלשן שמייכל. איין זייט פון זיין מוח האָט געחשבונט, באַטראַכט ר' איסרס ווירטשאַפט און געמאַכט פלענער. ער האָט זיך געחנפעט און געלעקט צו ר' איסרן, צו דער אַלטער, איינגעשרומפענער, באַבראַדעווקעטער איטע און געאַנגען שפּאַצירן אין וואַלד מיט גאַלדעלען.

ס'האַט נישט גענומען לאַנג און מען האָט געשטעלט אַ חופּה. גאַלדעלע האָט אויסגעזען שיין און טרויעריק אין אירע חופּה-קלייד-דער. דאָס גאַנצע דאָרף איז געשטאַנען אַרום דער קרעטשמע. מען האָט אַרויסגעטראַגן פעסער ביר און בראַנפן פאַר די פּויערים. פאַר די חשובערע מענטשן האָט מען געשטעלט אַ טיש אינעווייניק. גאַלדעלע-לעס ברידער זענען געקומען פון דער גרויסער שטאָט. דערנאָך זענען

נאָטע מיט גאָלדעלען געפאָרן אויף עטלעכע טעג קיין לעמבערג. מען איז געגאנגען אין טעאָטער און אַ פּאָטאָגראַף האָט פון זיי אַראָפּ־גענומען בילדער.

אַ יאָר צוויי האָט מען געוווינט אין וואַלד. דערנאָך זענען זיי געקומען און זיך באַזעצט אין קרעטשמע, און נאָטע האָט צוביס־לעך איבערגענומען ר' איסרס באַלעבאַטישקייט, די קרעטשמע און אַלץ. ער האָט אַזוי געדרייט און מאַניפּולירט, ביז דער אַלטער ר' איסר איז געוואָרן אינגאַנצן אַנגעוויזן דערויף, וואָס נאָטע וועט אים געבן צו לעבן. אַז ר' איסר האָט פאַרקויפט אַ שטיקל פעלד, האָט נאָטע דאָס געלט אַרויסבאַקומען מיט קונציקע שטיק, מיט נאָטאַריוס־געשעפטן, מיט היפּאָטעקן, מיט וועקסלעך און אַלערליי אַקטן. ער האָט דעם אַלטן ר' איסר געשלעפט אין געריכט, כאַטש ער האָט אַליין דערפון גאַרנישט געהאַט, נאָר כדי צו ווייזן פאַר מענטשן אַז ער איז געקרוינעט געוואָרן.

ער האָט נישט געקאַנט זיך האַלטן ביי דער קרעטשמע און ביים געוועלבל, איבערגעלאָזט דאָס ביים ווייב און אַליין נאָכגעלאָפּן זיינע מעקלערישע לופט־מסחרים, וואָס האָבן גאַרנישט אַריינגעבראַכט. גאָלדעלע האָט געהאַט איין קינד נאָכן אַנדערן. פירן דאָס געשעפט, און דער גאַנצער עול פון הויז און פון די קינדער זענען געפאַלן אויף איר.

נאָטע איז געווען אַ כעסן, און אַז ער האָט זיך צעכעסט איז נישט געווען קיין שיעור צו זיינע רייד. ער איז געווען אַ קינסטלער אין אַרויסברענגען ווי ער איז אַ צדיק, ווי די גאַנצע וועלט האָט זיך אַנגעזעצט אויף אים. דער אַלטער איסר לעבט פון זיין פּראַצע. ער איז נישט מהוייב אויסצוהאַלטן זיין ווייבס טאַטע־מאַמע; און אַז ער האָט דעם ייד בדיל הדל געשטעלט, צוגענומען דעם לעצטן גראַשן, האָט ער פאַרגעסן. אַניט — איז אַיטע אַ רכילותניצע, ברענגט דאָס גאַנצע שלעכטע לעבן צווישן זיי. אַלדאָס שלעכטס קומט פון איר; און זי גאָלדעלע, וואָס מיינט זי? זי איז אַ פּריצה? ער האָט אַ מאַ־יאַנטעק? גראַף פּאָטאַצקיס פאַרמעגן וואַלט זי פאַרטאַכלעוועט, אַלץ וואָס ער ברענגט אין הויז (ער האָט מער גענומען ווי געבראַכט) בקיצור — אַ צדיק גמור. און אַזוי טאַג און נאַכט...

אָבער פֿאַר דער וועלט האָט ער געשפּילט אַ ראַל פֿאַר אַ ווילן, פּיינעם מאַן. צו די קליינשטעטליקע גבירים האָט ער זיך גע-
חנפעט און געפרוּווט פֿאַרנאַרן זיי אין זיינע געשעפטלעך, אין וועלכע
זיי זענען געווען גרעסערע חכמים ווי ער. ער האָט געליטן מפּלות
און געהאַט אויסצושטיין בזיונות. ס'האַט נישט געהאַלפּן זיין ראַל-
שפּילן און אויספּיינען זיך פֿאַר מענטשן, ער האָט קיינמאַל נישט
באוויזן זיך צו דערשלאַגן צו עפעס.

אַ פֿאַרביטערטער, אַ צעריסענער אין זיך, האָט ער זיך גע-
פרעסן און געפרעסן אַנדערע.

ער האָט געהאַט זיינע רויקע מינוטן, ווען זיין צעריסענע
נשמה איז געווען צוגעשטילט. ער האָט ליב געהאַט — אויף זיין
אופן — זיין ווייב און די קינדער. אין אַוונט האָט מען אים געקאַנט
זען גיין שפּאַצירן אויפן דאַרפּישן וועג מיט אַ קינד ביי דער האַנט,
אַ גוטמוטיקער, שמייכלענדיקער מיט צעטראַגענע אויגן.

זיבן קינדער זענען געקומען אויף דער וועלט און דערנאָך
איז געקומען די מלחמה. נאָטע האָט נישט געהאַט קיין פרנסה. אַ
קרוב האָט אים געשיקט אַ שיפּס־קאַרטע; אַ ניי קינד האָט געהאַלטן
ביים קומען אויף דער וועלט.

פון גאַלדעלען, דעם יונגן שיינעם מיידל מיט די מילדע אויגן
איז געוואָרן אַן אויסגעהאַרעוועטע יידענע מיט איינגעפּאַלענע באַקן.
נאָר אַ מאָל האָט די שיינקייט פון אירע יוגנט־יאָרן אַ לויכט געטאַן
אין אירע אויגן, ווי שטראַמען גענערט פון אונטערערדישע קוואַלן.

איצט, נאָך די שווערע מלחמה־יאָרן איז מען געפּאַרן קיין
אַמעריקע. אַרומגערינגלט מיט אַ פֿאַר קופּערטן פון אַ גאַנץ לעבן
אַרבעט, איז מען געזעסן אויפן שיף און געבראַכן מיט גאַל און גע-
האַפט דער אויבערשטער זאָל העלפּן ברענגען בשלום אין דעם נייעם לאַנד.
נאָטע האָט נישט געקאַנט איינזיצן אַ מינוט מיטן ווייב און
די קינדער. ער איז רק געלאָפּן צווישן מענטשן. דער צעטראַגענער,
אייביק־יאַנגנדיקער מענטש איז שוין היפש פליכעוואַטע און זיינע
איינגעפּאַלע באַקן זענען באַוואַקסן מיט אַ בערדל ווי מיט מאַך. אין
אַמעריקע וועט ער עס אַראַפּנעמען אינגאַנצן, זיך אויפּסניי צעיאַגן
נאָך די גאַלדענע גליקן פון קאַלומבוסעס מדינה.

צוויי ברידער

משה גארפיין האָט אויפגעהאַנגען אַ שלאָס אויף זיין „בוטשער־סטאַר“ און איז אַוועק אַהיים. ער איז געווען אויפגערעגט און צערייצט, מער ווי געוויינלעך. דעם סאַפער האָט ער געשלונגען אַזוי האַסטיק, אַז ער האָט נישט געהאַט קיין צייט צוצוקרעכצן און אונטערצוברומען, ווי זיין שטייגער איז געווען. אַפגעגעסן, האָט ער אַ שאַר געטאַן פון זיך דעם טעלער, מיט רוגז, ווי איינער רעדט: זע נאָר מיינע סעודות, מ'שטיינס געזאַגט — און איז אַריין אין שלאַפצימער און זיך גענומען אַנטאָן זיין יום־טובדיקן גראַנאַטענעם אַנצוג.

די קינדער אַרום טיש, כאַטש שוין צוגעוויינט צום פאַטערס מאַנין, זענען געבליבן ווי אַפגעברייטע.

זיין ווייב, אַ דאָר, איינגעשרומפן ווייבל, האָט נישט געקאַנט איינהאַלטן איר נייגער, זי האָט אַריינגעשטופט דעם גרויען קאַפּ אין שלאַפצימער און מיט איר דינטישיק קולכל הכנעהדיק געזאַגט:

— משה, די טיי איז אויפן טיש... ווהיין קלייבסטו זיך אין

אַזאַ איילעניש?

— וואָס איז? ווילסט מיטגיין? ס'פעלט טאַקע אַ מחותנתטע

צו דער חתונה...

דער בוטשער, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט אַ גאַנצן טאַג מיט טומלדיקע ווייבער, האָט נישט געקאַנט פאַרטראַגן דאָס חלושידיקע, אַלט־געוואָרענע ווייב זיינס, אַזוי ווייט, אַז ער האָט זיך אַפגעדרייט ווען זי האָט גערעדט און האָט אויסגעמיטן צו רעדן צו איר.

ער איז געשטאַנען איצט פאַרן שפיגל און זיך געריסן מיטן קאַלנער. ער האָט אויסגעטרונקען אַ פאַר כוסות, ווי ער פלעגט עס טאָן ביים עסן, און דאָס האָט אים אַ שלאַג געטאַן אין קאַפּ אַריין און פאַרגאַסן דאָס פנים מיט אַ גליאיק רויט.

— ער וועט ענטפערן ווי אַ מענטש, דער משוגענער? — איז

דאָס ווייב, אַ פאַרשעמטע, צוריק אַריין אין קיך, וווּ מען האָט אין וואַכ־טעג געגעסן די מאַלצייטן. די קינדער האָבן זיך איצט נאָך מער פאַרשעמט. אַ יעדער האָט רעאַגירט אויף זיין שטייגער. בען, דער עלטסטער זון, וואָס האָט שטודירט אויף אַן אַקאַדעמיע, האָט זיך פאַרקרומט און אַריינגעשטעקט דעם קאַפּ אין אַ צייטונג. דער יונגערער, וועגן וועמען משה האָט געטענהט, אַז „נאָר די באַל ליגט אים אין קאַפּ“, האָט יינגלדיק, אָן חכמות, אַ לאַך געטאַן. די טאַכטער האָט אויף איר ווייבעריש־אַדעדיקן שטייגער אַראָפּגעצויגן די מויל־ווינקלען און בורטשענדיק געמוסרט די מוטער....

— בען!

דאָס האָט דער פּאָטער גערופן דעם עלטסטן זון.

— יא, וואָס איז? — האָט בען אַן אַנגעבלאַזענער זיך אָפּגערופן.

— קום, טו זיך אָן. מיר גייען צו אַנקל סעמען.

— אַהאָ! — די קינדער האָבן זיך איבערגעקוקט.

אַנקל סעם איז געווען דער „מיליאָנער“ פון דער משפּחה. צו אים גייט מען, ווי מען גייט צו אַ גוטן ייד. מ'דאַרף אַ מצבה, אַ חופּה שטעלן, און אַרעמע קרובה אַראָפּברענגען — גייט מען צום „מיליאָנער“. ער איז נישט געווען פון די געבערס. וואָס ער האָט נישט געזשאַלעוועט — איז מוסר־רייד און עצות. ער האָט תמיד אַנגעוויזן אויף זיך ווי אויף אַ מוסטער — „אַ סעלף־מייד מען“ — אַ מענטש וואָס האָט אַנגעהויבן צו פעדלען מיט לימענעס אויף דער איסט־סייד. משה גאַרפּיין איז זעלטן געגאַנגען צום ברודער. דער „שטאַלצער פּאַרך“ האָט געטענהט: ווייל ער איז אַן עושר און איך אַ קבצן, דאַרף ער צו מיר קומען.

דערפאַר די גרויסע איבערראַשונג.

דער קאַלטער בען, דער צוקונפטיקער אַקאַדעמיע, וואָס האָט זיך געהאַלטן פון דער ווייטן פון אַלעמען, נישט געמישט זיך, האָט זיך אַנגעשטעקט מיט דער אַלגעמיינער נייגעריקייט:

— וואָס עפעס דער פּלוצעמדיקער וויזיט? — האָט ער אַריינגעשריגן צום פּאָטער.

— ס'איז זיין זעכציק־יאַריקער געבורטסטאָג. די קינדער גיבן

אים אַ פּאַרטי — האָט צוריקגעשריגן משה.

די וואָזשנע נייעס האָט אויפגעטרייסלט דעם בוטשערס ווייב
 ביז גאָר... זי איז שוין ווידער געשטאַנען אין טיר פון שלאָפצימער,
 איר קול איז איצט געווען צערודערט, וויינעריש.

— ווען איך האָב אַ לייטיש קלייד, וואָלט איך אויך געגאַנגען...
 ווינטש אים אַלדאָס גוטס... זאָג אים, כאַטש ער איז אַן עושר, דאַרף
 ער זיך נישט שעמען מיט דער אַרעמער משפּחה.

— מול־טוב דיר, בריינע. נאָ דיר, וואָס האַסטו געוואָלט ער
 זאָל זיך קומען צעקושן מיט דיר?

משה גאַרפּיינס איינציק מיידל, וואָס האָט זיך געפּילט באַ־
 ליידיקט פאַרוואָס די רייכע קוזינעס האָבן זיך געהאַלטן שטאַלץ קעגן
 איר, האָט זיך איצט אַריינגעמישט:

— וואָס דאַרפסטו זיי, מאַמע? ווען מען לאַדט מיך אפּילו
 אייך, גיי איך אויך נישט.

— נאָ דיר אַ נייעם פאַטש צום גוט־שבת — האָט משה גאָר־
 פּיין אַ געשריי געטאָן.

די קליינע אַדערלעך אויף זיין פנים זענען געווען רויט־
 אַנגעשוואָלן, אַז ס'איז געווען אַ ווונדער ווי זיי קאָנען האַלטן אַזוי פּיל
 בלוט.

בען, מיט זיין קאַלטן פנים — איך מיש זיך נישט מיט אייך
 — האָט זיך איצט אַנגערופן צום פאַטער:

— וואָס שרייטו אַזוי?
 דאָס האָט דעם בוטשער איינגעשטילט. פאַר אים האָט משה
 גאַרפּיין דרך־ארץ געהאַט. אַ קאַלעדזש־באַי און ער פאַרדינט שוין
 היינט אַזוי פּיל וויפּל ער. נו, גייסט? האָט ער געפרעגט.

בען האָט זיך געקווענקלט צי ער זאָל גיין. ס'וואָלט זיך גע־
 פאַסט, ער זאָל זיך אַפּזאָגן. ס'וואָלט נישט געשאַדט, ווען ער ווייזט
 דעם פאַטער אַז מיט אים קאַמאַנדעוועט מען נישט. אַבער... ס'האָט גע־
 צויגן צו דעם רייכן הויז... (ער איז דאַרט איין מאָל — צוויי מאָל
 געווען). די רייכקייט און גלאַנץ פון יענעם רייכן לעבן... דער אַמע־
 ריקאַנער חלום — סוקסעס! גרויסע סאַליעס, ווי אין אַ פאַלאַץ —
 באַדינער — די יום־טובדיקייט, די קאַלירטע לעמפלעך אין די ווינק־
 לעך... דאָס אַלץ האָט אַ מאַדנעם רייץ. פּוסטע מיידן, האָט ער גע־

טראַכט וועגן די רייכע קווינעס... ווייל דער פּאָטער האָט געלט, שפּילן זיי די ראָל פון גרויסע דאַמען... ער האָט אַבער געוואָסט, אַז ס'רעדט פון אים די קנאה... זיי זענען טאַקע זיי און ער איז טאַקע ער, דער איסט־סיידער בחור... אָט האָט ער דאָ לעצטנס אָנגערטראָפן דעם מי־ליאַנערס טעכטער אויף אַ חתונה ביי משפּחה, אַרומגערינגלט מיט בחורים און מיידלעך... ער איז צוגעגאַנגען פּול מיט זיכערקייט (ער רעדט אַ בעסערן ענגליש פון זיי) און דערנאָך געשטאַנען ווי אַ נאַר... ער האָט טאַקע מער אין מינדסטן פינגער... באַט מאַני טאַקס, און דאַצאַל... ער האָט זיך אויך גענומען אָנטאָן זיין זונטיקדיקן אָנצוג.

*

פּאָטער און זון זענען געזעסן איינער לעבן אַנדערן אין סאַבוועי. משה, איינגעהויקערט אין אַ ווינקל, מיט אַ צעקנייטשטן שטערן, נישט זעענדיק גאַרנישט, נאָר זיינע אייגענע געדאַנקען; בען, אַן אויסגע־שטרעקטער, האָט געהאַלטן אַן אויג אויפן קנייטש פון זיינע הויזן און זיינע גלאַנציקע שיד. ס'וואַלט געווען שווער צו זאָגן, אַז זיי זענען פּאָטער און זון. זיי האָבן אויסגעזען ווי פּרעמדע.

משה גאַרפּיין האָט היינט אַ גאַנצן טאַג געטראַכט פון איין זאַך: בעטן ביים ברודער אַ הלוואה. ווי דערווידער דאָס איז אים, איז אַבער קיין אַנדער וועג נישטאָ. דאָס מעסער איז אים ממש געלעגן אויפן האַלדז. נישט קוקנדיק אויף זיין וויסט מזל, האָט דער שוואַרצער יאָר אונטערגעטראָגן אַן עסק מיט סטאַקס. משה גאַרפּיין האָט געזען אַ מענטשן פּאַרדינען געלט, נישט אַריינלייגנדיק קיין האַנט אין קאַלט וואַסער, האָט ער אויך געוואַלט פאַרזוכן... טאַמער וועט זיך פאַרט זיין מזל אַ דריי טאַן. איז ער אַזוי פאַרקראַכן, אַז ס'האַלט דערביי מען זאָל אים אַרויסנעמען די זאַכן פון געשעפט... ער האָט שוין אָנגעליגן, ווו ס'האַט זיך נאָר געלאָזט... אַזאָ אומגליק... ווייניק צרות געהאַט... מען גראַבט זיך אַליין אַ פּריען קבר... דער איינציקער אויסוועג: לייען אַ פאַר הונדערט דאָלער... אַ נישט, כאַטש אַנטלויף פון שטאַט... סעם מוז אים לייען, ס'איז דאָס ערשטע מאָל, ער וועט אים אָפּגעבן, ער דאַרף נישט זיינס, נאָר אַ טובה... ער זאָל נאָר אויסהאַלטן נאָך אַ שטיקל צייט, סטאַקס וועלן זיך ווידער אַ הייב טאַן...

דער „מיליאנער“ האט געווינט אויף ריווערסייד־דרייוו, כאטש ער האט געהאט אייגענע הייזער אין די בראַנקס. די טעכטער האָבן אַנדערש נישט געוואָלט. אַז די עלטסטע טאָכטער האָט חתונה געהאַט (די משפּחה האָט גערעדט, אַז זי האָט געקראָגן אַ מתנה פּופּציק טויזנט דאָלער און אַ שיינע היים), האָט די חתונה געמוזט זיין אין ריץ־קארלסאָן האָטעל. אַנדערש האָט זי נישט געוואָלט חתונה האָבן. „פּאַ פּאַנסקו, פּשאַקרעוו“, האָט דערויף געזאָגט סרול, דער לץ פון דער משפּחה. און אַ פּייף געטאָן אויף זיין היימישן שטייגער דורך די ציין, „וואָס דען, ווי מיר, קבצנים, אין קלינטאָן האָל?“

*

עס איז זייער שווער געווען צו עפענען דאָס טויער. אַן איי־זערן טויער, ווי צוגעפּאַסט פאַר אַ מיליאַנערס אַ דירה. צוויי טיר־היטער, אין מונדירן, שטאַלצע ווי גענעראַלן, האָבן זיי באַקוקט פון קאַפּ ביז פּיס, ווען זיי זענען אַריין... דער וועסטיבול איז געווען פאַר־שפּרייט מיט טייערע דיוואַנעס און באַלויכטן מיט קרישטאַלענע הענג־לייכטער.

מיט אַ הערשערישער באַוועגונג, האָט זיי איינער פון די גענע־ראַלסקע טיר־היטער אָנגעוויזן דעם עלעווייטער. ביים פּאַטער און זון זענען די פּנימער געווען אָנגעצויגן, ווי באַדעקט מיט אַ הייטל... אַ דינסטמיידל, מיט אַ ווייסן באַנד אַרום קאַפּ, האָט זיי געעפּנט די טיר און ביי זיי צוגענומען די היטלען און די מאַנטלען.

די סאַליע, ווהין זיי זענען אַריין, איז געווען אַ גרויסע, מיט קאַנדעליאַברעס און קאַלירטע לעמפלעך אַרום די ווענט, פּלוישענע גרויסע שטולן און סאַפעס מיט ווייכע קישנס, און אַ גרויסע פּיאַנע אין אַ זייט. אין די ווינקלען — עטלעכע גרויסע בראַנדזענע פּיגורן, ווי לעבעדיקע מענטשן.

פּאַטער און זון האָבן זיך דערפּילט היימישער, ווען זיי האָבן דערזען באַקאַנטע פּנימער פון משפּחה. עטלעכע אַרעמע קרובים זענען געזעסן, פאַרלוירענע, אין די גרויסע שטולן, אין וועלכע מען איז אַרייַנגעזונקען. זיי האָבן זיך באַגריסט מיט משה גאַרפּיין, זענען לעבעדיקער געוואָרן, גלייך ווי זיי וואָלטן געפּילט: דעם מיליאַנערס ברודער מעג זיין אַ קבצן, מעגן מיר דאָך אוודאי...

סרול, דער לץ, איז שוין אויך דאָ געווען. ער האָט ליב געהאַט
אָזינע זאַכן, אָן אים האָט מען זיך נישט געקאַנט באַגייין.
ער איז צוגעלאָפּן צו משה, אונטערגעטראָגן די בשורה: —
די גרויסע לייט עסן סאַפּער.

דאָס האָט באַדאַרפט זיין אָן אַנצוהערעניש: זעסט, כאַטש ביסט
טאַקע דעם מיליאָנעריס ברודער, אַבער צום טיש האָט מען זיך אויך
נישט איינגעלאָדן... אויס גרויס הנאה איז סרולס ברייטע אונטערשטע
ליפּ אונטערגעשפרונגען, אויפדעקנדיק אַ גרויסן לאַך אין זיינע געלע
ציין, און זיינע קליינע אייגעלעך האָבן לוסטיק אַרומגעטאַנצט פון
איינעם צום אַנדערן, ווי איינער רעדט: ווען איר פאַרשטייט אַזוי גוט
ווי איך... ווער ס'האַט געלט, איך האָב שכל...

מיט משה גאַרפיינען האָט מען זיך אַבער היינט נישט געטאַרט
זאַטשעפּען.

— לאָזן זיי עסן געזונטערהייט... זיי עסן עפעס דיינס?
דער אופן ווי דאָס איז געזאַגט געוואָרן, האָט דערמאַנט סרולן
אַז משה גאַרפיינ קען אים פון דער היים, ווען ער איז נאָך געווען דער
אויסוואַרף, דער קאַטאַרוזשיק... אין משהס צעפלאַמטן קוק האָט ער
געזען די שאלה: העי, דו, שגין איינער, דרך-אָרץ!... ס'פנים איז ביי
אים געוואָרן תּמעוואַטע, ווי ס'פלעגט ווערן, ווען אַ בכבודיקער ייד
פלעגט אין שטעטל אים מוסרן פאַר זיין אויפפירעכץ.

משה גאַרפיינ איז צו צו דער שוועסטער, אָן אַרעמע אלמנה,
וואָס האָט געטראָגן געשענקטע קליידער פון דער רייכער שוועגערין.

— העלאַ, וואָס מאַכסטו. חנה?

— וואָס מאַכסטו, משה, פאַרוואָס איז עפעס שיינדל נישט גע-

קומען? די קינדער וואָס מאַכן?

משה האָט זיך אַראַפּגעלאָזט אין אַ ווייכן שטול לעבן איר,
דערפילט זיך אַ ביסל באַשיצט לעבן דער שטילער גוטער חנה. אין קאַפּ
האַבן זיך באלד אויפגעריסן די געדאַנקען פון דער הלוואה...

בען האָט זיך אַרומגעדרייט איבער דעם גרויסן זאַל און גע-
וונדערט זיך, וואָס די קרובים זיצן דאָ אַזוי שטיל... ווען זיי פלעגן
קומען צו זיי אין הויז, האָבן זיך די קולות געטראָגן אין די הימלען...

סרול דער לץ האָט עס אויפגעכאַפט. ער האָט דערזען אַ גע-

לעגנהייט פאר א ביסל חזק. ער איז צוגעגאנגען צו בענען, נאכגע-
פרעגט זיך ווי ער האלט אין זיין שטודירעכץ... ווען ווערט ער א פאר-
טיקער דאקטאר?... ע, וועסט אויך אמאל האבן אזוינע שטיבער?...

בען האט געענטפערט מיט א האלב מויל, נישט זיכער געווען צי
סרול מיינט עס ערנסט, צי ער מאכט פון אים חזק...

— אָבער דו וועסט אונדז אפילו נישט איינלאָדן — האָט סרול
פאַרהאַקט דעם שמועס און זיינע קליינע אייגעלעך האָבן אָפּגעגאַסן
בענען מיט אַ בייזגנביש געלעכטערל.

ער האָט געכאַפט אַ קוק אויף זיין ווייב. אַ נידעריק ווייבל,
מיט אַ שוואַרץ היטעלע מיט אַ פעדער, וואָס האָט צוגעהאַלטן אַ יינגל
ביי דער האַנט און אים שטילערהייט געמוסרט. ער האָט זיך געוואַלט
אָפּשטעלן ביי דער משפּחה פון די בראַנס — אַ מאַמע מיט אויס-
געפּוצטע יונגען, מיט הויכע אָנגעפאַרבטע אַנערקאַנער מיידן, אָבער
זיי האָבן געמאַכט אַ קרייזל פאַר זיך, זיך געהאַלטן אָפּגעווייטערט.
סרול האָט אַ טראַכט געטאַן: נייע מיוחסים — און זיך אָפּגעשטעלט
ביי ר' שאַיע טאַנצמאַן, וואָס האָט זיך אויך אָנגעקערט מיט די גאַרפיינס,
אַ ייד מיט אַ ווייסער באַרד און אַ נאַריש, פאַרטערט שמייכלע... ער
איז געזעסן אַן איינגעהויקערטער, לעבן ווייב, וואָס האָט געמאַסטן
אַלץ און אַלעמען מיט נישט־פאַרגינערישע בייזע בליקן.

ס'האַט שוין אַפנים געהאַלטן דערביי אַז דער בעל־שמחה זאָל
זיך באַווייזן. דערווייל האָט זיך באַוויזן דער גבאי זיינער, בעריש „קנאַק“.
מען האָט אים אויך גערופן: דער טלעקער. אַ מגושמדיקער פאַרשוין, מיט אַ
ברייטער פעטער גאַמבע, וואָס האָט גערעדט מיט גאַנצע שטראַמען
ווערטער און געאַרבעט דערביי מעשים מיט די הענט און נישט געלאָזט
אַן אַנדערן אויסרעדן אַ וואָרט. ער האָט פאַרזאָרגט דעם מיליאָנעריס
אַלע קליינע געשעפטלעך, צעטיילט די קליינע נדבות און גמילות־חסדימ'
לעך. ווען ער האָט זיך שוין אַרויפגעאַרבעט און געהאַט געלט און אייגענע
געשעפטן און אפילו דעם מיליאָנער געליגן געלט, איז ער נאָך אַלץ
געשטאַנען פאַרן מיליאָנער ווי אַ שעפעלע, געלוישט אויף יעדן וואָרט,
געקוקט אין מויל אַריין... אַזאַ טבע, האָט משפּחה געזאָגט.
ווען ס'איז ביי אים געשטאַרבן דאָס ווייב, איז ער באַלד אַוועק

אין היימישן שטעטל און זיך אראפגעבראכט א יונג מיידל, בלוט און מילך, יחוס אויך. ער איז געוואָרן יונגער און תקיפדיקער.

ער איז איצט אַרומגעלאָפֿן צווישן דער משפּחה — אויסגעפינען וואָס דעם מיליאָנער צוצוטראָגן.

פֿאַר משה גאַרפֿיינען האָט ער עפעס אַ מאָל געטאָן מיטן מויל און זיך גיך אָפּגעטראָגן. משהס אָנגעצונדענער בליק האָט אים געמוזט אַ ברי טאָן.

ער האָט זיך לענגער אָפּגעשטעלט לעבן סרוּלן. מיט סרוּלן האָט ער זיך געפֿילט גאָר היימיש, ווי צוויי חברים. און סרוּל איז צו אים אויך געווען מילד און ווייך... זיין אונטערשטע ליפּ האָט אויפֿגע־הערט שפּאַטיש אַרומצוטאַנצן. ער האָט רעדנדיק צו אים אַמאָל יינגלדיק אַ לאַך געטאָן. ס'איז אָפּערגעקומען דער אַמאָליקער קליינשטעטלדיקער ווילער יונג.

*

עס האָט זיך געעפֿנט די טיר פֿון עסצימער. מענער אין „טאַקסי־דאָס“, פֿרויען אין אַוונט־קליידער, מיט נאַקעטע אַרעמס און פֿלייצעס, האָבן זיך אויפֿגעהויבן פֿון די טישן. דער „מיליאָנער“ סעם גאַרפֿיין און זיין פֿרוי זענען אַרומגערינגלטע פֿון מקורבים אַריין אין סאַלאַן, וווּ די משפּחה און איינגעלאָדענע געסט האָבן געוואָרט.

סעם גאַרפֿיין, אַ ברייט־פֿלייציקער שטאַרק־געבויטער מאַן, מיטן פֿאַדערשטן טייל פֿון שאַרבן גאַנץ גלאַט, אָן אַ האָר, זיין פנים — פֿירעקיק און צוזאַמענגעפרעסט, איצט האָט עס געשיינט רויטלעך פֿון דער סעודה. דאָס געוויינלעך צוזאַמענגעשרויפטע מויל איז זיך לויז צעפֿאַלן מיט אַ פֿרום־גוטמוטיק שמייכלע, אָבער די אויגן זענען גע־בליבן די זעלבע וואַכעדיקע אויגן, ניכטערע, אַריינדריינגנדיקע און אָפּמעסטנדיקע. ס'האָט אין זיי איצט געברענט אַ טונקעלער שיין פֿון שטאַלץ און באַוווסטזיניקער קראַפֿט.

דאָס ווייב זיינס איז געווען העכער פֿון אים. זי האָט געמוזט אוודאי וועגן איבער צוויי הונדערט פֿונט. אויב אין סעם גאַרפֿיינען האָט מען געקאָנט לייכט זען דעם אויפֿגעקומענעם גביר, איז זי געווען די געבוירענע שטאַלצע אַריסטאָקראַטקע. זי איז געבוירן און אויפֿגעכאַ־

וועט געווארן אין רייכטום. אין קוק פון אירע אויגן איז געלעגן מיט לייד און גרינגשעצונג. די ארעמע קרובים איז נישט גוט געווארן, און זי האט זיי אָנגעקוקט. דער מיליאָנער האָט יעדן דערלאַנגט זיין גראַבע האַנט מיט די קורצע פינגער. מען האָט זיך געשטופט צו אים, געדריקט אים די האַנט און אָנגעווינטשעוועט. ער האָט דאָס אַלץ גענומען רויק, קאַלט. זיין פנים האָט זיך נישט געביטן, נישט וויכער געוואָרן, ווי ער וואָלט געוויסט וואָס פאַר אַ ווערט דאָס אַלץ האָט... ער האָט דאַנקענדיק און שמיכלענדיק געהאַלטן קאַפּ, פאַרבראַכט מיט יעדן אַזוי פּיל, וויפּיל ס'איז איינעם געקומען.

דאָס ווייב ביי זיין זייט האָט מיט אַ מיוחסדיקן גרימאַס אויף איר בלאַסן אויסגעכאַליעטן פנים לייטזעליק געשאַקלט מיטן קאַפּ. אויף די אַרעמע קרובים האָט זי געקוקט ווי זי וואָלט געפרעגט: איר ווייסט וואָס דאָס קאַסט אָפּ אַ ביסל...

ס'זענען געקומען אַלץ נייע מענטשן. באַדינער האָבן זיך גע-שטופט דורך דעם געדיכטן עולם, מיט טאַצן מיט געטראַנקען און צור-בייסנס... עמעצער האָט געשפּילט אויף דער פּיאַנע. אין אַ ווינקל האָט זיך יונגוואָרג אויסגעזעצט אין אַ גרויסן קרייז, מ'האַט זיך דאָרט אָפּנייט שטאַרק משמח געווען... הילכיקע צעברויזטע קולות און געלעכטערס האָבן פון דאָרט געקלונגען און אויפהער...

מיט בענען, דעם צוקונפטיקן אַקאַונטענט, איז געשען דאָס זעלבע וואָס תמיד ביי אַזוינע געלעגנהייטן. ער האָט זיך אַרומגעדרייט אַרום די לוסטיקע קרייזלעך פון דער רייכער זייט פון משפּחה, אָבער ער איז געבליבן אין דער זייט... און אייגענער, אָבער פאַרט נישט קיין אייגענער. ער האָט חרטה געהאַט, וואָס ער איז געקומען.

משה גאַרפּין האָט געפּלאַמט, געוואָרן אַלץ נערוועזער, געוואָרט אויף אַ געלעגנהייט... זיינע אויגן האָבן זיך געטונקלט מיט די שווערע געדאַנקען. ער האָט זיך אַלץ נישט געקאַנט באַשליסן... פאַסט זיך ביי אַזאַ געלעגנהייט? אַ שמחה פאַרשטערן? און אפשר איז דאָס גראַד אַ גוטע צייט, ווען ער איז גוט אויפגעלייגט... ער מוז עפעס טאָן מיט דער באַנק, מ'קאַן עס לענגער נישט לאָזן, ס'וועט קומען צו און אומ-גליק, מ'וועט אים אַרויסוואַרפּן אויף דער גאַס... שטופּנדיק זיך דורכן

זאל, האָט ער זיך אָנגעשטויסן אָן זיין ברודער, אים אַוועקגערוּפֿן און
 תיכף אַרויסגעפּלאַצט:

— סעם, איך דאַרף ביי דיר אַ טובה... וועסט מיר מוחל זיין,
 וואָס איך באַלעסטיק דיך ביי אַזאַ געלעגנהייט... איך האָב צו דיר אַ
 בקשה, עס האָט זיך אַווי אַ דריי געטאַן... מווסט מיר אַרויסהעלפֿן...
 סעמס, דעם מיליאָנערס פנים איז כהרף עין פאַרפרוירן געוואָרן.
 די אויגן האָבן זיך אָנגעשפיזט ווי ביי אַ מענטשן בשעת אַ סכנה... צו
 געבן זיך אַ ביסל צייט אַ טראַכט צו טאַן, האָט ער ברובּזלעך געזאָגט:
 — וואָס־זשע עפעס איצט? קום אַריבער, וועלן מיר רעדן...
 משה האָט ווייטער געשטורעמט:

— סעם, איך מוז האָבן פינף הונדערט דאָלער. איכיל דיר
 געבן אַ נאַוט אויף דריי חדשים. נישט מער. ס'איז אַ לעבנס־זאַך.
 — פינף הונדערט דאָלער? וואָס דאַרפסטו פינף הונדערט דאָלער?
 דאָס איז גלאַט געווען גערעדט. סעם האָט געהאַט אַ גענויע
 אינפֿאַרמאַציע פֿון בעריש „קנאַק“ וועגן משהס מסחר מיט סטאַקס.
 משפּחה האָט אים אויך צוגעטראָגן די נייעס. ער אַליין האָט נישט גע־
 האַלטן פֿון סטאַק פֿאַר קבצנים... ער האָט שוין אויך אַריינגעבראַקט
 אַ היבש ביסל געלט און איז געווען אש להבה קעגן די ביזנעס. און
 ווער? אַ קבצן, וואָס האָט אַ משפּחה צו פאַרוואַרן... בעסער איין מאַל
 פֿאַר אַלע מאַל, וועט ער מער נישט פרובירן, אַ נישט, וועט ער זיך נאָך
 ווייטער אַריינטרייבן.

באַפעסטיקט מיט די גוטע מאַראַלישע כּוונות, איז שוין ביי אים
 איצט געווען באַשלאָסן אָפּצוואַגן אים תיכף אויפֿן אָרט.
 — סאַרי, בראַדער — האָט ער געזאָגט — איך האָב געהאַט
 גרויסע עקספענסעס. איך קאָן נישט.

— וואָס, סעם? האָסט מיר מורא צו לייען, איך וועל ביי דיר
 דאָס געלט נישט צונעמען. דו קענסט מיד...
 וואָס מער משה האָט געפּלאַקערט, איז סעם געוואָרן מער קאַלט
 און פּרעמד.

— סאַרי, בראַדער, כִּהאַב איצט נישט.

נו, אפשר אין אַ פֿאַר טעג?

— סאַרי, בראַדער.

משה, וואָס איז אין גאַנצן צעטומלט געוואָרן פֿון אָפּזאָג, איז אונטער די ווייטערדיקע „סאַרי, בראַדער“ געקומען צו זיך, פאַרשטאַ-
נען אַז ס'איז אַן עבירה יעדעס וואָרט, אַז ער האָט אומזיסט זיך דער-
נידעריקט. דאָס פנים איז ביי אים געוואָרן צונטער-רויט, ער האָט עפעס
געוואָלט זאָגן, אָבער נישט געפונען קיין ווערטער... ער האָט געקוקט
מיט אַרויסגעקוואַלענע אויגן אויף סעמען. סעם האָט אים געלאָזט שטיין,
אָוועק מיט אַ שטרענג פאַרהאַקט מויל...

בענען איז בעסער געגאַנגען. ער האָט זיך באַקענט מיט אַ
מיידל — אַ רייך מיידל פֿון די הויכע פענצטער... און דאָס מיידל האָט
אים אָוועקגעפירט אין אַ זייט און זיך מיט אים אויף אַ ווייכן שטול
אָוועקגעזעצט און זיך צוגעהערט צו זיינע רייד... אין אירע בליקן איז
געווען אַזאַ וואַרעמקייט... ביים קאַלטן בענען האָט זיך צעוואַרעמט
ס'בלוט... ער האָט זיך צערעדט, אַרויסגעלייגט אַלץ, וואָס אויפֿן האַרצן:
ער דאַרף נאָך צוויי יאָר, ער זאָל קאָנען עפענען אַן אָפיס. און מיט די
ריכטיקע פאַרבינדונגען און אַ ביסל געלט... ער פילט, ער האָט „די
סטאָף אין הים“, מען זאָל אים נאָר לאָזן... פינף יאָר און ער וועט
זיין אויבן אַן...

צוליב ענין

הערי סיגאל איז געזעסן אין אַ רעסטאָראַן, געזופט געפרויי רענע קאווע און געצויגן נערוועז דעם רויך פון אַ סיגאַרעט. אַ ס'פילט זיך גוט אַ ביסל רו נאָך אַ טאָג אַרבעט אין דער שטיקנדיקער היץ. ער האָט זיך אָבער צופיל אָנגעשטאַפט. מען מוז זיך דען אַזוי פיל אָנעסן? בפרט נאָך אין אַזעלכע היצן? ! נאַ, ס'עט איבערגיין. ער וועט נעמען אַ קאַלטן „שאַווער“ אין דער היים. וואָס וועט ער טאָן אַ גאַנצן אַוונט אין לידיקן הויז? מ'עט זען. מען קאַן דערווייל זיצן און אַפרוען זיך אַ ביסל. ער פאַרציט זיך מיט הנאה מיטן סיגאַרעט און קוקט זיך אום אויף די מענטשן.

פלוצעם האָט ער אַ ציטער געטאָן. ס'איז אַריין אַ מאַגערער מאַן מיט אַ גרויסער טשופרינע, אין אַ כאַקי-העמדל מיט אַ לעדערן רענצל אין האַנט. אַפנים ערשט פון דער קאָנטרי געקומען. דער בחור האָט אויף זיך דערפילט סיגאלס בליקן. ער האָט זיך צעמישט, געוואָלט זיך מאַכן נישט זעענדיק, אָבער ס'איז שוין געווען צו שפעט. זייערע אויגן האָבן זיך באַגעגנט און סיגאל האָט צו אים אַ פאַך געטאָן מיט דער האַנט.

— אַ, מר. סיגאל — האָט דער בחור אַ צעמישטער געזאָגט, כ'האַב אייך נישט דערקענט.

— כאַ, כאַ, כאַ — האָט סיגאל נערוועז אַ לאַך געטאָן — איר לעבט אַ גוטן טאָג. מ'זעט איר קומט ערשט פון קאָנטרי, פריינד באַרקאָן, נישט ווי מיר מוזן זיך דאָ פראַזשען אין דעם גיהנום.

— ע, יאָ, איך האָב געהאַט אַ פאַר טעג. איר ווייסט דאָך „סלעק“... און וואָס מאַכט איר? איך האָב געוואָלט אויסטרינקען אַ גלאַז מילך, כ'קום ערשט פון דער שיף.

באַרקאָן איז געשטאַנען מיטן רענצל אין האַנט. זיין פנים און

קול האבן קלאר געזאגט, אז די באגעגעניש איז אים שטארק נישט צום הארצן.

— טאקע? לייגט זשע אוועק דאס רענצל, איר זעט אויס עפעס — סיגאל האט אים אפגעמאסטן מיט די אויגן — ווי אונדזער ניריאָר־קער לופט וואלט אייך נישט גוט געשמעקט.

— יא, — באַרקאַן האט אוועקגעלייגט דאס רענצל — ס'א מיאוסע היץ, כ'על נעמען אַ גלאַז מילך.

„ער איז געווען ביי ענין“ — האט סיגאל אַ טראַכט געטאָן — זיין פנים איז פינצטער געוואָרן, אין זיינע אויגן האט זיך באַוויזן אַן אויסדרוק פון פיין.

— נו, — איז צוריקגעקומען באַרקאַן מיט אַ גלאַז מילך — האַ, איז ווי גייט עס עפעס?

סיגאל האט אויפגעהויבן דעם קאָפּ.

ווי זענט איר געווען, פריינד באַרקאַן? האט ער געפרוווט אַ שמייכל טאָן.

באַרקאַן האט געשלונגען די מילך און נישט אויפגעהויבן די אויגן. ער האט געפילט ווי סיגאלס אויגן שטעכן אים.

— ווו? אין פאַרשידענע פלעצער. איר וויסט דאָך... מ'פאַרט אַביסל דאָ, אַביסל דאָרט מיט „מאַשינקעס“.

„ביסט אַ ליגנער“ — האט סיגאל צו זיך געזאָגט.

אַ פראַגע האט זיך אים געשטופט אין האַלדז אַריין, ער האט זיך געראַנגלט מיט זיך, נישט געקאַנט אַרויסברענגען אויף די ליפן.

ער האט געוואלט פרעגן: איר האט געזען ענין? אָבער די פאַר ווער־טער האבן נישט געוואלט אַרויס פון זיין מויל. ער איז געזעסן מיט אַ צוזאַמענגעצויגן פנים און מיט אַ זויער שמייכעלע.

וואס דאָרף ער פרעגן, זעט ער דען נישט ווי יענער איז צע־מישט? ער וויסט נאָך נישט ווי צו שפילן די ראָל פון אַ ליבהאַבער...

אַן אַנשטענדיקער מענטש, כאַ, כאַ... און אפשר נישט? אפשר איז עס גאָר זיין אייפערזוכט? וואס איז... אז ער האט אים און ענין געטראָפן עטלעכע מאַל צוזאַמען, מוז דען שוין...

— נו, גוד־באי מר. סיגאל, מ'מוז זיך איילן, איבערטאָן, אַרומ־וואַשן... גוד־באי.

סיגאל בלייבט זיצן ווי עמעצער וואלט אים א זעץ געטאן איבערן קאפ. ער דריקט זיך דעם שטערן מיט די הענט. אך, וואלט ער אים אויסגעפאטשט. אַזאַ גאַרנישט, אַזאַ... ע, ס'איז נאָר אייפער־זוכט... וואָס איז אַז אַ פּריינד פאַרט זיך זען? מוז ער גלייך טראַכטן גאָט ווייסט וואָס?... — זי איז דאָך אַ יונג מיידל און דו ביסט אַן אַלטער... כאַ, כאַ, אַן אַלטער... יא, שוין נישט קיין יונגער... געדענקסט, זי האָט ביי דיר אַ גרויע האָר געפונען און ווי דו ביסט געוואָרן אַ דער־שראַקענער. — וואָס זשע האָסטו זיך אַזוי דערשראַקן? — האָט זי גע־פרעגט. ער האָט אַ לאַך געטאָן: — דערשראַקן זיך?

ער דערמאָנט זיך, אַז ערשט די לעצטע וואַך האָט ער איר געשיקט הונדערט דאָלער, זי זאָל קאָנען בלייבן דעם גאַנצן זומער אין קאָנטרי, און די הונדערט דאָלער זענען אים נישט לייכט אָנגעקומען. ער האָט געמוזט אַרומלויפן לייצען זיי. אַז דער מאַן איז אַ נאָר... וואָס זשע, ווייסט דאָך אַז זי איז נישט פאַרליבט אין דיר... זי ווייזט עס דיר אָפן. דו האָסט דאָך נישט איין מאָל געזאָגט, אַז פיזישע ליבע איז נישט אַלץ, אַז דיך מיט ענין בינדט עפעס שטאַרקערס צוזאַמען... פאַר־וואָס זשע איצט די מערדערישע בייזקייט?

— זי לעבט מיט אַנדערע, זי איז אַ פאַלשע! — האָט סיגאל מיטן פּויסט אַ זעץ געגעבן אין טיש.

די מענטשן אין רעסטאָראַן האָבן אויף אים געקוקט פאַרווייג־דערט... אַלע האָבן אויף אים אָנגעשטעלט די אויגן. סיגאל האָט זיך אַ ריס געטאָן פון אַרט און אַרויסגעלאָפן.

ער האָט זיך געשטופט צווישן די מענטשן ווי אַ קריפל וואָס שעמט זיך מיט זיין מום. מיט אַ צעקרימט פנים, מיט אַן אַראַפּגע־לאַזטן קאָפּ איז ער געלאָפן איבער די גאַסן.

פאַר אַ טעאָטער, באַקלעפט מיט פּלאַקאַטן מיט האַלבנאַקעטע מיידלעך, איז געשטאַנען אַ מענטש אין פּראַנציוזישע קליידער מיט אַ פאַרב־באַשמירט פנים און געשריגן מיט אַ ניגון:

— די „שאו“ האָט זיך ערשט אָנגעהויבן, ערשט אָנגעהויבן. די שענסטע מיידלעך אין ניו־יאָרק. דער בעסטער בורלעסק אין שטאָט. ראַמאָרא, די ווונדער־טענצערין, ערשט אָנגעהויבן, קאָם אַן!
סיגאל האָט זיך מעכאַניש געשטעלט אַנקוקן די בילדער. אַ

ציניש געלעכטער האָט זיך פון אים אַ ריס געטאָן. „די שענסטע מיידלעך“ האָט ער דערנאָך איבערגעחזרט. „קאַם אָן, קאַם אָן“.

ער איז אַריין און געקויפט אַ בילעט.

אינעווייניק, ווען ס'האָט אים אַרומגענומען די גרילצנדיקע דושאַמוזיק און דער דומפיקער שווייס־ריח און ער האָט דערזען די גראַבע, רויע פנימער פון דעם עולם, האָט ער זיך פאַרשעמט. דאָס מיידל האָט אים געוויון זיין פלאַץ. ער האָט זיך איינגעקאַרטשעט און גענומען לייענען דעם פּראַגראַם.

זיין עקל איז געשטיגן ווען ער האָט דערזען די מיידלעך אַרויס־קומען אין ביידינג־סוטס און בייגן זיך, וואָרפן מיט די פיס אין אַ טאַנץ, וואָס איז אַפן אויסן געווען אויפצורייצן די ליידנשאַפט.

סיגאַל האָט מיט אַ שפּאַטיש פאַרקרימט פנים געקוקט אויף די פאַרגאַפטע פנימער פון עולם. אין דעם העלן ליכט וואָס איז געפאַלן פון דער בינע אויפן פאַרטונקלטן זאַל, האָבן די פנימער אויפגעשוואַלן רויט און ווייסלעך פון די אויגן האָבן אַרויסגעשיינט. ס'האָבן זיך גע־הערט פאַרשטיקטע געלעכטערס.

די מיידלעך זענען איצט אַרויס אין קורצע הייזלעך און קאָ־לירטע שאַלן, וואָס זיי האָבן אין טאַנץ צעפלאַנטערט אַרום זיך, אויפ־דעקנדיק די נאַקעטע קערפערס.

סיגאַל האָט מיט פאַרווונדערונג דערפילט, ווי ער ווערט אַרומ־גענומען פון דער ליידנשאַפט, וואָס האָט דאָ אין דעם דושנעם פאַר־רויכערטן זאַל געברענגט אין אַלע אויגן. ער האָט געקוקט אויף די מיידלעך, וואָס מען האָט צוזאַמענגעטריבן פאַר אַ פאַר דאָלער צו רייצן דעם עולם מיט זייערע לייבער.

צווישן די אַלע מיידלעך איז אים אויפגעפאַלן איינע, די לעצטע אין דער ריי. זי איז געווען יונג און נישט געשמייכלט ווי אַלע, נאָר געטאַנצט מיט אַן אַראַפגעלאָזטן קאַפּ.

„זי שעמט זיך“ — האָט סיגאַל געטראַכט. „אַרעם מיידל, זי

מוז עס טאָן פאַר די פאַר דאָלער“...

ער האָט פון איר נישט אַראַפגעלאָזט קיין אויג. אין לעצטן אַקט האָט דאָס מיידל אים אַנגעקוקט און אַ שמייכל געטאָן. סיגאַל האָט דאָס בלוט אַ זעץ געטאָן אין קאַפּ.

ער וועט זיך מיט איר באקענען... זי איז אן אנדערע פון די אלע... סארא דינעם מיידלשן קערפער זי האט!...

סיגאל האט זיך אפגעשטעלט פארן טויער, נאך דעם ווי דער טעאטער עולם איז זיך צעגאנגען, ווארטן אויף איר. ער איז ארומגעלאפן, געלאכט צו זיך, אלץ ארום אים איז אויסגעקומען אזוי אנדערש ווי שטענדיק. זיין ווארטן דא פאר א „בורלעסק“!... ער איז עפעס נישט דער זעלבער מענטש... אל-רייט, זאל זיין אזוי... דאס מיידל האט מיט א שמייכל פון דערקענונג געענטפערט אויף זיין גוט-אונט. זיי זענען אוועק אין דעם זעלבן גרויסן רעסטאראן, ווו ער האט זיך געזעגנט מיט בארקאנען.

סיגאל האט נאך די ערשטע פאר ווערטער פארלוירן דעם אינערערעם צו דעם מיידל. איר קאקעטיש-אויסגעלאסענער קוק האט אים אפגעגאסן ווי מיט קאלט וואסער. זי איז נישט קיין יונגע און נישט אנדערש פון אלע. זי איז געווען אזוי אנגעפודערט און געפארבט, אז ס'האט אויסגעזען זי טראגט א מאסקע.

סיגאל איז געזעסן אן אנגעכמורעטער, א פארטראכטער, פאר זיינע אויגן איז אויפגעשוומען דאס בילד, ווי ער האט זיך געזעגנט מיט ענין ווען זי איז אוועקגעפארן אין קאונטרי. ער זעט דעם שמייכל אויף אירע נאסע, פולע ליפן, ער זעט איר בלאנדן קאפ מיט די גלייכע ברעמען, וואס זען אויס ווי איין ליניע, אז דער שטערן סטארטשעט ארויס ווי אויסגעהאקט פון מארמאר... ביי קיין שום פרוי האט ער נאך נישט געזען אזא שטערן צוזאמען מיט אזוינע ליפן ווען זי שמייכלט... און ער דערמאנט זיך, ווי ער האט געטראפן ענין מיט בארקאנען אין פארק אויפן גראז ביים קאנצערט, ווען זי האט אינדערפרי געזאגט, אז זי וועט נישט זיין ביים קאנצערט און ווי זי איז א פריידיקע צו געלאפן צו אים און אים באקאנט מיט בארקאנען: „מיין פריינד באר-קאן“. ווי בארקאן איז בלאס געווארן און זיך פארקרימט. אזוי האט ער היינט אויך אויסגעזען: „פריינד בארקאן“...

דאס מיידל האט געוואלט אים ארויסרייסן פון פארטראכטונג, האט זי אויף אים א שפריץ געטאן מיט א ביסל וואסער. ער האט געפילט ווי איר א פאטש צו געבן.

זיי זענען ארויס. דאס מיידל האט מיט א פינגער א פיר געטאן

איבער סיגאלס האַלדו און טוליענדיק זיך צו אים געפרעגט: — ווהין גייען מיר איצט?

ער האָט זי אָנגעקוקט. גיי צום טייוול — האָט ער צו זיך געזאָגט — אָבער ער האָט זיך געשראַקן צו בלייבן איצט אַליין. אַרויפ־נעמען זי צו זיך — איז סיגאלן דורך אַ געדאַנק. ער האָט אַ ציטער געטאָן ביי דעם געדאַנק. אין עניס הויז!... יא, פאַרוואָס נישט? אַ צינישער נקמה-געפיל האָט אויפגעקאַכט זיין בלוט. פאַרוואָס נישט?... צום טייוול.

— קום, קום אַרויף צו מיר — ער האָט צוגערופן אַ טעקסי.

*

סיגאל איז געזעסן מיטן קאַפּ אָנגעשפּאַרט אויף די הענט און געקוקט אין דער פינצטערניש. דאָס מיידל איז שוין פון לאַנג אַוועק־געגאַנגען. איבער די גאַסן האָט זיך שוין געהערט דאָס קלאַפּן פון מילך־וואַגנס. ס'האָט זיך אויך געהערט דאָס הייזערדיקע ווייטע טרובען פון שיפן. ער זיצט שוין אַזוי אַ שטיק צייט מיט שטומע אויגן.

די געשעענישן פון דער נאַכט האָבן עפעס איבערגעבראַכן אין אים, אין זיין ביזן איצטיק. לעבן... און די פינצטערניש, וואָס איז ווי די צייט, גיסט זיך, פליסט, טראָגט אַוועק דאָס אַלטע און ברענגט נייַעס... וואָס ברענגט זי אים?... די שיפן רעווען ווי אַקסן פאַר דער שחיטה...

און אפשר זאָל ער שרייבן צו ענין? זיין ליבע צו איר איז נאָך מער געלייטערט געוואָרן אין דער נאַכט. ווען ער קאָן געפינען די ווערטער צו עפענען פאַר איר זיין האַרץ... אפשר וועט זי פאַרשטיין... ער טאָר נישט אויפגעבן...

כאַ, כאַ, כאַ, וואָס נאַרט ער זיך? וואָס איז ער ווי אַ קינד?... ער דערזעט ענין מיט איר געוויינלעך קאַלט און כמורנע פנים, מיט איר געוויינלעכער, גלייכגילטיקער האַלטונג... וואָס זענען רייד? וואָס קאַנען זיי דיר העלפן?... נאַר, נאַר! דו ביסט אַן אַלטער און באַרקאַן איז יונג! און דאָס איז דאָס געזעץ פון לעבן... דער יונגער קערפער ציט צום יונגן, דו וואַיעסט פון פיין, האָט עס אַ ווערט ווי די קאַץ וואָס וויינט דאָרט אין מיסטקאַסטן...

— א, עני — גיט ער זיך פלוצעם א קארטשע — עני. עני!
ווארפט זיך סיגאל אין קישן.

ס'טאגט שוין. אויף דער גאס הודזשען שוין אויטאמאבילן. סיי
גאל קוקט אויף די צעווארפענע זאכן אין שטוב און ס'זעט אים אלץ
אויס פרעמד. אין קאפ זשומעט. פאר די אויגן טראגן זיך די לאסקעס
פון בורלעסק-מיידל. ער טרייסלט זיך אפ פאר עקל. ער לייגט זיך,
ווייל איינשלאפן. די בילדער פון דעם מיידל קומען צוריק, רייצן זיך
מיט אים. ער האט איר געזאגט, אז ער וועט זי טרעפן מארגן, פארן
טעאטער. ער דריקט צו שטארקער די אויגן, דעקט זיך איבער מיט
דער דעקע און מאטערט זיך איינצושלאפן.

זי ווארט

צו מזרח פון סענטראל־פארק אין די זיבעציקער און אכציקער גאסן, ליגן פארשטופט צווישן מאדערנע, רחבותדיקע הייזער, אלטמאָדישע היימען, פאַרבליבענע פון פריערדיקע צייטן, וואָס זענען איצט דער מקום־מקלט פאַר אורחי־פורחיניקעס — מענטשן וואָס וווינען אין מעבלירטע צימערן. אַמאָל האָבן זיי געזען בעסערע צייטן; געווען היימען פון ניו־יאָרקער גע־שעפטסלייט, ווען ניו־יאָרק האָט ערשט גענומען ווערן אַ גרויסע וועלט־שטאָט און אַ האַנדלס־צענטער.

איינס פון די הייזער מיט באַלקאָנטשיקעס און סקולפּטורירטע קאַר־ניזן באַלאַנגט איצט צו אַ קאָמישער אַלטיטשקער מיט אַן איינגעשרומפן, פויגלדיק פנימל. זי איז זייער באַיאָרט, אָבער נאָך גאָר רירעוודיק און אויך ווי אַ פאַרבלייבעכץ פון אַ פריערדיקער צייט, מיט אַנדערע מנהגים און פירעכצן, איז זי שטאַרק פאַרקאַכט אין דער מאַראַלישער אויפפירונג פון אירע געסט, ווי זי רופט זיי. זי קוקט דורך אַ שפאַרונע פון איר וווינונג ביי דער טיר, ווער ס'קומט אין הויז אַריין און ווער ס'גייט אַרויס. די מאַראַל איז נישט ווי אין די אַמאָליקע צייטן, קלאַגט זי כסדר.

ביי איר האָבן געווינט צוויי יידישע שאַפ־מיידלעך, שוועסטער. זיי האָבן געהאַט אויף דעם אייבערשטן שטאַק אַ קליינעם אַפּאַרטמענט: אַ גרויס שלאַפּצימער מיט אַ קיכל דערנעבן. זיי זענען געקומען פון אַ פאַר־מעגלעכער רוסישער היים, געלערנט אין רוסישע שולן, געלייענט רוסישע ביי־כער און געגאַנגען צו קאַנצערטן. אין אַמעריקע האָבן זיי געמוזט גיין אַר־בעטן, אָבער זיי האָבן זיך געהאַלטן פאַר בעסערע ווי די פשוטע שאַפ־אַרבע־טאַרינס, מיט וועלכע זיי האָבן געאַרבעט צוזאַמען. זיי האָבן אויך דאָ געלייענט רוסישע ביכער, געגאַנגען צו לעקציעס און קאַנצערטן און אָפּגעהיט די פון דער היים אַריבערגעבראַכטע אַנדערשקייט. באַלד אין די ערשטע יאָרן זענען זיי אַוועק פון דער איסט־סייד, וווּ זיי האָבן צוערשט געווינט און וואָס איז זי שטאַרק נישט געפעלן, און געפונען זיך אַ דירה אין אַ שטי־לער גאַס, אין אַן אַריסטאָקראַטישער הייזקע מיט נישן, מיט וואָזעס און

לעמפלעך און אַ פּיאַנע אין דעם אויפנאַם־צימער אונטן, מיט שאַפּעס ביכער, וואָס די אַלטע לענדליידי האָט געירשנט פון איר משפּחה.

די שוועסטער זענען געשלאָפּן אין איין בעט און געקאַכט אין זייער קעכל היימישע מאַכלים, געגעסן שוואַרץ ברויט און אַ סך גרינסן — אַ סגולה צום געזונט און אַ מער איידעלער ענין ווי עסן פלייש. ס'איז ביי זיי געווען איינגעפירט, אַז איין טאָג טוט איינע די גאַנצע הויזאַרבעט, קויפט איין און קאַכט און רייניקט, און אַ צווייטן טאָג — די אַנדערע. אין אַוונט האָבן זיי שפּאַצירט אין סענטראַל־פּאַרק, און זונטיק איז אַנאָ, די יונגערע, געגאַנגען אויף „הייקס“ מיט אַ גרופּע „הייקערס“ אויסער דער שטאַט. סאַראַ, די עלטערע, וואָס האָט געהאַט אַסטמע, און פון וועמען די שאַפּאַרבעט האָט שנעל געמאַכט אַ תּל, האָט דאָס נישט געקאַנט טאָן. ס'איז היינט געווען אַנעס טאָג. זי איז געקומען אַהיים באַלאַדן מיט פּאַפּירענע בייטלען, זי האָט אַוועקגעשטעלט די בייטלען אויף דעם זוייס באַמאַלענעם בלעכענעם קיך־טיש, זיך איבערגעטאָן אין אַ הויז־קימאַנע, זיך איינגעוואַשן און געשטעלט קאַכן די שפּייז פאַרן נאַכטמאַל: קאַרטאָפּליעס אין די שאַלן און אַ זופּ פון גרינסן, ווען ס'עסן האָט זיך שוין געקאַכט, איז זי אַריינגעגאַנגען אין דער בשותפותדיקער ווויזן־שטוב, וווּ אַ גרויס אַלטמאָדיש בעט מיט מעשענע שטאַנגען האָט פאַרנומען אַ גרויס שטיק פון שטוב. זי האָט זיך באַוועגט מיט נערוועזער ענערגיע, געטאָן אַלץ פלינק און גיך. זי האָט דורכן פענצטער אויסגעטרייסלט פון שטוב די דיוואַנטשיקעס, וואָס האָבן פון אַלטקייט פאַרלוירן יעדעס ברעקל פאַרב. אין גאַס איז געווען שטיל, אַ פעדלער מיט אַ וועגעלע ברוכוואַרג האָט זיך געשאַקלט אין קעלניע, דאָס מאַגערע פּערדל איז געגאַנגען טראַט ביי טראַט, גווערנאַנטקעס זענען אַהיימגעגאַנגען פון סענטראַל־פּאַרק מיט די קינדער ביי די זייטן: אַפּגעהיטע גביריש־אויסגעכאַליעטע קינדערלעך, אַנעס אויגן האָבן נאַכגעפּאַלגט די קינדער מיט אויפגעגלאַנצטע בליקן, די גווערנאַנטקעס האָבן איר דערמאַנט אַן פרויען פון דער אַמאַליקער היים מיט זייערע געזונטע, פרישע פּנימער.

אַנאָ האָט אַרויסגעקוקט פון פענצטער און איינגעזאַפט די אַוונט־רויקייט, אָבער דאָס בראַזגען פון „על־באַן עטלעכע גאַסן ווייטער האָט צעריסן די מילדע אַוונטיקע שטימונג, זי האָט פאַרמאַכט ס'פענצטער און אַוועק צוריק אין קיך.

זי האט דערהערט איר שוועסטערס סאָפּעדיק אַטעמען אויף די שטיגן. אויף די לעצטע עטלעכע טרעפּ האַט איר אַטעם געזעגט.

— דאָס ביסטו, סאַראַ? ביסט מיד? — האַט אַנאַ צו איר גערעדט, ווען זי איז נאָך געווען אויף די טרעפּ.

ווען סאַראַ איז אַריינגעקומען אין שטוב, האַט זי זיך תיכף אַוועק־געזעצט אויפן נאָענטסטן בענקל און געזעסן, ווי אַ גולם. נאָך אַ טאַג אַרבעט אין שאַפּ איז איר פנים געווען ווי באַשיט מיט אַ גרויען שטויב.

נאָך אַ מינוט פון שווייגנדיקן אַפּכאַפּן דעם אַטעם, האַט סאַראַ, ווי אַלע מאַל, געזאָגט:

— יא, איך בין מיד. קאַכסט שוין? וואָס קאַכסטו?

די שוועסטער האָבן געגעסן אין קיך. דאָס בייזע קלאַפּן פון „על־באַן האַט זיך פון דער קיך, וואָס האַט געהאַט פענצטער צום הויף, ווייניקער געהערט. ס'איז געווען אַ וואַרעמער אַוונט און אַ ווינטל האַט אונטערגע־הויבן די פאַרהענגלעך פון אַפּענעם פענצטער. ס'האַט זיך געהערט אַ טרובען פון אויטאָמאָבילן, געשרייען פון קינדער. נאָך איידער זי איז פאַר־טיק געוואָרן, האַט סאַראַ דערפילט אַ מידקייט. „איך בין זייער מיד“, האַט זי איבערגעחזרט, הויך אַ גענעץ געטאַן און איז אַוועק זיך צוליגן. אַנאַ האַט דער שוועסטער נאָכגעקוקט מיט רחמנות געמישט מיט פאַריבל, וואָס מ'פילט צו אַ קראַנקן.

אַנאַ האַט אַפּגערייניקט דעם טיש, געטאַן אַלץ גיך, איילנדיק, גע־קוקט אויפן זייגער. זי איז אַריין אין באַדצימער, זיך גוט איינגעוואַשן און אַרויסגעקומען אַ שמעקעוודיקע פון זייף. זי האַט געקעמט די האַר פאַרן שפיגל, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט, וווּ די שוועסטער איז געלעגן. געלאָזן דורך די הענט די לאַנגע ברוינע האַר און געשפילט זיך מיט זיי.

— סאַראַ, איך וויל דיך עפעס בעטן. גיי ערגעץ. גיי אין די „מוויס“.

אין לאַעס טעאַטער ווייזט מען אַ גוט בילד.

— וואָס? — פּרעגט סאַראַ. זי האַט אויפגעמאַכט די אויגן, אפּשר

האַט זי נישט געהערט וואָס די שוועסטער האַט געזאָגט.

— ס'נישט גוט צו שלאָפּן באַלד נאָכן עסן. גיי אין די „מוויס“,

איך בעט דיך.

סאַראַ האַט אויפגעהויבן דעם קאַפּ פון קישן.

— פאַרוואָס וואַרפסטו מיך אַרויס, אַנאַ?

— רעד נישט קיין נאָרישקייטן, סאַראַ. איך בעט דיך, גיי אין די „מוויס“.

סאַראַס גרוי פנים איז צעגליט, אין אירע אויגן ווייזט זיך פיין.
 — סאַראַ — זאָגט אַנאַ — איך בעט דיך, דוד דאַרף היינט אַרויפֿ-
 קומען. איך האָב אים פאַרבעטן אויף טיי. איך וויל זיין אַליין.
 — דאַרפסט מיך נישט טרייבן — דער גלי פון כעס איז אַוועק
 פון אירע אויגן. איר קול איז שטילער געוואָרן. זי האָט איבערגעהזרט:
 — דאַרפסט מיך נישט טרייבן, ווי יוצא צו זיין. מיט גאָר אַן אַנדער
 קול האָט זי געפּרעגט: — ווי האַלט עס ביי אייך, אַנאַ? מאַך נישט קיין
 סודות.

— וואָס פאַראַ סודות — האָט געזאָגט אַנאַ. זי האָט זיך אָפּגע-
 דרייט פון דער שוועסטער און אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער אין גאַס.
 — נו, האַלט זיך מיט דיינע סודות, אָבער מיך דאַרפסטו נישט טרייבן.
 סאַראַ האָט זיך פאַמעלעך אויפגעשטעלט. איר קיילעכדיק, אַרבוזע-
 דיק פנים, ווי פון אַ דאַרפישער פויערטע, איז געווען פאַרשלאָפּן. זי איז
 אַראָפּ נישט זאָגנדיק מער קיין וואָרט, אַריבערגעוואָרפּן איבערן קאַפּ אַ
 פּריש קליידל, געפּודרעוועט ס'פנים און געשמירט די ליפּן פאַרן שפיגל.
 געטאַן אַלץ פאַמעלעך, שווער; אַן אַ „זיי געזונט“ האָט זי פאַרקלאַפט די טיר.
 — ענדזשאַיע דיך — האָט איר אַנאַ נאָכגעשריגן. מיט איר דין,
 צעברעקלט קול.

פון צערייצטקייט, וואָס דער איבעררייד מיט דער שוועסטער האָט
 אין איר אויפגעבראַכט, זענען אַנאַס באַוועגונגען געוואָרן נאָך מער פּי-
 בערדיקע און אייליקע. זי האָט געוואָרפּן די קישנס, פאַרבעט ס'בעט מיט
 אַן אויסגעשטריקטן צודעק, געמאַכט אַרדענונג אין שטוב, אויפגעדרייט די
 עלעקטרע אין דעם שיינעם אַבאַזשור־לאַמפּ, וואָס האָט באַהנט מיט אַ
 רויזיקן, געדעמפטן שיין ס'צימער. אַן אומרו איז אין איר אויסגעוואַקסן,
 פאַרשרויפט דעם האַלדן. זי האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ אויף ניין, ווי
 איינער רעדט: נישט גוט אַזוי... אַן אומהיימלעכע שטילקייט איז געלעגן
 שווער. זי האָט זיך דערשראַקן, דערזענדיק אירע צעפיבערטע אויגן מיט
 די בלויע גריבלעך אין שפיגל. זי איז אַוועק נעמען אַ טוש.

צוריקגעקומען אַן אָפּגעפּרישטע, ס'פנים און די אַרעמס פאַר-
 מעליקט מיט פּודער און שמעקעדיק מיט אַ ביליקן פאַרפּום, וואָס זי האָט

אויף זיך א שפריץ־געטאָן, האָט זי אויף זיך אַרויפגעצויגן אַ יום־טוב־דיק שוואַרץ קליידל, צוגעגלעט די האָר און געריבן די הויט אַרום די אויגן. זי האָט געהאַט דינע איידעלע הענט מיט לאַנגע פינגער, אָבער די הויט אויף זיי איז געווען ווי רוי־אַפּגעברייט. דאָס געפאַסטע קליידל האָט אַרויס־געבראַכט אַ מיידלשע שלאַנקייט. ס'פנים איז געווען יונג, אָבער מיט אַ סך דינע קנייטשעלעך. די בריסטן זענען געווען קליינע, פלאַכע, ווי ביי אַ נישט־דערוואַקסן מיידל.

ווען זי איז פאַרטיק געוואָרן, האָט זי זיך אַוועקגעזעצט לייענען אַ צייטונג אין שאַקלשטול אונטערן שיינעם אַבאַזשור־לאַמפּ. איר האַרץ האָט זיך געוואָרפן אומרויק, פּלוצעם האָט עס זיך אַזאַ וואָרף געטאָן, אַז זי האָט עס דערפילט אין האַלדן, ווי עס וואַלט זיך אַהין געשטופּט. אין מויל איז איר געווען טרוקן. זי איז געווען מיד. זי וואַלט באַדאַרפט זיך אויסרוען. זי איז מיד פון אַזוי פיל יאָרן אַרבעט אַן אויפהער... זי איז מיד, טויט מיד... זי מאַסאַזשירט זיך די שלייפן, אין וועלכע דרעטעלעך שטעכן, דערקוטשען. אַלע וויילע לויפט איר אומרויק אויג אויפן זייגער. אין צימער איז שטיל. אַזוי ווי אַלץ וואַלט אויף עפעס געוואַרט.

זי נעמט ווידער די צייטונג, וויל לייענען... פילט, ווי די צייט לויפט. אין דער היים איז ביי זיי געווען אַן אַלטמאָדישער, הילצערנער זייגער מיט אַ לאַנגן מעשענעם פאַמפעדיקל, וואָס האָט זיך אַזוי אומניי־טיק און קאַמיש צעלאָזט, געלאָפן הין און צוריק. דער זייגער האָט געוויזן ווי די צייט לויפט.

זי איז אויפגעשפרונגען, אַרומגעדרייט זיך עטלעכע מאָל איבער דער שטוב, אַרויסגעקוקט דורכן פענצטער, געקוקט אויפן זייגער. דער־פילט אַ קילקייט איבער די פלייצעס, איינגעהילט זיך אין אַ קאַלירט שאַלעכל. זי האָט באַטראַכט די פאַטאַגראַפיעס, וואָס זענען צעשטעלט אויף דער קאַמאַד. אַט איז זי מיט סאַרען, קליינע מיידלעך אין לאַנגע קליידער מיט שטאַרק ערנסטע, ווי דערשראַקענע פּנימלעך. זיי שטייען לעבן אַ באַנק, וווּ עס זיצן טאַטע־מאַמע, דער טאַטע אין שוואַרצן קיילעכ־דיקן קאַפעליוש און אַ לאַנגער קאַפּאַטע, און די מאַמע מיט אַ היטעלע מיט פעדערן. די מאַמע זעט אויס ווי סאַראַ זעט איצט אויס.

מיטאַמאָל איז פאַר איר אויפגעשווומען פון אַ שפעטערער צייט

אן אנדער בילד : פון א „היטש־הייק“ מיט א חברטע צו ניאגארא־פאלס. ס'איז געווען מיט יאָרן צוריק אין די סאַמע ערשטע יאָרן אין אַמעריקע. ס'איז געווען אַ צייט, ווען מ'האַט ליב געהאַט צו „הייקן“. מען האָט זיך געשטעלט אין וועג און מיט אַ פינגער געוויזן די פאַרביי־יאַנגדיקע אויטאָס מ'זאָל אַריינעמען, מ'וויל זען די וועלט. ס'נישט געווען גאַלע פאַרגעניגן : די פּיס האָבן געבראַכן פון שטיין שעהן־לאַנג אין שטויביקן וועג, און די אויגן האָבן געברענט. זי געדענקט דעם לאַנגן וועג, וואָס האָט זי נישט איין מאַל פאַרמאַטערט, ביים וואַרטן עמעצער זאָל זיך אָפּשטעלן און זי אַריינעמען אין אויטאָ אַריין. דאָס וואַרטן האָט געמאַכט שטאַרק אומגע־דולדיק. זי האָט נישט געקאַנט איינשטיין אויף אַן אַרט, געשלעפט די חברטע, געזאָגט : „צום טייוול מיט זיי, לאַמיר גיין“.

איצט דוכט זיך, אַז דאָס איז געווען אַזוי שייך... און זע, ווי קלאַר עס שטייט נאָך אין זכרון אַ נאַרישקייט... אַ פאַרמער אין אַן אַלטער „טאַר־ראַדייקע“ האָט זיי אַריינגענומען... זי איז געזעסן לעבן אים, איר חברטע ביי דער זייט. ס'איז געווען ענג און זי איז געווען צוגעקוועטשט צום פאַר־מער. פון פאַרמערס קליידער האָט זיך געפילט אַ שווערער ריח. ער האָט נאָך גאַנץ אומפאַרשעמט צוגעדריקט זיינע קני צו אירע, כאַטש זי האָט זיך געדרייט און געפרוווט זיך אַפּרוקן, און דערנאָך האָט ער אַרויפגעלייגט אַ האַנט אויף איר קני. זי האָט געזאָגט שטיל, איידל : „פליז“. ער האָט אַראַפּגענומען די האַנט. שפעטער איז די האַנט ווידער צוגעוואַקסן צו איר לייב... ווי אַ מענטש געדענקט עס נאַרישקייטן.

ניין, דוד וועט שוין נישט קומען. פון דער שטילקייט אין הויז האָט זי פאַרשטאַנען, אַז ס'איז שפעט. ס'איז קינדיש, האָט זי געטראַכט, ס'איז קינדיש פון איר, וואָס זי איז אַזוי צעטומלט. זי האָט דודן דערזען ווי אין אַ חלום. זי האָט אַ ציטער געטאָן פון פיינלעכער אומרויקייט. זי האָט דערפילט אַ האַס צו אים. דאָס גראַבע אַפּלאַכערישע שמייכלע וואָס זי האָט דערזען איצט אויף זיינע אָפּשטייענדיקע ליפּן האָט זי אַ שניט געטאָן ווי אַ פּאַטש. אַ סך מיאוסע זייטן פון זיין כאַראַקטער האָבן זי אָפּ־געשטויסן. ער באַליידיקט זי, פאַרשעמט זי. זי האָט נישט געוויסט צי זי האָט אים ליב, נאָר געפילט, אַז ער קאָן מיט איר אַלץ טאָן. אַז זי דער־הערט זיין קול אויפן טעלעפּאָן, ווערט איר לייב שוואַך. זי טוט זאָכן וואָס קומען אויס שלעכט, אַט ווי ערשט מיט דער שוועסטער... געטריבן

סאַרען פון הייז: גיי, גיי, איך וויל זיין אליין מיט דודן. די ווערטער האָבן געברייט איר מוח.

וואָס האָט זי געמאַכט אזאָ וועזן דערפון? דוד האָט אוודאי פאַר־געסן אַן דער ראַנדקע. אוודאי געפונען אַ בעסערע געזעלשאַפט...

ווי האָלט עס ביי זיי, האָט סאַראַ געפרעגט. פאַרוואָס האָט זי דער שוועסטער נישט דערציילט דעם גאַנצן אמת? פאַרוואָס האָט זי איר נישט דערציילט, אַז זי איז משוגע געוואָרן, אַז זי לויפט דודן נאָך, אַז דוד האָט זי אפילו אין זינען נישט, אַז אים אַרט נישט, וואָס מיט איר קומט פאַר...

איצט האָט זי ערשט אַלץ דערזען קלאַר: אונטער דעם שמייכלעבן־דיקן פנים און די פריילעכע אויגן ליגט אַ קאַלטקייט. נישטאַ מער די נאַעבן־טע ציטערדיקע ליבשאַפט, מיט וועלכער ער האָט זי אַמאַל באַגענגט. זי האָט זיך אליין געפרוּווט איינרעדן, אַז ער איז צעטראָגן, אַז ער איז באַ־שעפטיקט און דערפאַר האָט ער קיין צייט נישט פאַר איר. זי האָט זיך דערמאַנט אַ טאָג, ווען זיי האָבן פאַרבראַכט אויסער דער שטאַט, ווען זיינע ווערטער און קושן האָבן אין איר אויפגעוועקט אַ קוואַל פון גליק... יענער טאָג האָט איבערגעלאָזן אַ ברענענדיקע בענקשאַפט און פיינ... וויפל מאַל זי האָט אים שוין פאַרבעטן — קיינמאַל האָט ער קיין צייט נישט. און אַט האָט ער צוגעזאָגט, און איצט וואַרט זי ווי אַ נאַר. אפשר האָט ער אויף איר רחמנות, זעט ווי זי ציטערט, ווי זי פלאַמט אויף ווען ער קומט צו, ווען ער רירט זי אָן.

אַנאָ וויל זיך אויפהייבן און אַוועקגיין, נישט פאַרברענגען אַ גאַנצן אַוונט וואַרטנדיק, אָבער זי האָט נישט דעם כוח איבערצולאָזן די שטוב. אפשר, ווער ווייסט? אפשר וועט ער נאָך קומען? און וואָס וועט זי איצט טאָן אויף דער גאַס? זי וועט זיך דאָך פילן אַזוי ווי אַ קראַנקע צווישן געזונטע.

אַנאָ וואַרפט זיך מיטן קאַפּ אָן די קישעלעך פון בעט. וואָס זאָל זי טאָן? זי פילט זיך אַזוי דערשלאָגן. עס בלייבט איצט גאַרנישט איבער ווי נאַר צו וואַרטן. די געדאַנקען זענען צעשוּיבערט. אפילו דער אומגע־דולד איז אַוועק. ס'איז שפעט, זי וועט זיך באַלד לייגן שלאָפן. זי ליגט אויפן בעט, איינגעקאַרטשעט. איר פנים איז קלענער גע־וואָרן. די אויגן פינצטער און פאַרנעפלט. זי וויל אים מער נישט זען.

*

סאַרעס סאַפען און אירע שווערע טריט האָבן זיך דערהערט פון הינטער דער טיר. אַנאַ האָט זיך דערשראַקן, ווי מען וואָלט זי געכאַפּט ביי עפעס נישט שיינס. זי האָט געכאַפּט די צייטונג און געמאַכט דעם אַנשטעל, אַז זי לייענט.

— דוד איז שוין אַוועק? — האָט סאַראַ, אַריינקומענדיק געפרעגט מיט איר פלאַך, בלאַס קול.

נישט קריגנדיק קיין ענטפער, האָט זי נאַכאַמאָל געפרעגט:

— אַנאַ, איך רעד דאָך צו דיר, דוד איז שוין אַוועק?

— יאָ, שוין אַוועק — האָט אַנאַ אַרויסגעמרוקעט פון בעט.

— איך האָב געמיינט, אַז איר זענט אויך געגאַנגען אין די „מווויס“

— האָט סאַראַ געזאָגט — אַ גוטע מוויי. און וואָס האָט איר געטאָן דעם גאַנצן אָונט?

אַנאַ האָט נישט געענטפערט.

— ער איז לאַנג געזעסן, דוד?

— ניין.

— וואָס ביסטו עס אַזוי ברוגז? עס שטייט דיר שוין נישט אָן

צו רעדן? דערצייל וואָס איז געווען.

— ווילסט וויסן? — האָט אַנאַ פּלוצעם בייז אַ זאָג געטאָן —

אַלץ מוזטו וויסן. נו, מיר האָבן זיך געקושט, געהאַלדזט. דוד האָט געזאָגט, אַז ער שטאַרבט נאָך מיר, באלד וועט זיין די חתונה, וואָס נאָך

ווילסטו וויסן?

— אַנאַ, וואָס איז מיט דיר? — האָט סאַראַ אַ דערשראַקענע גע-

פרעגט, קוקנדיק אויפן אויסטערליש צעקרימטן פנים פון איר שוועסטער.

האַטעל עלמספּאַרד

ניין אַזייגער אינדערפרי איז אַ גרויסע גלאַנציקע מאַשין צוגע-
פּאַרן צו איינעם פון די לוקסוסדיקע האַטעלן אין דער מערב־זייט פון
צענטראַל־פּאַרק. עלמספּאַרד — האַט געשיינט דער נאַמען, אויסגעמאַלן
מיט גלאַנציקע, גאַלדענע אותיות אויפן טויער. אַ ברייטפלייציקער טיר־היר
טער, איינגעקערעמפעוועט אין אַ טונקל־גרינעם מונדיר מיט מעשענע קנעפּ,
איז צוגעלאַפּן, אַרויפגעכאַפּט אויפן וועג אַ גאַטספּאַרכטיקע מינע אויף זיין
אייריש, רויט פנים. דערזענדיק, וואָס פּאַראַ מין וואָגן דאָס איז, זענען
זיינע אויגן געוואָרן קאַלעמוטנע. — וואַרט צו, איך לויף שוין נאָכן מענער
דזשער — האַט ער האַסטיק אַ זאַג געטאַן.

דער מענעדזשער — אַ לאַנגער דזשענטלמאַן, מיט אַ שרונט אינ-
מיטן קאַפּ, אויסגעלייגט ווי מיט אַ ווירע, האַט עפעס שטילערהייט גע-
זאַגט צו די צוויי מענער אין דער מאַשין. דער טיר־היטער האַט פּאַר זיי
ברייט געעפנט די, מיט מעשענע פיגורן און בלומען באַצירטע, שווערע
טיר. זיי זענען אַרויף אויפן צווייטן שטאַק און אַריינגעגאַנגען אין אַ טונקל
צימער. דער מענעדזשער האַט אַרויפגעצויגן איינעם פון די אַראַפּגעלאַזענע
ראַלעטן און געבליבן שטיין מיטן פנים צום פענצטער.

אויף אַן עלעגאַנט בעט פון ליכטיק־געלן האַלץ איז געלעגן אַ מת,
אַ יונגע פרוי, אין אַ לאַנג־שוואַרץ קלייד, אירע דאַרע, איידעלע הענט
פּאַרלייגט אויף דער ברוסט. דאָס קליינע, איינגעשרומפענע פנים, מיט די
אַפּגעשאַרטע ליפּן און אַ פול מויל געזונטע ציין, האַט געקוקט מיט אַן
אומהיימלעך חוּזקדיקן, נישט מענטשלעכן גרימאַס. פון דער נאַענט האַט
מען אַבער געקאַנט זען אַרום די אויגן פיין און שרעק און, דאַכט זיך,
עפעס אַ פּאַרווונדערונג.

די צוויי מענער, וואָס דער מענעדזשער האַט אַרויפגעבראַכט, זענען
צוגעגאַנגען צו דער טויער און זי באַקוקט מיט קאַלטן נייגער. דער קלער
נערער פון די צוויי, מיט שאַרפע אויגן און אַ שפיציקער גאַמבע, האַט גע-

פרעגט: — איז זי געשטאָרבן מיט אַ נאַטירלעכן טויט? — דער מענע-
דזשער ביים פענצטער האָט געענטפערט אַ קורצן ניין.

אַ!...

זיין חבר — קאַלטע רציחה אויף זיין בלאָס, קיילעכדיק פנים און
אין זיינע טיף-זיצנדיקע קליינע אויגן — האָט געזאָגט: — זי האָט גע-
מוזט זיין אַ בראָדווייער שמעטערלינג... אַ מצווה אויף זיי...
— דער מענעדזשער האָט זיך צעשריגן: — וואָס האָט איר
זיך אַוועקגעשטעלט רעדן? טוט אייער אַרבעט און גייט צו אַלדי-
שוואַרצע יאָר! — די צוויי יונגען האָבן זיך אָנגעקוקט מיט באַליידיקטע
בליקן. זיי האָבן נישט זייער איידל אַריבערגעטראָגן די טויטע פרוי אויף אַ
טראַג-ברעטל, וואָס זיי האָבן מיט זיך מיטגעבראַכט. דער מענעדזשער איז
זיי נאָכגעגאַנגען, אַ בלאַסער מיט אַ שוויצנדיקן שטערן, באַגלייט זיי
ביז צו דער מאַשין.

ווען די צוויי מענער האָבן אַריינגערוקט זייער משא אין מאַשין
און די מאַשין איז אַוועק, איז דער דזשענטלמענישער מענעדזשער צוריק
אַריין אין האַטעל. ער האָט זיך אַרומגעקוקט, גלייך ער וואַלט מורא גע-
האַט, טאַמער איז צעשטערט געוואָרן די ציכטיק-דרימלענדיקע, יום-טוב-
דיקע שטילקייט פון רייכן האַטעל. אַלץ איז געווען אין אַרדענונג. די
טייערע דיוואַנען האָבן געלאַשטשעט די טריט, די וואַזעס און סטאַטועס
האַבן געבלאַנקט. די באַמונדירטע דינער האָבן אויסגעזען פאַרנומען, זיי-
ערע פנימער אויסגעליידיקט פון עפעס אייגנס. דער בוכהאַלטער פון האַ-
טעל, דער אַלטער מעקאַרטור, איז געזעסן ווי תמיד אויף זיין בענקל, זיין
ליסער קאַפּ איבערן גרויסן קאַנטע-בוך, און דאָס טעלעפאָן-מיידל ביים
„סוויטש-באָרד“ האָט גערעדט אין טעלעפאָן.

דער מענעדזשער האָט זיך אָפגעשטעלט לעבן מעקאַרטור, מיט זיין
זיידן טיכעלע זיך געווישט זיין פאַרשוויצטן שטערן, און געזאָגט:
— נו, גאָט צו דאַנקען, איבערגעקומען. מיס פיקענס! — האָט ער
זיך אויסגעדרייט צום טעלעפאָן-מיידל — אַלע אָנפראַגן וויל איך אַליין
ענטפערן. פאַרשטאַנען?

— יעס, סער — האָט געזאָגט דאָס מיידל.

— יא, מעקאַרטור — האָט געזאָגט דער מענעדזשער — דעם חשבון

האָט איר געמאַכט? וויפל איז זי אונדז שולדיק געבליבן?

מעקארטור האט אויפגעהויבן זיין ליסן קאפ פון דיקן קאנטע-בוד :
 — איך האב אייך איבערגעלאזט דעם חשבון. אן ערך דריי הונד
 דערט דאלער.
 דער מענעדזשער זעט אויס, גלייך ווי מען וואלט אים א שפילקע
 אריינגעשטאכן אין פלייש אריין.
 — פארוואס האט איר פריער נישט געזאגט ? — האט ער זיך צע-
 שריגן אויף מעקארטורן.
 אין אלטן בוכהאלטערס אויגן האט א בלישטשע געטאן א נקמה-
 דיק פייערל. ער האט געענטפערט העזהדיק :
 — איך האב אייך נישט איינמאל געזאגט, אז זי צאלט נישט די בילס.
 דער מענעדזשער איז בלאס און צעקרומט.
 — דער אלטער וועט משוגע ווערן.
 מען האט דעם בוכהאלטער נישט געדארפט אריינלייגן קיין פינ-
 גער אין מייל אריין. ער האט גאנץ גוט פארשטאנען, פארוואס אויפן מענע-
 דזשער ציטערט אזוי די הויט. דער אלטער בעילין, דער אייגנטימער פון
 האטעל, האט פיינט צו פארלירן געלט. זיינע אייגענע קינדער קומט אן
 שווער פון אים עפעס אַרויסצוקריגן. דער סקאנדאל, און געלט נאך דערצו...
 מעקארטורס אויגן האבן זיך פון גרויס הנאה באהאלטן אין
 די טיפע שווארצע קנייטשן.
 דער מענעדזשער האט זיך צוגעבויגן נענטער צום בוכהאלטער :
 — זאגט נאר, מעקארטור, מוז ער וויסן ?
 — מען קאן נישט באהאלטן, — האט געענטפערט מאקארטור.
 — דער אקאונטענט וועט אים זאגן. מען מוז אפשרייבן פון די ביכער.
 דער מענעדזשער : — גאד דעם, פארוואס האט איר דאס מיר
 פריער נישט געזאגט ?
 דער בוכהאלטער : — איך האב אייך נישט איין מאל געזאגט.
 דער מענעדזשער האט זיך שארף איינגעקוקט אין מעקארטורן.
 מען האט געקאנט מיינען : אט געשעט עפעס... אבער ס'איז דערפון
 גארנישט געווארן. דער מענעדזשער האט געוויסט, אז דער באַלעבאָס האַלט
 שטאל און אייזן מיטן בוכהאלטער, וואס שטייט שוין דא דרייסיק יאָר
 אויפן פלאץ.
 ער האט אַראָפּגעלאָזן פון טאָן :

— אַלרייט, מעקאַרטור — האָט ער געזאָגט — מירן שוין זען, וואָס מען קאָן טאָן. איך וועל רעדן מיט מיסטער בעילינען. — ער איז גע- שטאַנען אַ ווייל, כלומרשט פאַרטראַכט — איר ווייסט — האָט ער גע- זאָגט צוגעלאָזענער — זי האָט גענומען גענוג סם צו פאַרסמען אַ פּערד, וואָס זאָגט איר נישט דערצו? — ער האָט זיך אויסגעדרייט צום טעלע- פּאָן-מיידל: איך וועל זיין אין מיין אָפיס, אויב עמעצער דאַרף מיך.

דער אַלטער מעקאַרטור איז אַראָפּגעשפרונגען פון זיין בענקעלע, אויף וועלכן ער איז אַ גאַנצן טאָג געזעסן איינגעהויקערט איבער זיינע ביכער, ווי אַ שוסטער איבער אַ פאַר שיד, זיך איבערגעלאָפּן עטלעכע מאָל איבער זיין שטייג, און זיך אָפּגעשטעלט פאַר זיין פריינדין, דער טעלעפּאָניסטקע:

— איך האָב אים נישט געזאָגט. אַזאַ שלימזל. איך זאָג אים און זאָג אים... מיסטער ווענגלער, זאָג איך אים, דער ביל ווערט אַלץ גרע- סער. אַלרייט, מעקאַרטור, זאָרנט זיך נישט, איך וועל שוין אַכט געבן. ער וועט אַכט געבן. איצט האָט ער טענות, פאַרוואָס איך האָב אים נישט געזאָגט...

די טעלעפּאָניסטקע האָט באַשעפטיקט אַן אַנדער ענין:
— און איר באַייפרענד, דער קוירנעל, האָט נישט געוואָלט באַ- צאָלן? — האָט זי געפרעגט. נייגער האָט געברענט אין אירע צעשיינטע אויגן.

— ווער, דער קוירנעל? — האָט געזאָגט מעקאַרטור שאַרף, — ער האָט שוין געהאַט גענוג. ער האָט שוין לאַנג אַנגעזאָגט, אַז ער וועט נישט צאָלן. און איך גיב אים גערעכט.

— טאַקע? — האָט דאָס מיידל געפרעגט אַ פאַרצערטע. מיט דעם קליינעם צוגעפאַרבטן פנימל, מיט די קינסטלעך צו- געקרויזטע האָר און די מעטאַלענע טרובקעס איבער די אויערן, האָט זי אויסגעזען ווי אַ קינד, וואָס האָט זיך פאַרשטעלט.

אַ קנעפל אויפן „סוויטש-באַרד“ האָט זיך אַנגעצונדן רויט, אַ סימן עמעצער רופט. דאָס טעלעפּאָן-מיידל האָט אַריינגערעדט אין דער טרובקע מיט גרויס ערנסט: — יעסס-סער און אַזוי עטלעכע מאָל יעס- סער און יעס-סער. מעקאַרטור האָט זיך אַנגעשטייפט און געהאַרט. ער האָט שוין דערשפּירט, אַז דאָס רעדט זי מיטן באַס, דעם אַלטן בעילין.

דאָס סיגאַרעטל, וואָס ער האָט אַליין פאַרדרייט און זיך געגרייט אַרויס־
צוגיין רויכערן, האָט ער צוריק אַריינגעוואָרפן אין שופלאָד. אַ קשיה
אויף דעם אַלטן בעילינען. ער איז נישט קיין פּוילער. ער קאַן זיך
אַקאַרשט באַווייזן. דאָס טעלעפּאָן־מיידל האָט אים מיט אַ וונק אַנגעוויזן
אויפן טעלעפּאָן אויף זיין טיש. דער בוכהאַלטער האָט אויסגעשטרעקט אַ
האַנט און פאַרזיכטיק אַראָפּגענומען דאָס טרייבל און צוגעלייגט עס צום
אויסער... זיך איינגעהערט אין דעם לאַנגן, היציקן שמועס צווישן אַלטן
בעילין און דעם מענעדזשער. בשעת־מעשה האָט ער אַריינגעקוקט דער טע־
לעפּאַניסטקע אין די אויגן און צו איר געוונקען און געדריקט צום אויסער
דאָס טרייבל נישט צו פאַרלירן חלילה דאָס מינדסטע וואָרט...

אַי, האָט זיך דעם אַלטן מעקאַרטורס האַרץ געקוויקט מיט די
מוראדיקע באַסאָווע קולות, וואָס האָבן זיך געטראָגן פון בעילינען צום
מענעדזשער! ווי אַנדערש ס'איז איצט דעם מענעדזשערס קול! שוין נישט
די קורצע, טרוקענע קאַמאַנדע. איצט צעטומלט בעטנדיק... דאָס טעלע־
פּאָן־מיידל האָט זיך אַלע וויילע אַרומגעקוקט אַ דערשראַקענע, מיט אירע
שיינענדיקע אייגעלעך און געשמייכלט מיט אירע געפאַרבטע ליפּעלעך
צום אַלטן בוכהאַלטער.

*

דאָס טעלעפּאָן־מיידל האָט דערנאָך געזאָגט: — איך בין פאַר־
בייגעאַנגען די טיר, האָב איך זי געהערט זינגען. אַ גאַלדענע שטים. איך
קאַן נישט גלייבן. ערשט מיט עטלעכע טעג צוריק האָב איך פאַר איר
ווידער גערופן די קאַנצערט־ביוראָ. עטלעכע מאָל אַ טאַג האָט זי גערופן.
וואָס זי האָט געזאָגט, האָב איך נישט פאַרשטאַנען, זי האָט גערעדט אַ
פרעמדע שפּראַך, געפרעגט אין איר משונהדיקן אַקצענט: איז דיס די
דירעקטאָר ספּיק? זי האָט גערעדט אַזוי גיך־כאַפּנדיק און אַריינגעשרינגן
אין טעלעפּאָן, אַז איך בין זיכער, אַז מען האָט זי דאַרט נישט פאַרשטאַ־
נען. זי האָט אַ לאַנגע צייט נישט אַראָפּגעלאָזט דאָס רערל, כאַטש מען
האָט שוין דאַרט אויפּגעהאַנגען...

מעקאַרטור האָט געזאָגט:

— איך האָב באַלד געזען, אַז זי איז נישט אונדזער קלאַס קאַסט־
מער. איך האָב עס געזאָגט אונדזער מענעדזשער. אָבער אַזאַ חכם... איך וועל
שוין אַכט געבן. ער וועט אַכט געבן. איצט רעדט ער... אַזאַ למך.

*

נאך עלף אזיגער האבן זיך אנגעהויבן ווייזן די איינוווינער פון האטעל. אנבייסן האבן שוין פאר זיי אינדערפרי ארויפגעטראגן די קעלנערס אויף זילבערנע טאצן, באדעקט מיט ווייסע סערוועטקעלעך. מיטאג ווערט פאר זיי פון אינדערפרי אן פיבעריש צוגעגרייט פון שוויצנדיקע קעכערס, ווארט מען אין די ווייכע פאטעלן פון דער „לאבי“. מען הערט זיך צו צו דער „ריידיא“. מען זיצט גלאט אזוי.

דאס רוב שטענדיקע איינוווינער זענען אלטע דאמען און הערן, וואס טוען שוין גארנישט, (אויב זיי האבן פריער עפעס געטאן), אויך עטלעכע דערפאלגרייכע קינסטלער, זינגער, מוזיקער, וועמען עס לאקט דא די שטילקייט און די לוקסוסדיקע, הויך־אריסטאקראטישע פירעכץ...

די רייכע לייט קומען צו גיין מיט א זיכערן גאנג, מיט שטרענגע אנגעבלאזענע פנימער, אין וועלכע עס האט זיך איינגעזאפט דער באווסט־זיין, און די אלע משרתים, און די גאנצע פראכט און לוקסוסדיקייט איז פאר זייערטוועגן, זיי צו געפעלן... מען קאן זען, און זיי זענען צוגעוויינט, און אנדערע זאלן זיי אונטערטראגן, דערלאנגען פון שענסטן און בעסטן. די מענער זענען אזוינע רויקע, די דאמען חוצפהדיק, אנגעבלאזן — כאטש גיב זיי דאס טעלערל פון הימל... אפילו אויף די שוין גאר עלטערע דאמען און הערן זעט מען נישט אזוי בולט די סימנים פון עלטער. פון ווילן און גוטן לעבן זענען זיי פיין פרעזערווירט. די פיינע וואלענע און זיידענע שטאפן, די שמירעכצן און מאסאזשן און פארפומען פארדעקן די פאלדן, די צעקנייטשטקייט, באהאלטן דעם ריח פון פוילעניש...

עס גייט אוועק אן סדרה גוט־מארגנס, וואס מעקארטור גיט אפ יעדן גאסט באזונדער. גוט מארגנג, מעדעם, גוט מארגנג, סער, גוט מארגנג. אן טייל געסט שטעלן זיך אפ כאפן אן שמועס מיטן בוקקיפער (בוכהאלטער). מעקארטור, מיט זיין צוגעוועלקט פנים, פון אלטן, באגלויבטן משרת, איז דא זייער אנגעלייגט ביי יעדן. גוט מארגנג, מיסטער דזשאנס. גוט מארגנג, מאדאם. גוט מארגנג.

דאס אלטע פארל, די גארדינערס, קומען אן געארעמט, ווי אלע מאל, מיט ראטשערדיקע טריט און זעצן זיך אוועק אפרוען אויף דער נאָ־ענטסטער סאָפּע. ער לייגט אוועק די הענט אויף די דאָרע פּיס און זיצט אנגעבויגן און סאָפּעט. שוין נישטאָ קיין איין האָר ביי אים אויפן קאָפּ. דאָס

פנים איז רויט, פאללאפן און די אויגן, מושטשע; זי איז אן אויסגעבויר־גענע, מיט אַ קיילעכדיק, ווייס פנימל, מיט אַ געבעכדיק שמייכעלע אויף די ליפן, ווי זי וואלט זיך געבעטן: לאַזט נאָך אַ ביסעלע לעבן, כּיבעט אייך. עס קומט, מיט מיליטערישע טריט, מאַיאָר סמיט. דאָס פנים אָפּגע־בראַנדזט, די האַר קורץ געשניטן. ער ענטפערט מיט אַ מרוק אויף מעקאַרטורס גוט־מאַרגן און גייט ווייטער. עס קומען, זיך האַלטנדיק ביי די הענט, די שוועסטער קורטיס — צוויי אַלטע מוידן, אַנגעטאַן אין אַלטמאַדישע טונקעלע קליידלעך, פאַרקנעפּלטע און פאַרשנורעוועטע פון קאַפּ ביז די פיס, מיט פאַרגעלטע און צוגעשטויבטע פנימער. זיי שטעלן זיך אָפּ אָפּנעמען פּאַסט. זיי האָבן שטענדיק אַ מאַסע פּאַסט. גוט מאַרנינג, גוט מאַרנינג.

די גרוי־האַריקע, שלאַנקע, מיידליש־אויסזענדיקע מיסעס באַר־נעט, שטעלט זיך אָפּ באַצאָלן איר חשבון. מסתמא איז איר שוין מעקאַרטור דערגאַנגען די יאָרן מיט דערמאַנג־בריוולעך. זי איז אַ שרעקלעך־באַ־שעפטיקטע, די מיסעס באַרנעט. זי פאַלט אַריין אין האַטעל מיט אַ מאַסע פעקלעך און דערציילט יעדן: איך בין אַזוי פאַרנומען, האַסט גאָר נישט קיין באַגריף, יו העוו נאָ איידיע. זי גיט מעקאַרטורן אַ וואָרף דעם טשעק און הייסט זיך געבן אַ באַשטעטיקונג צו ווייזן מעקאַרטורן, אַז זי ווייסט ווי אַרומצוגיין מיט מענטשן, וואָס פאַרדינען עס, גיט זי דער טעלעפּאָניסטקע אַ זיס שמייכעלע און פרעגט זיך ביי איר נאָך: טייערינקע, ווי פילסטו היינט? היינט איז אין איר צוגעלאַזנקייט אַ ספּעציעלער מיין: זי וויל אויסגעפינען וויפל עס לאַזט זיך וועגן זעלבסטמאַרד, פון וועלכן כּמעט אַלע געסט אין האַטעל האָבן שוין געוואָסט.

מעקאַרטור נעמט דעם צוגעוואָרפענעם טשעק מיט אַ העפּ־לעכן „טהענק יו, מעדעם“, ציט אַרויף די אייבערשטע ליפּ, עס זאָל אַרויס־קומען אַ שמייכל און ער באַטראַכט זי בשעת־מעשה מיט זיינע קריטישע אייגעלעך...

אַלס גוטער קאַטאַליק, האַלט מעקאַרטור נישט שטאַרק פון דער מיסעס באַרנעטס זינדיקע דרכים... זי מיינט — האַט ער נישט איין מאָל געגעבן צו פאַרשטיין דער טעלעפּאָניסטקע — אַז זי וועט זיך אויף יענער וועלט אויך אַרויסדרייען פון צאָלן... דאָרט ווערט אָבער אַלץ פאַרשריבן פונקט ווי ביי אים... אפילו מיט אַ סטעמפּ וויל זי מיך באַשווינדלען... אַי, זענען זיי קאַרג, די רייכע...

ביי דער טיר פון עסזאַל שטייט דער דזשענטלמענישער מענע־
דזשער און בייגט ביים אַנקומען פון יעדן גאַסט טיף זיין קאַפּ מיטן גלייכן
שרונט. ער זעט אויס ווי ער וואָלט ערשט אַרויס פון באַד. ער גלאַנצט
פון קאַפּ ביז די פיס. אַ שמייכל ליגט צוגעקלעפט צו זיינע ליפּן.

דער עסזאַל איז אַ געראַמער מיט אַ סך פענצטער. אַרום די טישן,
באַדעקט מיט טייערע ווייס־בלאַנקנדיקע טישטעכער און באַפּוצטע מיט
לאַנג־האַלדזיקע פּלאַקאַנען מיט בלומען, האָבן זיך אַרומגעדרייט קעלנער,
אין שוואַרצע אַנצוגן, מיט ווייסע ברוסט־אויסשניטן. זיי לייגן אויס זיל־
בערוואַרג, סערוועטקעס, גלעזער.

זיי זענען אַלע אַלטע מענטשן, גרויע אָדער מיט שטיקער נאַקע־
טע שאַרבנס, מיט אַפּגעטעמפטע, נאַכגעלאָזטע פּנימער, וואָס זאָגן עדות
אויף אַ לעבן פאַרבראַכט ביי קעלנעריי. זייערע אויגן האָבן אַ קוק פון
אַלטע, מיד־געוואָרענע הינט. דער עלטסטער קעלנער שטעלט אַלעמאַל אַריין
דעם קאַפּ אין קיך, וואָס איז אַפּגעטיילט מיט אַ דין טירל פון עסצימער
— זען ווי עס האַלט דאָרטן...

די קיך איז טונקל, פאַרפאַרעט. די קעכערס און באַהעלפּערס יאָגן
זיך אַרום די קעסלען און טעפּ: ביי אַ לאַנגן טיש שטעלט מען צוזאַמען
די פאַרטיקע צוביינס, קאַמפּאַטן, סאַלאַטס. עס איז שפּעט און עס הערשט
דאָרטן אַן איילעניש און אַ יאָגעניש.

די פּיין־מאַנירטע דאַמען באַגריסן זיך מיט העפלעכע אויסגע־
שרייען, מיט אויסגעשטודירטע שמייכלען. די סענסאַציע איז אין דער
לופּטן.

— האָסט שוין געהערט?

— ווייסט שוין, טייערינקע?

— אַ, מאַי דיר, איך האָב מיט איר ערשט נעכטן גערעדט.

— איך האָב שיעור נישט געחלשט! ס'איז פשוט שרעקלעך. ס'איז

אַן אַבסאָלוטער סקאַנדאַל.

אַבער די פּראַגע אויף יעדנס ליפּן און אין יעדנס אויגן איז די
זעלביקע, וואָס די טעלעפּאָניסטקע האָט געפרעגט:

— נו, און דער קוירנעל?

איין דאַמעלע האָט געמיינט, אַז דער קוירנעל איז געווען דער

זינגערינס מאַן.

— כאַ-כאַ-כאַ — צעלאַכט זיך אַ דזשענטלמאַן.

אַ קרייזל רינגלט אַרום די מיסעס באַרנעט. פנימער פרומע. שטרענג-געוואָרענע, האָבן זיך צוגעבויגן און הערן זיך איין מיט דער גרעסטער כוונה צום זינדיק-ראַמאַנטישן שטיקל געשיכטע, וואָס האָט זיך אָפגעשפילט אונטער זייערע נעזער, בשעת זיי האָבן זיך אַזוי נישט אינטערעסאַנט געלאַנגווייליקט.

לויט מיסעס באַרנעט האָט עס אויסגעזען אַזוי:

ווען די זינגערין איז אַהער אָנגעקומען פון אונגאַרן, האָט זי גע- האָט אַ נאַמען. זי האָט געזונגען אין עטלעכע אייראָפּעיִשע הויפטשטעט און געקומען מיט אַ היפשער רעפּוטאַציע...

דאָ האָט זי געהאַט אַ פּאַר ריסיטלס, געזונגען מיט קלענערע אָפּע- רעקאַמפּאַניעס. אָבער דערנאָך איז זי אַרויסגעפאַלן — און נישט גע- קאַנט מער געפינען קיין פּלאַץ פּאַר זיך... נו, און דער קוירנעל? דער קוירנעל האָט געהאַט באַקאַנטשאַפטן אין אַרטיסטישע קרייזן. זיין ווייב, איז דאַכט זיך, געווען אַן אַקטריסע. איצט האָט ער געלעבט אַ טאַג, זיך געלאָזט ווילגיין. האָט ער איר געהאַלטן אין איין צוואַגן אַ שטעלע. צי ער האָט זי אָפגענאַרט מיט צוואַגן, צי ער האָט טאַקע נישט געקאַנט גאָר- נישט אויפטאָן? ווער ווייסט!...

די טעלעפּאָניסטקע האָט איר געזאָגט, דערציילט מיסעס באַר- נעט, אַז זי האָט געהאַלטן אין איין רופן סאַטייעטיס און אַרגאַניזאַציעס... „פור טינג“, דער קוירנעל האָט זיך אָפגעזאָגט צו באַצאַלן אירע בילס. האָט מען איר געהייסן אַרויסציען זיך. נעכטן ביינאַכט האָט זי אַ דינסט- מיידל געפונען אַ טויטע אויף איר בעט... „פור טינג“...

*

אין האַטעל האָט געוויינט און געהאַט זיין אָפּיס דאַקטאָר ראַ- בערטסאָן. ער איז געווען אַ טעאָזאָף און אַ „גייסטיקער רופּא“. דאַמען האָבן זיך מיט אים מיינסטנס געעצהט, אָפגעזעסן מיט אים שעהן-לאַנג. ער האָט אויך אָפּגעהאַלטן מיטינגען דאָ אין האַטעל, וואָס האָבן געצויגן אַ גרויסן עולם באַזוכער. זיין אויסזען איז געווען זייער אימפּאַנירנדיק: אַ הויכער, שטאַרקער מאַן, אַ קאַפּ שיינע, געדיכטע, גרוי-זילבערנע האָר; אַרויסשטאַרצנדיקע, מוסרנדיקע אויגן, אַ קרעפטיק פנים.

ער האט נישט נאָר געקאָנט שיין רעדן, נאָר אויך זייער שיין שווייגן, ווען ער האט עס געהאַלטן פאַר נויטיק. ער האט דעמאָלט אויס־געשפּילט מיטן פנים אַלערליי געפילן. די אויסגעשפּרייטע הענט און זייער נע פיין־געשניצטע פולע ליפן האָבן שטאַרק געהאַלפן.

ער איז איצט אָנגעקומען, מיט די ענערגישע טריט זיינע, מיט אַ טאַבליצע אין האַנט, זיך אָפּגעשטעלט נעבן מעקאַרטורן :

— אַ טרויעריקע און אויסערגעוויינלעך־שאַקירנדיקע פּאַסירונג — האַט ער געזאָגט. זיין געזונט, רויטלעך פנים פאַרשאַרפט, קאַנצענטרירט. דערנאָך האַט ער צוגעגעבן :

— איך וועל זען, אַז די אַרעמע שוועסטער זאָל האָבן אַלץ, אַלץ, וואָס מיר קאַנען טאָן פאַר איר אויף דער וועלט. אַלץ...

ער האַט געבעטן מעקאַרטורן, ער זאָל הייסן אַרויסשטעלן די טאַבליצע מיט דעם אָנזאָג פון היינטיקן מיטינג פיר אַזייער... דאָס איז אַ ספּעציעלער מיטינג, גערופן פאַרן אַנדענק פון דער אַרעמער שוועסטער... כדי צו קריגן מיטלען פאַר איר לוייה... ער איז געווייר געוואָרן פון מענעדזשער, אַז דער „טשעפל“ רופט און רופט... וויל וויסן וואָס עס וועט זיין מכוח הוצאות... זאָל די טעלעפּאָניסטקע אַפרופן דעם באַס, מיסטער בעילין, פאַר אַ זייער פיר און אים דערמאָנען צו קומען צום מיטינג... מיסטער בעילין האַט צוגעזאָגט צו קומען... מען דאַרף אים נאָר דערמאָנען...

מעקאַרטור האַט אַראָפּגעשלונגען אַ שמייכל פאַר זיין באַלעבאָס, צרות — אַ צוגאָב צו די 300 דאָלער...

דאָקטאָר ראַבערטסאָן איז אַוועק מיט גרויס ווירדע, וואָס האַט אַראָפּגעגלאַנצט פון זיין שטאַלצן גאַנג און זיינע שיינע, גרויע האָר. מעקאַרטור, נאָכקוקנדיק אים, מיט דער טאַבליצע אין האַנט, האַט ווידער נישט געוואָסט וואָס צו טראַכטן. מעקאַרטור האַט גרויס דרך־אַרץ פאַר גייסטלעכע, אָבער איז דען דאָקטאָר ראַבערטסאָן אַ גייסטלעכער? אפשר איז ער גאָר אַ שווינדלער, וואָס נאָרט אויס געלט ביי רייכע ליידיס? און ווער ווייסט? מעקאַרטור האַט אים נאָכגעקוקט מיט אַ ספּעקולירנדיק־שפּאַטיש בליקעלע פון זיינע פאַרקוועטשטע אויגן...

*

עס איז שוין כמעט קיינער נישט געווען אין עסזימער, די קעלנערס האָבן זיך אַרומגעדרייט פאַרשלאָפענע, ווען ס'איז אַריינגעקומען עסן מיטאַג

די באַרימטע רוסישע סאָפּראַנאַ, מאַדאַם לאַדוּנעץ. זי איז געקומען פון שטאַט, אין טייערן סויבעלענעם פוטער, מיט צוויי יונגעלייט ביי די זייטן; ביל קינגמאַן, פון קאַנזערט־ביוראָ און איר אַקאַמפּאַניסט, דער יונגער מוזיקער, וולאַדימיר מאַנקין. וולאַדימיר מאַנקין און מאַדאַם לאַדוּנעץ האָבן גע־ווּינט דאָ אין האַטעל. די צוויי יונגעלייט האָבן מאַדאַם לאַדוּנעץ אָפּגע־געבן דעם כבוד, וואָס עס קומט אַזאַ באַרימטער קינסטלערין. זיי האָבן איר געהאַלפן ביים אויסקלייבן וואָס צו עסן און צוגערעדט צו עסן, אַזוי ווי מאַדאַם לאַדוּנעץ וואָלט געווען אַ שעמעוודיקע און זיך געלאָזט פאַרטיילן מיט עפעס גוטס.

מאַדאַם לאַדוּנעץ איז געווען אַ דיקע, באַלייבטע פרוי, מיט אַ געפאַלדעוועטן האַלדז און אַ קליין קינ־ביינדל, וואָס האָט זיך ברוגז אַרויסגעשטופט פון איר פּוּקע, שוין גוט גערונצלט פנים. אירע קליינע קיילעכדיקע אויגן האָבן פאַרנעפּלט געגליט — איינגעקשנטע, אין זיך צוריקגעקערטע, נישט צופרידענע...

נאַכדעם ווי מאַדאַם לאַדוּנעץ האָט אַ ביסל געזעטיקט איר הונד־גער, האָט זי דערציילט ביל קינגמאַנען פונעם קאַנזערט־ביוראָ וועגן דעם זעלבסטמאָרד פון דער זינגערין, פון וועלכן זי האָט געהערט אין שטאַט. דער בלאַנדער יונגערמאַן האָט זי אויסגעהערט מיט ערנסטער סימפּאַטיע. ער האָט זיך נאַכגעפרעגט צי זי איז געווען אַ גוטע זינגערין. מאַדאַם לאַדוּנעץ האָט זיך אַ וואָרף געטאָן: און אַז אַ גוטע? ווער פאַרשטייט זיך? מען שאַצט דען אָפּ אמתע קונסט? ווער פאַרלאַנגט עס? ווען זי נעמט זיך צו דזשעז — דאָ האָט מאַדאַם לאַדוּנעץ געגעבן אַן אימיטאַציע פון אַ דזשעז־לידל — וואָלט זי געווען אַ סוקסעס... אַט נעמט... איר ווייסט וועמען איך מיינ... דערנאָך האָט זי צוגעגעבן: זי איז מסתמא נישט געווען קיין ערשטקלאַסיקע זינגערין... זי האָט גערעדט הויך און זשעסטיקולירט מיט די הענט.

דער יונגער קאַמפּאָזיטאָר, וולאַדימיר מאַנקין, איז געזעסן פאַר־טראַכט. זיינע אומרויקע, געקוועלטע אויגן האָבן זיך געפייכט פאַרצערטע. „דער אידעאָליסט“ — האָט אים מאַדאַם לאַדוּנעץ גערופן. דער טויט פון דער זינגערין האָט אים שטאַרק גערירט. ער אַליין האָט איצט איבערגע־לעבט אַ קרויז־צייט.

איר טויט האָט אים אַ זעץ געטאָן ווי מיט אַ וואָרענונג: היט זיך!

מאדאם לאַדונעץ האָט דערפילט זיין שטימונג, מיט וואַרעמקייט געפרעגט: — דו פילסט אַזוי שלעכט, וולאָדימיר?

מאנקין האָט זי אָנגעקוקט, נישט געענטפערט.

מאדאם לאַדונעץ האָט געזאָגט אַ דערצאָרנטע: — דאָס איז אַ בייז און האַרט לאַנד, אָן אומפאַרשעמט לאַנד. איך וואָלט בעסער גע- וואָלט זיין אין אונדזער דאָרף אין די בערג.

*

אין דעם פּוסטנדיקן מיטינג-זאַל זיצן איינגענוערטע אין די ווייכע שטולן, דאַמען און הערן — דרימלען. פון דעם ראַדיאָ-אַפּאַראַט קומט אַ דינ-געצויגענע, שטילע מוזיק, ווי פאַר אַ קראַנקן. אין עטלעכע גרופּ-קעס גייט אָן אַ געשעפטשעטע קאַנווערסאַציע. עטלעכע דאַמען שטריקן, צווישן זיי איז די שטאַרקע פאַרערערין פון דאַקטאָר ראַבערטסאָן, די מאַדאַם זאַמפּיץ, די פרוי פון אַ געשטאַרבענעם באַן-דירעקטאָר: אַ גע-פאַקט ווייבל, מיט אַן ענערגיש-פאַרביסן מויל. זי מאַכט איצט אַ גרויסן וואָלענעם טיש-צודעק, כאַטש זי ווייסט נישט וואָס זי וועט מיט דעם טאַן... זי טוט איר אַרבעט שנעל און געניט, אָבער מעכאַניש, דערציילט בשעת-מעשה איר שכנטע אַ לאַנגע פאַרפלאַנטערטע פאַמיליען-געשיכטע. אַלע-מאַל בלייבט זי שטיין מיט די שפיזלעך אין דער לופטן ביי אַ וויכטיקן פּונקט פון דער געשיכטע, קוקט אָן די שכנטע פאַרשנדיק צי יענע האָט עס געכאַפּט...

דער מאַדערנער עלעקטרישער זייגער, אַ קוואַדראַטיק ברעטל, צעטיילט אויף צוועלף פאַסיקלעך: שעהן (מיט קבצנישע מינוטן עסקט ער זיך נישט) רירט זיך נישט פון אַרט. די צייט איז אַזוי קריכנדיק, אַפּ-געשוואַכט... ס'איז נישט די צעברויזטע צייט פון שטאַט, וואָס טרייבט מענטשן אונטער ווי מיט בייטשן; ס'איז נישט די צייט פון די אַרבע-טער פון די וועב-מאַשינען, וואָס יאָגן זיך פון מאַשין צו מאַשין; ס'איז נישט די צייט פון די אַרבעטער ביים „קאַנווייער“, וואָס זעצן זיך אַרויס פון די כוחות נאַכצוואָגן דער מאַשין, וואָס לויפט גיך, גיך, נישט מיד ווערנדיק... און נישט די צייט פון נישט אויסגעשלאָפענע, נישט דערקאָר-מעטע קינדער, וואָס מאַמעס טאַרען און וועקן אין חושכדיקע פרימאַרגנס, ווען סירענעס פון פאַבריקן שרייען און פייפן...

די צייט איז דא א פוכקע פריצעטע אין זיידענע טופליעס, וואס האט זיך אפגעשטעלט א פארטראכטע, פארגעסן וואס זי האט געוואלט טאן, אי, וואס אזוינס האט זי געוואלט טאן?...

*

ארום פיר אזייגער האט א באדינער ארויפגעבראכט א הארפע אויף דער בינע, נאך אים איז ארויפגעקומען א בלאנדע, דינע פרוי, זיך באשיידן צוגעזעצט נעבן דער הארפע, געפונען די פאסיקע פאזיציע און געדולדיק געווארט. דער עולם האט זיך צורעכט געמאכט, געדרייט די קעפ. אביסל שפעטער האט דאקטאר ראבערטסאן ארויפגעשפרייזט אויף דער בינע. ארומגעקוקט זיך אויפן עולם, זיך געשושקעט מיט דער פרוי ביי דער הארפע און פארשוונדן הינטער א פארהאנג. פון דארטן האט ער זיך צוגעקוקט ווי מען קומט זיך צוזאמען. ווען עס איז שוין געווען א נישט קשהדיקער עולם האט ער ווידער זיך באוויזן אויף דער בינע, א קוק געטאן אויף די פארזאמלטע, ווי א קאפעלמייסטער פארן אנהויבן פון א קאנצערט. ער האט אפילו אויפגעהויבן די האנט ווי א קאפעלמייסטער, און געזאגט: — מיינע פריינד, ווי געוויינלעך, וועלן מיר אנהויבן מיט מוזיק. דאס וועט אונדז העלפן אריינקומען אין דער געהויבענער שטימונג פון גייסטיקער אויפנאמספעיקייט... לאמיר זיך איינהערן, טייערע פריינד, צו די געטלעכע הארמאניעס פון מוזיק... זאלן אונדזערע נשמות זוכן זייער הארמאניע, טראגן זיך צו זייערע נאטירלעכע, זעלישע וויינוגען... ער האט א בויג געטאן זיין שיינעם קאפ צו דער פרוי ביי דער הארפע, וואס האט שוין געהאלטן די פינגער אויסגעשפרייט איבער די סטרונעס. עס האבן זיך צעטרילערט טענער פון דער הארפע: מילדע, לאשטשנדיקע...

נאך דער מוזיק האט דאקטאר ראבערטסאן געזאגט:

— און איצט, מיינע פריינד, לאמיר, ווי מיר טוען עס געוויינטלעך, זיצן א פאר מינוט אין שטילשווייגעניש. לאמיר האבן פערפעקטע שטילקייט... היינט טרויערן מיר נאך א שוועסטער, וואס איז געווען מיט אונדז און איצט ווייט, ווייט פון אונדז... אונדזערע הערצער זענען פול מיט טרויער... און נישט ווייל דער טויט שרעקט אונדז... ניין, מיר האבן נישט קיין מורא פארן טויט. דער טויט איז לעבן אין א פיי-

נערער, איידעלערער פאָרם... נאָר צוליב די טרויעריקע אומשטענדן...
 ער האָט פּלוצעם אָפּגעהאַקט: — לאַמיר שווייגן.
 ער האָט פּאַרלייגט די הענט אויף דער ברוסט און אַראָפּגעלאָזן
 נידעריק זיין שיינעם קאָפּ זילבער־גרויע האָר.
 זיינע צוהערער האָבן אים נאָכגעטאָן.

די בלאַנדע, שלאַנקע פרוי ביי דער האַרפע האָט אויך אַראָפּגעלאָזט
 איר קעפל אויף די סטרונעס. אַלע פּנימער האָבן אויסגעזען טיף־פּאַרדאגהט,
 פּאַרטראַכט, צעשראַקן.

וואָס האָט זיך איבערגעטראַכט אין די אַלע איינגעבויענע קעפּ,
 אין דער פּלוצעמדיקער שטילקייט?

אַ גרויסע טרייסט, אַז מען דאַרף פּאַרן טויט נישט מורא האָבן איז
 עס אוודאי נישט... טרויעריק... טרויעריק... אַי, ווילט זיך נישט פּאַרלאָזן
 אַזוי פּיל ווילטאָג...

די שטילקייט האָט איבערגעריסן דאַקטאַר ראַבערטסאָן מיט אַן
 אויסגעשרי, וואָס האָט אוודאי געמוזט שאַקירן די אַלע, פון דער שטיל־
 קייט אויפגעוואַכטע מענטשן... ער האָט אַנגעהויבן זיין לאַנגע קלינגענדיקע
 דרשה מיט דעם באַקאַנטן ציטאַט: פון וואַנען קומען מיר און ווהיזן גייען
 מיר? ער האָט געבראַכט אין משך פון זיין דרשה אַ סך ציטאַטן פון פּי־
 לאַזאַפּן און גרויסע מענטשן, וואָס זיי האָבן געזאָגט וועגן לעבן און טויט...
 ער האָט זיך בפרט אָפּגעשטעלט לאַנג אויף דער הינדוואישער פּילאָזאָפּיע
 און דער גלייכגילטיקייט צו יסורים, וואָס זי לערנט... זיינע רייד זענען
 געווען אַנגעפיקעוועט מיט: נשמה, גייסט, טיפעניש, גלייכגילטיקייט, גליק...

ער האָט נאָר צום סוף מיט אַ פּאַר קורצע ווערטער דערמאַנט וועגן
 דער טרויעריקער געשעעניש... זאָל יעדער צוקומען און אָפּגעבן זיין ביי־
 שטייער. ער איז זיכער, אַז קיינער וועט זיך נישט אָפּזאָגן...

אינמיטן דער דרשה איז אַריינגעקומען דער אייגנטימער פון האַטעל,
 מיסטער בעלין. ער האָט אונטערגעהונקען און זיך אַנגעשפּאַרט אַן אַ
 שטעקן.

ער האָט אויסגעזען ווי אַן אמתער יענקי, מיט אַ פּאַרגליווערט,
 געפּאַלדעוועט פנים און אַ מויל אין דער פּאַרם פון אַ פּאַדקאָוע. ער
 איז אַריינגעקומען מיטן מענעדזשער. אַ ביסל שפּעטער האָט זיך דער

מוזיקער וולאדימיר מאנקין, וואס האט זיך אומגעדולדיק געדרייט אויף זיין פלאץ, מיטאמאל אויפגעשטעלט און ארויסגעגאנגען פון זאל.

*

וולאדימיר מאנקין איז אַרומגעלאָפֿן אָן אויפגעשטורעמטער איד-
בער זיין צימער. אין זיין מוח זענען אַרומגעשפּרונגען דעם דאָקטאָרס
ווילקלינגענדיקע פּאַרפּוצטע ווערטער (פּוּי, ווי ביליקער פּאַרפּום). ער
האַט געחוזקט: זע, פּאַר וועמען ער האָט עס אַרויסגעפירט אַלע גרויסע
מענטשן פון דער גאַרער וועלט! פּאַר די צעפּוילטע, אַלטע דאַמעלעך און
הערן, פּאַר די אַלע רייכע טויגעניכטסן, וואָס ווייסן נישט, ווי צו פּטרן די
צייט צווישן איין מאָלצייט און אַן אַנדערן... כדי אַרויסצוקריגן אַ נדבה
פון זיי... ער האָט זיך געראַנגלט מיט ווייטיק און יאוש... קונסט, שיינ-
קייט, דאָס הויכע קעניגרייך פון מוזיק, זענען געווען באַשפּיגן, פּאַרשמוצט...
ניין, ער וועט נישט דערלאָזן די צעפּוילטקייט דאָ זאָל אים אַרומכאַפֿן...
ער וועט קעמפּן, קעמפּן... ער האָט זיך געפּילט שטאַרק, אומבאַזיגבאַר מיט
דעם גלויבן פון יוגנט...

די זינגערין האָט פּאַרפּולט זיינע געדאַנקען... ער האָט זיך מיט
איר עטלעכע מאָל געטראָפּן. עס איז ביי אים פּאַרבליבן אין זכרון דער
פּלאַקער פון אירע אויגן ווען זי האָט גערעדט. ס'איז געווען אַזוי ווי אירע
ווערטער וואָלטן אַ שלאַג געטאָן פון אונטערערדישע קוואַלן. ער האָט זיך
דערמאַנט דאָס בילדל, וואָס זי האָט אים געוויזן: אַ דאַר, קליין אונגאַריש
מיידל, מיט אַראַפּפּאַלנדיקע צעפּ, מיט גרויסע צעשיינטע אויגן, פּול מיט
פּרייד און נייגער פּאַרן לעבן. זי האָט אים דערציילט פון רחבּותדיקע אונג-
גאַרישע פּליינען, וווּ ס'זינגט דער ווינט, טאַנצנדיק איבערן טעפּע... פון
די צעוואָרפענע דערפער און וויינגערטנער און שאַף און פּאַסטוכעס און
וואַנדערנדיקע ציגיינער... אין איר בלוט איז אַריין די מוזיק פון די דאַרפֿ-
שע פּאַסטוכעס, ציגיינערישע פּידעלעך... זינגען איז פּאַר איר געווען לעבן...
וואָס איז נאָך אַזוי גוט, האָט זי געזאָגט, ווי אַרויסזינגען אַלץ, וואָס האָט
זיך אַנגעזאַמלט אויף דער ברוסט. ווען זי האָט פּאַר אים געזונגען, האָט
ער געטראַכט, אַז זי גיט זיך אינגאַנצן, איבט נישט אויס די נויטיקע
קאַנטראַל פון קינסטלער...

זי האט געהאט א שווערן קאמף. זי איז געווען פון אַרעמען שטאַנד און אין פריצישן האַלב־פּעאַדאַלן אונגאַרן האָט זי זיך געמוזט שווער ראַנגלען. אָבער צום סוף איז זי אַרויפגעשווומען... ער האָט זי מקנא געווען, ווען זי האָט אים דערציילט פון אירע ערשטע טריומפּן — די אומבאַשרייבליכע־זיסע שיכרות, ווען ענטוויאַסטישע קולות האָבן זי פאַרפלייצט מיט זייער בראַוואַ, בראַוואַ. ער האָט מקנא געווען די נישט־געקינצלטע פּשטות פון אירע געפילן. ביי אים איז אַלץ אַזוי פאַרלייגט געווען מיט אַ צעפלאַנטערטן אינטעלעקטועלן שפּינוועב.

דערנאָך איז געקומען די מלחמה און דערנאָך האָט זיך איבערן פאַרבלוטיקטן און פאַרהונגערטן לאַנד צו איר דערטראַגן דער לאַקנדיקער רוף פון אַמעריקע, דעם ווונדערלעכן פרייען לאַנד אַמעריקע... אָבער דאָ איז אויף איר גורל אויסגעפאַלן צו דערפילן אין דער גאַנצער גרוינאַמ־קייט די ברוטאַלע אַמעריקע, וואָס פאַרגעטערט דעם דאָלאַר און סוקסעס... דער יונגער מאַנקין, וועמענס קראַפט האָט געהאַלטן אין פולן וואַקסן, און וועלכער האָט געפילט אַז ער נויטיקט זיך נישט אין דער דרויסנדיקער וועלט און איר אַנערקענונג, איז געווען איבערצייגט, אַז די זינגערין האָט אויסגעקליבן דעם טויט, נישט ווייל זי איז נישט געווען קיין סוקסעס, נאָר צוליב דעם דערנידעריקטן, פאַרלעצטן שטאַלץ, ווייל זי האָט נישט געקאַנט פאַרטראַגן דאָס נישט זיין קיין סוקסעס דאָ...

ער האָט געטראַכט פון איר טויט... טויט? ער איז געבליבן דאָ שטיין ווי פאַר אַ מויער... ער האָט נישט פאַרשטאַנען, דער טויט האָט פאַר אים נישט עקזיסטירט; ער איז דערגאַנגען צו אים מיטן שכל און געצויגן מיט די אַקסלען — אומבאַגרייפלעך... ער האָט דערפילט אַ שטאַרקן טרויער און צאַרטן, ליבנדיקן מיטלייד — זי האָט געמוזט זייער ליידן... ער האָט זיך געזעצט צו דער פּיאַנע און געשפּילט.

*

זעקס אַזייגער. די גרויסע קאַנדעליאַברעס שפּיגלען זיך אין די באַגילדטע ווענט. אַ פּייערלעכע שטילקייט. די עלעווייטער־גלעקלעך האַלטן אין איין קלינגען. אין גרויסן עסזאַל ווערן געמאַכט די לעצטע צוגרייט־טונגען צום „דינער“. אין זייערע צימערן פּוצן זיך די דאַמען און הערן.

מיט פיקענס, די קליינע טעלעפאָניסטקע, כאַטש זי האָט זיך ערשט נישט לאַנג באַפאַרבט די ליפּעלעך און אַנגעפּוּדערט אויף דאָס ניי דאָס פנים, זעט אויס מיד. זי האָט אויסגעצויגן די פּיסלעך און אייב־געניורעט דעם קאַפּ — ווי אַ מיד קעצל. זי האָט אַראַפּגענומען אויף אַ מינוט דאָס מעטאַלענע בענדל מיט די טרובקעס, וואָס ליגט איר שווער אויפן קאַפּ און זיך אומגעקוקט. די נאַכט־טעלעפּאָניסטקע, וואָס דאַרף פאַרנעמען איר אַרט, קומט תמיד שפּעט...

מעקאַרטור, דער אַלטער בוכהאַלטער, האָט איבערגעלאָזט זיין שטייג און זיין הויך־שוסטעריש בענקל און זויגט מיט פאַרמאַכטע אויגן, מיט גרויס הנאה, אַ סיגאַרעטל. ביי דער אַרבעט טאָר ער נישט רויכערן, האָט ער זיך געפונען אַ גוטן פּלאַץ וווּ אויסצושטרעקן די פּיס און רוי־כערן אומגעשטערט. לעבן „טאַילעט“ איז דאָ אַ קעמערל, אַ דרייעקיק פינצטער ווינקל, פאַרלייגט מיט קענדלעך, שמאַטעס, אַלטע ביכער. דאַרטן האָט מעקאַרטור אַריינגעשטופט אַן אַלטן צעבראַכענעם שטול און כאַפּט זיך פון צייט צו צייט אַריין אַפּרוען. די פּיס העכער פון קאַפּ זיצט ער איצט און רויכערט אַ סיגאַרעטל און דער איירישער טיר־היטער, מיטן רויטן פנים, שטייט אין טיר און רעדט מיט אים.

דער טיר־היטער האָט גרויס דרך־ארץ און ליבשאַפט צו זיין לאַנדסמאַן. אַז ער רעדט צו אים שיינט אויף זיין פּראָסט, גוטמוטיק פנים. ער איז אַ רעדעוודיקער און דאָ האָט ער אַ דושאַב, וווּ מען דאַרף שטיין אַ גאַנצן טאָג ווי אַ סלופּ. ער וואָרט שוין מיט אומגעדולד, ער זאָל זיך קאַנען אומקערן אַהיים. אַז ער וועט אַהיימקומען, וועט ער זיך שלאָגן מיט די קינדער, גוטמוטיק אַרומרייסן מיטן ווייב...

— אַי — זאָגט ער — מיסטער מעקאַרטור, וואָס מאַכט איר, גע־האַט אַ שווערן טאָג, אַיאָ? געהאַט צרות מיט דער... איך אַליין, אַז איך האָב היינט דערזען דעם טויטן־וואָגן, איז מיר איינגעפאַלן דאָס האַרץ... — דערנאָך האָט ער צוגעגעבן פּילאַזאַפּיש: — וועל... שטאַרבן מוזן מיר אַלע... אָבער מיט די אייגענע הענט... אַ זינד...

מעקאַרטור האָט געענטפּערט אויף זיין באַגריסונג: — העלאָ, דושאַן — מער רעדט ער נישט, נאָר שאַקלט מיטן קאַפּ, הייבט אויף אַן אויגנדעקל פון די פאַרקוועטשטע אויגן און מרוטשעט עפּעס...

דזשאַן רעדט און רעדט : מיסטער מעקאַרטור, מיסטער מעקאַרטור...
 ער האָט זיך איבערגעוואָרפן אויף אַן אַנדערער טעמע, די באַרימטע „קיד־
 נעפינג־קייט“.

וואָס דענקט איר, מיסטער מעקאַרטור? איז ער שולדיק? עס
 איז קיין שום צווייפל נישט. איך זאָג, ער פאַרדינט כשר דעם טויט. אַי,
 וועט ער זיך בראַטן, דער „בעסטאַרד“, ווי אַ „סטעיק“, אויפן עלעקטרישן
 שטול...

זיי האבן געשפילט שאך

די עטלעכע לעצטע טעג אין שאפ פאר דער וואקאציע, זענען פאר קליינען ממש אן אפקומעניש. יעדער טאג א יאר. שווער צו דער ציען די וואך. אמת, די היצן זענען קוים איבערצוטראגן, אבער די היצן ציען זיך שוין אזוי לאנג, אז עס איז קיין נייעס נישט... אפנים די בענקשאפט און די אומגעדולד צו זיין אין קאנטרי מיט עמאן, מאכן יעדע רגע אזוי מיאוס און אומדערטרעגלעך שווער.

עטלעכע מאל אין טאג נעמט קליין ארויס עמאס בריוו און לייענט אים אויפסניי, כאטש ער וואלט אים שוין באדארפט קענען אויף אויסנווייניק פון אזויפיל מאל לייענען.

„מיין ביידל איז אויבן אויפן סאמע שפיץ בארג. איך זיך דא גאנצע טעג אליין. מיין ביידל איז פול מיט בלומען. איך האב זיי צע־שפרייט אויפן בעט. כ׳האב מורא אויסצולעשן דאס ליכט און בלייבן אליין אין דער פינצטער. פארוואס ביסטו איצט נישט מיט מיר? איך וואלט דיך באווארפן מיט בלומען און דיר געזונגען לידער. ווען וועסטו קומען? איך וועל דא משוגע ווערן פון איינזאמקייט. ס׳גיסט און גיסט שוין דעם צווייטן טאג א רעגן. ווי גאט וואלט ווידער געשיקט א מבול אויף דער וועלט פאר אונדזערע זינד... פארליב דיך דארט דערווייל נישט אין אן אנדער מיידל“...

ווען קליין קומט צום סוף פון בריוו ווערט אים פריקרע. ער דערפילט ווי די שטיקעניש און די שווערקייט אויפן הארץ וואלטן געווארן גרעסער. דער לייכטזיניקער און ראמאנטישער טאן פון בריוו גיט אים א שארפן קריץ איבער די נערוון. „ביכערישע פלאפלעריי, ווערטער“ — פארקרימט ער זיך און זיינע אויגן צעפלאמען זיך שארף — ברוגז...

קליין האט זיך פארליבט אין עמאן מיט דער ערנסטער ליבע פון א ליידנשאפטלעכן יונגן בחור. זיין ערשטע שטארקע ליבע. עמא

איז געווען אסך עלטער פון אים. זי האט שוין געהאט אמאל א מאן, מיט וועלכן זי איז זיך צעגאנגען. קליינס ליבע האט פון אים נישט פארשטעלט אירע חסרונות. איר ראמאנטישקייט האט ער נישט גענומען ערנסט. געהאלטן עס נאך פאר לייכטזין, געווסט אז זי איז זייער א פראקטישע.

עמאן איז צוערשט זייער געפעלן וואס אזא אינטעליגענטער, געלערנטער בחור ווי קליין (ער האט שטודירט ביינאכט, געוואלט ווערן א דאקטאר) האט זיך אין איר פארליבט. מיט דער צייט איז איר אבער די ערנסטקייט פון קליינס ליבע געווארן שווער. זי האט זיך געלאזט ליבן — ביז צו א גרענעץ. קליין איז געווען צו שטארק פארליבט, צו יונג און אומדערפארן צו זען עס. אסך האט ער נישט געוואלט זען און האט געליטן.

נאך דעם בריוו, דעם ערשטן, וואס עמא האט קליינען געשריבן באלד ווי זי איז אנגעקומען אין קאונטרי, האט זי געשריבן נאך קארט־לעך און צעלאזט זיך איבער דער שיינקייט פון דער נאטור, אין ביכער־דיקע סענטימענטאלע מליצות. קליין האט געזוכט א ווארט וואס זאל רעדן צו זיינע אנגעליטענע שטורמדיקע געפילן. זי האט דאך אים א סך מאל געזאגט, אז זי ליבט אים, געוויינט איינמאל פאר אים אז איר לעבן איז פוסט.

פארן אוועקפארן האט קליין געשריבן עמאן א בריוועלע, אגן־זאגנדיק איר, אז ער קומט, און ווי אומגעדולדיק ער ווארט זי צו זען. „דו וועסט מיך אפוארטן, יא“? — האט ער געשריבן צום סוף, ווי נישט זיכער.

אט איז ער אין דעם קעמפ, וואס ליגט צעשפרייט איבער בערג־לעך, נישט ווייט פון האדסאן־טייך. קליין קוקט זיך ארום מיט פרייד, די ברוסט צעשפרייט זיך פון די זאפטיקע ריחות פון ביימער און בלומען. דער טראט ווערט קרעפטיקער. אט איז א גרויס ווייס הויז צווישן ביימער און אסך געלע לייונטענע ביידלעך, ווי מאדנע געוויקסן קלעטערן זיי איבער די בערגלעך צווישן די צעצווייגטע ביימער.

ווען ער האט זיך אפגעשטעלט פארן הויז, אראפגעווארפן זיינע וואליועס און פון זיך געווישט דעם שווייס, איז צו אים צוגעקומען א בידעריקער, באלייבטער ייד מיט א פעט פנים און גידעריקן שטערן.

מיט צעשויערטע שוואַרצע האַר, מיט אַ ציגאַר צווישן די געל־פאַר־
פלעקטע ליפּן.

— האו דו יו דו, מיסטער קליין!

קליין האָט זיך פאַרוונדערט: פון וואַנעט ווייסט ער ווער

ער איז?

— מיט עמא האָט פאַר אייך רעזערווירט אַ צימער — האָט

דער ייד מיטן ציגאַר מודיע געווען.

קליין האָט דערפילט אַ פריקרון טעם אין מויל און זיך אָפֿ־
געהאַלטן פון פרעגן ווו עמא איז, כאַטש די פּראַגע האָט זיך געשטופּט
אויף דער צונג.

דער מאַן מיטן ציגאַר האָט אַליין אונטערגעטראָגן די אינ־

פאַרמאַציע, ווי ער וואָלט אַרויסגעלייענט דעם בחורס געדאַנקען.

— מיט עמא איז אַוועק מיט חברה אויף אַ „העיראיד“, זיי

וועלן אוודאי אינגיכן זיין צוריק. איר ווילט אפשר דערווייל גיין זיך
אויסבאַדן? דער טייך איז נישט ווייט.

קליין האָט אַ ברום געטאַן אַז ער וועט זיך אַ ביסל אַרומקוקן

אין דער געגנט. ער האָט וואָס גיכער געוואָלט פטור ווערן פון דעם
מענטש, וועמענס צודרינגלעכער נייגעריקער קוק איז אים געווען
שטאַרק פּריקרע.

ער האָט זיך געלאָזט גיין צווישן די ביימער צו די ביידלעך.

ער איז געווען צעטומלט. ער האָט זיך אַלץ אַנדערש אויסגעמאַלן. אַ
גרויסע אומרויקייט האָט אים פאַרכאַפט. ער האָט געפרוּווט רויק טראַכטן,
זוכן תּירוּצים. זי האָט געוּוּסט אַז ער קומט... האָט זי נישט געקאַנט
אַפּלייגן דעם „ראַיד“ אויף אַן אַנדערש מאַל? ער האָט זיך דערמאַנט
אַז זי האָט די גאַנצע צייט געענטפּערט מיט קאַרטלעך אויף זיינע
לאַנגע בריוו...

פאַר איינעם פון די ביידלעך האָט ער דערזען עמאס גרינעם

סוועטער. מיט אַ ציטער איז ער אַריין אין ליידיקן ביידל. ס'זענען דאָרט
געווען צעהאַנגען עמאס קליידער. ס'האַט אים אַ שווינדל געטאַן פאַר
די אויגן. ווי אַ גרויסע כּוואַליע וואָס לויפט פּלוצעם אַן פון רייקן ים,
אַזוי האָט זיך אַ הייב געטאַן אין אים אַ כּוואַליע פון ליבשאַפט. באַ־
גערן און בענקשאַפט — אַז ער האָט זיך דערפילט שוואַך. ער האָט

זיך אראפגעלאזט אויפן בעטל מיטן קאפ אין די הענט. ער איז אזוי אפגעוועסן אין עמאס ביידל ביו דער גלאק פון גרויסן הויז האט אנהי געהויבן צו קלינגען, רופן צום סאפער.

דער גרויסער עסצימער האט געבלענדט זי אויגן מיט קאלירטע לעמפלעך. די טישן זענען געווען באצירט מיט בלומען. דער גרויסער זולם האט זיך געזעצט צו די טישן מיט א סך טומל און ליארעם.

קליין האט פאר זיך געפונען א ווינקל ביי א טישל מיט עטלעכע מענטשן. אן אפגעפרעמדטער האט ער געקוקט אויף די זארגלאזע זון אפגעברענטע, יום־טובדיקע פנימער. עס האט זיך אים געוואלט לאכן פון דער יום־טובדיקייט. וואס האט זיך געפילט דא ארום אים. ס'האט ביי אים אויסגעזען מעשה חזוק.

ער האט מעכאניש אלעמאל אויפגעהויבן דעם קאפ ווען א ניער מענטש איז אריינגעקומען — אפשר עמא ?

ווען דער מאלצייט איז שוין געווען אין גאנג איז אריין מיט א געפילדער א חברה בחורים מיט מיידלעך. קליין האט דערזען עמאן. א פריידיקייט האט זיך אים א גאס געטאן אין בלוט. ער האט אבער אראפגעלאזט דעם קאפ נידעריק און האט פארגנבעטערהייט געקוקט צו זען צי עמא זוכט אים.

די אריינגעקומענע חברה האט ארויסגעלאזט א געוואלד: לאך מיר פארכאפן טישן! עס וועט באלד נישט זיין וואס צו עסן! — מיט א געשריי האט מען זיך געלאזט צו די טישן. עמא צווישן זיי. האט זי פארגעסן אז איך קום היינט? — האט קליין א טראכט געטאן. דאס הארץ האט זיך ביי אים פארקלעמט.

פון זיין ווינקל האט ער זיך גענומען זי באטראכטן. ער האט באמערקט נעבן איר א יונגן מאן אין א רויטן סוועטער, מיט א דינער נאז און א שטערן, וואס האט אויסגעזען צו זיין הויך צוליב די שיטער־געווארענע האר. קליין האט געזען ווי ער האט ארומגעכאפט עמאן ווען מען איז געלאפן פארכאפן ערטער ביי די טישן. איצט זענען זיי געזעסן איינער נעבן אנדערן און עמא האט כסדר געלאכט.

קליין האט געהאט אן איראנישן אדער אין זיך, וואס האט איצט טער זיך אפגערופן. ער וועט באלד האבן א נישקשהדיקן פליך, מיין

קאנקורענט אין ליבע — האָט ער געטראַכט. ער האָט זיך איינגעקוקט אין אים, ווי געוואָלט פאַרשטיין מיט וועמען ער האָט דאָ צו טאָן. באַלד האָט זיך אָבער עמאָ דערמאָנט אָדער דערפילט קליינס אויגן אויף זיך. זי איז אויפגעשפרונגען און איז צוגעלאָפן צו אים. — קליין, ווען ביסטו געקומען? האָסטו מיך נישט געזען? קליין האָט זיך געמאַכט תּמּעוואָטע, געענטפּערט כלומרשט פאַר ווּונדערט:

— אַ ביסטו שוין צוריקגעקומען פון „ראַיִד“? איך האָב נישט באַמערקט, איך בין שוין דאָ דעם גאַנצן נאַכמיטאָג. אין האַלדז איז אים געשטאַנען אַ ביין און אים געשטיקט. ס'איז אים שווער געווען צו רעדן. די נאַענטקייט עמאָס האָט אים אַ זעץ געטאָן אין ברוסט. ער האָט איבערגעווישט ס'פּנים. עמאָ האָט צו אים געזאָגט צערטלעך:

— ס'איז דיר הייס? פילסטו גוט? קום צו אונדזער טיש. איך וועל דיר פאַרשטעלן פאַר מיינע פּריינד... נאָך דאָס האָט אים געפּעלט. קליין האָט איר אַ קוק געטאָן אין די אויגן. זי ווייסט פון גאַרנישט. ער האָט זיך אָפּגעהאַלטן פון אַרויס־ברענגען דאָס שאַרפּע וואָרט וואָס ס'האָט זיך געוואָלט זאָגן. — זעץ זיך דאָ — האָט ער געזאָגט שטיל.

— אָבער איך קאָן נישט, ווי וועט דאָס אויסזען. קום, ס'איז לוסטיק ביי אונדזער טיש. וועסט פּריילעכער ווערן. זעסט אויס נישט מיט אַלעמען. ס'עפעס געשען? זי האָט אים אַ גלעט געטאָן איבער די האַר. קליין איז אויפגעשפרונגען און געזאָגט שאַרף: קום!
אויף קליינען איז באַלד געקומען די פאַרצווייפּלטע נערוועזע לוסטיקייט, וואָס איז אויף אים תּמיד געקומען נאָך אַ שטאַרקער צע־רודערונג. עפעס איז עס געווען אַן אומנאַטירלעכע, איבערגעטריבענע לוסטיקייט. די אַרומיקע, פאַר וועלכע עמאָ האָט אים ערשט פאַרגע־שטעלט, האָבן אים באַטראַכט נייגעריק.

עמאָ האָט אויף קליינען געקוקט פאַרשנדיק. זי האָט גוט גע־קענט די נערוועזע, ווילדע, לוסטיקע אויסברוכן זיינע. — אַ לוסטיקער חברה־מאַן, אייער פּריינד — האָט זיך אָנגע־רופן דער רויט־סוועטערדיקער שכן עמאָס, מיט דעם הויכן שטערן

וואס דער פליך האט ווי אפגעגאלט.
 קליין האט זיך שארף גענומען איינקוקן אין אים, ארויספאך
 דערנדיק, מיט שפאט.
 — קומט, לאמיר ארויס פון דאנען אויף דער פרישער לופט —
 האט עמא א שלעפ געטאן קליינען.
 — קום, קליין — האט עמא זיך איינגעקלאמערט אין קליינען
 — ס'איז שטיקנדיק דא.
 ווען קליין איז מיט עמאן ארויס אין דרויסן, האט ער געזען,
 אז דער רויט־סוועטערדיקער שכן אירער איז נאך אלץ נעבן איר זייט.
 — פילסט זיך נישט גוט? — האט עמא געשעפטשעט צו קליין
 נען — וואס איז מיט דיר? — האט זי געזאגט ברוגן.
 — איך בין מיד — האט קליין געענטפערט.
 — ס'איז די שטיקעניש. די פרישע לופט וועט דיך אפפרישן. ווארט,
 וועסטו באלד הערן ווי מיר זינגען דא. מיר האבן אן אמתן כאר. —
 גרובאווסקי — האט זי געזאגט צו איר רויט־סוועטערדיקן שכן, וואס
 איז געשטאנען ווי צוגעוואקסן צו איר זייט — הייבט עפעס אן א
 רוטיש ליד.
 — איר זינגט? — האט קליין איבערגעפרעגט מיט א חוזק־
 שמייכעלע.
 — איך וועל בעסער שפילן שאך — האט יענער געענטפערט
 נישט אַנקוקנדיק קליינען. פלוצעם, ווי ס'וואלט אים עפעס איינגעפאלן
 א געדאנק, האט ער א פרעג געטאן קליינען:
 — איר שפילט שאך?
 קליין האט אויף דעם מענטש אַנגעשטעלט שאַרף־פאַרשנדיקע
 אויגן.
 — עמא, זאל איך מיט אים שפילן א שאך? — האט ער מיט
 א שמייכל געפרעגט.
 — אויב דו ווילסט — האט עמא געענטפערט ברוגן.
 — גוט, שפילן מיר.
 קליין האט באלד פאַרשטאַנען, אז ער שפילט מיט א שטאַרקן
 שפילער. ער האט דערפילט א כעס. וואס גייט עס אים אזוי אין לעבן
 — האט ער א טראכט געטאן. געוויינלעך, אז ער האט זיך אַנגעשטויסן

אויף אַ שטאַרקערן שפּילער פון זיך, האָט עס אים אינטריגירט. ס'האָט אים נישט געאַרט צי ער געווינט צי ער פאַרשפּילט. עס האָט אים איצט געווינדערט פשוט אויף דעם געוואַלדיקן כּעס וואָס ער פּילט אין זיך, וואָס ער שפּילט שוואַכער פון יענעם און יענער קוקט אויף אים מיט חוזק און חוצפהדיק ברומט ער אונטער:

— שאך מוז מען קענען שפּילן...

קליין ענטפערט שאַרף, קאַנצענטרירט זיך, מוטשעט זיך, קנייטשט דעם שטערן, טראַכט לאַנג איבער יעדן צוג.

דער קעגנער זיינער האָט אַלץ שאַרפּער געקבעצט און געזאָגט

צו עמאַן וואָס איז געשטאַנען נישט ווייט:

— אייער פריינד איז אַ גאַנץ גוטע קאַליקע.

אין קליינען פּלאַמט דער כּעס, אָבער ער צוימט זיך. ער וויל

זיך האַלטן רויק. זאָל עמא שטיין און וואַרטן...

אָבער אַלץ האָט אַ גרענעץ; זיין קעגנער ווערט אַלץ חוצפה-

דיקער — נו, אַ צוג — זאָגט ער, וואָס וועט העלפן דאָס טראַכטן. קאַליקע?

קליין איז אויפגעשפרונגען און אַ געשריי געטאָן:

— אידיאָט!

מ'האָט זיך גענומען שלאָגן. מענטשן האָבן זיי צעטיילט און

עמא האָט קליינען אַוועקגעשלעפט.

עמא האָט זיך מיט קליינען שטאַרק צעקריגט. קליין האָט גע-

פּאָדערט פון עמאן זי זאָל מיט אים אַוועקפאַרן פון דאַנעט, ער קאָן דאָ

נישט בלייבן ווייל דער פּלאַץ איז אים דערווידער. עמא האָט געזאָגט,

אַז ער קאָן איר נישט דיקטירן וואָס צו טאָן און ער פירט זיך אויף

ווי אַ ווילדער.

די עטלעכע טעג וואָס עמא און קליין זענען געווען צוזאַמען

האָט מען זיך געקריגט, איבערגעבעטן און ווידער איז געקומען אַ צו-

זאַמענשטויס, ביז קליין האָט נאָך אַ מיאוסן צוזאַמענשטויס אויסגע-

שריגן:

— ביסט אַ פאַלשע, איך פאַר אַוועק..

אויף דער עלטער

דער אלטער דושייקאב שטענצל, דער קרעדיט־מענעדזשער פון דער גרויסער מעבל־פירמע עדלהיימער און שטיינבערג, האָט אָפּגע־רוימט זיין שרייבטיש פון אלערליי פּאַפּירן, וואָס האָבן זיך דאָרט אָנגעזאַמלט אין משך פון דער וואָך. אַ סיסטעמאַטישער און אָרדענונג־ליבנדיקער מענטש, אַ מענטש וואָס האָט פּיינט אַרומצוגיין לידיק און נעמען געלט אומזיסט, האָט ער ממש געליטן יסורים, וואָס איצט, צו ליב שטאַרק געפּאַלענע געשעפטן, איז פאַר אים כמעט גאַרנישט גע־בליבן צו טאָן און זיך געזאָרגט וואָס ס'וועט זיין, אַז דער קרויס וועט אָנהאַלטן...

געטראַכט און געטראַכט און גאַרנישט אויסגעטראַכט, האָט ער געזאָרט איצט אַן אומגעדולדיקער, מ'זאָל אים צוברענגען זיין קאַנ־ווערטל מיט די שכירות און ער זאָל קאַנען גיין אַהיים. און אָט האָט פון די ווייטקייטן פון גרויסן זאָל, וואָס איז געווען צעטיילט מיט ווענט־לעך און אָנגעשטאַפט מיט אלערליי שטיקער אומנוציקע מעבל, זיך באַ־וויזן האַימי, דער אָפּיס־באַַי, געיאָגט מיט אַזאַ גיכקייט, אַז ס'האָט זיך אויסגעדוכט, ער גייט נישט מיט די פּיס נאָר פאַרט אויף עפעס אַן אומ־געזענער מאַשינקע. אַ דאָרער, אַן אויסגעוואַקסענער איבער די יאָרן, מיט אַ שפּראַץ אויף אַ וואַנסעלע, האָט ער מיט זיין גרויסן, גאַרנישט יינגלישן ערנסט און באַפעלעריש־זיכערן קול — גאַרנישט לויט זיין עלטער — ביי יעדן אַרויסגערופן אַ שמייכל... ער האָט זיך פאַרבייגע־טראָגן נעבן שטענצל'ס שרייבטיש אַן אַ וואָרט און אַ וואָרף געטאָן אַ קאַנווערטל אויפן טיש. שטענצל האָט היכף באַמערקט אַז דאָס קאַנ־ווערטל איז עפעס גרעסער, ווי געוויינלעך. און אַז אַ חוץ אַ טשעק געפינט זיך דאָרט נאָך עפעס... יא, אַ בריוועלע, געדיכט באַשריבן, גייט אַזש אַריבער אויף דער צווייטער זייט. שטענצל האָט עס אונטערגע־טראָגן צו זיינע קורצזיכטיקע אויגן.

אז מען זאגט אָפּ אַן אַלטן אָנגעשטעלטן, וואָס דינט אָפּ עטלעכע און דרייסיק יאָר, פילט מען זיך אַ ביסל שולדיק, איז מען העפעלעך, מען זשאַלעוועט נישט קיין קאַמפּלימענטן און אָנערקענונג, מען איז זיס ווי האַניק. אונטער דער זיסקייט איז פאַרבאָרגן דער שטאַך. שטענצלס נאַקעטער שאַרבן איז נאָס געוואָרן פון שווייס. זיינע הענט האָבן גע־ציטערט. פאַרטיק געוואָרן מיטן בריוול, האָט ער געקוקט דערויף, ווי ער וואָלט נאָך אויף עפעס געוואָרט. זיין פנים האָט אויסגעדריקט אַ פאַרוונדערונג: אַזוי? ... פּלוצעם האָט ער זיך אָנגעכאַפט אין טישל. עס האָט אים געשווינדל'ט אין קאָפּ, ער איז שיעור נישט אומגעפאַלן. (אַזאָ זאָך האָט מיט אים שוין אַ פאַר מאָל געטראָפּן. דער דאָקטאָר האָט אים געזאָגט, אַז ס'קומט פֿון הויכן בלוטדרוק). דער קאַפּ־שווינדל איז אַרי־בער נאָך אַ ווייל, אָבער אין די פיס איז געבליבן אַ שוואַכקייט און אין קאָפּ האָט ער געהאַט דאָס געפיל, ווי מען וואָלט אים אַרומגעכאַפט מיט אַ צוואַנג. שטענצל האָט נאָך אַ מאָל איבערגעלייענט דאָס בריוול, מיט האַפּענונג זענען אים אַנטקעגנגעשפּרונגען די טרייסטנדיקע ווילקלינגענ־דיקע ווערטער: אַז ס'איז אַ צייטווייליקע זאַך, צוליב דעם געשעפטלעכען קרייז... און אַז מ'האַפט גאַר אינגיכן אים ווידער קאַנען אַנזאָגן ער זאָל צוריקקומען... און אַז ס'איז אַ גרויסער האַרץ־ווייטיק וואָס מען איז געצוונגען אַן אַלטן אָנגעשטעלטן אַוועקצושיקן אפילו אויף אַ קורצער צייט... אָבער צוליב די שלעכטע געשעפטן...

ווען דער קאַפּ האָט אים אויפּגעהערט צו שווינדלען, האָט שטענצל פאַרשטאַנען, אַז דאָס זענען פּוסטע רייד, אַז דאָס מיינט גאַר־נישט, אַז מען האָט אפילו נישט געפונען פאַר נויטיק אַריינצורופן אים אין אָפּיס. דורכרעדן זיך, דערקלערן די לאַגע... אַ מענטש, וואָס האָט אָפּגעאַרבעט עטלעכע און דרייסיק יאָר אויף אַ פּלאַץ, זאָגט מען אָפּ מיט אַ צעטל ווי אַ ליאַדע שיק־יינגל, — גיי דיר דיין וועג און פטור אַן עסק... פון געוואַלדיקן כּעס איז זיך שטענצלען אַ היץ צעלאָפּן איבערן גאַנצן לייב. זיינע אויגן האָבן געברענט. ער האָט זיך ראַפטום אַ ריס געטאַן, געלאָפּן צום צימער מיט דער אויפּשריפט „פּרייוועט“, נישט פאַרגעסן אַנצוקלאָפּן, עטלעכע מאָל אַלץ שטאַרקער, געפרוּווט די טיר, פאַרשלאָסן...

די בוקקיפערין, מיס שערמאן, א פעטלעך, קליינגעוואקסן מיידל, א לעבעדיקס און באַרעדעוודיקס, וואָס האָט ליב געהאַט צו שיינען מיט גרויסע און קאָלירטע שטיקער צירונג — אַ יידישע טאַכטער פון בראַנזוויל — האָט אַ רוף געטאָן: — מיסטער שטענצל — מיסטער שטענצל — ס'קיינער נישטאָ פון די באַסעס. און ווען דער אַלטער שטענצל האָט זיך צו איר אויסגעדרייט, האָט זי אַ באַדויערנדיקע, אַ מיטפילנדיקע געטרייסט:

ס'טוט איר שטאַרק באַנק, וואָס שטענצל מוז זיי פאַרלאָזן. זי האָפט, אַז ס'איז נאָר אויף אַ קורצער צייט. זי ווייסט פון די ביכער אַז מען דערלייגט געלט. ביזנעס איז שלעכט. מירן אַלע דאַרפן גיין אינגיכן... אַזוי האָט מיס שערמאן געפרוּווט טרייסטן שטענצלען, אָבער די פעולה פון די ווערטער איז געווען אַ פאַרקערטע. שטענצל איז געווען פריטשמעליעט. ס'איז אים געוואָרן קלאָר אַז דאָס מיידל האָט שוין פון לאַנג געוויסט, אַז מען קלייבט זיך אים אַפּוואַגן. זי האָט עס געשריבן דאָס ברויול, ביזנעס איז שלעכט... די באַסעס דערלייגן געלט... קיין זאַך וועט נישט העלפן... ס'אָן עבירה דאָס שטורעמען: דאָס מויל האָט זיך ביי אים פאַרקרימט ווי צום וויינען...

אויף דער טומלדיקער גאַס צווישן די מענגעס מענטשן, וואָס האָבן זיך איצט אין קלאָרן שבתדיקן נאָך מיטאַג געשאָטן פון די הויכע ביזנעס-געביידעס, ווי באַפרייטע קינדער געטומלט און גערעשט, האָט שטענצל דערפילט אַ נערוועזקייט, אַ חשק אַרויסצוקומען וואָס גיכער אויף דער פריי. דאָס געדענג האָט אים איינגעקלאַמערט, נישט געלאָזט אַרויס, ער האָט געמוזט קעמפן, רייסן זיך... שטענצלס מוח האָבן געשטאַכן אַלערליי געדאַנקען. איין געדאַנק האָט זיך צודרינגלעכער פון אַלע מיט אים גערייצט: און דו ביסט געווען אַזוי זיכער אַז דיך וועט מען נישט אַפּוואַגן... ווען ער האָט געזען די פאַרדאגהטע פנימער, די שושקערייען און מורא צווישן די אַנגעשטעלטע, סיי אין אַפּיס, סיי אין שאַפּ הינטן, האָט אים די זיכערקייט, אַז אים, דעם עלטסטן אַנגעשטעלטן, איינעם וואָס האָט כמעט געעפנט דאָס געשעפט, וועט מען נישט אַפּוואַגן, געמאַכט פילן שטאַלץ... ער האָט באַמערקט: מען קוקט ארויף צו אים, מ'ווייסט זיין סטאַזש, מען חנפעט זיך צו אים אפילו, מ'רעכנט, אפשר האָט ער אַ שטיקל דעה; מען הערט זיך צו צו אים, ווען מען האָט זיך

פריער צו אים באצויגן ווי צו אן אלטן עובר בטל... שטענצל, פילנדיק זיין נייע חשיבות האט זיך אפגעשטעלט רעדן, דערציילט פון זיינע גרויסע אויפטועכצן, דעם גרויסן סוקסעס וואס ער האט געהאט ווען ער איז נאך געווען א דרויסנדיקער סילסמאן, די גרויסע געשעפטן וואס ער האט אריינגעבראכט... ווי ס'האט געהאלטן דערביי ער זאל ווערן א פארטנער אין די ביזנעס... און אט ווי ס'האט זיך אויסגעלאזן... נו, ווי האט ער געקאנט צולאזן דעם געדאנק... און דערצו איז ער געווען דער הויפט פון „קרעדיט“-אפטייל... מען וועט זיך נישט קאנען באגיין אן אים, האט ער גערעכנט... און מ'וועט אים ארויסווארפן און איבער-לאזן דעם יונגן צוציק, דאס האט זיך נישט געלייגט אויפן שכל... טיפש וואס ער איז... ער האט פארגעסן אז „דער יונגער צוציק“ איז א קרוב פון איינעם פון די באסעס... זיי האבן אים שוין פון לאנג אריינגעשטעלט ער זאל זיך אויסלערנען די ביזנעס... (אך, די מאימדיקע שווערקיט אין קאפ, ווי מ'וואלט דעם קאפ ארומגענומען מיט רייפן).

שטענצל, אן ערלעכער פשוטער מענטש, אן גרויסע אמביציעס, ווען ער האט זיך אנגעשטויסן אויף א גאר גרויסער פאסקודסטווע, האט זיך שטארק געוונדערט; זיין געדאנק האט עס נישט געקאנט משיג זיין. ער איז געווען א נאכגריבלער בטבע, ליב געהאט פילפול און חקרענען, האט ער זיך איצט געפרווט קלאר מאכן, ווי די זאך איז זיך פארגאנגען, ווער פון די באסעס האט עס אים אפגעטאן. עפעס האט אים אונטערגעזאגט, און דאס שטיקל ארבעט איז שטייבערגס, דער בעל-צדקה, דער פילאנטראפ, מיט דעם בערדל אונטערגעהאקט, ווי ביי א ראבאי... ער איז פרעזידענט אין עפעס א יתומים-הויז, און טאמער גערפינט זיך ביי דער געלעגנהייט פון עפעס א יוביליי זיינס א בילד אין די „פייפערס“, געפינט מען שוין די צייטונג אונטערגעווארפן אומעטום, אלע זאלן זען וואס פאר א גרויסער מענטש זייער באס איז. עפעס האט ער זיך לעצטנס געזוכט נאפאשטשעס — און אז ער, שטענצל האט געשוויגן ווי א לעמעלע (ער איז קיינמאל פון די גרויסע קעגנ-שטעלערס נישט געווען, בפרט אין אזא צייט), האט ער, מר. שטייבערג געשפילט מיט די בייע ארויסגעקוואלענע אויגן. און עדלהיימער? קאמישער מענטש! וואס האט ער געוואלט, אז עדלהיימער זאל זיך אונעמען זיין קריוודע? ער האט אין זינען זיינע ווייבערישע געשעפטן...

שטענצל האָט קיינמאָל נישט געקאָנט פאַרטראָגן עדלהיימערן, דעם צווייטן פאַרטנער, דעם פראַנט מיטן פעטן, תמיד גלאַט-אויסגעראַזירטן פנים, וועמענס סקאַנדאַלן מיט ווייבער זענען געווען דער אייביקער שמועס אין גאַנצן געשעפט... ס'איז אים תמיד געווען דערווידער זיין שמייכל, דאָס שמייכעלע פון אַ בעל-תאוהניק, וואָס שעמט זיך אַ ביסל און וויל דיך אַפּקויפּן. אַ שמייכעלע פון גאַלע גוטסקייט און פאַרשטענ-דעניש און ליבשאַפט צו מענטשן... שטענצל האָט אים איצט אין גע-דאַנק געזינדלט און גערופן מיט אַלע מיאוסע נעמען! געטראַכט פאַר-וואָס ס'איז נישטאָ קיין געזעץ קעגן אַזעלכע חברהלייט, אַזוינע אויס-וורפּן.

און ווידער צעברענט זיך אין אים דער כעס — ניין, ער וועט נישט דערלאָזן, נישט אַזוי גרינג וועלן זיי פון אים פטור ווערן, מ'האָט מיט אים תמיד פאַרשטופט אַלע לעכער, תמיד געווען גוטע ברידער, און גראַד אים איצט אַ בריקע געטאָן, ווי אַן אַלטן הונט, וואָס קאָן שוין נישט בייסן... ער וועט אַרבעטן מעשים... ער וועט אויפרודערן אַ וועלט... ניין, ער וועט עס נישט דערלאָזן... ער וועט, ער וועט, ער וועט...

דזשייקאַב שטענצלס אויגן זענען פייכט געוואָרן, מיט זיין גאַנץ וועזן האָט ער געפילט, ס'אראַ מיאוסע וועלט דאָס איז, מען האָט אים געקריודעט, שרעקלעך בעולט, מיאוס, פע, ווי מיאוס... אַי, אַ מיאוסע וועלט, באַהאַנדלט אַזוי מיאוס, פע, מיאוס...

*

פאַרבייגייענדיק אַ קליינעם פאַרק מיט עטלעכע בענק, האָט שטענצל דערפילט אַ גוואַלדיקע מידקייט, אַ ברעכעניש אין אַלע ביינער, כאַטש ער איז גאַרנישט געווען אויפגעלייגט דערצו, האָט ער זיך געמוזט אויף אַ וויילע צוזעצן אַפרוען. ער האָט קוים געפונען אַ שטיקל אַרט, ווייל די בענק זענען געווען געדיכט באַזעצט מיט ווייבער, וואָס האָבן געהיט זייער יונגוואַרג וואָס האָט זיך דאָ אַרומגעשלעפט.

שטענצל איז געזעסן אַ שטיקל צייט פריטשמעליעט, נישט גע-זען וואָס עס טוט זיך אַרום אים. און אַט האָט דער זכרון אים אונטער-געטראָגן ווי אַ גוטע מתנה, די דערמאַנונג, ווי ער איז קראַנק געוואָרן.

ווי ער האט דאס ערשטע מאל באקומען אן אטאקע פון הויכן בלוט־דרוק, וואס איז שוין פון דעמאלט אן פארבליבן מיט אים אויף שטענדיק. ס'איז געווען אין א פרימארגן, ווען ער איז ווי יעדן טאג געגאנגען צו דער ארבעט. ער איז נאך נישט ווייט אוועק פון הויז, ווען דער קאפ האט זיך אים פלוצעם פארדרייט, אזוי פלוצעם, אן א שום וואָרעניש. ער האט אין אנהייב נישט געוואוסט וואס ס'איז געשען. די גאנצע גאס האט זיך ווי א הייב געטאן אונטער זיינע פיס. ער האט א טראכט געטאן: אפשר איז דאס אן ערדציטערניש. דאס, האט ער זיך באלד געטראכט, איז א פוסטע איינרעדעניש. דער אמת איז, ער קאן זיך נישט האלטן אויף די פיס. א גליק, ער האט זיך אָנגעכאַפּט אין אן אייזערנעם צוים, וואס האט אַרומגעצוימט אַ שיינע, פּריוואַטע הייזקע פון אַ דאַקטער, ווי אַ שילדל פאַר דער טיר האט מוּדיע געווען. ווען ער איז אַ ביסל געקומען צו זיך און געקאַנט שטיין אויף די פּיס, האט ער זיך גענומען שלעפּן אַהיים, נישט וואָגנדיק אַוועקצוגיין ווייט פון אַ וואָנט, אין וועלכער ער זאָל זיך קאַנען אָנכאַפּן.

בטבע איז שטענצל נישט געווען קיין מענטש וואס האט זיך אָפּגעהיט און צוגעקוקט צו זיין געזונט. אָבער, אַז ס'האַט זיך אָנגע־הויבן אַן עסק מיט דאַקטוירים, מעדיצינען און דיעטעס, איז אויף אים געקומען אַ געוואָלדיקע שרעק. ער האט גענומען זאָרגן און נאָכ־טראַכטן, און פון שרעק און זאָרג איז ער געוואָרן נאָך מער קראַנק ווי ער איז געווען. ווי אַ קראַנקער האט ער גענומען פאַרלאַנגען אַ ביסל מער וואָרעמקייט, אַ ביסל מער מיטגעפּיל, אָבער באַקומען האט ער גראָד עפּעס אַנדערש. ס'האַט אויסגעזען ווי דאָס ווייב וואָלט אים גאַרנישט געקאַנט מוחל זיין, וואָס ער האט גענומען און קראַנק געוואָרן. זי זאָגט אַז זי איז גאַר די קראַנקע און דאַקטוירים הייסן איר פאַרן אין קאָנטרי. זינט די קינדער האָבן חתונה געהאַט און אַוועק פאַר זיך איז אין איר פשוט אַ משוגעת אַרײַן, זי האט זיך ממש אָנגעזעצט אויף אים כאַטש נעם די קינדער און צווינג זיי אויפצוגעבן זייערע היימען, און זיך אומקערן צו דער מאַמען. און טאַמער קומט אַ קינד איבער־נעכטיקן, דאַרף מען אויפהאַלטן דעם גרויסן אַפּאַרטעמענט און צאָלן דעם גרויסן רענט? זי האט זיך בכלל תמיד געפירט ווי אַ גרויסע גבירטע. צוגעוואָנט געווען אזוי פון דער היים. ווען ער האט געטענהט,

אז ער איז נאָר אַן אָנגעשטעלטער (און פאַרוואָס האָט ער נישט גע-
האַט קיין שכל צו גיין אין ביזנעס?) און מען ווערט עלטער און נישט
יונגער און מען דאַרף באַהאַלטן אַ סענט אויף אַ „רעגנדיקן“ טאַג, האָט
זי זיך ערשט אָנגעצונדן. ער איז אַ שלימזל, אַ לאַ יצלה. די קינדער ווילן
זי זאָל זיך פירן ווי אַמאַל (אַבער העלפן? — דאָס נישט) און די מאַמע
איז ביי זיי דאָס אייבערשטע פון שטייסל. וועגן דעם האָט ער לעצטנס
טאַקע אַ סך איבערגעטראַכט, געזען אין דעם איר האַנט, דאָס רעדט
זי די קינדער אַן קעגן אים.
דזשייקאַב שטענצל האָט אַ טראַכט געטאַן מיט הנאה, כמעט
אויסגעשריגן אויפן קול:

— איצט וועט זי וויסן, די מיוחסטע!...

אַבער אויף לאַנג האָט דער געדאַנק אַפנים נישט געטרייסט.
נאָך אַ ווייל טראַכטן האָט ער באַשלאָסן אין דער היים גאַרנישט נישט
צו זאָגן, נישט דעם ווייב נישט די קינדער, ביז ער וועט זיך מאַנטיק
דורכרעדן מיט די באַסעס. אפשר וועט זיך אַלץ אויסלאָזן מיט אַן
אומזיסטער האַרץ־פּעכעניש. און ער גלייבט באמת נישט, אַז זיי זאָלן
האַבן דאָס האַרץ אים טאַקע אינגאַנצן אַפצוזאָגן. דאָס איז נאָר געווען
אַזאַ סטראַשונעק. שלעכטע צייטן. ביזנעס איז נישט גוט. מ'מאַכט
נישט וואָס אַמאַל. מיר קאַנען נישט דערלייגן. אַ ביסל זענען זיי גע-
רעכט, כאַטש ער האָט פאַר זיי גענוג געלט געמאַכט אין די גוטע
צייטן. ער וועט אַפנים מוזן נעמען אַ „שניט“. אי. ווען ער האָט טאַקע
שכל און גייט אין ביזנעס — דעמאָלט איז געווען די צייט פון גרויסן
„בום“. מ'האַט זיך ביי אים געבעטן. רעזניק איז צו אים אַ סך מאָל
געקומען, געוואַלט גיין אין פאַרטנערשיפ, האָט ער נישט געוואַלט.
ס'איז גוט געווען אַזוי אויך. וואָס דאַרף ער זיך דרייען אַ קאַפּ? ער
וועט זיי דאָס דערמאַנען, ווייזן, ווי געטריי ער איז זיי געווען, פאַר-
רעכנט פאַרן בעסטן סיילסמען. ער וועט רעדן צו זיי פנים אל פנים,
אַפּעלירן צו זייער געוויסן, נאָך אַלעמען איז דאָך דאָ עפעס אַזאַ זאַך
ווי יושר, ווי אַרנטלעכקייט. אַ לעבן דאַרף ער דאָך מאַכן. וואָס קאַן
טאָן אַ מאַן אין זיינע יאָרן און אַ קראַנקער דערצו? ניין, דאָס דאַרף
מען נישט זאָגן, ער וועט נישט לעבן פון בעטלברויט ביי די קינדער,
כעסער אויסגיין!...

.2

דזשייקאב שטענצל האָט געווינט אין דער געגנט פון פראָס־
 פעקט־פאָרק אין איינעם פון די סאַלידע אַפּאַרטמענט־הייזער, וווּ עס
 וווינען סאַלידע, איינגעפונדעוועטע בירגער, וווּ אַלץ פון דרויסן און
 אינעווייניק איז ציכטיק און רעספעקטאַבל. ווען ער איז אַ צעטומל־
 טער אַריין צו זיך אין אַפּאַרטמענט, האָט ער געהאַפּט, אַז קיינער איז
 נישטאָ אין הויז און ער וועט צייט האָבן אַנדערצולייגן זיך, באַרויקן
 די געדאַנקען, אומזיסט אַפּנים. דאָס ווייב זיינס, אַנגעטאָן אין הויז
 כאַלאַט, איז געלעגן אַן אויסגעצויגענע אין אַ ווייכן שטול, די פיס
 אויף אַ קישעלע, און זיך צוגעהערט צו אַ ראַדיאָ־זינגערין, וואָס האָט
 מיט אַ הייזעריק קול געליאַרעמט עפעס מיט אַ געוואַלדיקער לייד־
 שאַפט... שטענצל, וועמען דאָס גרעגערן פון ראַדיאָ האָט תמיד גערייצט
 די נערוון, האָט איצט געפילט, ווי מען וואַלט זיך מיט אים אומישנע
 גערייצט. אָבער ער האָט גאַרנישט געזאָגט, באַהאַלטן עס אין זיך,
 געפרוּווט נישט אַרויסווייזן מיט דער קלענסטער העוויז אַז עפעס
 איז געשען. נאָכן אַרומוואַשן זיך און עפעס איבערכאַפּן, האָט ער
 זיך אַריינגעזעצט אין שטול און געפרוּווט ליענען אַ צייטונג.

דאָס ווייב זיינס איז געווען אַ דיקלעכע, אַ באַברילטע. זי
 האָט זיך אַפּנים מתעסק געווען מיט זיך ווי אַ מיידל, ווייל כאַטש
 דאָס קיילעכדיקע פנים איז געווען צעהאַקט מיט טיפע פאַלדן און
 די אויגן איינגערעמט אין אַ סיעטקע פון קנייטשן, זענען אירע האַר
 געווען קונציק אויסגעלייגט אין לאַקעלעך. עס האָט געאַטעמט פון איר
 גאַנצער געשטאַלט מיט איינגעגעסענער, כראַניש־געוואַרענער בייז
 קייט. אירע אויגן האָבן געהאַט אַ נערוועזן פלאַטער. זי האָט באַלד באַ־
 מערקט, אַז עפעס באַהאַלט ער פון איר, דער מאַן, אַז עפעס איז
 געשען. זי איז צוגעשטאַנען אַזוי לאַנג און נישט אַפּגעלאָזט, ביז
 דזשייקאב שטענצל האָט אַרויסגעפלאַצט מיט די נייעס:

— ער האָט פאַרלוירן דעם דזשאב.

שטענצל האָט אויפגעהויבן דעם קאַפּ. אפשר האָט ער גע־
 זאָרט אויף אַ טרייסט־וואָרט, עפעס וואָס זאָל גרינגער מאַכן די שווע־
 ריקייט וואָס האָט איינגעקלאַמערט דאָס האַרץ ווי מיט אַ פּויסט, אָבער

דערזען האָט ער ווי אַ צעזשאַרעטע, בלייערנע גרויקייט האָט פאַר־צויגן זיין ווייבס פנים און פון די אונטערגעפירטע אויגן האָט געפלאַך קערט ווילדקייט און רציחה.

שטענצל האָט זיך דערשראָקן, זיך גענומען פאַרטיידיקן, דער־קלערן דעם ווייב די לאַגע, ווי מען האָט שוין אַ לאַנגע צייט גערעדט, אַז מען וועט אַפלאַזן מענטשן, אָבער ער האָט קיינמאַל נישט גע־טראַכט, אַז מען וועט אים אַפּזאָגן... ווי ער האָט זיך דערפילט קראַנק, ווען ער האָט באַקומען די נייַעס; ווי אומפאַרהאַפּט דאָס איז געקומען, אָבער ס'איז נישט קיין פאַרפאַלענע זאַך. ער וועט זיך מאַנטיק דורכ־רעדן מיט די באַסעס, ער וועט מוזן נעמען אַ שניט און מיט דעם וועט זיך עס אויסלאָזן...

אומזיסטע רייד, אַרויסגעוואָרפענע רייד, מעגלעך, אַז די פרוי האָט זיי אפילו נישט געהערט. זי האָט אים נישט געלאָזט ענדיקן, גע־נומען שרייען, איר געשריי איז איבערגעגאַנגען אַלע שטאַפלען פון פאַרווורף, קלאַגעניש און זידלעריי ביז אַ בייזשנאהדיק ווילדעווען, שטענצלס אַלטער, נאַקעטער קאַפּ האָט זיך געבויגן נידעריקער און נידעריקער. אין די שלייפן האָט געעגבערט און געבויערט, ווי מען וואַלט זיי געשטאַכן מיט לאַנגע שפילקעס.

דער תמצית פון דעם אומענדלעכן שטראַם ווערטער איז געווען אַזאַ:

— איר גאַנץ לעבן איז געווען אַ גרויסער קרבן, יסורים און פיין — אנשטאַט פרייד, געניסן און הנאה האָבן... די שענסטע און בעסטע יאָרן, ווען דאָס לעבן איז אַזוי זיס, ווען מען קאָן טרינקען פולע בעכערס גליק און פאַרגעניגן, זענען ביי איר געווען שוואַרץ און וויסט. אַז ער איז קיין מאַן נישט, שטענצל, וואָס פאַר אַ מאַן איז ער? אַ שלימזל, אַ נעבעכל, אַ מענטש אָן אַ רוקנבייך, אָן אַמבי־ציע, אָן לייב און לעבן. תמיד געווען צופרידן, ווען ער האָט פאַר־דינט אויף קאַשע מיט וואַסער. אַבי לאָזט אים צורו, אַבי טשעפעט אים נישט. כל זמן זי האָט געהאַט די כוחות, האָט זי געליטן און געשוויגן, אָבער איצט איז זי קראַנק און צעבראַכן, זי קאָן זיך מער נישט מקריב זיין, אַ ביסל רו קומט אפילו אַ הונט אויך. דאָס אַלץ וואָס זי וויל: אַ ביסל רו, דאָס אַלץ, אַ ביסל רו...

און אזוי נאך א מאל פון אנהייב אָן. מיט וואַריאַציעס, באַ-
פּוצונגען און באַצירונגען (זי איז געווען באַהאַונט אין אינטעליגענ-
טישע פּראָזן, נישט געזידלט גראַב). געענדיקט האָט זי דראַמאַטיש.
איצט איז געקומען דער סוף. נאָ-מאַר. דער סוף איז געקומען. זי
וויל פון גאַרנישט וויסן. זיין בעטלערישער דושאַב, זי וויל מער
נישט הערן דערפון. זי וועט גיין אין אַ שפּיטאַל, אין אַ סאַנאַטאָריום,
ווי זי וועט קאַנען אַפרוען אירע קראַנקע גערוון.

דזשייקאַב שטענצל האָט זיך געשראַקן: ער קריגט אַ האַרצ-
אַטאַק. דאָס קלעמעניש אַרום האַרץ איז געוואָרן אומדערטרעגלעך,
זיין מויל איז געווען אַנגעפילט מיט אַ ביטערער מיאוסער פליסי-
קייט. ס'האַט אים געאיבלט. מיט בלוט פאַרלאַפענע אויגן האָט ער
זיך געבעטן ביים ווייב:

— פּליז, דאַרפסט נישט זיין אַזוי פאַרצווייפלט. ס'איז אַ
צייטווייליקע זאַך. איך וועל צוריקקריגן דעם דושאַב. מען וועט מאַנ-
טיק זיך דורכרעדן מיט די באַסעס, פּליז, פּליז.

3.

דזשייקאַב שטענצל איז אַוועק מאַנטיק גאַנץ פרי זיך דורכ-
רעדן מיט די באַסעס. דער פּריוואַטער אָפּיס פון די באַסעס איז גע-
ווען ליכטיק און געראַם; אַ שיינער דיוואַן איז געלעגן צווישן די
צוויי שרייבטישן, וואָס זענען זיך געשטאַנען אַנטקעגנאיבער. עדל-
היימער, אַנגעטאַן ווי געוויינלעך אין אַ טייערן, ניי-געפרעסטן אַנצוג,
אַ גלאַט-אויסראַזירטער, אַן אַפּגעפּרישטער נאָך צוויי טעג אַפרו פון
די געשעפטן, איז ערשט אַפּנים אַריינגעקומען, געשטאַנען ביים פענצ-
טער און גערייכערט אַ סיגאַרעטל. ער האָט געשמייכלט מיט זיין
שולדיקן, גוטינקן שמייכל ווי איינער רעדט: טייערער פּריינד, וואָס
קאַן מען טאָן? — שטיינבערג מיט זיין ראבאיש בערדל האָט זיך
שוין געבאַרעט אין די פאַפּירן. ער האָט אַ גלאַנץ געטאַן אויף שטענצל
לען מיט רוגזע און זיך נאָך מער פאַרטיפּט אין זיין אַרבעט. שטענצל
איז אַרויס מיט זיין גאַנצער איינגעשטודירטער פאַרציע טענות. אין
אָנהייב שאַרף, מיט באַקציינער, אַבער צום סוף תּחננונימדיק געבעטן

זיך: ער איז אן אלטער מאן, א קראנקער, וואס וועט ער טאן? ווו
וועט ער איצט קריגן א דזשאב? אזוי געטריי געארבעט, אריינגע-
בראכט אזויפיל ביזנעס. ווי אזוי האט מען דאס א הארץ אין אזא
צייט אוועקצושיקן א מענטש וואס האט געארבעט אזוי געטריי...
עדלהיימער האט געשטאמלט: טייערער פריינד, שלעכטע צייטן.
ס'טוט מיר וויי... אזוי גיך ווי די ביזנעס וועלן זיך פארבעסערן... ער
מעג זיי גלויבן...

זיין פנים איז געווארן נאכגעלאזן אומעטיק. ווי ביי א
מענטש, וואס האט פארזוכט דעם טעם פון אלע יסורים פון דער
וועלט און קאן מיטפילן מיט יענעם. שטיינבערג האט שוין דאס
אפנים מער נישט געקאנט פארטראגן, צוגעלאפן צו שטענצלען א
צעפלאמטער מיט א רויטגעווארענעם קארק:

— טוען מיר ביזנעס? איך פרעג אייך!

ער האט איבערגעחזרט א פאר מאל די קשיה זיינע מיט
גרויס כעס: טוען מיר ביזנעס? טוען מיר ביזנעס? — עס האט
געקלונגען מער ווי א באשולדיקונג ווי אן אנפראגע. ווי ער וואלט
געוואלט שטענצל זאל אים פארענטפערן, פארוואס דאס קומט אים,
שטיינבערג, ער זאל זיך געפינען אין אזא קלעם. אים דעם בעל-
צדקה, דעם ארנטלעכן מענטש, דעם בכבודיקן מענטש, פארוואס קומט
דאס אים? און ווי צו ווייזן ווי פיין און ערלעך ער איז, האט ער
געזאגט צו שטענצלען שוין אן כעס, ווי א מענטש וואס האט דעם
גאנצן יושר אויף זיין זייט:

— נו, זעצט זיך אויף מיין בענקל; איר זענט דער באס.
וואס וואלט איר געטאן אויף מיין פלאץ, אדרבא, וואס איז אייער עצה?
ער האט שטענצלען ממש געשטופט ער זאל זיך זעצן אויף
זיין שטול. ס'איז שווער געווען צו וויסן צי ער חווקט צי ער מיינט
עס ערנסט. אבער שטענצל האט סיי ווי סיי זיך געפילט, ווי מען
וואלט פון אים ביטער געחווקט. ער איז געשטאנען א צעמישטער,
מיט אן אפגענומענער צונג, ביז עדלהיימער האט מיט גוטע רייד אים
ארויסגעשטופט פון אפיס.

אויף דער גאס האבן זיך אויף שטענצלס שווער געמיט צו-
ערשט אפגערופן די פיס. — מיר האבן נישט קיין כוח צו טראגן

דיך — האבן זיי געזאגט. ער האט זיך קוים דערשלעפט אהיים. דעם צווייטן טאג האט ער זיך נישט געקאנט אויפהייבן. מען האט צו אים געמוזט רופן א דאקטער.

דער דאקטער איז געווען א דיקלעך, פעמפעקעוואט מענטשל. מיט אן ענערגיש פנים און לעבעדיקע אויגן. ער האט ליב מסביר צו זיין אן ענין, אפשפעטן, אריינווארפן א חכמהלע. ער איז שוין נישט דאס ערשטע מאל געווען דא ביי שטענצלען און אים באטראכט ווי אן אייגענעם, ווי א מענטש וואס מען מעג זאגן, אז ער איז א נאר, ער ווייסט נישט ווי צו לעבן אויף דער וועלט.

נאכן פארשרייבן א מעדיצין, וואס ער האט אפגעפטרט אן חשק, האט ער זיך נענטער צוגערוקט דאס בענקל צום חולה און אים אנגעקוקט שארף און מיט חוזק, ווי איינער רעדט: נו, וואס זאל מען מיט אייך טאן?

ער האט מסביר געווען אים און דער משפחה, וואס איז גע- שטאנען ארום אים מיט ערנסטע און פארדבקהטע פנימער, ווי ס'פירט זיך ביי אזא געלעגנהייט:

אז מען פאלגט אים נישט; אז מען מיינט: אויסגעטרונקען דאס ביסל מעדיצין און פארטיק. האט ער נישט געווארנט? נישט אויפרעגן זיך, געלאסן לעבן. דער בלוטדרוק איז הויך, די אדערן פארהארטעוועט, קאנען נישט ספראווען זיך, מ'דארף זיך אפהיטן, מ'קאן זיך אנארבעטן א שיינע חתונה.

— מען וויל וויסן וואס מען זאל טאן? ער וועט איבערחזרן נאך א מאל און נאך א מאל. קודם כל: רו. כאטש עטלעכע וואכן ליגן אין בעט. דער ארגאניזם דארף זיך אויסרווען, קומען צו זיך, מען דארף עסן צו ביסלעך און אין דער צייט. לעבן א רעגולירט, אפגעהיט לעבן. די מינדעסטע אויפרעגונג איז סם, סם-חמות, אז די זאך איז אזוי פשוט... אזוי פשוט...

געבליבן אליין, איז שטענצל געפאלן ווי פארחלשט אויפן קישן, פון זיין פנים איז אויסגערווען דאס לעבן. פון טויט-געלן פנים האבן נאר די אויגן געברענט פארווונדערטע, טיף-פארטראכטע.

אויפגעשטאנען פון בעט, האָט שטענצל גענומען אַרומלויפן זוכן אַ דושאַב. כאָטש ער איז נאָך נישט געקומען אינגאַנצן צו זיך, האָט ער זיך נישט געשאַנעוועט. ער האָט געקלאַפט אין אַלע טירן אָבער ס'איז געווען אַן עבודה לבטלה. אַ טויט־מידער פון אַרומגיין איבער די גאַסן האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ באַנק אין פאַרק, אַפּגעווישט צוערשט די באַנק, ער זאָל נישט פאַרשמירן זיינע רייך־אויסגעפּוצטע און צוגעפּרעסטע מלבושים. ער האָט זיך פאַרשטעלט מיט אַ צייטונג פאַר טשיקאַווע בליקן. האָט זיך עמעצער צו אים צו־געזעצט, געוואָלט פאַרפירן אַ שמועס — האָט ער זיך תּיכף אויפּגע־הויבן און אַוועק אַ באַליידיקטער.

ער האָט זיך שטאַרק געביטן, שטענצל. זיין קאַפּ איז איינגע־שרומפּן. אין די שלייפּן האָבן זיך געעפּנט טיפע גריבער. די בלוט־פאַרלאַפּענע אויגן מיטן צעטומלטן אין זיך פאַרטיפּטן קוק, זענען אַריין טיפּער אין ביינערדיקן געשטעל. ער איז געווען ווי אַ מענטש וואָס האָט זיך פאַר עפעס דערשראָקן. די היים איז אים איצט געווען דערווידער. דאָס ווייב האָט צו אים גערעדט מיט ביטול, אירע אויגן האָבן געפּלאַמט מיט שנאהדיקער רציחה...

און די קינדער?

זייער אויפּפירעכץ איז איצט אויך אַן אַנדערע ווי פּריער, ווען ער האָט געהאַט אַ דושאַב און נישט באַדאַרפּט זייער לאַסקע. די טאַכטער, די לערערין, וואָס האָט זיך איבערגעצויגן צו אים, מען זאָל נישט דאַרפן צאָלן רענט פאַר צוויי אַפּאַרטמענטס, האָט אים באַהאַנדלט איידל, מיט דרך־אַרץ, אָבער נישט זעלטן האָבן פון אירע רייד אַרויסגעשלאָגן אומגעדולד און אומצופּרידנקייט. און זי האָט אים געמוסרט, ווי אַ שלעכט יינגל, וואָס איז אַראַפּ פון דרך־הישר, געהאַלטן פאַר אים צעצויגענע דרשות, פאַרטיידיקט די מאַמע און געשילדערט אירע ליידין (אירע ליידין זענען זיין שולד...)

איר מאַן איז אויך געווען אַ לערער. ווען ער האָט זיך צו־זאַמענגעטראָפּן מיט שטענצלען, האָט ער זיך געשאַרט צו זיין חדר־מיוחד, ווי איינער, וואָס אַנטלויפט פון אַנשטרענגונג. שטענצלען האָט זייער וויי געטאַן וואָס ער מיינט אים אויס און אַנטלויפט פון אים... (אגב, די סיבה פון יענעם אויפּפירעכץ איז געווען: אַנטישונג און פאַר־

לאַנג צו זיין אַליין. ער האָט געוואָלט ווערן אַ שרייבער. ער האָט געהאַפט צו ווערן אַ גדול. אָבער ס'איז פון דעם גאַרנישט געוואָרן. אויפן ערשטן ביכל זיינעם האָט ער נאָך עד היום נישט געקאָנט גע- פינען קיין פאַרלעגער. און דאָס ווייב, האָט זיך אַרויסגעשטעלט באַלד נאָך דער חתונה, פאַרשטייט נישט זיינע אַמביציעס און האַלט אַז ער איז אַ פוילער און אַ פאַנטאַזאַר).

פון לאַיער, זיין איינאיינציקן זון, וואָס איז געווען פריער זיין גאַנצער אַנשפאַר, האָט שטענצל איצט אויך באַקומען אַ ביטערן פיל אַראַפּצושלינגען. דער לאַיער איז געווען אַ ברייטער, פעטער יונג, מיט אַ געזונט־שריינדיק קול און אַ פנים, וואָס האָט געשיינט מיט כלומרשטיקער גוטסקייט. ער און דער פאַטער זענען תמיד געווען גאַנצע גוטע ברידער, חברים ממש. אין אָנהייב איז ער טאַקע געקומען צוליפן יעדן טאָג מיט זיין מאַשין, געמאַכט דעם אַנשטעל: זע פון וואָס מען מאַכט אַ וועזן, מען וועט זיך באַגיין אָן דעם טאַטנס דזשאב, זאָל זיך דער טאַטע אָפרוען אַ ביסל. אָבער אַז ס'האָט זיך אַרויסגעוויזן אַז דער טאַטע וועט שוין נישט קאָנען מער אַרבעטן און ער האָט זיך באַדאַרפט אונטערנעמען צו העלפן אויסהאַלטן דאָס הויז, איז געקומען אַן אומבייט אויף אים. ער האָט זיך גענומען בייזערן, שרייען. דער בויאן וואָס האָט זיך באַהאַלטן הינטער דער גוטברודערישקייט און גוטסקייט, איז אַרויסגעשפרונגען. ער האָט זיין אייגענע פאַמיליע — האָט ער געוואָלדעוועט. ס'האָט אויסגעזען אַז ער וואַרפט אַראָפּ מיט פאַר- געניגן די מאַסקע, האָט הנאה פון צו זיין גראַב און ברוטאַל.

שטענצל האָט איצטער געהאַט אַ סך צייט צו טראַכטן און פאַרטראַכטן זיך וועגן זיין לעבן. ער האָט זיין גאַנץ לעבן דורכגעגראָבן אַהער און אַהין; אַהין און צוריק. אָבער וואָס? ווען ער האָט אַ ניי לעבן, וואָלט ער עס אַנדערש געלעבט? מיט איין זאַך קאָן ער זיך, שטענצל טרייסטן, ער איז תמיד געווען אַן ערלעכער מענטש און גע- רעכנט אַז אַנדערע זענען אויך אַזוי. איצט זעט ער, ערלעכקייט איז גאַרנישט ווערט. ס'איז אַ וועלט, וווּ מען שאַצט נישט קיין ערלעכקייט, קיין אַרנטלעכקייט. פון דזשאב וואַרפט מען אים אַרויס נאָך אַזויפיל יאָרן שווערער גוטער אַרבעט. פאַר זיין ווייב און קינדער איז ער איצט אויך אַן איבעריקער. מען טוט זיך אָן כוח אים צו טאַלערירן. ווען ער

איז נישט קיין חולה וואָלט מען אים אין גאַנצן אַרויסגעוואָרפֿן פֿון הויז. שטענצל האָט דערפֿילט אַ געוואָלדיקע איינזאַמקייט. דער סאַמע יסוד פֿון לעבן איז אונטערגעגראָבן. ווי אַ ראַק וואָלט זיך אַריינגע־כאַפט אין זיינע אינגעווייד און זיי געפרעסן אַכוריותדיק, אָן אויפהער. ער האָט פֿאַרצערט זיינע כוחות, אין פֿאַרביטערטן גריזשען זיך. ער איז געווען ווי אַ פֿרעמדער, אַ פֿאַרבלאַנדזשעטער אין זיין אייגענער היים. ער איז אַוועק פֿון דאָרט אין דער פֿרי און געקומען אַהיים ביי־נאַכט. איבער דער גאַנצער הויט זיינער איז געלאָפֿן אַ קילקייט, אַ ציטער, ווען ער איז אַריין אין הויז. זיינע אויגן האָבן זיך שאַרף אָנגעשפיצט. ער איז חושד געווען אַז מען פֿירט קעגן אים פֿאַליטיקעס, קאָנספֿיראַציעס. איידער ער האָט די טיר געעפֿנט האָט ער זיך אונ־טערגעשטעלט צוהערן, אפשר וועט ער עפעס כאָפֿן וואָס מ'רעדט וועגן אים. פֿון דער מינדסטער זאָך איז ער אַריינגעפֿאַלן אין אַ כעס און דערנאָך צו קיינעם נישט גערעדט. דאָס ווייב האָט איצט פֿאַרלאָנגט, ער זאָל זיך אַליין נעמען עסן און איבערוואַשן נאָך זיך דאָס געשיר. ער האָט סיי ווי סיי נישט וואָס צו טאָן, און זי איז אַ קראַנקע, זי דאַרף רן. זי איז ערשט געווען ביי אַ דאָקטער און דער דאָקטער האָט זי גע־שיקט צו אַן אַנדערן דאָקטער און פֿאַר יענעם האָט זי אויסדערציילט איר גאַנץ ביטער לעבן, און יענער האָט איר געהייסן זיך אָפֿגעבן מיט זיך, נישט פֿאַרשטיקן אירע פֿאַרלאָנגען, איר אייגן לעבן. די פֿרוי איז נישט מיט געוואָרן איבערצודערציילן דעם דאָקטערס רייד פֿאַר יעדן איינעם נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל מיט נייע פֿרטים. דאָס האָט איר געגעבן נייעם אויטאָריטעט און גרויס וואַזשנעקייט.

שטענצל האָט אויסגעפֿונען אַז ער האָט דאָס ווייב זיינס פֿריער נישט געקענט. גאָר אַן אַנדערער מענטש. ער האָט באַלד נאָך דער חתונה נישט געקאָנט פֿאַרטראָגן איר גרויסהאַלטערישקייט, איר צאַצקען און פֿיעשטשען און איבערנעמען זיך. אָבער אַז דאָס איז אַזאַ שלעכטס האָט ער גאָרנישט חושד געווען. אַזאַ שנאה, אַזאַ שונא געוואָרן. ער האָט מורא פֿאַר איר ווי פֿאַר אַ גולן. זי האָט זיך פֿאַרנומען אים אומצור־ברענגען. פֿון דער העלער הויט גיט זי אַ שפּרונג אַרויס מיט אַ זאָגעלע, מיט אַ בייז קוקעלע: — ביסט תמיד געווען אַן אידיאָט, אַ גאָרנישט. פֿון דער העלער הויט הייבט זי אַן געוואָלדעווען וועגן איר צעבראַכן

לעבן, וועגן איר פינצטערער מערכה, ווי זי האָט איר גאַנץ לעבן זיך מקריב געווען. וואָס טראַכט ער, זי קאָן לעבן פון וואָס די קינדער גיבן איר? זי איז נישט געוויינט דערצו, זי וועט עס נישט איבערטראַגן, זי פילט אַז זי גייט אויס, זי וועט האָבן אַ נערוון־צוואַנגענברוך...

שטענצל האָט דאָס פאַרגליכן מיט דעם הויז פון זיינע עלטערן. אין זיינע געדאַנקען איז ער שטענדיק איצט דאָרט געווען, סיי אין חלום און סיי אויף דער וואַר. זיין פאַטער האָט געהאַט אַ דרייגודס־סטאַרקע אין אַ קליין שטעטל אין דזשירזי. ער איז געווען אַן אַריבער־געקומענער פון דייטשלאַנד. מען האָט קוים געמאַכט אַ לעבן. אָבער ס'איז געווען אַ גן־עדן (אַזוי טראַכט שטענצל). ס'האַט געהערשט אין הויז פרידן, ליבשאַפט, צוגעבונדנקייט. די מוטער האָט אַלץ געטאָן כדי צו געפעלן דעם פאַטער, קיין זאַך נישט געטאָן אָן אים. ווי אַרעם מען איז געווען האָט מען אים געשיקט אין הייסקול, געוואַלט שיקן אין קאַלעדזש, אָבער ער האָט זיך איינגעשפּאַרט: ניין און ניין! ער וויל אַרבעטן, בפרט די מוטער האָט געוואַלט אַז ער זאָל שטודירן, ווערן אַ פּראָפּעסיאָנאַל. זי האָט גרויס דרײַ־אַרץ געהאַט פאַר געלערנטקייט, פאַר מענטשן, וואָס טוען עפעס אויף. זי אַליין האָט ליב געהאַט ביז אין דער טיפּער עלטער צו לייענען אַ סך. ביז די לעצטע יאָרן האָבן די קינדער איר אונטערגעטראַגן גרויס ליבשאַפט און דרײַ־אַרץ. ער זעט קלאַר, ווי זי זיצט מיט די גרויסע ברילן, מיט די זילבערנע האָר.

*

שטענצל איז געווען ווי אַ פּאַסאַזשיר אויף אַ גרויסער לוקסוס־שיף, וואָס אַ שטורעם האָט אַרויפגעשליידערט אויף אַ פעלדז און צע־שמעטערט. דער פּאַסאַזשיר איז אַרויסגעוואָרפן געוואָרן איינער אַליין ערגעץ אויף אַן איינזאַמען אינדזל, וווּ ער לאָזט זיך אַוועק אין ווילדע־ניש, דזשונגל, לעבנס־סכּנה. וווּ דער געדאַנק גיט זיך אַ דריי — שרעק, אומגליק, יאוש. פון איין זייט די קראַנקייט צעוואַקסט זיך, ס'ווערט ערגער און ערגער. ער זעט ממש דעם טויט פאַר די אויגן. ער פּרוּווט זיך איינרעדן, שטענצל, אַז ער האָט פאַרן טויט נישט קיין מורא, אָבער ער האָט יאָ זייער מורא פאַרן טויט. פון דער אַנדערער זייט דער פאַרוואָס? כּסדר פאַרוואָס? די קריוודע וואָס ברענט און ברענט אַ

מענטש, וואָס האָט אָפגעאַרבעט געטריי דאָס גאַנצע לעבן, וואָלט מען נישט באַדאַרפט אַרויסוואַרפן ווי אַ ליאַדע שיקיינגל. זיי וואָלטן גע- קאַנט באַשטיין, שטיינבערג און עדלהיימער, כאָטש ביזנעס איז שלעכט. און דאָס ווייב, און די קינדער, — אַ גאַנץ לעבן האָט ער געאַרבעט נאָר פאַר זייערטוועגן, האָט ער געוואָסט עפעס אַנדערש ווי די היים, וואָס איז געווען זיין גאַנץ לעבן?

ער ווייסט, שטענצל, ער טרייבט זיך אין קבר מיט די חקירות און השבונות און נאַכטראַכטענישן. דאָס בלוט שלאָגט אים אין די שלייפן. דער קאָפּ פאַרדרייט זיך אים און פאַר די אויגן דערזעט ער אַ מחנה אַרומטאַנצנדיקע פליגעלעך. אַמאַל באַפאַלט אים, ווען ער גייט אין גאַס, אַ געוואָלדיקע שרעק. ער נעמט לויפן ווי עמעצער וואָלט אים געטריבן. נאָך דעם מאַכט ער ביי זיך אָפּ, אַז ס'איז פאַרפאַלן, ער קאָן די וועלט נישט איבערמאַכן און ער טרייבט זיך אַליין אין קבר אַריין. ער וויל זיך נישט אונטערגעבן די טראַכטונגען, אָבער עס זעט אויס, אַז ער איז מער נישט באַלעבאָס איבער זיך אַליין. די געדאַנקען זענען שטאַרקער פון אים, זיי ווערן אַלץ פאַרעקשנטער, זיי האָבן זיך זייער וועג און ווילן. זיי צעזשומען זיך אין זיין מוח, אַז ער שפּרינגט אויף ווי אַ געפייניקטער (דער דאַקטער האָט געזאָגט רו, רו, ס'נישט גוט פיל צו זאָרגן, ס'אַ פשוטע זאַך). ס'דרייט זיך אַ קאַראַהאַד און ער קאָן אים נישט אָפּשטעלן.

שטענצל האָט פּלוצעם דאָס געפיל אַז עמעצער וויל ער זאָל נישט אָפּשטעלן דעם קאַראַהאַד, רייצט אונטער, קוקט זיך צו מיט הנאה צו זיינע מאַטערינישן און יסורים; וויל אים נישט לאָזן פאַרגעסן, כאָטש אויף אַ רגע קומען צו זיך; און טאַמער וויל שטענצל פאַרגעסן, שטייט יענער כסדר ביי דער זייט און דערמאַנט. און אַז ער שלאָפט וועקט ער אים אויף אין מיטן פון טיפן שלאָף ווי איינער רעדט: ווילסט דיר געשמאַק שלאָפן? ס'גייט דיר אַזוי גוט? — און דער ווילדער קאָר- ראַהאַד הייבט זיך ווידער אָן. דאָס ווילדע געיעג פון געדאַנקען, נישט געדאַנקען נאָר שטעכיקע, צעזשאַרעטע נאַדלען איבערן מוח, איבערן גאַנצן לייב, ביז לייב און נשמה ברענען אין פייער און שרעק.

*

שטענצל קאָן נישט און האָט מורא צו שלאָפן. ער גייט אַרום

איבער די צימערן ביינאכט. ער גייט ארום אהין און אהער, אהין און צוריק. ער שטעלט זיך אפ ביי די פענצטער ווי אן ארעסטאנט ביי די קראַטעס פון דער תפיסה, קוקט אַרויס צו דער פריי און גייט ווייטער אהין און צוריק. ער האָט נישט געלאָזט קיינעם שלאָפן. אין הויז אין געוואָרן אַ גערודער. מען האָט גערופן דעם דאָקטער.

דער דאָקטער האָט באַטראַכט שטענצלען מיט חוזק, ווי אַ מאַדנע, טשיקאָווע באַשעפעניש, חזקדיק געמוסרט: — ער איז נישט קיין יינגל, שטענצל, מען דאַרף נישט דאגהנען, מען דאַרף נעמען די זאַכן געלאָסן, נישט טראַכטן צופיל, לעבן רויק, נישט אויפֿרעגן זיך. ער האָט געקוועטשט מיט די פלייצעס ווי אַ קליגערער, עלטערער מענטש פון די נאַרישקייטן וואָס אַ יינגל באַגייט. — אַז אַ מענטש וויל זיך אַליין דערגיין די יאָרן, האָט איר שוין אין גאַנצן קיין שכל נישט. זיך אַליין מקצר זיין די יאָרן? — דער דערשלאָגענער שטענצל האָט זיך גערויטלט און געשטאַמלט עפעס ווי אַ לעפישער תלמיד, וואָס האָט זיך פֿאַרשולדיקט. נאָך אַ ביסל נאַכטראַכטן, האָט דער דאָקטאָר דער־טראַכט זיך: שטענצל זאָל נעמען וואַרעמע בעדער פֿאַרן שלאָפן גיין. דאָס וועט אים העלפן שלאָפן, און אַ מעדיצין מוז ער נעמען — אויף צו באַרויקן די נערוון. שטענצל האָט ווי אַ געהאַרכזאַמער תלמיד גע־פּאָלגט, אָבער נישט די בעדער און נישט די מעדיצין האָבן געהאַלפן. ער האָט אַרומגעשפּרייזט איבער די צימערן, ער האָט קיינעם נישט געלאָזט שלאָפן. דער סוף איז געווען אַז מען האָט פֿאַר אים אַריינגע־שטעלט אַ בעטל אין אַ קליין פינצטער קעמערל נעבן באַדצימער וואָס איז געווען אַ מין סקלאַד פֿאַר אַלערליי זאַכן, — זאָל ער זיך דאַרט, שטענצל, אַרומגיין גאַנצע נעכט, אָבער זאָל ער נישט וואַגן אַריינצו־שטעלן אַ פּוס אין די אַנדערע צימערן און עמעצן אויפוועקן.

איין נאַכט האָט די טאַכטער דערהערט אַ שטאַרקן גערודער אין טאַטנס קעמערל. אַריינקומענדיק האָט זי דערזען שטענצלען אַן אַריבערגעבויענעם איבערן בעט, אין אומהימלעכן ליכט פון רויטן לעמפל, וואָס האָט געוואָרפן אַ בלוטיקע שיין אויף זיין נאַקעטן שאַרבן. ער האָט געזוכט עפעס אונטער דעם פֿאַרהויבענעם מאַטראַץ אין די ספרושינעס און שפּאַרעס פון בעט. ווען זי האָט אַ פֿאַרחידושטע אים

געפרעגט וואָס ער טוט, האָט ער אַ ברום געטאָן, אָז ער זוכט וואַנצן, זיי בייסן אים, לאָזן אים נישט שלאָפן, די לערערין האָט פון פחד אַזש נישט געקאָנט רעדן אַ צייט. אירע גרויסע איבערגעקוואַלענע אויגן זענען נאָך מער איבערגעקוואַלן אין איר פלאַטשיקן פנים.

— אָבער, פאַפּאַ, וואָס פאַלט דיר איין? דאָ זענען אַבסאָלוט נישטאָ קיין וואַנצן, דו רעדסט דיר איין, פאַפּאַ, פליז, גיי שלאָפן. די מאַמע וועט זיך אויפוועקן, וועט זי מאַכן אַ געוואַלד.

שטענצל איז געוואָרן אין כעס. ער האָט געציטערט מיטן גאַנצן קערפער. דער טאַטע איז שוין אַ פולקאַמער אידיאָט? וואָס? ער ווייסט שוין נישט וואָס ער רעדט?

איין נאַכט האָט מען פון זיין שטיבל דערהערט געשרייען. ווען די שטוב־מענטשן זענען דאָרט אַריינגעלאָפן, האָט שטענצל געציטערט אויפן גאַנצן קערפער, געשריגן און געוואָרפן זיך; מען האָט קוים פון אים אַרויסבאַקומען וואָס עס איז געשען. שטענצלען האָט זיך אויס־געדוכט, אַז עמעצער איז אַריין אין זיין צימער, האָט זיך אַוועקגעשטעלט אין ווינקל און קוקט אויף אים.

*

ס'איז נאָך געווען פריער מאָרגן און די לופט — פריש, כאַטש מיט אַן אַנזאָג אויף אַ גרויסער היץ. די געגנט אויף פּראַספעקט־פּאַרק איז געווען שטיל מיט אַ זונטיקדיקער שטילקייט. כאַפּטעס יונגע באַיעס און מיידלעך האָבן זיך געזאַמלט מיט פעקלעך, אַנגעטאָן אין ספּאַרט־קליידער, גרייט אַרויסצופאַרן פון שטאָט; מאַשינען האָבן זיך גע־טראָגן מיט אימפעט, מיט שטילער, אַנגעלאָדענער גבורה.

פאַרן הויז פון די שטענצלס איז געשטאַנען אַ גבירישע בלאַנ־קענדיקע מאַשין. דאָס איז דער לאַיער געקומען אַרויסנעמען די משפּחה אין קאַני־איילאַנד. שוין אַ שטיקל צייט האָט מען אין דער מאַשין גע־טראָגן פעקלעך. מען האָט לאַנג איינגעטענהט מיטן פּאַ אַז ער זאָל אויך מיטפאַרן. דזשייקאַב שטענצל האָט נישט געוואַלט פאַרן, ביז ער גע־מרוטשעט, אָבער מען האָט אים איינגענומען.

די נסיעה איז געווען אַ לאַנגע. אַלע מאָל האָט מען זיך אָפֿ־געשטעלט און ס'איז געגאַנגען אַ סדרה טרובען, אָבער סוף כל סוף

האָט אַ שייַן געטאָן דער ים. די שטענצלס האָבן געהאַט אַ „לאַקער“ אין אַ פּריוואַטן ביטש. נאָכן אויסטאָן זיך איז מען אַרויסגעקומען אין באַדקאָסטיומען. דזשייקאַב שטענצל האָט אויסגעזען דאָר און נעבעכ־דיק אַנטקעגן זיין ווייב, וואָס איר לייב איז געווען פעט, באַדעקט מיט פעטע קישעלעך.

די שטענצלס האָבן זיך אויפגעשטעלט אַ קאָלירטן שירעם. די יונגע מענטשן האָבן איבערגעלאָזט דזשייקאַבן מיט זיין ווייב אונטער דעם שירעם און זענען אַליין אַוועק שפּילן אין טעניס. דזשייקאַב שטענצל איז געזעסן מיטן נאָקעטן שאַרבן אָנגעשפּאַרט אין די ביי־נערדיקע קני. זיין ווייב האָט זיך צעשפּרייט אויפן לייזונטענעם שטול און גענומען אַ זונבאַד. זי האָט זיך אויסגעהיט אַ קוק צו טאָן אויפן מאָן, אָבער נישט קוקנדיק האָט זי אַפּנים געפּילט זיין אַנוועזנקייט און דאָס איז איר נישט געווען ניחא. גיי זיך באַדן — האָט זי אים אַלעמאַל געמונטערט, וואָס זיצסטו, וואָס? וואָס גייסטו זיך נישט באַדן?

שטענצל איז אַוועק זיך באַדן. ס'האָט נישט גענומען לאַנג און ער איז געקומען צוריק לויפּנדיק, אַ העשנדיקער, אַ ציטרנדיקער. ער איז צוגעפּאַלן צום ווייבס קני געציטערט און געוויינט:

— איך האָב מורא, איך האָב מורא, ראַטעווע מיך...

וואָס איז געשען? וואָס איז געשען? די קינדער זענען שוין

אויך דאָ...

מען האָט פּון אים אַרויסגעקראַגן, אַז אונטערן וואַסער האָט ער דערזען דעם זעלבן מענטש וואָס איז אַריין אין זיין צימער ביינאַכט, ער האָט אים רק געוואַלט אַראַפּשלעפּן אין וואַסער אַריין. טיף, גאַנץ טיף... שטענצל האָט געציטערט אויפן גאַנצן קערפּער, מורא געהאַט אויפּצהייבן דעם קאָפּ פאַר שרעק.

פעיס אהיימקומען

דער געדיכטער קנויליקער שטראם מענטשן, וואס האט זיך גע-
גאסן אלע וויילע פון מויל פון דער הויכבאן־סטאציע, האט אראפ־
געבראכט פעין אין דער בראנווילער געגנט. מענטשן זענען געלאפן
פון אלע זייטן אין גרויס געאיייל — אהיים נאך א טאג ארבעט. פעי
איז געגאנגען נישט געאייילט, געשארט זיך לעבן די מויערן. די שטילע,
טונקלע גאסן, די נידעריקע שורות הייזקעס מיט די ליכטיקע פענצטער,
דורך וועלכע מען האט געקאנט זען ווי ווייבער פארען זיך ביי די קיכן,
די רעדלעך ווייבער אויסגעזעצט אויף בענק פאר די הייזער, די ביימער
אין דער לענג פון דער גאס — דאס אלץ האט אזוי שטארק ארויסגע-
רופן דעם אמאל, אז ביי פעין האט פארקלעמט דאס הארץ.

עטלעכע גאסן ווייטער געפינט זיך די דירה פון אירע עלטערן:
אן אלטמאדישע, הילצערנע הייזקע מיט צוויי ארומגעצוימטע ביימער פון
פארנט, ווו פעי איז געבוירן געווארן, זיך דערצויגן און אויסגעוואקסן
אין אלדאס גוטס ווי א בת יחידה. ערשט מיט צוויי יאר צוריק האט זי
פארלאזן אירע עלטערנס הויז, אוועק מיט דעם איטאליענישן שול־חבר,
אין וועמען זי האט זיך פארליבט. נישט איינמאל איז פעי אהער צו
ריקגעקומען מיט די געדאנקען. נישט איינמאל האט זיך געשטעלט פאר
אירע אויגן דאס אבלדיקע הויז מיט די סצענעס, וואס האבן זיך אפגע-
שפילט צווישן אירע ווענט: די מאמע, וואס איז ארומגעלאפן ווי א
צעמישטע, זיך געקלאפט מיט די פויסטן אין קאפ און זיך פארגאנגען
אין א יאמערדיקן געוויין; דער פאטער, דער שוויגער, וואס האט זיך
געשלייכט אין שטוב א פארחושכטער, מיט האלב־פארמאכטע אויגן און
גערעדט עפעס צו זיך אליין... טאני האט אין איר לאנג אריינגערעדט:
„פעי, מיר האבן זיך ליב, מיר זענען יונג, מיר האבן אונדזערע אייגענע
לעבנס. איך האב געזונטע הענט, איך קאן ארבעטן.“ און פעי — א
קינד נאך, מיט קינדיש דיימלענדיקע אויגן, פארלאזט דאס הויז א צעוויי-
טיקטע, אבער מיט עזות מיט ציטערדיקער דערווארטונג, מיט חלומות...

איצט איז זי געגאנגען צו טאטע-מאמע בעטן הילף. דער קרייז
זיס האט זיך אונטערגערוקט. טאָגני האָט פאַרלוירן זיין דזשאָב ווי
טויזנטער אַנדערע. קיין אַנדערן קאַז מען נישט געפינען...

אַ סך חדשים שוין אָן אַרבעט, אַ שטיקל ברויט איז שוין אַ
טייערע זאַך, רענט איז מען שולדיק פאַר עטלעכע חדשים. און די גע-
שרייען פון אַ קליין קינד, וואָס איז אויסגעצערט און קרענקט כסדר,
טרייבן פון זיגען. טאָגני האָט זיך שטאַרק געביטן אין די עטלעכע חדשים.
זיין געלעכטער וואָס איז אַמאָל געקומען אַ שפּאַטיש-האַפּערדיקער און
צעלויכטן זיינע רויק-חוצפהדיקע אויגן, איז איצט ווילד. צערייצט.
יעדן פאַרטאָג גייט ער זוכן אַרבעט. קומט צוריק און וואַרפט איר, פעין.
אין פנים אַריין: „נאַטינג!“ (גאַרנישט), גלייך ווי זי וואַלט עס שולדיק
געווען. ער איז אַ צערייצטער, שעלט און שרייט, אָדער זיצט לאַנגע
שעהן מיטן קאַפּ אין די הענט אַ פאַרשטאַרטער. אַ שרעק נעמט זי
דורך פאַר די געדאַנקען, וואָס ער טראַכט...

פון געפינען אַרבעט איז אַפּגערעדט. די שטאַט איז פול מיט
„דזשאָב-זוכערס“. אומעטום שטייען אויסגעצויגענע שורות. מ'שטייט אָפּ
אַ האַלבן טאָג. עטלעכע געציילטע גליקלעכע ווערן אַנגענומען און ווערן
פאַרשלונגען אין דעם סודותדיקן אינעווייניק — צו אַרבעטן... און דאָס
רעשט שאַרט זיך אַוועק...

פּעי אַליין איז אויך עטלעכע מאָל געגאנגען זוכן אַרבעט,
געשטעלט זיך אין שורה, געשטאַנען שעהן לאַנג...
— שטעל זיך בעסער אין „ברעד-ליין“ — האָט טאָגני געברומט
אַ בייזער.

די לעבנס פון די צוויי אמעריקאַנער קינדער, וואָס האָבן זיך
ליב געהאַט, זענען פאַרשוועכט און פאַרשעמט געוואָרן. זיי האָבן זיך
איינע די אַנדערע אין די אויגן נישט געקענט קוקן...

פּעי, איצט אויפן וועג צו אירע עלטערן, אויף דער גוט באַ-
קאַנטער בראַנזווילער גאַס, האָט זיך מיט ווונדער אַרומגעקוקט: דער
זעלביקער ייד מיטן שאַליק אַרום האַלדזו ביי דעם וועגעלע מיט די
זויערע פיקלס און רויטע טאַמייטאַס; די זעלבע צעגאַסענע מיסעס
שאַעל, וועמענס קאַפּ שווימט אַלעמאַל אַפּער פון הינטער די הורבעס
צייטונגען; מיידלעך לויפן אין גרויס איילעניש... אַמאָל איז זי אויך

אזוי געלאָפן אַהיים אַ מידע, אָבער אַן דאָגות. דאָרט, אין דער היים, האָט אַרויסגעקוקט אַ מאַמע ביי די פענצטער. נישט געקאָנט זיך דער-וואַרטן. איצט שאַרט זיך פעי לעבן די מויערן, זי האָט מורא, טאַמער וועט זי עמעצער דערקענען... זי אַנטלויפט פון מענטשן, ווי אַ זינדיקע. וויפל באַליידיקונגען און דערנידערונגען זי איז שוין אויסגעשטאַנען פון מענטשן... אָט די נאַרישע מויד פון הילפס־אַמט: גיי צו די עלטערן! פאַרוואָס גייסטו נישט צו די עלטערן זיי זאָלן דיר העלפן?...

פעי איז אַרויסגעקומען אויף אַ רוישיקער גאַס פול מיט גע-שעפטן און מאַנענדיקע רויטע און גרינע ליכט־שילדן. צי אויס גע-ווינהייט, צי אפשר כדי צו באַרויקן די אינעווייניקסטע צערייצטקייט, האָט זי זיך אָפגעשטעלט אַריינקוקן אין די פענצטער פון די קליידער־געשעפטן. די אַלע פלעצער זענען איר געווען אזוי גוט באַקאַנט פון פריערדיקע צייטן. אין מוח האָבן זיך געשטופט אַן אויפהער בילדער: — די שול־יאָרן, ווען זי האָט זיך מיט כאַפּטעס יונגען און מיידלעך שעהן־לאַנג אַרומגעשלעפט איבער די געדיכט־באַזעצטע בראַנזווילער גאַסן. די בראַנזווילער גאַסן, תמיד פול מיט געשרייען פון קינדער און מענער און ווייבער אויסגעזעצט ביי די טירן און באַבערדלעט אַלטע יידן ביי די פענצטער, מיט ספרים אין די הענט ווי אין בילדער פון אַלטע צייטן... זכרונות האָבן זיך אַ שאַט געטאַן אויף פעין: די נעכט ווען מען איז אַן אויסגעפּוצטע געפאַרן אויף בראַדוועי אין די געפאַקטע סאַבוועיס צווישן אויסגעפּוצטן, פריילעך־ליאַרעמדיקן יוגוואַרג; דער קליינער קעלער־קלוב, וווּ מען האָט געטאַנצט; די נעכט אין די פאַרקן, ווען טאַני האָט אין איר געוועקט די ערשטע ליבע־שכרות און עקסטאַן. איר איצטיק לעבן שטעלט זיך נאָך בולטער פאַר די אויגן. אַ שפיגל האָט זיך מיט איר אַ רייץ געטאַן: גיב נאָר אַ קוק אויף זיך, פעי! די אויגן — אַן גלאַנץ, די באַקן אויסגעצויגן... וווּ איז די אַמאָליקע פעי? פעי איילט זיך נישט אַנצוקומען אַהיים. זי האָט מורא פאַר דער באַגעגעניש מיט טאַטע־מאַמע. אויף אירע בריוו האָט מען נישט געענטפערט, פון באַקאַנטע האָט זי געהערט, אַז ס'איז אומזיסט. ס'קומט אַן שווער צו גיין צו אייגענע טאַטע־מאַמע בעטן הילף, שווערער ווי צו פרעמדע. פעי טראַכט נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל: וואָס איז דאָס שרעק־לעכע פאַרברעכן וואָס מען קאַן איר נישט מוחל זיין?

זי איז אן אַמעריקאַנער מיידל, אויפגעוואַקסן דאָ אויף דער אַמעריקאַנער גאַס, אין דער אַמעריקאַנער שול. זי קאָן נישט פאַרשטיין דעם טיפן אַפּגרונט, וואָס טיילט אָפּ איין פּאַלק פון אַנדערן. זי האָט אַ סך נאַכגעטראַכט, שטאַרק געקעמפט מיט זיך, ווען זי האָט אויסגע־פּונען, אַז אירע געפילן צום איטאַליענישן בחור ווערן אַלץ שטורעמדיקער. זי האָט געפילט, אַז זי טוט עפעס ריזיקאַלישעס, געשראַקן זיך און גע־וואַלט איבעררייסן... אָבער זי האָט זיך אומגעקוקט צו שפעט... זי האָט שוין נישט געקענט אַפּזאָגן, דאָס האָט זיך שוין נישט געלאָזט אַרויס־רייסן פון האַרצן... זי האָט געוואוסט אַז דאָס וועט טאַטע־מאַמע שרעק־לעך וויי טאָן, זי האָט געליטן דערפון, אָבער עס איז נישט געווען קיין אַנדערער וועג. זי האָט געהאַפט, אַז סוף כל סוף וועלן זיי איר מוחל זיין... זי קאָן נישט פאַרשטיין די ווילדע עקשנות פון אייגענע טאַטע־מאַמע, וואָס לאָזן זי אויסגיין און ווילן נישט פאַרגעבן אייגן בלוט... ס'איז פאַר איר עפעס משונה־אומבאַגרייפלעך. פעי קאָן עס נישט פאַרשטיין... אויפן וועג האָט זי פּלוצעם אָפּגעשטעלט דער אַסיסטענט־אַפ־טייקער, פּרינץ, וואָס האָט זיך געהוידעט אויף זיינע לאַנגע פיס שטייעב־דיק אויף די טרעפלעך פון ראַג אַפטייק, זי באַגריסט ווי דער אמתער דאָן זשאָן:

— זע נאָר, זע... האָו יו דו? אַ גאַסט אין שטעטל! פעי אין פּערסאָן! לאַמיר זיך איבעררייבן די אויגן...

דער אַסיסטענט־אַפטייקער האָט אַרומגעטאַנצט אַרום פעין, געפאַכעט אַרום איר מיט זיינע לאַנגע, קנעכלדיקע, צעשפּרייטע פינ־גער, מיט שמייכעלעך און זשעסטן, מיט די ביטערע אויסגעגלאַצטע אויגעלעך גענישטערט, געוואַלט אויסגעפינען די נייעס...

פעיס חתונה מיטן איטאַליענער איז לאַנג געווען אַ טעמע אין דער געגנט. מיט דער הנאה פון אַ רכילותניק, האָט ער איצט געוואַלט זיין דער ערשטער צו צעפויקן די נייעס פון פעיס אַהיימקומען.

פעי האָט זיך געשעמט פאַר איר פאַראַרעמטן הילוך, די צע־קרימטע שיך. דער ענטוויאַסטישער ברוך הבא פון דעם נישט אָנגענעם קאַמישן מענטשן, האָט זי צעטומלט. ער האָט איר דערמאָנט אַן דעם מיידל, וואָס זי איז אַמאָל געווען — די שטאַלצע, צעפיעשטשעטע בת־יחידה, וואָס האָט אָנגענומען קאַמפּלימענטן און מענערישע פאַרערונג.

ווי א זאך וואס קומט איר... היינט האט זי נישט די אמאליקע זיכערקייט אפילו קעגן דעם קאמישן פרינץ. זי זעט ווי ער קוקט אויף אירע קליידער, שאצט און מעסט; ווי ער איז פרעכער געווארן... אפשר מיינט ער, און איצט מעג ער...

זי האט געוואלט פון אים פטור ווערן, אבער ער האט איר פארצאמט דעם וועג. זיינע פארכלינעטע בליקן האבן צו איר געשמייכלט, ווי זיי וואלטן געווען די אינטימסטע פריינד. ער וויל מיט איר אן אפוינטמענט. ער וועט איר געבן א „גוד טיים“. פעי האט אים, א צערייצטע, אפגעשפריצט מיט א שארף זידלווארט און אים איבערגעלאזט. אהיימלויפנדיק האט זיך איר געוואלט וויינען, זי האט געפילט און איצט איז זי הפקר, יעדער מעג זי באליידיקן, דערנידעריקן...

פעי האט געטראפן די מוטער אליין אין דער היים. דער פאטער האט זיך נאך נישט אומגעקערט פון געשעפט. פעי האט זי געקושט, געגלעט איבערן פנים און מיטאמאל זיך צעוויינט ספאזמאטיש, יאמערדיק. די מוטער האט געווישט די קנייטשן און פאלדן וואס האבן געפייכט פון טרערן. איר מויל האט געארבעט, ווי ביי א פיש וואס מען ציט ארויס אויף דער יבשה. דערנאך האט זיך איר מויל פארשנורעוועט, געווארן ברוגז-פארגליווערט.

— נו, זעץ זיך, וואס מאכסטו?

— פארוואס האסטו נישט געענטפערט אויף מיינע בריוו, מאמע?

— וואס האב איך דיר געזאלט ענטפערן?

זי האט דערציילט, און דער פאטער וויל פון קיין זאך נישט הערן. ער איז קראנק פאר צרות, שטארק קראנק... וועסט אים נישט דערקענען... וועסט אים אַנקוקן, וועסטו זען, וואס דו האסט אונדז אפגעטאן...

פעין האט די נייעס וועגן טאטנס קראנק זיין דורכגענומען מיט שרעק. אבער אין דער זעלבער צייט האט זי געטראכט: דאס וויל זי מיר וויי טאן... איך בין דאס שולדיק.

אין די גלאנציק פארראמטע שטיבער איז געשטאנען א שטומע, פארגליווערטע רויקייט ווי אין דירות ווו מען וווינט ווייניק. אט איז איר בעטל אזוי ציכטיק איבערגעצויגן. מאדנע ווי ווייט פארוקט אין צייט דאס אלץ זעט אויס. נישט צוויי יאר, נאר א סך, און א שיעור יארן... און ווי פרעמד זיי יצן, מאמע און טאכטער... די כוואליע פון ווארעמען

ציטער איז אריבער, און עס ווערט אן אַפּרעמדונג, אַ קעלט... די מאַמע איז אַן אַנדערע, אַ פּרעמדע... איר פנים איז אַנדערש. די קנייטשן, ביזע, צוזאַמענגעצויגענע און מרה־שחורהדיקע... ווי פאַרעלטערט זי זעט אויס! אַט האָט זי ווידער אַנגעהויבן וויינען... פּעי האָט געפילט אַ רחמנות אויף איר. אָבער שווערע געדאַנקען האָבן געשריגן קעגן איר: נישט זי פּרעגט אויפן קינד און נישט צי איך האָב פון וואָס צו לעבן... כ'האַב געשריבן און געשריבן. גאַרנישט, וואָס אַרט זי...

פּעיס פּאַטער האָט זיך באַוווּן אין טיר: אַ נידעריקער ייד מיט אַ גרוי בערדל.

דערזען די טאַכטער, האָט ער זיך אַ וואָרף געטאַן... די הענט האָבן ביי אים גענומען ציטערן... ער איז אַנטלאָפן, אָן אַ וואָרט, אין אַ צווייטן צימער און פאַרקלאַפּט די טיר.

פּעי האָט זיך צעוויינט אויפן קול:

— איך קום נישט בעטן פאַר מיר... ס'קינד האָט נישט קיין מילך..

נעמט הרגעט מיך... אייגענע טאַטע־מאַמע...

דער פּאַטער אינעווייניק האָט געשוויגן. די מאַמע איז אַריין

צו אים, מ'האַט געהערט ביזע קולות...

*

פּעי איז אַרומגעגאַנגען שעהן לאַנג איבער די גאַסן מיט צע־

מישטע געדאַנקען. זי איז פאַרקראַכן אַלץ ווייטער... זי איז אַרומגעגאַנגען נישט וויסנדיק וווּהיין זי גייט... זי האָט געוואַלט אַנטלויפן פון דעם פיין.

וואָס ס'האַט דערדריקט איר האַרץ צום דערשטיקט ווערן...

איז די קלאַרע מאַמענטן, ווען דער פיין האָט זיך פאַרטאַיעט.

ווי אַ פּיאָוקע, וואָס זויגט זיך אָן מיט בלוט, האָט זי געפילט אַ שנאה צום לעבן, וואָס איז אַזוי שלעכט און אומרחמנותדיק — אַ ביזע שנאה.

וואָס האָט זיך איינגעזאַפּט אין בלוט ווי סם...

דער טאג פון שטראף

.1

אנטאן איז געקומען אין אמעריקע אין אַ שיף פול מיט עמי־גראַנטן — אַ דאַרפישער שגץ, אַנגעטאָן אין פויערישע מלבושים, מיט אַ דיק קופערטל באַשלאַגן מיט אייזערנע רייפן, וואָס ער האָט לייכט אַרויפגעוואָרפן אויף זיינע געזונטע פלייצעס. ער איז געקומען פון אַ דאָרף אין קליין־פוילן, אַ פאַרוואָרפן דאָרף, ווייט פון שטאָט, אַ קליינער ישוב אינמיטן פון פלאַכע, ענדלאָזע פעלדער... פויערים לעבן דאָרט אין נידעריקע, מיט שטרוי באַדעקטע כאַטעס, אַ סך מאָל מיט זייערע קי און חזירים. די אַרעמערע קומט אויס שווער דורכצושטופן דעם לאַנגן ווינטער מיט די לעצטע געפרויערענע קאַרטאָפליעס. מיט אומגע־דולד וואָרט מען אויפן ערשטן וואַרעמען בליאַסק פון דער זון, זיך צו נעמען צו דער אַרבעט. אַרויסצוקריגן אַ שטיקל ברויט פון דער ערד. די גאַנצע משפּחה, קינדער און ווייבער, אַרבעטן פון זון־אויפגאַנג ביז נאַכט. אַן אַרעם, פשוט לעבן, אַבער אַ לעבן פון דורות ערד־מענטשן, וואָס איז אַריינגעוואַקסן אין בלוט און ביין.

אנטאָן איז אויסגעוואַקסן אין אַ קליינער, פויערישער באַלעבאַ־טישקייט, אויסגעוואַקסן אַ געזונטער, דאַרפישער שגץ מיט ברייטע פלייצעס, אַ גוטער אַרבעטער, וועמען די שטוב האָט נישט געקאָנט איינהאַלטן... איין נאַכט האָט אַ פייער אויסגעבראַכן אין דאָרף, אַ לעבעדיקער ווינט האָט אונטערגעבלאָזן, די פייערדיקע צונגען האָבן זשעדנע גע־קנאַקט, געגעסן מיט גרויס הנאה די טרוקענע, מיט שטרוי באַדעקטע שטיבער. איידער די פאַרשלאָפענע פויערים האָבן זיך גענומען עפעס טאָן, איז אַ האַלב דאָרף אַוועק מיטן רויך. די שטוב, וווּ אנטאָן איז אויסגעוואַקסן, האָט אָפגעברענט ביז צום גרונט. אַנטאָן האָט באַקומען פון אַ ווייטן קרוב אין אמעריקע אַ שיפסקאַרטע און באַגלייט פון וויי־זענדיקע טאַטע־מאַמע, האָט ער זיך געלאָזט אין ווייטן לאַנד.

דער דארפישער שגך אנטאן איז אריבערגעטראגן געווארן אין אן אנדערער וועלט — דער ריזיק גרויסער שטאט, אויף וועלכער ער האט געקוקט מיט גרויס געווארענע אויגן, פול מיט ווונדער און שטוינען. די גרויסע שטאט האט צעטומלט זיינע חושים — ווי טויזנטער באנען וואלטן געפארן איבער זיין קאפ. ער איז געווען ווי א קינד, וואס מ'דארף פירן פאר דער האנט. ער האט זיך נישט געוואגט אפצווייטערן אויף א גרעסערן מהלך פון הויז, ווהיין דער קרוב האט אים אראפגעבראכט. דערנאך איז ער אוועק אין אן אייזן-פאבריק ארבעטן. די פאבריק איז געווען ריזיק-גרויס, מען האט דארט געקאנט פארבלאנדזשען. די מאַ-שינען האבן ווילד געליארעמט און ארום די מאַשינען זענען ארוםגעלאפן פארהאוועטע, שוויצנדיקע מענטשן. עלעקטרישע לעמפלעך האבן גע-ברענט א גאנצן טאג. אנטאן האט געארבעט צוועלף שעה א טאג, און ווען ער איז אהיימגעקומען און זיך געווארפן א מידער אויפן בעט, האט נישט אויפגעהערט דאס מאוימדיקע ברומען און זשוזשען און דראַענדיקע סי-טשען און פייפן... און די געדיכטעניש פון מענטשן אויף די גאסן... און דער משוגענער, ווילדער גערודער אן אפשטעל טאג און נאכט... אנטאנען איז געווען שלעכט צום אויסגיין... אין היימישן דארף איז אלץ געווען אזוי אנדערש... ער האט באקלאגט דעם טאג, וואס ער איז אוועק פון דער היים...

די קרובים און לאַנדסלייט האבן נישט געקאנט פארשטיין וואס עס טוט זיך מיט אים. ער זאל זיך ארויסשלאגן די היים פון קאפ, — האבן זיי אים געמוסרט. אַמעריקע איז אן אנדער לאַנד... ער וועט זיך אויסגרינען, איינברירערן... אין אנהייב פילט זיך א יעדער שלעכט... זאל ער זיך נישט קלאַנגן... ער האט א גוטן דזשאַב... זאל ער שפארן געלט. אַז ס'וועט ווערן „סלעק“, אדער א קריזיס, וועט ער ערשט זען, וואס שלעכט הייסט...

אַבער אַנטאָן איז נישט געווען געטריסט. אַנשטאַט צוצוגעוויינען זיך, איז אים שווערער געוואָרן. אַזאַ שווערער אומעט, אַזאַ ווילדע פרעמד-קייט דאָ. אין די שלאַפלאַזע נעכט איז אים אן אימה באַפאַלן... אַ שווע-דער קאַשמאַר איז אויף אים געלעגן און געדריקט די ברוסט... אין אַ פרייער מינוט האָט ער נישט געוואָלט אַרויס אין גאַס, זיך געוואָרפן ווי אַ קראַנקער אויף זיין בעטל, זיינע ליפן האָבן זיך ווייטיקדיק געקאַר-

טשעט, זיין פארטומלטער בליק האט זיך אפגעווענדט פון דעם פאררוי-
 כערטן שטאטישן הימל... אין די חלומות איז ער ווידער געווען אינדער-
 היים, אין די היימישע פעלדער, צווישן נאענטע באקאנטע מענטשן...
 אין א צייט ארום האט די מאשין, ביי וועלכער ער האט געאר-
 בעט, א ריוקע מאשין, וואס האט געשניטן אייזערנע שטאנגען, ווי זיי
 וואלטן געווען פון טייג, אים צעקוועטשט צוויי פינגער. מען האט אים
 געמוזט אוועקנעמען אין שפיטאל, ווו מ'האט אים די פינגער אראפגע-
 נומען. אנטאן האט געטראכט, דאס איז דער סוף. ער האט זיך געפילט
 ווי א געיאגטע חיה, וואס הערט דאס בילן פון יאגדהינט קומען אלץ
 נענטער. א ווילדער ווייטיק און פארצווייפלונג האבן אים באוועלטיקט.
 דאס בלוט האט געגליווערט אין זיינע אדערן. דער שפיטאל-דאקטאר האט
 אַזש אויף אים רחמנות באקומען, געטרייסט: ס'איז גארנישט, א קליי-
 ניקייט. ס'עט זיך פארהיילן און ער וועט קאנען צוריקגיין צו דער אר-
 בעט... די מענטשן אין פאבריק — ווען ער איז צוריקגעקומען — האבן
 אים געטרייסט: ער איז מזלדיק, ער דארף זיין צופרידן, וואס ער איז
 אפגעקומען מיט צוויי פינגער... אנטאן האט איצט געהיט די מאשין, ווי
 מ'היט א שלעכטן הונט, וואס האט זיך שוין איין מאל אפגעריסן פון
 קייט און צעביסן, געארבעט מיט שרעק אין הארצן...

.2

שבת נאכט. לאַנדסלייט האבן געפראוועט א שטיקל שמחה. מען
 האט זיך אויסגעטאן פון אמעריקע, געווען ווי ביי זיך אינדערהיים. די
 היימישע קולות און די היימישע שפראך האבן דערווארעמט דאס הארץ.
 ווייבער האבן צוגעטראגן צום טיש פולע פאלומעסקעס מיט פעטע, פא-
 רעדיקע מאכלים. משקה איז ארומגעגאנגען פון מויל צו מויל. איין בא-
 וואנסעטער לאַנדסמאן האט געבראכט מיט זיך א צי-הארמאניקע און
 זי אויף א מינוט נישט ארויסגעלאזן פון האנט. בשעת ער האט געגעסן,
 האט זי ביי אים אויך נישט געשוויגן. מען האט דא אנטאנען באקאנט
 מיט א מיידל, וואס איז אויך ערשט נישט לאנג געווען אין לאַנד — א
 דיקלעכע, מיט פולע רויטע באַקן און לוסטיקע פייערלעך אין די אויגן.
 אנטאן האט מיט איר זיך צערעדט וועגן דער היים, וועגן דארף, וועגן

זאכן, וואָס ער האָט געקענט און וואָס זענען אים געווען אַזוי נאָענט. אויף זיין געלעגער האָט אַנטאָן געטראַכט מיט פרייד פון דער באַגע-
געניש. דאָס מיידל איז אים אַריין אין האַרצן אַריין. אין געדאַנק איז
ער איבערגעגאַנגען אַלע מיידלעך אין זיין היימישן דאָרף און נישט גע-
פונען קיין גלייכן צו איר.

ער האָט זיך גענומען סטראַיען, געקויפט אַ טייערן, רויטן שניפּס,
אַ האַרטן הוט. דאָס רויטע פנים האָט געגלאַנצט. זיינע גרויסע אויגן האָבן
זיך צעלויכטן. דער פולער, געזונטער קאַרק איז אויפגעשוואַלן. ער איז
געווען פול מיט פרייד און אומרו. ער איז געלאָפן מיט גרויס אומגעדולד
זיך טרעפן מיט איר. פאַרשוונדן דער אומעט, די פאַרלירנקייט. דאָס
בלוט האָט געשטורעמט ווי אַ טייך, באַפרייט פון אייזקריעס. פון מיידלס
צד איז נישט געווען קיין מניעה. די קליינע פרויקע האָט געוואַרקעט ווי
אַ טויב און געווען נאַכגיביק און געלאַשטשעט זיך ווי אַ קעלבל. נאָך
אַ פאַר חדשים אַרומגיין, האָט מען געפראַוועט חתונה. די קרובים און
לאַנדסלייט האָבן אַלץ באַזאָרגט. אַ גאַנצע נאַכט האָט מען געהאַפקעט און
געשיכורט. אַ פידעלע, אַ פייקל און אַ באַס זענען זיך צעגאַנגען אין היי-
מישע מעלאָדיעס און טענץ. אויפגעשטורעמט די בלוטן ביי די פאַרזאַמלטע
און אַוועקגעפירט פון דעם פרעמדן לאַנד, אַוועק אין דער היים...

אַנטאָן האָט געפונען אַ נאָענט, וואַרעם ווינקל אין דער פרעמדער
וועלט. זיין וויעדיק בלוט האָט געפונען רו. ער איז איינגעפלאַכטן גע-
וואָרן אין שטורעמדיקן געלאַף, מיט וועלכן די גרויסשטאַט טרייבט אירע
מענטשן. די מאַשין האָט ווי אַ הונגעריקע חיה געזויגן מאַרד און בלוט,
אַבער דערפאַר האָט ער געקראָגן שבת די „פעני“ און דאָס ווייב איז גע-
ווען גוט, נאָך בעסער ווי ער האָט געטראַכט. איר גוטסקייט און ווייבער-
רישע שטיפערשישקייט האָבן אַ סך געטאָן אויפצוהייטערן זיין שווער גע-
מיט... און דאָס לעבן גייט זיין וועג — און ס'איז געקומען אַ קינד, אַ
מיידעלע, אין גאַנצן געראַטן אין אַנטאַנען, וואָס האָט אים משוגע־גליק-
לעך געמאַכט... אַנטאָן האָט נישט שלום געמאַכט מיט דער שטאַט. ער
האָט פאַרטרויט זיין הייסגעליבט ווייב באַלד נאָך דער חתונה זיינע טרוי-
מען פון אַ פאַרם, חלומות פון אַן אייגן שטיקל לאַנד; — פערד, קי, אייגן
ברויט... דאָס איז אַ לעבן; אַן אייגן שטיקל ערד, אַ באַלעבאַס פאַר זיך.
נישט דאָס צוגענאָגלט זיין צו דער מאַשין און נישט זיכער זיין אַפילו

מיטן לעבן... זי, ווי א געראטן ווייב, כאטש זי האט ליב געהאט דאס טומלדיקע שטאטישע לעבן, האט מיט אים מסכים געווען, געשפארט געלט.

3

זיבן יאר האט אנטאן אפגעארבעט אין דער זעלבער פאבריק, תמיד געהאט א סך ארבעט. פלוצעם א קריזיס, ס'איז נישטא קיין ארבעט. איינעם א שבת האט אנטאן אין קאנווערטל מיט זיינע שכירות דערזען א געל צעטעלע. מ'וועט אים מער נישט דארפן. זיינע שווער אויסגעהארע וועטע הענט, וואס האבן געהאלטן דאס צעטעלע, האבן א ציטער געטאן. ער האט עס שנעל באהאלטן, מיט צעטומלטע אויגן האט ער זיך אומגע- קוקט, צי עמעצער זעט. ער האט דערזען א סך אזוינע פאפירלעך אין די הענט פון ארבעטער. אנטאן האט נישט געהאט דאס הארץ צו קומען אהיים מיט דער שלעכטער בשורה. א פאר טעג האט ער זיך געשטיקט דער- מיט. ער האט געהאפט, אז באלד וועט ער קריגן אן אנדערע ארבעט. ער האט גארנישט צוגעלאזן דעם געדאנק, אז ס'קאן אנדערש זיין.

ס'האט נישט גענומען לאנג און דאס ביסל אפגעשפארטע געלט האט מען אויפגעגעסן. די שטוב איז געבליבן נאקעט, אויסגעהוילט פון אלץ, וואס מען האט געקאנט פארקויפן אדער פארזעצן. אנטאנען איז געווען שווער צו באגרייפן פארוואס מען דארף זיין ארבעט נישט מער. ער האט געהערט, אז דאס איז נישט קיין נייעס דא אין דעם לאנד. ער האט געהערט דערציילן פון פריערדיקע שווערע צייטן, אבער דאס מאל איז נאך געווען ביטערער ווי פריער, האבן מענטשן געזאגט. און ער האט עס געזען מיט די אייגענע אויגן, ווו ער איז געקומען זוכן עפעס צו פארדינען, האט ער געפונען מענטשן ווי די פליגן. פרא- צעסיעס גאנצע אומעטום, איבער דער לענג און ברייט פון שטאט. אלע ווילן ארבעט, אלע ווילן ברויט און מען פארטאכלעוועט טעג מיט אומזיטיקע זוכענישן. און אין דער היים ווארטן ווייב און קינד, קוקן מיט דערשראקענע אויגן, זעען מיט וואס ער איז אהיימגעקומען. און דער לענדלארד ארבעט מעשים, ער וועט ארויסווארפן אין גאס. דירה-געלט, זאגט ער, קומט צוערשט. אַנישט, נעם איך און וואָרף דיר אַרויס די זאַכן אויף דער גאַס, דו לויזיקער פּאַליאַק. אומזיסט ווילסטו ביי מיר

ווינען? אנטאן איז האלב משוגע פון צער און נאכטראכטענישן, ער רוט נישט. אלץ איז ער גרייט צו טאן, אבי צו פארדינען א שטיקל ברויט. דאס הויז איז לידיק, דאס ווייב קרענקט אונטער און צום קינד דארף מען אלעמאל א דאקטאר. און דער ווינטער שטארקט זיך. צום סוף ווערט ער א סיילסמאן. מען שיקט אים ארום מיט אלערליי שטוב־זאכן. דער צעוואקסענער פויער גייט ארום פון טיר צו טיר מיט אן אנגעשוואלן רענצל פול מיט זייף, ציינבערשטלעך, אויל פאר מעבל. זיין שטומער, פארצערטער בליק בעט זיך: קויפט צפעט, ער האט א ווייב און קינד, וואס זענען הונגעריק.

4

איז נאך אלץ ווייניק, לייגט זיך ס'ווייב אוועק א קראנקע. א לאנגע צייט איז זי ארומגעגאנגען א פארקילטע מיט א שטארקן הוסט. קיין געלט אויף א דאקטאר איז נישט געווען. איין פארנאכט, ווען אנטאן איז אהיימגעקומען, האט ער געפונען די שטוב א לידיקע. ס'איז געקומען אן אמבולאנס — האבן דערציילט די שכנות — און צוגענומען ס'ווייב אין שפיטאל, און אז דער דאקטאר האט געזאגט ס'איז ניומאניע. וואס דאס איז, האט אנטאן נישט געוואוסט, אבער פון זייערע פנימער איז אים באפאלן א שרעק.

ער איז תיכף אוועקגעלאפן אין שפיטאל, אבער מען האט אים נישט צוגעלאזן צום קראנקן ווייב. ס'זענען דא באשטימטע שעהן, א פאר מאל אין וואך צו באזוכן קראנקע, האט מען אים דערקלערט. אומזיסט געווען זיין בעטן זיך.

אין א פאר טעג ארום איז דאס ווייב געווארן מסוכן. ווען אנטאן האט זי באקומען צו זען, האט זי אים נישט דערקענט. זי האט געברענט פון היץ, גערעכצט און גערעדט ווילד, און אירע אויגן זענען געווען פארגלעזערטע. דעם לעצטן טאג פון איר לעבן האט מען אים געלאזט זיצן לעבן איר, אבער ביינאכט האט מען אים ארויס־געטריבן, כאטש ער האט זיך געבעטן מען זאל אים לאזן בלייבן אינ־דרויסן פאר דער טיר. ווען ער איז געקומען צו לויפן דעם צווייטן פרי־מארגן, האט ער שוין געטראפן אין איר בעט א פרעמדן מענטש. זי איז ביינאכט געשטארבן.

אנטאנען איז אָנגעקומען מיט גרויסע צרות צונויפצוקריגן דאָס ביסל געלט פאַר דער לוייה. דער גלח האָט מסכים געווען צו וואַרטן ביז אַנטאָן וועט קאָנען באַצאָלן. אַלץ איז צוגעגאַנגען אזוי שנעל, אַז דער וואָגן מיטן מת איז שיעור נישט אַוועק אויפן בית עולם אָן אַנטאָנען. נישט דער גלח אַליין, נאָר זיין באַהעלפער, אַ יונג גלחל, האָט אָפּגע־זונגען און אָפּגעזאָגט זיינס... דער פּריש אויפּגעגראָבענער קבר האָט געוואָרט. מען האָט אַראָפּגעלאָזט די טרוממע. אַנטאָן האָט מיט אַ פון צער פאַרקרומט פנים געהאַלפן פאַרשיטן דעם קבר. דערנאָך האָט מען אַנטאָנען אַוועקגעשלעפט צו קרובים. מ'האַט דערלאָנגט עסן און משקה, ווי ס'פירט זיך נאָך אַ לוייה. אַ גוטהאַרציקע, ווייטע קרובה האָט זיך אונטערגענומען צו געבן דער געבליבענער יתומה אַ היים און זי אויפ־האַדעווען ווי אַן אייגן קינד. אַנטאָן האָט צוגעזאָגט, אַז ער וועט פאַר איר צאָלן אזוי גיך ווי ער וועט קריגן אַרבעט.

.5

אַנטאָן איז געוואָרן אַ גאַסן־שלעפּער, אַ „באַם". אַ מענטש, וואָס האָט נישט אָפּצוּעסן, נישט וווּ אַוועקצולייגן דעם קאַפּ. ער איז געשלאָפּן אין פאַרק אויף אַ באַנק, געזוכט אַ ביסל וואַרעמקייט אין די לאַטרינעס פון דער אונטערערדישער באַן. ער איז געוואָרן קויטיק, די אויגן רויט, דאָס פנים איינגעפאַלן, שלאַבערדיק, אַ מיאוסער ריח האָט זיך פון אים געטראָגן. פריערדיקע באַקאַנטע און פריינד האָבן זיך אָפּ־געקערט פון אים, אָדער אים געשפּיזלט מיט חשד, מיט רוגזדיקע בליקן. דאָס אומגליק האָט אים געגריזשעט ביז משוגעת. אַן אויפהער האָט געפיקט דער געדאַנק. ער האָט געוואָלט פאַרשטיין, פאַרוואָס דאָס אומגליק איז אויף אים געקומען, פאַרוואָס נאָך אַזויפיל יאָרן שקלאַ־פישער אַרבעט און אָפּגעבן אַזויפיל כוחות דער מאַשין, איז ער אַרויס־געוואָרפן געוואָרן און קיינעם אַרט נישט און ס'איז נישטאָ קיין וועג ווי זיך צו ראַטעווען פון אונטערגאַנג. ער האָט אַ סך געטראַכט פון גלח אין דער היים, אין פוילישן דאָרף, וואָס האָט געוואָינט אין אַ ווייסן הויף לעבן קלויסטער. דער גלח איז געווען אַ יונגינקער, אַ הויכער, מיט אַ דאַר פנים, אַ פנים פון אַ הייליקן אויף די בילדער מיט גרויסע

פייכטע אויגן. א סך מאל האָט ער זיך אַרויסגעלאָזן איבערן דאָרף. אַרויס אין די פעלדער מיט אַ ספרל אין האַנט, מיט יעדן איינעם האָט ער זיך אָפגעשטעלט רעדן... פון דעם קוק פון זיינע גרויסע, ליכטיקע אויגן איז שוין גוט געוואָרן אויף דער נשמה... און דאָ יאָגט מען אפילו פון קלויסטער, ווייל ער איז אַ „באָם“... אַך, ווען ער קאָן רעדן מיט זיין היימישן גלח... אַ גרויסע טרייסט וואָלט עס פאַר אים געווען. אָבער דאָ קאָן ער נישט רעדן נישט צו מענטש, נישט צו גאָט. דעם גאָט, וועלכן ער האָט געקענט פון היימישן דאָרף, דעם גאָט, וועמענס אָנוועזנהייט ער האָט געפילט זונטיק ביי דער הייליקער מסע אין קלויסטער, אין אומעטיקן, ברומענדיקן געזאַנג פון קניענדיקע מענטשן, וואָס האָט גערעדט צו דער נשמה פון דער שטילקייט פון פעלד און וואַלד, דעם גאָט האָט ער נישט געפונען איצט, ווען ער האָט זיך גע- נויטיקט אין אים. ער איז נישט געווען דאָ אין דעם פרעמדן לאַנד.

איינמאל איז ער אַוועק זונטיק אין קלויסטער אַריין. ער האָט געדאַוונט מיט טיפן צער און הכנעה, געבויגן דעם קאָפּ צו די קאַלטע שטיינער און געקושט די פיס פון דער הייליקער מאַריע. דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט וואַרטן, ביז דער גלח וועט אַרויסקומען... אפשר וועט ער אים אָן עצה געבן, אפשר וועט ער אים העלפן... ער איז גע- שטאַנען און געשטאַנען. דער גלח, אַ פעסלדיקער, אַ רויט־פנימדיקער, איז געווען אַרומגערינגלט מיט די זונטיק־פאַרפוצטע מתפללים און צו זיי געשמייכלט און געדריקט זיי די הענט. ווען אַנטאָן איז צו אים צוגעקומען, האָט ער אים אַ רוגזהדיקער געפרעגט, צי ער וווינט דאָ אין דער געגנט, און ווען אַנטאָן האָט געזאָגט אַז יאָ, האָט ער אים געהייסן קומען זיך פאַרשרייבן ביים קאַמיטעט פון פרויען, וואָס זאָרגט פאַר די נויטבאָדערפטיקע. אַנטאָן איז אַוועק אַ פאַרשעמטער, אַ צע- בראַכענער.

6.

פאַרוואָס באַנעמען זיך אַלע צו אים ווי ער וואָלט געווען אַ פאַרבכער, אַ גנב, אַדער אַ מערדער? אַלע באַקאַנטע ווערן אומ- רייק, אַז ער קומט צו זיי צו אַזוי ווי מ'וואָלט מורא געהאַט זיך אַנצור- שטעקן פון אים מיט עפעס אַ קרענק. אפילו צו זיין אייגן קינד האָט

מען אים שוין אריינגעלאזט אינגאנצן אויף עטלעכע מינוט און גערשטאנען איבער אים, ווי מ'וואלט מורא געהאט איבערצולאזן אים אליין. א סך מאל האט ער געפונען די טיר פארמאכט און מען האט נישט גערעכט אויף זיין קלאפן, כאטש ער האט געהערט קולות פון שטוב. אנטאן קאן נישט באנעמען אזויפיל שלעכטס. קיינעם ארט נישט, זאל ער אויסגיין, זאל ער פגורן, זאל ער זיך אויפהענגען. ער האט נישט איין מאל געטראכט פון אויפהענגען זיך. דער געדאנק האט געלאקט און געמאניעט. ער האט געזען פאר די אויגן קיליאנען, דעם סטאליער פון פוילישן דארף, וואס האט זיך אויפגעהאנגען, ווען דאס ווייב האט אים איבערגעלאזט און איז אוועק מיט אן אנדערן, אבער אין אנטאנען איז די צוגעבונדנקייט צום לעבן געווען צו שטארק.

7

א באקאנטער לאנדסמאן האט אנטאנען איינמאל אפגעשטעלט און אים געזאגט, אז אויב ער וויל ארבעטן, זאל ער אוועק אויף דעם און דעם אדרעס אין קאנאדא, דארט בויט איבער א לאנדסמאן א הויז, אפשר וועט ער פאר אים האבן ארבעט.

ווען אנטאן איז געקומען צו דעם פלאץ, איז די ארבעט שוין געווען כמעט אן אפגעטאענע, און פון בטולדיקן, ברוגזן קוק פון באַלעבאס האט ער פארשטאנען, אז ער וואלט ביי אים סיי ווי סיי נישט באקומען קיין ארבעט. אנטאן האט זיך מיט געווען, אז ער וועט זיך דא ארומקוקן אין דעם געגנט, ארומזוכן, אפשר וועט ער דא עפעס געפינען.

קאנאדאסי ליגט ביים דזשאמייקער ים-אויסגוס און א סך ליידיקער פלאץ איז דא פאראנען: גרויסע זומפן, באוואקסן מיט טראסטינעס, וואס ציען זיך צו די ברעגעס פון ים, און גאנצע שטרעקעס אפגערייניקטע פעלדער, וואס גיבן א גוטע גערעטעניש כלערליי גרינ-צייג. דאס איז אן ארעמע געגנט, ווו ס'ווינען א סך איטאליענער און אנדערע פרעמדגעברטיקע. אנטאן האט זיך נאכגעפרעגט אויף ארבעט, אבער אומזיסט. ער איז פארקראכן אין די פעלדער. ס'איז שוין געווען אסיען און די פעלדער זענען געלעגן נאקעטע, באדעקט דא און דארט

מיט ווילדגראַז און איבערבלייבעכצן פון גרינצייג. אַנטאָן האָט אייניקע געקענט, אַנדערע נישט. אַך, ווען ער קאָן דאָ קריגן אַ שטיקל לאַנד, אָדער אַרבעטן דאָ אין די פעלדער. דעם געוועזענעם פויער האָט די בענקשאַפט צו דער ערד אַ זעץ געטאָן אין האַרץ. ער האָט זיך דער־מאָנט, וויפל מאָל ער האָט איבערגערעדט מיטן ווייב, ווי ער וועט קויפן אַ שטיקל לאַנד, ווערן אַן אייגענער באַלעבאַס, האָבן אַן אייגן שטיקל ברויט, נישט שקלאָפן ביי דער מאַשין. אַלץ וואָלט איצט אַנדערש געווען. ס'באַפאַלט אים אַ גרויסער צער און אומעט. ער פילט זיין לעבן ווי אַ שווערן מילשטיין, וואָס שלעפט אים אַראָפּ אין די טיפּע־נישן. ער טרינקט זיך און ער איז אַליין, אָן אַ נאַענטן מענטשן, אַ בע־ונדניק, ערגער פון אַ בעטלער, וואָס האָט זיך אַרומגעשלעפט אויף די וועגן איבער די דערפער. אויף אַזאַ איינעם האָבן מענטשן רחמנות געהאַט. אַריינגענומען אין שטוב, געגעבן אָפּצוּעסן. ערגעץ האָט אַזאַ בעטלער פאַרט געהאַט אַן אַנהאַלט. אַן אַרט פון וואַנען ער איז געקומען, אפשר אַ ווייב און קינדער, צו וועלכע ער האָט זיך אומגעקערט נאָך אַ לאַנג אַרומוואַנדערן. און דאָ איז ער אַ פאַרלוירענער, אַ פרעמדער, גאָר־נישט צו דערוואַרעמען ס'האַרץ. קיין האַפּענונג. וועט אים דאָ טאַקע אויס־קומען אויסצוגיין?...

אַרומשלעפּנדיק זיך איבער די פעלדער האָט ער דערזען אַ קליין הילצערן ביידל. ער איז פאַרויכטיק צוגעגאַנגען. דאָס שטיבל איז געווען אַן אַ טיר, ס'האַבן זיך דאָרט געוואַלגערט עטלעכע פאַרושאַ־ווערטע מכשירים און צעריסענע זעק. נישט וויסנדיק אַליין, וואָס ער גייט טאָן, האָט ער זיך אַרומגעדרייט אַרום דעם שטיבל, אַוועקגעגאַנגען און צוריקגעקומען. ווען דער אַוונט איז צוגעפאַלן, האָט ער זיך אַוועק־געזעצט אויפן שוועל און דאָרט אָפּגעזעסן אַ לאַנגע צייט, פאַרכאַפט פון אַ שרעקלעכן צער.

ווען ס'איז געוואָרן גוט פינצטער, האָט ער זיך אויסגעבעט אַ געלעגער פון בלעטער און קאַרעניעס. די פינצטערקייט און די נאַכ־טיקע שטילקייט האָבן זיך רחמנותדיק אַראָפּגעלאָזן איבער אים. דעם צווייטן טאָג איז זיין ערשטער געדאַנק געווען, אַז ער וועט דאָ בלייבן, ביז מען וועט אים פאַרטרייבן. וווּ האָט ער צו גיין? ער האָט געפונען אין דער ערד עטלעכע קאַרטאַפּליעס, אַ האַלב־צעפּוילט

הייפטל קרויט. ער איז אַוועק צווישן די הויכע טראַסטינעס און דאָרט אַפגעבראַטן די עטלעכע קאַרטאַפליעס ביים פייער פון טרוקענע קאַר-טשעס, וואָס האָבן זיך געוואָלגערט אומעטום. דאָס קרויט האָט ער אויפֿ-געגעסן רוי. דערנאָך האָט ער זיך געלאָזט וואַנדערן מיט די זומפן ביז ער איז געקומען צום ים־ברעג. ער איז צוגעקומען צו אַ ווערפט, וווּ מענטשן זענען געשטאַנען מיט ווענטקעס און געכאַפט פיש. ער האָט זיך מיט איינעם פון די פישכאַפערס אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס און יענער האָט אים געשענקט צוויי פישלעך. אַנטאָן האָט אין זיינע גע-דערים דערפילט דעם טעם פון געבראַטענע פיש. פאַרנאַכט האָט ער זיך געלאָזט צו זיין ביידל, געטראַכט: זאָל ער נאָר איבערקומען דעם ווינטער, וועט ער דאָ קריגן אַרבעט אין די פעלדער.

ער האָט פאַרדינט אַ פאַר סענט אין שטאַט און איז געגאַנגען ביינאַכט אַהיים אין זיין ביידל. ער האָט דאָס ביידל געלאָטעט, פאַרפונ-דעוועט, וואָכן־לאַנג האָט געדויערט, ביז ער האָט אויסגעמייסטערעוועט אַ טיר. הינט האָבן זיך דאָ אַרומגעשלעפט אין גאַנצע גראַמאַדעס, אויך כאַפֿ-טעס יינגלעך, זוכנדיק צו עפעס צוצולייגן אַ האנט. אין אַנהייב האָט ער געהאַלטן פאַר בעסער נישט אַוועקצוגיין פון אַרט, בעסער היטן עס. ער האָט סיי ווי סיי הנאה געהאַט גראָבן זיך אין דער ערד, זוכן אַלערליי וואַרצלען, באַטאַפן זיי און באַשמעקן. אייניקע האָבן געטויגט צום קאַכן. ער האָט אפילו געפרוווט עפעס פאַרזייען, אָבער די זון, אַז זי האָט אפילו אַ שייך געטאַן, האָט נישט געהאַט קיין כוח צו מאַכן עפעס וואַקסן. ער האָט זיך אויסגעמייסטערעוועט אַ ווענטקע, געגאַנגען כאַפֿן פיש, געפונען פון צייט צו צייט אַרבעט אין שטאַט. געזוכט אין די בערג אַפפאַל, וואָס מען האָט געבראַכט אין דער געגנט. זאַכן, וואָס מען האָט געקאַנט נוצן. דאָס בעסטע, וואָס ער האָט געפונען, איז געווען אַ צעפּוילטע קאָלדרע מיט אַרויסקריכנדיקער וואַטע און אַ פאַר נישקשהדיקע בלעכענע כלים.

זיינע געדאַנקען האָבן אויפגעלעבט נאָך די טעג פון שוועריקייט און גלייווער. ער האָט געטראַכט, אַז זיין גאַנץ אומגליק איז געקומען פון דעם, וואָס ער איז אויסגעוואַרצלט געוואָרן. דאָס לעבן דאָ איז אַנ-דערש. אַלץ איז אַנדערש. ער איז אַן אַנדערער מענטש פון די שטאַטישע מענטשן. זיי האָבן נישט קיין האַרץ און נישט קיין גאַט.

אנטאן האט פארשטאנען, אז ער דארף די ערד. ס'איז אים גוט לעבן איר. די שטינקענדיקע רויכן פון אפפאל, וואס האבן גערויכערט און געברענט דורך די נעכט, האבן דערמאנט אין די ריחות פון ברע-נענדיקע קארטאפליע-קארטשעס, וואס די פאסטעכער האבן געצונדן אסיען צייט אויף די פעלדער אין דער היים. די שטילקייט און די פינצטערקייט (אין שטאט איז תמיד ליכטיק) האט געטאן גוט זיין געמיט. ער איז פול מיט זכרונות פון דארט, וואס ברענגען אים צער און גליק. אין די בלאך-טיקע מיט רעגן און ווינטן זשומעדיקע נעכט, האט ער געהערט ארומ-שפרייזן גאטס געשטאלט.

אויפגעמונטערט און בטחונדיק האט ער אנגעהויבן טראכטן פון אומקערן זיך אהיים, אין פוילישן דארף, ער האט דארט משפחה. מענטשן זענען דארט אנדערע, היימישע, נישט אזוינע שלעכטע און אזוי זשעדנע אויף געלט ווי דא. דארט וועט ער געפינען רו און טרייסט פאר דער צע-טומלטער נשמה... ער וועט פארגעסן דאס שלעכטע לאַנד...

ווען ס'איז געקומען דער פריילינג, האט ער זיך מיט גרויס אימ-פעט גענומען צו די עטלעכע שטיקלעך פעלד, געמאכט בייטן, פארזייט קארטאפליעס, ציבעלעס, קרויט און אנדערע גרינצייג. דא איז אפנים געווען א פארלאזן שטיקל לאַנד, ווייל קיינער איז נישט געקומען און קיינער פון די פארבייגייערס האט אים נישט געפרעגט פון וואַנען ער האט זיך גענומען און וואס ער טוט.

ער האט אריינגעלייגט א סך ארבעט אין זיין שטיקל פעלד. נישט אפגעטראָטן דערפון. געארבעט אין די פארנאכטן און פארטאָגן. ס'איז נישט געווען אזוי אויס נויטווענדיקייט. דאס ארבעטן אין פעלד האט אים אנגעפילט מיט עפעס א ווילדקייט און עקסטאָז. ער האט געחלומט פון דעם טאָג, ווען ער וועט אַראָפּברענגען זיין מיידעלע און זאל זי זען וואָס איר פאָטער קאָן אויפּטאָן.

אַבער איידער ער האָט נאָך צייט געהאַט צו האָבן נחת פון דער מי פון זיין ארבעט, זענען אַראָפּגעקומען אַ פּאָליסמאַן מיט אַ דיקן איטאַ-ליענער. יענער האָט געשריגן און געפּאָכעט ווילד מיט די הענט. אַנטאָן האָט אים נישט פּאַרשטאַנען — און דער פּאָליסמאַן האָט אים אַנגעזאַגט. אז ער וויל אים דאָ מער נישט זען.

.8

די יארן זענען געגאנגען. אנטאן איז שוין געבליבן א תושב פון דער געגנט. ס'איז אים היימישער געווען דארט. די ווילד־ליארעמדיקע גרויסשטאט ניריאַרק איז אים תמיד געווען דערווידער, געשטראַקן. ער האָט זיך נישט געפילט אזוי ווילד פרעמד צווישן די נידעריקע אַרעמע הייזלעך, אין דער נאַענטקייט פון פעלד און הימל. ס'איז אים דאָ אויך לייכטער אָנגעקומען צו דערהאַלטן ס'חיות, קריגן אַ שטיקל ברויט און אַ מאָל אַ פּלאַץ צום שלאָפן צווישן די קליינהענדלער פון בראַנזוויל און איסט ניריאַרק. אין אַ וואַרעמען טאָג איז ער פאַרקראַכן אין פעלד אָדער צום ים־ברעג אויסוואַשן די פוילגדיקע לאַכעס און זיך וואַרעמען אין דער זון.

דאָס לעבן פון אַרומשלעפּעריי, פון צעשטערנדיקן עלנד און פון איינזאַמקייט האָבן אָנגעפילט מיט ווילדקייט, ביטערקייט און האָס. ווי אַ בלוט־וויגנדיקער וואַרעם האָט דער ווייטיק כסדר געטאַטשעט דאָס האַרץ. דער געדאַנק האָט נישט אויפגעהערט צו פרעגן: פאַרוואָס? דורכלייענענדיק איינמאָל אין אַ צייטונג וועגן דער פאַרפלייצונג פון מיסיסיפּי־טייך און דער גרויסער צעשטערונג, וואָס זי האָט אָנגעטאָן און וויפל מענטשן עס האָבן פאַרלוירן זייערע לעבנס, האָט פאַר אַנטאָן נען ווי אַ זעאונג אַ בליץ געטאָן: דאָס איז די שטראַף, גאָטס שטראַף פאַר דער מענטשלעכער שלעכטסקייט. דאָס וועט זיין דער סוף פון דער זינדיקער שטאַט דאָ אויך. דער גלויבן האָט זיך אין אים אַלץ מער פאַר־פעסטיקט, אַז גאָט וועט שטראַפן די זינדיקע שטאַט און ער וועט זיך נאָך דערלעבן אַ נקמה.

.9

ס'איז געווען דער דריטער ווינטער פון שווערן קריזיס. אַ מיאָר־סער ווינטער מיט גרויסע פרעסט און שנייען, וואָס האָט געבראַכט נייע יסורים דער גרויסער צאָל אַרבעטסלאָזע און היימלאָזע. צו פאַרברענגען די נאַכט אויף דער גאַס איז געווען סכנות נפשות. די היימלאָזע האָבן זיך געשטופט אין די אונטערערד־באַנען, געטוליעט צו די אַריינגאַנגען פון הייער, געלאָפן איבער די גאַסן זוכענדיק אַ ווייכהאַרציקן פאַר־ביגייער.

איז איינער אַזא נאַכט האָט זיך אַנטאָן אויך געשלעפט איבער

די גאסן און א דאך איבערן קאפ. פון קעלער, ווו ער איז ביו איצט גע-
 שלאפן, האט אים דער באלעבאס צוליב א געקריגעכץ ארויסגעווארפן.
 די קעלט איז היינט נישט געווען אזוי גרויס און די גאסן זענען געווען
 ריין פון שניי. אבער ס'האט געבלאזן א שטארקער ווינט, א דורכנעמענדי-
 קער, וואס דרינגט אריין אין די ביינער. ער איז ארויסגעשפרונגען אלע
 מאל פון אן אנדערן ראג, צעווארפן אנטאנס לאנגע האר און אים גע-
 קראכן אונטערן צעלעכערטן מאנטל, אונטערן העמד. אנטאן האט גע-
 האט דאס געפיל, אז ער איז אין גאנצן נאקעט. ער האט זיך געיאגט
 איבער די פוסטע גאסן און געמרוטשעט קללות, אויסגעטענהט זיך מיטן
 איטאליענער, וואס האט אים ארויסגעווארפן, אז ער וועט זיך מיט אים
 אפרעכענען, געסטראשעט, אז גאט וועט אים באצאלן...

אין זיין מוח איז אויפגעשוומען א געשעעניש פון זיינע קינדער-
 יארן אין דארף: ווי אין א ווינטערדיקער נאכט האט מאטשעקס ווייב
 אנגעמאכט א געוואלד, אז איר שלימזל, דער שיכור, האט זיך
 נישט אומגעקערט פון שענק און ווי יונגען האבן זיך אים ארויסגעלאזט
 זוכן און אים טאקע געפונען ליגן אין ריוו, אין שניי, ווו ער איז אריינגע-
 פאלן, און ווי ער האט זיך נישט געלאזט אהיימפירן. דאס ברענגט אנטאנען
 אויפן געדאנק זיין טאטע-מאמע. לעבן זיי נאך? אין די ערשטע יארן, ווען
 דאס ווייב האט געלעבט, האט ער א מאל זיך מיט זיי דורכגעשריבן, אפילו
 אריינגעלייגט א דאלער, אבער פון דעמאלט אן ווי אין וואסער אריין. נישט
 ער ווייסט, צי זיי לעבן, נישט זיי ווייסן, צי ער לעבט. ער וואלט געוואלט
 וויסן, וואס עס טוט זיך ביי זיי... הערן וואס טוט זיך אין דארף... ער האט
 נאך א מאל געהאפט, אז ווען ער וועט קריגן ארבעט, וועט ער נעמען די
 טאכטער צו זיך, אבער דאס ווייסט ער, איז אומזיסט. ער איז דא אנומלט
 געגאנגען זי זען, זיך ריין אפגעגאלט און ארומגעשוירן די האר און צו
 רעכט געמאכט די קליידער. אבער די קרובה האט אים נישט געוואלט אריינ-
 לאזן און די טאכטער איז דערנאך געשטאנען קעגן אים — א פרעמדע.
 נישט זי האט גערעדט צו אים, זי האט אפילו נישט געקוקט אויף אים. און
 דערנאך האט אים די קרובה געמוטרט. דאס האט אים שרעקלעך צערועדט.
 צוליב דעם איז טאקע ארויסגעקומען די געקריגעכץ מיטן איטאליענער,
 זיין באלעבאס. דער איטאליענער האט פון אים געחוקט: אז ס'איז א ליגן
 אז ער האט א טאכטער.

אנטאן האט זיך פארווונדערט דערזענדיק אן אפן געוועלבל מיט א פאר קוישן נאך אינדרויסן. צוגעקלעפט דאס פנים צום פארלאפענעם פענצטער, האט ער אריינגעקוקט אינעווייניק. לעבן א אנגעהייצט אייוועלע האט ער דערזען זיצן א ברייטע איטאליענערקע מיט א יונג מיידל. אנטאן האט ממש אויף דער הויט דערפילט די ווארעמקייט פון אייוועלע און אויפן גומען דעם טעם פון שפייז. א שארפער הונגער האט אים א ביס געטאן. אפשר וועט ער עפעס דארט קריגן. מיט פארפרוירענע הענט האט ער אויפגעמאכט די טיר און אריין אין געוועלבל. די איטאליענערקע האט זיך אויפגעריסן א דערשראקענע: — וואט דו יו וואנט? — האט זי א געשריי געטאן. אנטאן האט געשטאמלט: — אפשר האסטו אן אלטע באנאנע. גיב מיר עפעס... מער ווי אין עסן איז אים געגאנגען זיצן א ווילע ביי דעם אנגעהייצטן אייוועלע. אבער די איטאליענערקע, דערזענדיק דעם פאר-וואקסענעם פרעמדן „באם“ און די שרעק אויף איר יונגער טאכטערס פנים, האט אנטאנען פארשפארט דעם וועג מיט איר גאנצער ברייט און זיך צו שריגן: — ארויס, דו „באם“, שוין גיי מיר ארויס, איך רוף די פאליס, איך האב גארנישט פאר דיר, ארויס פון דאנעט. אנטאן האט זיך דערשראקן פאר דעם געשריי, פאר דעם ווארט „פאליס“, און איז ארויסגעלאפן.

ער איז אוועק טיפער אין שטאט. ווו דער ווינט האט אים אזוי נישט געקלאפט אין פנים. ער איז געווען שטארק מיד. ער האט געפונען אן אריינגאנג צו א גרויס געשעפט, א לאנגן קארידאר, ווי א הייל באשיצט פון ווינט. ס'איז דא כמעט ווארעם געווען נאך דער אפענער גאס. אנטאן האט זיך אוועקגעזעצט לעבן דער טיר, באשיצט זיך מיט עטלעכע צייטונגען, וואס ער האט געפונען אין גאס, איינגעצויגן די פיס, זיך איינגעקארטשעט צו דערהאלטן די ווארעמקייט אין לייב... ער האט איצט געטראכט פון דער מאמען זיינער, דערזען זי פאר זיך אין פארטער, ווי זי פארעט זיך ביי דער צעברענטער קיר. ער שמעקט דעם ריח פון קנאקנדיקע סאסנע-צווייגלעך ווער ווייסט, צי זי לעבט. ער וואלט זי נאך א מאל געוואלט זען. ער האט דערנאך א טראכט געטאן, אז ער איז א נאר, וואס דארף ער זיך רייסן מיטן איטאליענער? בעסער שווייגן. ווילסט נישט גלייבן, אז כ'האב א טאכטער, איז נישט, איך בין שיכור? אלרייט. ער דארף שווייגן. אז גאט וויל אים שטראפן, מסתמא האט ער פארדינט. פון קעלט און מידקייט האבן זיך

ביי אים צעטומלט די געדאנקען. ער איז איינגעדרימלט געוואָרן און דער מוח זיינער האָט געאַרבעט און געשפינען און געשפינען — — — ס'איז געווען פרימאָרגן. איבער די לאַנקעס איז געשטאַנען אַ פייכטער נעפל, אַ געדיכטער, אַז מ'האַט גאַרנישט געקאַנט זען. די קי, וואָס אַנטאָן האָט געטריבן אויף דער פאַשע, זענען אַריין אין טייכל, גע- כלעפטשעט דאָס וואָסער אָדער גלאַט געשטאַנען מיט נאַרישע אויגן און געמעקעט. אַנטאָן האָט זיי אַרויסגעטריבן פון טייכל אויף די לאַנקעס און אַליין אַוועקגעלאָפן בראַדזשען אין וואָסער און כאַפן פישלעך. די פיש- לעך, אַז זיי האָבן דערפילט דאָס אַנקומען פון טאָג, האָבן זיך געשפילט. געגליטשט אונטער דער פלאַך אַהין און צוריק. אַנטאָן איז אַריין אין טייכל אויף די שפיצפינגער, צוערשט האָט ער געפרוּווט כאַפן אַ פישל מיט די הוילע הענט, דערנאָך אין זיין ברייטן קאַפעליוש, דערנאָך שלעפּנ- דיק פאַמעלעך איין פוס נאָכן אַנדערן, דערפילט אַ פישל אונטער דער פיאַטע האָט ער עס אַ דריק געטאַן מיטן פוס. דאָס האַרץ האָט ביי אים געפלאַצט פאַר פרייד.

ווייטער האָט אַנטאָן געחלומט: ער אַרבעט ביי אַ דרעש-מאַשין אויף די פאַנסקע פעלדער. אַרום אים תבואה-פעלדער, אַפגעשניטענע. דער ווייץ אַן אויסגעטריקנטער איז שוין געווען גרייט פאַר דער מאַשין. אַ בייסנדיקער שטויב רייסט אין האַלדו, דאָס העמד איז צוגעקלעפט צום לייב, און די מאַשין רודערט אַן אויפהער, מען קאָן זיך אויף אַ מינוט נישט אַפּשטעלן. מען מוז איר שטופן אַלץ נייע סנאַפעס אין אַפענעם מויל אַריין. נישט ווייט פון אים אַרבעט אַ שיקסע, ער קען זי נישט. אַ פרעמדע אַפנים. ער ווונדערט זיך: אַזאַ יונגע, שיינע מויד. ער קען פון איר די אויגן נישט אַפרייסן און קיין צייט דערויף איז נישטאַ. דער מאַשין מוז מען אַלץ דערלאַנגען. אַ פייפל בלאַזט. מיטאַגצייט. אַנטאָן שפּרינגט אַראָפּ, לויפט זיך אַרומוואַשן. דערנאָך לאַזט ער זיך זוכן די שיקסע. ער זעט ווי זי גייט אַוועק צום וועלדל. ער שלייכט זיך איר נאָך. צווישן די ביימער גייט זי ווייטער און ווייטער. ער האָט זיך אַ יאָג געטאַן, זי אַרומגעכאַפט. זי האָט אים אַנגעקוקט מיט אַזוינע שרעקעדיקע, קינדישע אויגן...

די דרויסנדיקע קעלט האָט זיך אַריינגעשלייכט אין אַנטאָנס שלאָף- באַטרונקענעם קערפער. דער פּיואַש פון זיינע חלומות איז אויך געוואָרן

א קאלטער, א ווינטערדיקער — — — די מאמע זיינע איז געווען קראנק, איז געלעגן אויפן פיעקעליק, געקרעכצט און געשריגן: כ'פריה, א קעלט גייט מיר דורך אלע ביינער... זי האט געבעטן מען זאל זי איינדעקן מיטן שאפענעם פעלץ. כאטש ס'געווען די מאמע, האט זי אויסגעזען, ווען אנטאן איז צו איר צוגעקומען, ווי דאס ווייב, מיט פארגליווערטע, נישט-זענע-דיקע אויגן, אזוי ווי זי האט אויסגעזען דעם לעצטן טאג אין שפיטאל. אנטאן האט גענומען דעם פעלץ און געוואלט מיט אים איינדעקן די מר-טער, אבער דער פאטער האט זיך אויף אים צעשריגן, אז ס'קלייבט זיך אויף א זאוערוכע און ער מוז פארן אין וואלד האקן האלץ. דער עקאנאם איז שוין דא געווען און אנטאן מוז פארן... בעסער נישט אנהייבן זיך מיט אים... אנטאן האט געוויסט, אז פארן אן פעלץ, ווען דער שניי האט שוין פארוויסט די פענצטער, איז א משוגעת, אבער די מוטער קרעכצט: וויי איז מיר, יעזוס מאריא, איך פרייר... דעקט מיך איין מיטן פעלץ. אנטאן האט זי איינגעדעקט מיטן פעלץ און אליין אוועק אין וואלד... באלד איז דער שניי געווארן אזוי געדיכט, אז מ'האט גארנישט געקאנט זען, און די קעלט איז געווען אזא שטארקע, אז ער האט אנגעהויבן ציטערן. ער האט זיך שוין געוואלט אומקערן, אבער אפנים פארבלאגן-דזשעט, און דער שניי איז געווען אזוי געדיכט, אז מען איז אין אים אריינגעזונקען. אריינפאלנדיק, ווער ווייס צום וויפלסטן מאל, אין אזא גרוב שניי, האט שוין אנטאן נישט געהאט קיין כוח זיך אויפצוהייבן. ליגט ער און טראכט: איך גיי אויס. און פלוצעם דערפילט ער א הייסן אטעם, שארפע ציין פון א וואלף האבן זיך אריינגעביסן אין זיין פוס...

מיט אלע כוחות האט ער זיך א ריס געטאן. מיט ווונדער האט ער דערזען, ווו ער געפינט זיך. גאט צו דאנקען ס'איז געווען א חלום. די פיס זענען ביי אים געווען ווי אפגענומענע. ער האט קוים געקאנט שטיין אויף זיי. ער האט געפילט, ער מוז געפינען א פלאץ זיך אנצור-ווארעמען, אדער ער וועט אומקומען. לויפנדיק אזוי איבער די פוסטע גאסן, האט ער דערזען עטלעכע באלויכטענע פענצטער פון א נידערי-קער געביידע און אן אפן טירל, פון וועלכן ס'האט געבלאזן מיט גוטער ווארעמקייט. ער האט אריינגעקוקט. א גרויסע קעסלדיקע דינאמא-מאשין האט פארנומען דעם מיטן פון א גרויסן זאל. אין דער וואנט זענען געווען איינגעפאסט זייער-אינסטרומענטן. קיין מענטש האט זיך נישט געזען.

ער איז בגנבה אריין, אומגעקוקט זיך נישט זיכער, מיט פחד. די וואָ-
 רעמקייט האָט אָנגעהויבן אַרײַנדרינגען אין זײַן צעפרוּרענעם גוף. אָנ-
 געלענט אין וואַנט, נאָענט צו דער טיר, האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט,
 גרייט צו אַנטלויפן, ווען עמעצער וועט זיך ווייזן. זײַנע אויגן האָבן גע-
 רוט אויף דער מאַשין. אַ גרויסער לעדערנער רימען האָט זיך באַוועגט
 ווי אַ שלאַנג אַז מ'האַט קוים געקאַנט כאַפֿן זײַן באַוועגונג. ס'האַט זיך
 געהערט אַ שטילער, מאַנאַטאַנער ברום, ווי פֿון אַ קרעפטיקער, ווילדער
 חיה. וואָס זײ טראַכטן נישט אויס, די טייוולאַנים, האָט אַנטאָן אַ קלער
 געטאָן. ער האָט זיך דערמאַנט אָן דער מאַשין, וואָס האָט ביי אים אָפּגע-
 שניטן צוויי פינגער, ווי ער האָט פֿאַר איר געציטערט און געהיט זיך...
 אַ דערשלאַגענער האָט ער געטראַכט ווהיין צו גיין אַז מ'וועט אים פֿון
 דאַנען אַרײַסטרייבן. ער פילט נאָך אויף די לידקעס די צײַן פֿון וואַלף.
 ווען ער רײסט זיך נישט אויף אין צײַט, וואַלט ער געווען פֿאַרפרוּרן
 געוואָרן אויף טײט.

ער האָט אַלע מאָל געכאַפט אַ קוק אין די זײטיקע חדרים, גע-
 שראַקן זיך אַז עמעצער וועט אַרײַנקומען. אַ לאַנגע צײַט איז קײנער נישט
 געקומען. ער איז געזעסן אַ דערוואַרעמטער, אַ באַרויקטער, מיטאַמאָל איז
 אים אויסגעקומען, ער הערט געוויין און קולות, ער זעט אַ קניענדיקע
 מאַסע מענטשן און פֿון זײ קומט אַ פֿרום-גאַטספֿאַרכטיק געזאַנג ווי
 ביי דער מעסע פֿון גרויסן קאַטעדראַל, וווּ ער איז אַמאָל געווען. אַ גרויסע
 פֿאַרציטערטקײט איז אויף אים געקומען, אַ פֿאַרכטיקע פֿאַרגליווערטקײט.
 אַזאַ ווילדע האַרצרייסנדיקע פֿרייד נעמט אים אַרום, זי וואַקסט אין
 אים, צעגליט אים ווי אײזן אין פֿייער. דאָס פֿרום-גאַטספֿאַרכטיקע געזאַנג
 וואַקסט, פֿלייצט, רײסט זיך אין די הימלען. גאַטס גײסט שוועבט איבער
 די קעפֿ פֿון די מענטשן און דערהײבט די מענטשלעכע הערצער, פילט
 זיי אָן מיט עקסטאַן. אַנטאָן איז פֿאַרכאַפט פֿון דעם עקסטאַן. דער פֿאַר-
 פֿוירענער הונגעריקער שלעפּער איז פֿאַרטראָגן געוואָרן אין אַנדערע
 וועלטן וואָס רק הייליקע זענען צו זיי אַמאָל זוכה. ער איז אויסגעלײזט
 פֿון אַלע ערדישע פֿײנען, אַ פֿאַרחלשטער פֿון זיסער אַנטציקונג. ער פילט
 חרטה, וואָס ער אַלײן האָט זיך אָפּגעווענדט פֿון גאַט, נישט געדינט אים
 ווי ער פֿאַרדינט. זיס, זיס, פֿאַרשיכורנדיק-זיס, איז די פֿרייד פֿון גאַט.
 ווערט געווען אַלע יסורים, אַ לעבן פֿון פֿיין און וואַגלעניש. אַנטאָן בעט

זיך ביי גאט: שטראף מיך, אויב איך האב אין דיר אמאל פארלוירן דעם
בטחון... ס'איז שלעכט געווען, אזוי שלעכט צום אויסגיין. פארוואס האטטו
מיך פארגעסן אזוי לאנג און געלאזט איינעם אליין?

אנטאנס נשמה גליט אין עקסטאז פון אנטפלעקונג. ער פילט
א פארלאנג אויסצוגיין אין דעם קוואל פון פרייד, נישט צוריקגיין צו
דער פריערדיקער פינצטערניש.

— האב נישט קיין מורא אנטאן, קום צו מיר, הערט ער גאטס
קול, איך האב קיינעם נישט פארלאזן און די וואס קומען צו מיר, גיב
איך אייביק לעבן...

אין אנטאנען ברענט דער פארלאנג פון ברענגען א קרבן; פילן
מיט יעדן טראפן בלוט ווי ער ליידט די גרעסטע יסורים פאר גאט.
פלוצעם דערפילט ער ווי מ'האט אים א כאפ געטאן ביי די ארעמס און
אויפגעהויבן אין דער לופטן. דער ארעמער אנטאן האט געגלייבט אז
מלאכים האבן אים אויפגעהויבן אין דער לופטן און טראגן אים צו גאטס טראן,
אבער נישט קיין מלאכים זענען דאס געווען. צוויי אנגעשטעלטע פון דער
עלעקטרישער סטאנציע, וואס זענען אריינגעקומען פון א זייטיקן חדר, ווען זיי
האבן דערזען דעם גרויען אלטן שלעפער זיצן נישט ווייט פון דער די-
נאמא-מאשין, האבן זיי א יאג געטאן צו אנטאנען און אים א כאפ געטאן
אונטער די ארעמס, א הייב געטאן אין דער לופטן און מיט אים זיך
געיאגט — אן אבשטרענגונג — צוויי שטארקע יונגען געווען — צו דער
טיר און אים א שליידער געטאן אין שניי ארויס.

.10

אנטאן איז א באקאנטע פיגור אין די בראנזווילער גאסן. נאָר
א פרעמדער, וואָס זעט אים צום ערשטן מאל, וואָרפט אים צו אַ קוק, ווי
ער יאָגט זיך אַרום אין זיינע פאַרשמאַלצעוועטע, ווי פון מייז צעגריזשעטע
בגדים. זיין ברייטע פויערישע פלייצע איז נאָך נישט געבויגן, נאָר די
באַרשטיקע פאַטליעס אויף זיין קאַפּ זענען אַש-גרוי. תמיד איז ער אין
געאָייל; יאָגט אַ צעקאַכטער, אַ ברוגזער, מיט אויגן פאַרגליווערטע, נישט
זענדדיקע, צעמאַטערטע פון משוגעת און מרוטשעט צו זיך אליין... צווישן

מענטשן שווייגט ער אַ פּרעמדער, אַן אָפּגעווייטערטער ווי אַ פּאַרצייטיִג־
קער נביא, אַ מענטש וואָס גאָט האָט זיך צו אים באַוויזן... אָבער אַמאָל,
ווען מ'רייצט אים אויף, אָדער ס'קומט אים גלאַט אָן, שרייט ער אויס מיט
וויילדן כּעס: דער טאָג פּון שטראַף איז נישט ווייט. גאָט וועט זיך אָפּרעכע־
נען מיט די מענטשן פאַר אַלע זייערע זינד און רשעות...

צוויי פריינט

עס האָט זיך איינגעשטעלט אַ ווונדערלעך־שיינער פאַרנאַכט. דעם קאַלעמוטנעם, גרויען הימל האָט פאַרביטן אַן אַטלאַסענע, פלאַטערנדיקע בלויקייט. אין דער שטאַט פון שטאַל און שטיין האָבן זיך שוין אַ לאַנגע צייט, טיף אונטער דער ערד, געקליבן זאָפטן און איצט אַרויסגעלאָזן דורך אַלע שפּאַרעס. וווּ אַ ליידיק שטיקל פּלאַץ, איבער אַלע פאַרקן, האָט אַרויסגעשלאָגן אַ גרינקייט. אַלטע, צעקאַרטשעטע ביימער האָבן געלויכטן, ווי אויפגעשטאַנען תּחית־המתים. איבער די שטאַטישע גאַסן האָבן זיך גע־יאָגט מחיהדיקע ווינטלעך, באַלאַדן מיט ריחות פון צווייט און בלומען. עס האָט אַרויסגעצויגן די מענטשן פון די הייזער. אין די קולות פון יונגוואַרג האָט זיך געהערט אַ ווילדקייט און יינגלעך און מיידלעך האָבן זיך גע־יאָגט אין די גאַסן און פאַרקן טשאַטעסווייז, אויפגעברוּיזטע, מיט גלאַנ־ציקע אויגן.

צוויי חברים, קליין און דאָוידמאַן, יונגע בחורים. וואָס האָבן גע־אַרבעט אין דעם זעלבן וואַל־געשעפט — איינער אַ „שיפינג־קלוירק“ און דער צווייטער אין אָפּיס — און געאַנגען אין קאַלעדזש ביינאַכט, האָבן זיך באַגעגנט שבת פאַרנאַכט פאַר דער גרויסער פּאַבליק־לייברערי אויף דער פינפטער עוועניו. זיי האָבן זיך געלאָזט גיין מיט דער ברייטער גאַס, נישט איילנדיק זיך, אָפּגעשטעלט זיך ביי יעדן געשעפט און באַטראַכט די פאַר־שידענע פענצטער־אויסשטעלונגען און יעדעס שיינע מיידל, וואָס איז זיי פאַרבייגעאַנגען, האָבן זיי נאַכגעקוקט. דאָוידמאַן, דער עלטערער, אַ ברייט־פלייציקער, מיט אַ פרעך־גאוהדיק פנים, מיט אַ סך זיכערקייט אין די באַ־וועגונגען, וואָס האָט אים געמאַכט אויסזען אַ סך עלטער ווי ער איז געווען, האָט אָפט אַנגענומען אַ חוּקדיקן טאָן צו זיין יונגערן חבר, כאַטש ער האָט אים זייער ליב געהאַט. יענער איז געווען דער היפּוך פון אים: אַ דאַרער, מיט נערוועזער שטורעמדיקייט און געאַיילטקייט אין זיינע רייד און טור עכצן און אַ קאַפּריזנער, אַ קינדיש־צעלאָזענער. דאָוידמאַן, כאַטש ער האָט גערעדט צו אים אַ סך מאָל ווי אַן עלטערער צו אַ יונגערן און זיך

בארימט מיט זיין לעבנס־דערפארונג, האָט כמעט תמיד נאָכגעגעבן דעם יונגערן חבר.

— וואָס דרייען מיר זיך אַרום אויף די גאַסן ווי „באַמס“? לאַמיר צוגיין צו עמעצן — האָט געזאָגט קליין.

— אַלרייט — האָט געענטפערט דאָוידמאַן מיט אַ שמיכל — אפשר זאָלן מיר צוגיין צו פענין?

— אַ, זי איז מיר שוין נמאס מיט איר אייביקן רעדן פון ליטע־ראַטור. אין דער אמתן זוכט זי אַ חתן! — האָט זיך אַ בייזער געטאָן קליין.

— נו, יעדעס מיידל זוכט אַ חתן — זאָגט דאָוידמאַן. — עט, עס עקלט מיך שוין פון די אינטעליגענטע דיסקוסיעס, וואָס זענען נישט מער ווי אַ פּלירט.

— אין היינטיקע צייטן פּוצט זיך די פרוי מיט אידעען, פּונקט ווי די אַמאָליקע פרויען מיט קרעלן און בראַטלעטן — זאָגט דאָוידמאַן.

— איך האָב דאָס פיינט — זאָגט קליין.

— אַ, דו ביסט אַן אידעאָליסט... אפשר זאָלן מיר צוגיין צו בעסין? — עט, זי איז פּוסט און נאַריש.

— נו, און גרעטאַ גאַרבאַ? — האָט געזאָגט דאָוידמאַן מיט חזק. — פאַרמאָך דאָס מויל! — האָט זיך געבייזערט קליין.

פאַרמאַטערטע פון לאַנגן אַרומגיין זענען זיי אַריין אין אַ „מוווי־אויף דער אַכטער עוועניו, וואָס האָט אַנאַנסירט 7 אַלטמאָדישע וואַדעוויל־אַקטן.

— לאַמיר זען די אונטערגייענדיקע קונסט, — האָט געזאָגט דאָוידמאַן.

עס האָט זיי איינגעשלונגען אַ פינצטערע געדיכטעניש. די לופט איז געווען שווער, אַזש עס האָט פאַרכאַפט דעם אַטעם. זיי האָבן זיך גע־פונען איינגעפרעסט צווישן געדיכטע רייען מענטשן. דאָס טעאַטער האָט געשטורעמט מיט געלעכטער. אויף דער גרעליק־באַלויכטענער בינע האָבן צוויי אַקטיאָרן, פאַרשטעלט ווי נעגערס — די פּנימער אויסגעשוואַרצט און רויטע רעדער אַרום מויל — זיך געוואַרפן מיט וויצן און חכמהלעך און זיך אַלע מאָל געקלאָפט איבער די מאַרדעס, אַז עס האָט אָפּגעהילכט איבערן גאַנצן טעאַטער.

דערנאָך איז אַרויסגעקומען אַ דיק־לייביקע אַנגעפאַרבטע פרוי, אין

א ברייטן ריזיקן הוט, באפוצט מיט גרויסע שטרויס־פעדערן און א ריזיקן שירעם (דאָס האָט באַדאַרפט זיין אַ פּרילינג־קאָסטיום), און אַנגעהויבן זינגען אין סאַפּראַנאַ מיט אַ שוואַכער, קוויטשענדיקער שטימע, אַ ליבע־ליד. עס איז געווען אַ רחמנות אויף איר, ווי זי האָט געפרוּווט אַרויסרייסן פון האַלדו אַ העכערן טאָן און דער האַלדו האָט רעוואַלטירט: נישט פאַר מיינע כוחות! קליין איז אויפגעשפרונגען פון זיין זיץ און זיך צעלאַכט אויפן קול. עס האָבן זיך דערהערט ביזנע קולות אַרום. דאָוידמאַן האָט זיין חבר אַראָפּגעצויגן אין שטול און אים שטילערהייט געמוסרט.

— קום. לאָמיר בעסער אַרויסגיין אין „לאַבי“, רויכערן אַ סיגאַרעטל. די „לאַבי“ איז געווען באַצירט מיט שטויביקן, פון מאָל צעפרעסער נעם רויטן פלייש. געלע לעמפעלעך האָבן געוואָרפן זייער ליכט אויף גלאַנצ־ציקע גאַלד־באַראַמטע שפיגלען.

די חברים האָבן זיך אָנגעקוקט מיט געלעכטער אין די אויגן.

— באַי, אַ באַי! — האָט געזאָגט קליין און נאַכגעזונגען דאָס לידל פון דער פעטער זינגערין מיטן שירעם:

„אי וואָנט לאָוו,

אי דרים אָוו לאָוו.“

— עס איז ווונדערלעך! עס איז אַ ספעקטאַקל פאַר די געטער! — האָט זיך געהיצט קליין.

— שטיל! — האָט אים דאָוידמאַן געוואָרנט. — מען וועט דיך אַרויסוואַרפן.

זיי זענען ווידער אַריין אין טעאַטער און זיך ווידער צוגעהערט צו אַ דיאַלאָג, איצט שוין פון צוויי ווייסע קאַמעדיאַנטן, אָנגעטאָן אין מאַדנע קאַמישע מלבושים, וואָס האָבן זיך אַלע מאָל געוואָרפן שלאָגן איינער דעם אַנדערן. די וויצן זענען דאָס רוב געווען גראַבע, צוויידייטיקע. דער עולם האָט געקייכט.

נאָך אַ וויילע האָט דאָס די צוויי חברים דערעסן און זיי זענען אַרויס פון טעאַטער.

זיי זענען ווידער אַוועק אויף דער פינפטער עוועניו, וווּ עס איז געווען שטיל און רחבותדיק און די טונקלקייט האָט געשמעקט מיט פּרילינג־ריחות.

— אזוי פוסט און גראַב — האָט זיך געקלאָגט קליין — פאַרטאַכ־
לעוועט אזוי נאַריש אָן אַוונט.

— דאַרפסט זיך פאַרליבן — האָט געענטפערט דאָוידמאַן — אין
דיינע יאָרן, אַז מען איז נישט פאַרליבט, פאַרלירט דאָס לעבן דעם טעם.

— ווי דו ווייסט אזוי אַלץ! — האָט קליין זיך אָנגעצונדן — און דו?

— איך בין שוין אַריבער די נאַרישקייטן.

— איז ליבע אַ נאַרישקייט?

— ניין, נישט קיין נאַרישקייט; אָבער די וויכטיקייט דערפון איז

איבערגעשאַצט. אַ באַדערפעניש, ווי עסן, ווי אָנטוועכן.

— אַ פאַרמאַך דאָס מויל! ער הייבט שוין אָן!... זע נאָר! — האָט

ער אַ שלעפּ געטאָן זיין חבר און אים אָנגעוויזן אויף אַ מיידל, וואָס איז
אַריסגעקומען פון אַ זייטיקער גאַס.

— דאָס וועט זיין אינטערעסאַנטער פון דיין פּילאַסאָפּיע — האָט

געזאָגט קליין.

— מסכים! — האָט געענטפערט דאָוידמאַן.

זיי האָבן פאַרגיכערט די טריט און זיך אויסגעלייכט מיט דעם

מיידל.

דאָס מיידל, אַ שלאַנקס, מיט דינע פיס און ברייטע היפטן — אַ

פיגור פון אַ טענצערין — אין אַן עלעגאַנטן מאַנטל און טורבאַן, וואָס האָט

חנעוודיק אַרומגענומען איר קאַפּ, האָט זיך געלאָזט גיין גיכער. זי האָט

מיט אַ שטאַלץ־שווייגעניש אָפּגעענטפערט אויף די אַלע פרווון פון די

בחורים זיך באַקענען און פאַרקניפן אַ שמועס, אָבער לאַנג האָט דאָס נישט

אָנגעהאַלטן... אַ וואָרט און צוויי, אַ פאַרשנדיקער קוק און באַלד איז זי

געגאַנגען מיט די צוויי בחורים ביי די זייטן... די צוויי חברים, אונטערגע־

צונדן פון דעם מיידלס חן און קאָקעטישער אויפפירעכץ, האָבן אָנגעהויבן

איינער מיט דעם אַנדערן צו קאָנקורירן, אויסצונעמען ביי איר... יעדער פון

זיי האָט געפּילט, אַז אַ וואָרט, אַ בליק וואָס זי גיט דעם צווייטן, נעמט עפעס

אָוועק פון אים... דער עלטערער, דאָוידמאַן, וואָס האָט געשפּילט די ראָל

פון דעם אַנטוישטן ציניקער, האָט פאַרלוירן זיין צינישן, געלאַנגווייליקטן

טאָן און זיך געלייגט אין דער לענג און ברייט צו ווייזן זיך ווי אַ קלוגער

ראַפּינירטער וועלט־מאַן, גערעדט מיט ציטאַטן פון ביכער און אפילו מיט

שורות פאָעזיע... זיין גאווהדיק פנים האָט אָנגענומען עפעס שאַרפס, פאַר־ביסנס. זיין אַרײַנזאָגעכץ איז געוואָרן בײַז און קעמפּעריש ; ער האָט גערפרווט מיט אַלע מיטלען ווייזן זיין חברים יונגקײט און אומגעלומפּערטקײט. די חברים האָבן זיך נאָך עטלעכע אַזױנע צוזאַמענשטױסן אָנגעקוקט שאַרף, בײַז, ווי שונאים. אין דער רגע האָבן זײ זיך באַטראַכט ווי פּרעמדע, דער־זען שאַרף און בולט אײנער דעם אַנדערנס חסרונות און נאָך אַ סך פאַר־גרעסערט... עס איז נישט געווען קײן פּרײַנדשאַפּט צווישן זײ... אײנער האָט נישט געקאָנט פאַרטראַגן דעם אַנדערן... יעדער האָט געגאַרט צו בלײַבן אַלײן מיט דעם מײדל און איז געווען זיכער, אַז דאָס מײדל איז אײנגאַנצן פאַראײנטערעסירט אין אים און אַז דער צוױטער שטײט אים אין וועג... יעדער פון זײ האָט געטראַכט וועגן זײן חבר : „פאַרוואָס איז ער אַזאַ נאַר און פאַרשטײט נישט, אַז ער איז אין וועג, און טראַגט זיך נישט אָפּ?“... קלײן האָט געטראַכט : „אײך וועל אים זאָגן : אײדאַט, טראַג זיך אָפּ!“ און דאָוידמאַן האָט אָפּן געגעבן אַנצוהערן, אַז זײן חבר איז אַ נאַרײש יינגל, וואָס פאַרשטײט נישט וואָס יעדעס קינד אין וויגל פאַרשטײט... דאָס מײדל איז געגאַנגען אַ צופּרידענע מיט די צוױי בחורים בײ די זײטן און איר געלעכטער האָט געקלונגען זילבערדיק, פּרילינגדיק...

די חיה

שוין אַ לענגערע צייט ווי אין בערסאָנען האָט זיך צעבריקעוועט די חיה. אָבער היינט אינדערפרי האָט זי זיך אָנגעהויבן וואַרפן אויף קיין קאַטאָועס, ממש רייסן פון שטריק. וואָס איז? גאַנץ פשוט: זי וויל איר פאַשע: דאָס לייב פון אַ נקבה. היתכן? אַ פשוטער שכל — וואָלט זי געענטפערט — שוין גענוג געהונגערט. זי וויל נישט מער.

אַ יאָר צייט שוין כמעט, זינט בערסאָן האָט זיך אָפגעגעבן אין גאַנצן זיין רעליגיעזער דראַמע, האָט ער געלעבט אַסקעטיש. נישט לשם אַסקעטישקייט, נאָר כדי צו האַלטן זיך אין ריינער, רוחניותדיקער שטיי־מונג. אין גיכן האָט ער אויסגעפונען, אַז נישט באַפרידיקטער באַגער איז אַ גוט אויפֿרעגונגס־מיטל; רודערט אויף די נשמה מיט אַן אימפעטיקן דראַנג, בענקעניש און גייסטיקער זוכעניש, שפּאַנט אַן דעם מוח ווי אַ שטאַרק אָנגעצויגענע סטרונע, גרייט צו אָפּענטפערן אויף דעם לייכטסטן באַריר פון ווינט. און וואָס קאָן זיין טייערער פאַר אַ שעפּערישן מענטש? און אַ צווייטע סיבה (אפשר די ריכטיקערע, ווער ווייסט?) ער האָט נישט קיין צייט און געלעגנהייט צו זוכן אַ געליבטע, און צו אַ פּראַקטישטקע איז ער מחמת פּרינציפּ נישט געגאַנגען.

— איך וועל זיין פאַרטיק מיט מיין אַרבעט — האָט ער באַרויקט די חיה. אָבער זי האָט שוין געהאַט צופיל הבטחות, איר געדולד האָט גע־פלאַצט. זי וויל נישט וויסן פון שפּעטער, פון פּרינציפּן. זי וויל אירס; זי פּאָדערט וואָס עס קומט איר. היינט האָט זי אָנגעהויבן טומלען, און בערסאָן האָט שוין נישט געקאַנט איינזיצן ביי זיין שרייבטיש. האָט ער באַשלאָסן אַרויסצופאַרן אויף אַ טאָג פון שטאָט. די פּרישע לופט, די נאַ־טור, די שטילקייט, וועלן צוריקברענגען רויקייט אין זיין געמיט.

ווי ער איז אָבער נאָר אַריין אין באַן, זיך געפונען אַן אַרט און אָנגעהויבן זיך אַרומקוקן אויף די מיטפאַרנדיקע, האָט ער דערזען אַ מיידל געמיטלעך אָנגעלעבנט זיצנדיק נישט ווייט פון אים. די חיה האָט זיך אַ צעווילדעוועטע אַ ריס געטאַן אויף די גלייכע פּיס. זי האָט אָנגע־הויבן שטשירען מיט די ציין און זיך איינעסן מיט די אויגן אין די נאַקעטע

אַרעמס פון מיידל. בערסאַנס הענט האָבן זיך געצויגן. ער האָט געבראַכן די פינגער און ווי געטריבן פון אַ פּרעמדן רצון האָט ער זיך אַ הייב געטאָן צוצורוקן זיך צום מיידל, ווי אַ רויב־חיה וואָס דערזעט איר רויב. בערסאַן האָט אָנגעהויבן אַ קאַמף מיט דער חיה. ער האָט צע־שפּרייט די פּיס ווי אַ פּויסטקעמפּער, אָנגעשטרענגט אַלע מוסקולן, אויס־געדרייט זיך מיטן פנים צום פענצטער, צו די יאָגנדיקע פעלדער און ביי־מער: דאָ וועסטו שטיין און קוקן.

ער פאַרהאַקט אַלץ שטאַרקער די ציין, פאַרדריקט די אויגן, אָבער דאָס רייצט נאָך מער אויף די חיה.

דאָס נאַקעטע לייב פון מיידל שווימט דורך פאַר זיינע פאַרמאַכטע אויגן... דאָס באַפּוצטע זיידענע העמד גליטשט זיך אַראָפּ פון איר ראַזיקן לייב, נאָך אַ ריר און ס'וועט אַראָפּפאַלן פון איר ווי אַ שאַל פון אַ רייפער פּרוכט... אַן אָנגעטיקער שווייס באַגייסט בערסאַנען. ער שלאָגט אַריין די בעגל אין פלייש, פאַרהאַקט די ציין, אַז פּונקען גיבן אַ פּלי פאַר די אויגן, און אין קאַפּ הייבט אָן אַ לאַנגע גאַדל שטעכן. ער הייבט אָן שמייסן די חיה מיט אַ בייטש פון אינטעלעקט, זידלען און באַליידיקן זי.

— פּוּי, איך שפּיי אויף דיר, פּוּי, גידעריק שמוציק נפש. און דו ווילסט דאָס ווייזן דעם גרויסן, רעליגיעזן שטראָם וואָס רייסט ווידער אויף דעם מענטשלעכן גייסט? דאָס האָסטו נעכטן ערשט אין הייליקער אויפ־לייכטונג פון דערהויבונג געשריבן די סצענע ווי פאַר דודן עפענען זיך די פאַרבאַרגנסטע, טיפּסטע סדוּת... און ער דערזעט דעם וועג פון דער מענטשהייט. ווי איבער די שטערנדיקע געזאַנגען דערהערט ער דאָס אייביקע קול: גיי און שאַף. ווי ער דערפילט דעם אַטעם פון אייביקייט אין זיין צווייפּלדיקער, צעקאַרטשעטער נשמה — און פחד און אימה פון דער גרויסער זעעניש און טרייסט און עקסטאַטישע פּרייד ראַנגלען זיך אין אים — אין דעם באַוונסטזיין פון וואַקסן, אין גרויסקייט פון דעם באַרר־פענעם, דעם אויסגעוויילטן.

— דו, דו, דו? — שרייט צו זיך בערסאַן.

איז דאָס געווען אַ פאַרבּלענדעניש, בלויז אַן אָפּשפיגלונג פון אַ גענוס־געפיל, גייסטיקע אַנאַביע, אַ רעוולטאַט פון אַזאַ לאַנגער אַסקער־טישקייט!...

אה, אן עקל כאפט אים ארום. ער פילט זיך קראנק. ער דריקט זיך דעם שטערן מיט ביידע הענט. די ליפן ציטערן אים.

אידיאָט — טענהט ער מיט זיך — ווידער די טעאָריעס פון היינטיקע פסעוודאָ-געלערנטע? וואָס האָט דאָס צו טאָן מיט דעם גייסטיקן ליכט, וואָס דו האָסט נאָך אַזויפיל זוכענישן אין לעבן דערזען? ... אין עקסטאַז, אין ווייטיק, אין פיין? מיט נאַרישע באַדייטונגסלאָזע, פוסטע ווערטער קאָנסטרווירפלען, מיט פוסטע ווערטער וואָס דערקלערן גאָר-נישט. וואָס ווייסן מיר מער, ווי דאָס פּלוצעמדיקע, בלענדנדיקע ליכט, וואָס פאַרגיסט אונדז אַמאָל נאָך אַ לאַנגער פּינצטערניש און מיר זעען, פאַרשטייען, באַגרייפן אַלץ. און דערנאָך קומען און באַזעצן זיך ווי פּליי די גריבלערישע געדאַנקען, נישט געדאַנקען. ניין, ווערטער, וויסנשאַפט-לעכע, הויכקלינגענדיקע ווערטער און דלובען, שטופן די נאָז, נאַרען... איז דאָס נישט גראַד דערפאַר, ווייל דאָס איז אַזוי אומבאַגרייפלעך און אימהדיק פאַר אונדזער קלאָרן שכל, אַזוי אַנדערש פון אונדזערע טאַג-טעגלעכע דערפאַרונגען, נאָך מער אמתדיק, זיכער, פעסט, דאָס איינציקע ליכט אין פינצטערן לאַבירינט פון אונדזער לעבן...

אודאיי, איך בין נאָר אַ מענטש און דאָס בלוט פאַרלאַנגט זיין רעכט, אָבער איך בין דער האַר און נישט דער חיהשער אינסטינקט. איך — דער גייסט, דער געטלעכער ווילן, איך בין דער האַר, איך... ער פאַרשטשעמעט די ציין, אַז די קיין-מוסקולן שפּרינגען אַרויס ווי צוויי בייילן.

— איך בין דער האַר!... איך!... איך!...

בערסאָן איז אויסגעשעפט פון דער גרויסער אַנשטרענגונג. ס'זשור מעט אים אין קאָפּ. זיינע קני בייגן זיך. ער לאָזט זיך אַראָפּ אויף דער באַנק. אויף דער צווייטער סטאַציע איז אַריין אַ מולאַטקע אין אַ רויטער, שיף-אויסגעשניטענער בלוזקע, פון וועלכער ס'איז אַרויסגעוואַקסן איר געזונט, בריוו לייב. זי האָט געהאַט אַ גרויסן זשמוט שוואַרצע האַר ווי פון סמאַלע און זשאַריקע קליינע אויגן. אין דורכגאַנג האָט זי אַ ריר געטאָן בערסאָנס קני. אַן עלעקטרישער שטראַם איז אים דורך. די חיה האָט זיך אַ ריס געטאָן ווי אַ צעווילדעוועט פּערד, וואָס האָט זיך אַרויס-געריסן פון די לייצעס.

— ער רייסט די רויטע בלוזקע פון איר פאַרברענט לייב, צע-

לאָזט די שוואַרצע האָר, ער עפנט דעם קאַרסעט. ער רייסט אים פון איר מיט ציטערדיקע הענט, זי ווערט זיך... די זאַקן שלעפט ער פון איר אַראָפּ... מוטערנאַקעט פּייערט אים אַנטקעגן איר פרעכטיק לייב... ער ציט אויס די הענט, ווי אַ וואַקאַנטין פאַרוואַרפט זי דעם קאַפּ, נעמט זיך אונטער די זייטן און רייצט מיט איר ליידנשאַפטלעכער פאַרחלשטקייט.. מיט אַ פאַרשטיקט געלעכטער אַנטלויפט זי אין שלאַפּצימער און וואַרפט זיך אויפן ווייכן דיוואַן...

ווי אין פיבער יאָגן זיי זיך די בילדער אין בערסאַנס פאַנטאַזיע.
 ער זיצט הילפלאַז און ציטערט.
 — שאַ, בעסטיע, חזיר, סוואַלאַטש...
 ס'העלפט ווייניק.

זיין אויג וואַנדערט פון איין פרוי צו דער אַנדערער, בויערט זיך איין אין זייערע נאַקעטע קערפערס.
 דאָ אַ שפּאַניערין, אַ גאַלדן צלמל צעטיילט אירע בריסטן. זע, ווי דאָס קלייד נעמט ענג אַרום אירע ברייטע היפטן...
 און יענע דאָרט מיט אַרעמס פון פּיאַנע... ווי מושלראַזיק און גלאַטיק מוז זיין איר לייב.

בערסאַן לויפט אַרויס אויף דער פלאַטפאָרם. ס'בלאָזט אַ קילער ווינט. מיט פאַרגעניגן פילט ער דעם קאַלטן אַטעם אויף זיין צעהיצטן קאַפּ...

— וואָס איז דער שגעון — טענהט ער ווידער צו זיך — דו ווייסט אַז דו קאַנסט נישט און וועסט נישט נעמען די ערשטע בעסטע נקבה. אַזוי נידעריק ביסטו נאָך נישט. דאָס דוכט זיך דיר נאָר, אַז דו זעסט עפעס אין זיי. ווען דו קומסט צו זיי נענטער, שטויסט עס דיך אָפּ. דו ביסט נאָר סעקסועל אויפגערעגט. קוק! פּראַסטע, ווילגאַרע נפשות. וואַלסט אַזעלכע געקאַנט ליבן? בלויז ווי אַ ביק זי נעמען? איז דאָס דיין באַדערפעניש? וועט דאָס דיך באַפרידיקן? דו מוזט דאָך עפעס פילן צו דער פרוי... נישט בלויז אַן אינסטרומענט פאַר דיין תאוה... איך וויל נישט... איך וואַלט געפילט אַן עקל צו זיך... און דו שאַפער, וועגווייזער, ביסט אַזוי נידעריק, שפּלדיק, פול מיט לוסט און שמוץ, אה! טרערן פון בושה און צער שטעלן זיך אין בערסאַנס אויגן.
 דער ווינט בלאָזט אַזוי מחיהדיק צווישן זיינע האָר און צע-

וואָרפט זיי איבערן פנים. די זון שלאָגט זיך דורך פון קנוילן וואַלקן.
 אַ קו איז דורכגעלאָפן. וואַלד, לאַנקעס, פעלדער, רייק, דאָרף.
 און ווידער שטופט זיך אַריין דער געדאַנק: האַסט געזען די
 ברענענדיקע אויגן?... אַפריקאַניש בלוט, דאַכט זיך. זי האַט אומישנע
 מיך אַנגערירט, אפשר... פוי — שפייט בערסאַן אויס.
 עפעס צעוויינט זיך אין אים, אַזוי אומבאַהאַלפן, שטיל, ווי אַ קליין
 קינד וויינט און קלאָגט זיך: פאַרוואָס, פאַרוואָס? די בושה, פאַרוואָס,
 גאַט? ווי ס'טוט וויי!...
 בערסאַן קוקט מיט פאַרטערטע, פיבערישע אויגן אויף דעם
 יאַגנדיקן וואַלדיקן פאַס. ווי אַ זשומעדיקע פליג רייסט זיך אַריין אין
 זיין מוח דער געדאַנק:
 — דו ביסט דאָך נאָר אַ מענטש, נאָך וואָס קעמפן קעגן דער
 נויטווענדיקייט ווי ברויט און וואַסער... און די רויטע בלוזקע פון דער
 מולאַטקע טוט אַ פלאַטער פאַר זיינע אויגן; ער זעט אירע אויגן פאַר
 גלעזערן זיך אין ליידנשאַפטלעכן אַפגעבן זיך...
 בערסאַן פאַרדריקט שוין נישט די ציין, ער ווערט זיך שוין
 נישט. מיט אַ ווילדקייט פאַרוואַרפט ער די הענט אויף דער ברוסט
 און אַ שמייכל באַזעצט זיך אויף זיינע ליפן. אַ מעלאַנכאָלישער, טרויער
 ריקער שמייכל. ער שאַקלט מיטן קאַפּ, פּלוצעם פילט ער, ווי ער וואַקסט,
 ווערט העכער, הייבט זיך העכער, העכער... מיט אַ פאַטערלעך פאַרשטענ־
 דעניש קוקט ער אַראָפּ, ווי די צוויי קינדער שלאָגן זיך... ווי זי וויינט,
 די נשמה אין די נעגל פון דער ווילדער, צעבריקעטער חיה. אַרעמע
 נשמה... אַ טרויעריקער שמייכל פון וויסן. דאָס אַרעמע שטיקל לייב...
 ער איז שוין ווייט דערפון, צווישן די שוועבנדיקע, בלויע האַר
 ריזאַנטן, און טיפער איינזאַמקייט פון איבערוועלטן...

ניי-יאַר-נאַכט

1.

דער מאַלער קאַמייקאַ האָט געהאַט זיין סטודיאָ אין אַ מעבלירט צימער אין אַן אַלט, אָפּגעלאָזן הויז אויף דער זיבעצנטער גאַס. די באַלעבאַסטע, אַ שלאַבערדיקע גרויהאַריקע דייטשקע, האָט געהאַלטן דאָס הויז ריין, אַרומגעגאַנגען שטענדיק מיט אַ בעזעם אין האַנט. אָבער פון הויז האָט זיך געטראָגן אַ ריח ווי אַן אַלט פעסל קרויט וואַלט ערגעץ געוואָרט... די לאַקאַטאַרן האָבן זיך כסדר באַקלאָגט אויף וואַנצן, אויף נישט גענוג הייס וואַסער, אויף קעלט... אָבער די דייטשקע האָט אַלץ געלייקנט, פאַרשרויפט דאָס מיילעכל און שאַרף אָנגעקוקט ווי איינער רעדט: קיינער הייסט דיר נישט שטיין דאָ... באַקלאָגט האָבן זיך נאָר די ניי-אַריינגעקומענע, די, וואָס האָבן דאָ שוין לענגער געווינט, האָבן מיט דער אַלטער דייטשקע נישט גערעדט וועגן אַזוינע זאַכן, נישט געוואָלט פטרן קיין צייט אויף אומזיסטיקע רייד און ס'איז געווען אַ סכנה, אַז ווען זי האָט זיך צעלאָזן, האָט מען זיך נישט גע- קאַנט פון איר אָפטשעפען...

קאַמייקאַס סטודיאָ איז געווען לאַנג און שמאַל. ס'איז באמת געווען אַ העלפט פון אַ צימער. ווען מען האָט פון דעם הויז גע- מאַכט אַ מעבלירט צימער-הויז, האָט מען די פראַנטאַווע סאַליע אויפן ערשטן גאַרן צעטיילט מיט אַ ווענטל און ס'איז געוואָרן צוויי צימערן. איז דעם מאַלער טאַקע ענג. פאַר די אַלע זאַכן, וואָס ער האָט אָנגע- זאַמלט, איז קיין פלאַץ נישטאָ. ס'זעט אויס ווי אַ סקלאַד נישט ווי אַ ווייניג. אומעטום ביכער, לייוונטן, ראַמען פון בילדער און אַלערליי מכשירים. ביים פענצטער, וואָס גייט אַרויס אין גאַס (אַן אַנדער פענצ- טער האָט אַרויסגעקוקט אין קויטיקן, מיט אַלטע צייטונגען און ברוכ- וואַרג פאַרוואַרפענעם הויף) איז געשטאַנען אַ וואַקלדיק, קיילעכדיק טישל און אַ צעטרענצלט בענקל. אויפן טישל זענען געווען אָנגעהויפט פאַרמאָ-

לענע דיקע בויגנס, פאַרשטויבטע צייכנונגען, פענדזלען, בלייערס און פאַרבן. פון די ווינקלען און פון עטלעכע פאַרשטויבטע פאַליצעס האָבן אָפּערגעקוקט גיפּטענע און ליימענע סקולפּטורן. אויף די ווענט זענען גע- ווען צעהאַנגען געמעלן אין גרויס געדיכטעניש, ממש איינס אויפן אַנדערן... גאַנצע קופּעס נישט-געראַמטע בילדער האָבן זיך געבערגלט אין אַ ווינקל. אפילו די קושעטקע, אויף וועלכער דער מאָלער איז געשלאָפּן, איז תמיד פאַרלייגט געווען מיט זאַכן, פאַר וועלכע ס'איז קיין אַרט נישטאָ ערגעץ אַנדערש.

דער מאָלער קאַמייקאַ, אן אַלטער בחור איבער פּערציק, מיט כאַטש ער קלאָגט כּסדר און רעדט תמיד פון געפינען אַ גרעסערע און באַקוועמערע סטודיאָ, בלייבט עס ביים רעדן. ס'איז ביליק דאָ און ער האָט זיך שוין איינגעלעבט, כאַטש די אַלטע דייטשקע האָט מרעיש עולם געווען, וואָס ער האַלט נישט זיין פּלאַץ אין אַרדענונג.

— אַ כאַליערע אויף איר, — האָט דער מאָלער געשאַלטן, —

ער מוז זיך געפינען אַ נייע דירה.

דער מאָלער קאַמייקאַ, אן אַלטער בחור איבער פּערציק, מיט אַ ביינערדיק פנים און אַ גריווע געדיכטע, שוואַרצע האַר, דורכגעוועבטע מיט גריווע פעדעם, האָט געלעבט אן איינזאַם פּרושדיק לעבן. ער האָט זיך אָפּגעגעבן מיט מאָלעריי מיט אַ ברען פון אַ גלויביקן. דאָס איז ביי אים געווען אן עבודה לשמה, אָבער דער שאַפּ האָט אים נישט איבערגעלאָזן קיין סך צייט צו מאַלן און ער האָט שטאַרק געליטן דערפון. ער האָט געמאַלן ס'רוב בילדער פון דער אַמאָליקער היים אין פּוילן, ווייטע פאַרטרויערטע הימלען, נידעריקע דאַרפישע שטיבלעך, הימל און וואַלד און וועגן, וואָס לויפן אין די ווייטקייטן. אַ רעליגיעז-מיסטיש געפיל האָט אַרויסגעאַטעמט פון זיינע געמעלן. ער איז נישט איינמאַל אַנטלאָפּן פון ניו-יאָרק, ווייל די ריזיק צעהודזשעטע שטאָט איז געווען דערווידער זיינע חושים, וואָס האָבן גערייפּט אין דעם קליינעם פּוילישן שטעטל און דאַרף, וווּ ער איז אויסגעוואַקסן מיט די רחבותדיקע בלויע הימלען, מיט די פעל- דער און וועלדער. אָבער באַווייזן צו לעבן אויסער ניו-יאָרק, האָט ער נישט געקאַנט. דאָ האָט ער אַמאַל פאַרקויפּט אַ בילד, געהאַט חיונה פון דער אַרבעט ביי „עמבראָידערי“ (אויסהעפּטעריי) וואָס ער האָט, נישט וועלנדיק הונגערן, זיך אויסגעלערנט.

אין א פרייען טאג איז ער אַוועק מאַלן אויסער דער שטאָט באַ-
לאַדן מיט אַ קעסטל מכשירים. אַנגעקומען צו דער לעצטער סטאַציע פון
דער הויכבאַן, האָט ער זיך פאַרנומען אויף זייטיקע וועגלעך, געטאַפּטשעט
איבער פּוסטע פעלדער, פאַרוואַקסענע מיט שטעכיקע קוסטעס, פאַרוואַר-
פענע מיט ברוכּוואַרג און שטיינער, ביז ער איז אַרויסגעקומען אויף אַ גוט
אויסגעטראַטענער סטעזשקע, וואָס האָט אַרויסגעליכטיקט צווישן קוסטעס
און וועלדלעך.

ער האָט זייער ליב געהאַט די סטעזשקע, וואָס איז געלאַפּן צו אַ
זוייטן וואָסער-רעזערוואַר.

ווען דער מאַלער איז אָפּגעגאַנגען אַ שטיקל וועג, האָט ער
דערפילט גוט אויפן האַרצן. דער קאַפּ האָט זיך אויפּגעהויבן פון די שווערע
איינגעהויקערטע פלייצעס, די שטילקייט איז געווען אַזוי נחתדיק-ליב
נאָך דעם געפילדער פון דער גרויסער שטאָט. די בלויע פאַרשלייערטע
זויטיקייטן און די ריחות פון דער ערד און אַלץ וואָס ס'וואַקסט אויף
איר, האָבן אין דעם געמיט פון מאַלער אויפגעוועקט אַ שטילע באַרוישט-
קייט. זיין טראַט איז געוואָרן לייכטער, זיינע אויגן האָבן זיך צעגליט.
ער איז געקראַכן דורך וועלדלעך, געדראַפּעט זיך אויף סקאַלעס,
באַטראַכט די פּורעמס און ליניעס, וואָס די שטאַמען און צווייגן פון ביי-
מער נעמען אָן אין זייער לויף אין דער הויך...

דוכט זיך — אַלע ביימער זענען די זעלבע, אָבער אין דער אמתן
איז יעדער בוים אַנדערש, האָט עפעס באַזונדערס, אייגנס אין זיך. אַ
מאַל קלייבן זיך עטלעכע ביימער צונויף אין אַ קליינער גרופּע ווי אַ
משפּחה-קרייזל. אַנדערע זענען שטאַלצע אינדיווידוואַליסטן, אַזוינע אויס-
געטאַקטע, גלייך-געשטרעקטע, ווי שפּיין געוואַרפן אין די הימלען. אַנ-
דערע זענען אויסגעבויענע, צעקרימטע. דער מאַלער קוקט זיך איין,
באַטראַכט, כאַפּט אויף דעם שפּיל פון ליכט אויף שטאַמען און צווייגן.
עס וועקן זיך אין אים רעגונגען און געפילן. ער וואַרט, ביז ער דער-
שפּירט אַ חשק צו מאַלן, ווי ער וואַלט אויפגעכאַפּט אַ דינע מעלאַדיע
אין דעם שפּעדיקן שפּיל פון די אַלערליי פאַרבן, ליניעס, ליכטפלעקן
און שאַטנס. ער שטעלט אויף גיך זיין קעסטל און וואַרפט האַסטיק פאַרבן
אויף דעם שטיקל ליינונט.

אַמאָל האָט דער מאַלער גישט געפונען וואָס צו מאַלן אַדער

ס'האט זיך אים נישט געוואלט מאַלן, האָט ער גלאַט אַרומגעוואַנדערט. ער האָט ליב געהאַט צו זינגען גייענדיק אין וועג. ער איז צוביסלעך אַריין אין אַ התלהבות, געזונגען מיט אַ ברען, אויף די העכסטע קולות, חסידישע ניגונים, אויסגעמישטע מיט פּוילישע לידלעך, אָפּערע־אַריעס און פּיוט. זיין פּאַטערס חסידישע התלהבות האָט זיך אין אים צעפלאַקערט.

2.

אַ נאַטער, קאַלטער ווינט האָט זיך געיאָגט איבער די ניו־יאָרקער גאַסן. אין אַזאַ נאַכט האָט אין מאַלערס סטודיאַ געבלאַזן פון אַלע ווינקע־לעך. שטראַמען און שטראַמעלעך קעלט זענען געלאָפּן איבער דער לענג פון שטוב, ווי אַן עלעקטרישער בלאַזער וואָלט געשטאַנען אין יעדן ווינקל. די ווינטערדיקע חדשים זענען פאַר דעם מאַלער געווען זייער שווערע. ער האָט געליטן פון רעוּמאַטיזם אין די פּיס און דאָס הויז איז געווען זייער ווייניק באַהייצט. ס'האָט געהייסן, אַז „סטים“ איז דאָ פון 6 ביז 10 אַוונט, אָבער דאָס ביסל וואַרעמקייט — אויב ס'איז געווען — האָבן צוגוויינטן אַרויסגעצויגן. דער מאַלער האָט זיך נישט געוואָלט צו־הערן צו די באַקלאַגענישן פון זיין גוף, ווייל ער האָט ליב געהאַט די התבודדות פון זיין שטיבל. ווען ער האָט שוין נישט געקאַנט אויסהאַלטן, איז ער אַראָפּגעלאָפּן אין גאַס אָדער אַריין זיך דערוואַרעמען אין דעם דערבייאַקן „אָוטאָמאַט“, וווּ ער האָט זיך מיט זיין טעפּל קאווע פאַר־שטופּט צווישן דער געדיכטעניש ביי די טישלעך און געמאַכט צייכענונג־גען אין זיין נאַטיק־ביכעלע...

אָבער היינט האָט זיך געהאַנדלט אין איבערוואַרטן אַ שעה־צוויי, ס'זאָל זיין שפּעט גענוג אַרויפצוגיין צו מעלניצערן, צו דער ני־יאָר־סעודה, וואָס יענער גיט יעדעס יאָר אין זיין גרויסער סטודיאַ. קאַ־מייקאַ קריגט יעדעס יאָר אַ פאַרבעט־קאַרטל און ס'איז שוין ביי אים געוואָרן אַ מנהג צו גיין. ער האָט זיך געגאַלט, געוואַשן, אַן אַנגעטוענער אין זיינע בעסטע מלבושים, האָט ער געשפּרייזט פון איין עק צימער אין צווייטן. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט באַטראַכטן זיין לעצטע אַרבעט — אַ קוואַדראַטיק שטיקל לייזונט אויף אַ פאַרשטייבטן געשטעל, באַ־שמירט מיט פּאַסן און פּלעקן פון אַלערליי קאַלירן, מייסטנס טונקל גרויע

און ברוינע. און מ'האט זיך איינגעקוקט מער, האָט מען געקאָנט זען עטלעכע בענק פון אַ פאַרק און אַן אַלטע פרוי אויף איינער פון די בענק. דאָס בילד האָט דער מאַלער שוין עטלעכע מאל איבערגעמאַלן און ס'איז אַלץ נישט אַרויסגעקומען וואָס ער האָט געוואָלט. דער גע־דאַנק פאַרן בילד האָט ער גענומען „פון לעבן“. ווען ער איז פאַרבייִגעגאַנגען דאָס קליינע פאַרקל דאָ נישט ווייט, אויפן וועג אַהיים פון דער אַרבעט, איז אים אויפגעפאַלן אַ שיכורע אַלטע פרוי אין אָפגע־טראָגענע, טרעמפישע מלבושים מיט אַן אַלטמאָדיש היטעלע אויף צע־שוּבערטע פאַטלעס גרויע האָר... זי האָט ברייט צעשפרייט די פיס און מיט אַ שיכורלעכן שמייכל אויפגעכאַפט דאָס ביסל וואַרעמקייט וואָס האָט זיך צו איר דורכגעזיפט פון דער פאַרגייענדיקער זון.

דאָס קליינע פאַרקל איז אַריינגערוקט צווישן גרויסשטאַטישע מויערן, נאָר פון איין זייט עפנט זיך אַ ביסל דער הימל איבער אַ נידע־ריק אַלטמאָדיש קירכעלע מיט צוויי פירעקיקע טורעמעלעך און פיל־קאַלירי־קע פענצערלעך אין אַריינגאַנג־טויער. דאָס אַלטע קלויסטערל האָט געאָ־טעמט מיט אַוונטיקער שלווה. די אַלטע שיכורטע האָט געשלוקערצט און צו־געשמייכלט צו עפעס אַ געדאַנק אירן. צווישן די בענק פון דעם פאַרקל האָבן קינדער געטומלט, געשטערט די אַלטע לייט, וואָס האָבן באַזעצט די בענק און גערוט מיט פוסט־פאַרטראַכטע אויגן. דער מאַלער האָט באַלד גענומען טראַכטן פון אַ בילד. די מכשפהדיק־צעשמייכלטע גרויע שיכורטע מיט די ברייט־צעעפנטע פיס איז די צענטראַלע פיגור. אַרום איר די זקנים מיט שאַרבנס, ווי פון בר־מיננס און דאָס ליאַרעמדיקע, צעיאַגטע יונגוואַרג און דאָס פאַרקאַפטשעטע ביסל שקיעה־פלאַם, וואָס האָט דאָ געפונען אַ שטיקל פלאַץ זיך אויסצושפילן און אויסצולעשן — דאָס גאַנצע : אַ סימ־באַל פון דער צעריבנקייט און גייסטלאַזיקייט פון היינטיקן גרויסשטאַטישן מענטש, אויסגעדריקט דורך דעם אידיאַטישן געלעכטער פון דער אַלטער שיכורטע, אַ געלעכטער פון זינלאַזיקייט און פוסטקייט און גראַטעסקן חוזק... דאָס בילד האָט אים פאַרכאַפט. ער האָט שוין לאַנג געטראַכט וועגן אַ נייִיאָרקער טעמע, וואָס זאָל זיין בכוח איבערצוגעבן, וואָס ער פילט דאָ וועגן לעבן און מענטש... ער האָט אויף דעם בילד אַ סך געאַרבעט. עטלעכע מאל אַנגעהויבן, איבערגעמאַלן, אַבער ער איז אַלץ נישט געווען צופרידן. ס'טויג אויף כפרות... אַ כאַליערע...

דער מאַלער האָט מיט פּיינלעכער צערודערונג באַטראַכט דאָס בילד. ער האָט זיך אַראָפּגעלאָזן מיט פאַרמאַכטע אויגן אויף דער קורשעטקע. אַ צעפּייניקטער, מיט אַ צעקרימט פנים האָט ער געפרוּווט איר בערגיין אין געדאַנק, וווּ עס שטעקט דער טעות, וואָס איז דער חסרון... דערפילנדיק די קעלט אין די רעוומאַטישע פיס, האָט ער וויל דער גענומען אַרומשפּרייזן איבער דעם ענגן שטיבל, אַרויסגעקוקט אויף דער גאַס. ער האָט זיך איינגעהערט דורכן ווענטל צו זיין שכן, אַנגעקלאַפט, אפשר וועט ער אַריינגיין צו אים זיך אַנוואַרעמען. יענער האָט אַ טייער גאַזאיינוועלע, אָבער ס'איז דאָרט קיינער נישט געווען. ער האָט זיך גענומען גרייטן אַוועקצוגיין. ער האָט אָפּגערוקט דאָס געשטעל מיטן נייעם בילד אין אַ ווינקל, געפרוּווט מאַכן אַ סדר אויפן טישל. ער האָט צורעכט געמאַכט די קושעטקע, אויסגעגליכן דעם אינדיאַנישן, געקעסטלטן צודעק, וואָס ער האָט אַהיימגעבראַכט פון זיינע וואַנדערונגען איבער אַמעריקע. אַנגעטאָן אינעם מאַנטל, האָט ער פאַרלאָשן דאָס ליכט. ער איז נאָך עטלעכע רגעס געשטאַנען אויף דער שוועל אין דער פינצטער און געטראַכט פון דעם בילד, וואָס קומט נישט אַרויס ווי ער וויל און פון דער אַלטער מכשפה, וואָס קומט נישט אַרויס ווי ער זעט זי.

3

די פּערצנטע גאַס איז געווען ליכטיק און פול מיט מענטשן. כאַטש דער ווינטערדיק־צהוליעטער, בייסנדיקער ווינט האָט אונטער־געטריבן, געמאַכט שנעלער לויפן. פון קריסטמעס־צייט זענען פאַרבליבן ביי די זייטן פון דער גאַס בודקעס און געשטעלן מיט אַלערליי סחורות. די סוחרים האָבן געפרוּווט צוציען דעם פאַרבייליפנדיקן עולם מיט זייערע ליאַרעמדיקע קולות, אויסלויבנדיק זייערע סחורות : האַלדזש־שאַליקעס, זאַקן, קראַוואַטן, שפּילעכלעך... מענטשן האָבן זיך אָפּגעשטעלט באַטראַכטן, באַטאַפן. קאַמיקאַ איז געבליבן שטיין ביי אַ וועגעלע מיט האַלדזש־שאַליקעס. דער סוחר — אַ יונגער, קרעפטיקער בחורעץ — האָט אים דורכגענומען מיט שאַרפע ביטולדיקע בליקן. ער האָט אים פאַרזיכערט, אַז די שאַליקעס זענען פון אמתן זייד און פאַר אַזא זיידענעם שאַליק וואַלט ער געדאַרפט באַצאלן עטלעכע מאַל אַזויפיל אויף דער פינפטער עוועניו. דער מאַלער האָט זיך

געלאָזט צורעדן, געקויפט אַ שאַליק, זיך איינגעוויקלט דעם האַלדז און הנאה געהאַט פון דער לאַשטשענדיקער וואַרעמקייט, וואָס ער האָט דערשפּירט. פּלוצעם איז די לופט פול געוואָרן מיט שניי, וואָס דער ווינט האָט אונ־טערגעטראָגן. קאַמייקאַן האָט דער ערשטער ניר־יאַרקער שניי, וואָס וויינט זיך ערשט אַזוי שפּעט אין ווינטער, תמיד דערמאַנט די היימישע פּוילישע ווינטערס מיט די ברייטע שנייאיקע פּלאַכן און ער האָט ווידער דערפּילט אַ בענקשאַפט צו דער שיינער וועלט פון זיינע יונגע יאָרן... כאַטש שוין אַזוי פיל יאָרן אין ניר־יאַרק, איז נאָך ביי אים געווען שטאַרק דאָס געפּיל פון צעריסנקייט, פון זיין פאַרוואַרפּן אין אַ פּרעמדער וועלט. אַנדערע, אויך פּרעמדע דאָ ווי ער, זענען פאַרכאַפט פון דער נייער וועלט, דער ווונדער־שטאַט ניר־יאַרק, אָבער ער שטעקט מיט אַלע וואַרצלען אין דער היים, וווּ ער איז אויסגעוואַקסן... און דערפאַר איז ער אויך אין זיין מאַלן אַן אַנדער־רער, אַ פּרעמדער, אַ נישט־פאַרשטאַנענער....

ווען ער קאָן אין גאַנצן זיך אָפּגעבן מיט זיין אַרבעט — האָט דער מאַלער געטראַכט — ווען ער מוז נישט אַוועקגעבן אַזוי פיל צייט דעם שאַפּ... ער האָט אַזוי פיל צו זאָגן, אַזוי פיל אייגנס אַרויסצוברענגען... נישט אומזיסט האָבן זיי אַזוי ליב די גרויסע שטאַט — טראַכט ער מיט כּעס און ביטול וועגן זיינע חברים־מאַלערס — זיי זענען קונצנמאַכערס וואָס זענען אויסן צו פאַרכאַפּן, פאַרבלענדן ס'אויג... ס'איז רעקלאַמע. קונצנ־מאַכערישע קאָזשעלעקעס, גייסטלאַזיקייט, ס'עקלט אים פון זייערע פּוסטע גייסטלאַזע מאַכערייקעס. ס'איז די אויבערפּלאַך... די היינטיקע מאַלעריי איז פאַרקראַכן אויף פאַלשע וועגן... קונסט דאַרף עפעס זאָגן, זיין אַ רוף, אַ געשריי... אַ רוף צו דעם טיפּסטן אין דער מענטשלעכער נשמה, אַ רוף צו מענטשלעכקייט, צו שיינקייט, צו גאָט... פון דעם קינסטלער דאַרף קומען דער רוף צו דערהויבונג, צו עקסטאַז, וואָס נעמט דורך ווי אַ פּלאַם און לייזט אויס פון איינזאַמקייט, פון פאַרלוירנקייט. די פּוסטע אויפגעבלאַ־זענע שמירערס, וואָס הייבן נישט אָן צו פאַרשטיין וואָס מאַלעריי איז... מ'וועט נאָך קומען צו אים, דערפּילן דעם אמת אין זיינע בילדער... ער דאַרף נישט זייער אַנערקענונג...

גייענדיק אַזוי איבער די גאַסן, געטרייסט פון זיינע חלומות און געדאַנקען, האָט זיך דער מאַלער דערפּילט גוט. ס'האָט זיך פון אים אַפֿ־געטאָן די מרה־שחורה און דער טרויער. ער האָט אונטערגעברומט אַ טראַ־

ציקן ניגון. פעסטער גלויבן אין זיין אַרבעט האָט אים אויפגעהויבן ווי אויף פליגלען.

4.

צוגעקומען צו מעלניצערס סטודיאָ, האָט ער זיך מיט געווען, אַז ס'איז נאָך צייט, ער וועט נישט פאַרשפּעטיקן די פּוסטע רייד, דעם טומל און די אַן־סופיקע דיסקוסיעס ביי אַזוינע מסיבות. ער האָט ליב דאָס אַרומגיין אין די שפּעטע ביינאַכטיקע שעה, ווען די געדאַנקען לויפן פּריי, ווען ס'שטעלט זיך איין ווי אַ קעגנזייטיקע באַווירקונג צווישן אים און די גאַסן און מענטשן. ס'איז פאַראַן עפעס אַ גרויסע פאַסצינאַציע אין דעם אייביקן שטראַם און קאָך פון דער ניו־יאָרקער גאַס. ער ווערט אַריינגע־צויגן מיט כוח אין דעם רוישיקן שטראַם...

ער מוז מאַכן שלום מיט דער נייער וועלט, — טענהט מיט זיך איין דער מאַלער — ס'דאָ אַ גרויסע שיינקייט, אַ גראַנדיעזער אויפברויז אין מאַדערנעם קאַלאַס, ניו־יאָרק. פאַרוואָס זיך ראַיען כסדר אין שפינוועבס פון אַמאַל? פאַרוואָס נישט דערהערן דאָס נייע לעבן? אַפּוואַרפן דעם טרויער! ס'פעלט פּרייד... קונסט קאָן נישט זיין אַן פּרייד... שאַפן איז באַגייסטערונג, התלהבות. וויפל לעבנס־פּרייד איז געווען אין זיין פאַ־טערס חסידישן געזאַנג... נישט אַנטלויפן פון מענטש, נאָר זען גאָט אין מענטש. ער האָט ליב די מעשה מיט דעם בעל־עגלה וואָס דינט גאָט מיט אַ פּייך... אין זיין טאַטנס חסידישער שטוב איז געווען פּרייד און ליב־שאַפט צום מענטש. אין אים זיצן צוויי מענטשן. איינער וועמען ס'ציט צו פשוטער ערדישער לעבנס־פּרייד, און אַ צווייטער, וואָס שטייט פון דער ווייטן, קוקט זיך צו און משפט, ווי ער וואַלט זיין דער באַטייליקטער און דער דרויסנדיקער צוקוקער. ער האָט תמיד געליטן פון דעם, וואָס ער האָט נישט געקאָנט מיט אַלע חושים זיך פּרייען מיטן לעבן. ער טראַכט פון וואַן־גאַג, וועמענס פאַרבן עס ברענען מיט פייער־פלאַמען; פון שאַגאַלס פרומע יידישע שטיבלעך און פליענדיקע כלות און ציגעלעך. זיינע אייגענע ביל־דער — טאַטשעט אים אַ געדאַנק — זענען מעלאַנכאָליש, פול מיט אומעט, וווּ איז געזאַנג, פלאַם?

5

מעלניצערס סטודיאָ, נישט ווייט פון באַהעמיאַנישן „ווילעדזש“, האָט פאַרנומען דעם גאַנצן אייבערשטן שטאַק פון אַ ברויך־ציגליקער.

פֿאַרסאָזשעטער געביידע, וואָס האָט געהודזשעט אַ גאַנצן טאָג מיט אַר־בעט פֿון שפּער און וואַרשטאַטן. דעם אייבערשטן שטאַק, וווּ ס'איז אַמאָל אויך געווען אַ שאַפּ (און אַ לאַנגע צייט נישט געפונען קיין בעלז) האָט מעלניצער פֿאַרוואַנדלט אין אַ סטודיאָ. ער האָט דעם ריזיקן חלל מיט די פֿאַרקאַפטשעטע, אָפּגעקרישלטע ווענט, מיט אַ נידעריקן באַלקן, וואָס איז געווען אונטערגעשפּאַרט מיט עטלעכע קוואַדראַטיקע קאַלומנעס, געשייערט, געקאַלכט, געפּוצט, באַהאַנגען מיט בילדער, צעטיילט דעם ריזיקן זאָל מיט ווענטלעך, צעשטעלט קריגלעך, וואַזעס, סקולפּטורן. ביז ס'איז געוואָרן אַ סטודיאָ און אַ וווינונג.

מעלניצער האָט ליב געהאַט צו געבן „פֿאַרטיס“. זיינע נייִאָר־שמחות זענען געווען אַ שם־דבר אין נייִאָרק. מ'האַט דאָרט געקאַנט טרעפּן ייִדישע קינסטלער. באַרימקייטן — און אַמאַטאָרן, באַהעמען און נאַכשלעפּערס.

אין צוגרייטן אַ נייִאָר־שמחה האָט מעלניצער אַ סך אַרבעט אַרייַנגעלייגט. ער האָט פֿאַרצויגן קרענצלעך עלעקטרישע לעמפלעך און כינע־זישע לאַמטערנעס איבער די חושכדיקע צעלאַמטע שטיגן; געשלעפּט פֿון דערבייאַיקע סטודיאָס בענקלעך, געשיר, ר'האַט פֿון דער גאַס אַרויפּגעשלעפּט קעסטלעך און ברעטלעך און אויסגעמייסטערט בענק און בענקלעך. מ'האַט געשייערט די פֿאַדלאַגעס, געטראָגן פּלעשער משקה, געגרייט סענדוויטשעס.

צו דער נייִאָר־שמחה דאָס מאָל איז געקומען נאָך אַ גרעסערער עולם ווי תּמיד. ס'איז געווען אַ טאַפּלטע שמחה. אַ גאַלעריע האָט גע־קויפּט מעלניצערס אַ בילד. די טישן זענען געווען פֿאַרלייגט מיט פּלע־שער משקה, מיט פּרוכט. אַ נישט יונג רוסיש־אויסזענדיק מיידל, מיט פֿאַרלייגטע צעפּ אַרום קאַפּ, האָט געצימבלט איבער די קלאַווישן פֿון אַ צעשרויפּטער פּיאַנע. אַ גראַמאַפּאָן איז געשטאַנען אויף אַ טאַבורעטקע מיט אַ גרויסער טרובע. ווען מ'האַט געוואָלט טאַנצן, האָט מען אַרייַנגעשטעלט פּליטן און ס'האַט אַ הילך געטאַן איבערן עולם גרילצנדיקע טאַנץ־מוזיק: דער פֿאַפּולערער „דזשעז“ פֿון דער צייט. מעלניצער האָט אַרומגעפּאַדעט, צוגעזען מען זאָל זיך משמח זיין, באַגריסט, צונויפּגע־פירט מענטשן געבעטן מ'זאָל עסן, טרינקען, הנאה האָבן. ער איז נישט איינגעשטאַנען אויף אַן אַרט, געווען אומעטום.

די פעטלעכע דאָמע אין שוואַרצן לאַנגן קלייד מיט אַ בלומיק פאַרביקן שאַל אויף די פלייצעס, מאַדאָם ראַכיל, מעלניצער'ס פרוי, האָט זיך געהאַלטן רעזערווירט, אַריסטאָקראַטיש, זיך זעלטן אויפגעהויבן פון איר פלאַץ, פאַרהאַלטן אַרום זיך די געסט, וואָס זענען זי געקומען באַגריסן, צו־געהערט זיך צו די דיסקוסיעס און רייד מיט אַ צוגעקלעפטן שמייכל. אַ פענ־סנע אויף אַ שוואַרץ קייטעלע איז געהאַנגען אויף איר פולער ברוסט, וואָס איז געווען פאַרדעקט מיט אַ דורכזיכטיקן שפינוועביקן מאַטעריאַל און זיך איינגענעסטלט אין דעם טיפן קאַרב צווישן אירע שטאַרק איינגעפרעסטע איבערגעקוואַלענע בריסטן. אירע פיס זענען געווען דיקע און דער אונטערש־טער טייל פון איר קערפער ברייט. זי האָט פאַרשפרייט אַ שטאַרקן ריח פון פיזעם. זי האָט גערייכערט סיגאַרעטלעך אין אַ לאַנגן מונדשטוק. ווען מעלניצער האָט זיך באַוויזן לעבן איר אויף אַ ווייל, האָט זי געזאָגט: „זעץ זיך צו אַ רגע, וועסט זיך אַרויסשלאַגן פון די כוחות...“ ער האָט עס אַוועק־געמאַכט מיט דער האַנט, געזאָגט אין אַ טאָן וואָס האָט ווי אַפגעחוקט: „דו אַמוזירסט זיך, טייערינקע“? פון זיינע אומרויק־אַרומליפנדיקע אויגן האָט מען נישט געוואָסט צי שמייכלט ער צו ראַכילען, צי לאַכט ער פון איר... זיינע פאַרשפיצטע וואַנסעס זענען געלאָפן אַרויף און אַראָפּ. ער האָט זיך אַוועקגעיאָגט, ווי אויס מורא, זי זאל אים נישט פאַרהאַלטן.

ער איז געווען אַ גוט געבויטער מאַן מיט אַ שיינעם קאַפּ פעך־שוואַרצע האָר און אַ טונקל סעמיטיש פנים. די אויגן — שאַרפע, אַגרע־סיווע מיט אַ נייגונג צו שפּאַט; די וואַנסעס — דיקע, שוואַרצע, פאַר־שפיצטע אַרויפצוצו. ער איז געווען אַ העברעישער לערער אין די ערשטע „גרינע“ יאָרן, געווען אַ גוטער, אַמוזירנדיקער שמועסער מיט אַ שאַרפער צונג. פרויען האָבן צו אים געקלעפט. רכילותניקעס האָבן געזאָגט, אַז ער האָט ראַכילן גענומען צוליב געלט. ראַכיל איז געווען די באַלעבאַסטע פון אַ בעסערן סאַרט קאַרסעטן־געשעפט.

מעלניצער האָט געקענט די גאַנצע קינסטלערישע וועלט, די סוחרים, קאַלעקטאָרן און גאַלעריע־אייגענטימערס. ער אַליין האָט אונטערגעהאַנדלט מיט קונסט, געגאַלטן פאַר אַ קונסט־מבין און אַרומגעדרייט זיך צווישן קונסט־און אַנטי־סוחרים.

צו מעלניצערן זענען אַריינגעקומען יידישע מאַלערס, פאַר וועמען די אַמעריקאַנער סביבה איז נאָך געווען פרעמד. דאָ האָט מען זיך צוואַ־

מענגעטראפן מיט יידישע שרייבערס, מיט יידיש און רוסיש-רעדנדיקער היימישער אינטעליגענץ. דאָ האָט דער געוועזענער העברעישער לערער געקאָנט שיינען מיט אַ פּסוק, מיט אַ יידיש ווערטל. מעלניצער האָט ליב געהאַט מקרב צו זיין די יונגע, ערשט פון די היימישע שטעטלעך אָנגע-קומענע מאַלערס. ער האָט ליב געהאַט צו זאָגן, אַז די אַמאָליקע ישיבה בחורים האָבן זיך גענומען מאַלן — צו להכעיס יעהאָוואָן, וואָס האָט באַפוילן „לא תעשה לך פסל“ — און ווי די היימישע בחוריםלעך, וועמען ער האָט געהאַלפן אַרויפפירן אויף אַ וועג, געהאַלפן מיט אַ שטיקל ברויט, ווען זיי האָבן געהונגערט, האָבן אים אָפגעצאָלט שפעטער מיט שטיינער... שאַרפע קעפלעך, טאַלאַנט, אָבער עטיק? — דאָס זוכט נישט ביי יידן — האָט ער אויסגעפירט מיט אַ שפּאַטיש שמייכלע, מיט גרויס הנאה פון זיין אייגענער חכמה...

.6

ווען דער מאַלער קאַמייקאַ איז אַרויפגעקומען אַ מידער נאַכן אויסשפּאַנען אָן אַ שיעור גאַסן, איז די קרעטשמע — ווי ער האָט גערופן מעלניצערס סטודיאַ — געווען איבערגעפּאַקט. ער האָט זיך געמוזט דורכ-שלאָגן אַ וועג דורך טאַנצנדיקע, צעהוליעטע חברה, דורך קרייזלעך, פּאַרטיפּטע אין הייסע דיסקוטיעס, וווּ אַלע האָבן גערעדט, געפּלאַמט און נישט געהערט, וואָס דער צווייטער זאָגט. דער רויך פון פּאַפּיראַסן האָט איינגעהילט אַלעמען ווי אין אַ געפל. ווען יונגע טאַנצנדיקע בחורים און מיידלעך האָבן זיך צעיאָגט אין אַ טאַנץ, זענען זיי געלאָפּן פון איין עק זאָל אין צווייטן אין צעברויזטע דזשעזישע קאַראַהאַדן. פּאַר אַ סך פון דעם גרינעם עולם איז דאָס געווען עפעס פרעמדס און מ'האַט זיך אויסגע-שטעלט אַרום די טענצערס — פּאַרגאַפטע צוקוקערס.

קאַמייקאַ האָט זיך אין דער ערשטער רגע דערשראַקן, צי ער האָט נישט פּאַרבלאַנדזשעט אויף אַ פרעמדער שמחה, אַזוי פרעמד האָט זיך אים דאָס אַליץ אויסגעזען. ער האָט אָבער באַלד דערקענט אַ סך פון די מענטשן און מעלניצער איז אַרויסגעשווומען פון געפל, אים אַרומגעכאַפט מיט אַ פּריילעך איראַנישן „שלום עליכם“. מעלניצער האָט געפּילט אַ ליבשאַפט געמישט מיט איראַניע צו דעם קליינשטעטלדיקן ערנסט-פּאַרשוויגענעם,

אָפגעזונדערטן קאַמייקאַן. ער האָט מיט אים גערעדט יידיש, געמישט מיט פּסוקים, אַנגעוויזן אויף די „באַרימטקייטן“ וואָס זענען געווען אַרומגע- רינגלט פון אַ יונגן עולם. ער האָט אַ זאָג געטאָן מיט זיין געוויינלעך- איראַנישן שמייכלע: „הוה משהתח בעפר של תלמידי חכמים“ — און געזען ווי קאַמייקאַ האָט זיך פאַרקרימט. ער האָט אים צוגעפירט אין אַ זייטיק ווינקל און אַנגעוויזן אויף זיינע לעצטע בילדער. ער האָט אַוועק- געשטופט אַן צערעמאַניעס עטלעכע מענטשן און אַוועקגעשטעלט קאַ- מייקאַן אין דער ריכטיקער דיסטאַנץ, געשטאַנען מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ, ווען קאַמייקאַ האָט קריטיקירט, און זיינע אויגן האָבן זיך צע- פינקלט, ווען קאַמייקאַ האָט געלויבט. קאַמייקאַ זענען אַ סך פון די פּרי- מיטיווע, דילעטאַנטישע אַבער נאַטור-געטרייע היימישע פּיזאַזשן פונעם געוועזענעם העברעישן לערער געפעלן, נישט קוקנדיק אויף אַלע זייערע חסרונות. אויס דאַנקבאַרקייט האָט מעלניצער צוגעזאַגט קאַמייקאַן צו העלפן אים מיט אַראָנזשירן אַ סאַלאַ-אויסשטעלונג. קאַמייקאַ האָט עס אַוועק- געמאַכט מיט דער האַנט. מעלניצער האָט אַ צי געטאָן קאַמייקאַן צו באַ- גריסן זיך מיט ראַכילן.

ראַכיל האָט זיך מיט קאַמייקאַן וואַרעם באַגריסט. ער האָט איר געגעבן אַ געלעגנהייט אויפצודעקן אַ טייל פון איר כאַראַקטער, וואָס איז געווען געוויינלעך פאַרדעקט: די מאַמע — ווייבעריש-באַשיצנדיקע... זי האָט צו אים גערעדט וועגן נאַטירלעכע פשוטע זאַכן און דעם אַנשטעל און אַן דער מאַסקע, וואָס זי האָט זיך דאָ אַזוי אָפט אַנגעטאָן. זי האָט געפרעגט: האָט ער אַרבעט? שפּאַרט ער געלט? און צי זיין רעוומאַ- טיזם מוטשעט אים. זי האָט אים אפילו געוואַלט פאַרשדכענן, געגעבן אַנצוהערן, אַז אַ וואַל היימיש מיידל, אַזאַ וואָס וועט וויסן ווי אַפּצו- שאַצן אים און פּילנעווען, וואַלט געווען זייער גוט פאַר אים...

קאַמייקאַ האָט זיך אַרומגעדרייט צווישן עולם, צוגעקוקט זיך צו די טענצערס, אָפגעשטעלט זיך לעבן די דיסקוטירנדיקע קרייזלעך און זיך אַריינגעמישט אין די דיסקוסיעס. ער האָט זיך וואַרעם באַגריסט מיט צוויי ברידער מאַלערס — זין פון אַ העברעישן שרייבער, ביידע שטילע, באַשיידענע, טאַלאַנטירטע מענטשן, אַנערקענטע אין דער קונסט-וועלט. אַרום זיי האָט זיך געפירט אַ לעבעדיקע דיסקוסיע וועגן פּיקאַסאָן און

קוביזם. אַ יונגער, ערשט פון פוילן אַריבערגעקומענער מאָלער מיט גע-
קרייולטע געליבלאָנדע האָר, האָט פונקט נאָך פונקט צעגלידערט די טע-
אַריע אַרום פיקאַסאַ קונסט, מיט דער סאַמע געלערנטסטער, און טעכני-
שער טערמינאָלאָגיע, ער האָט געברענט בעתן רעדן, ווי אַ היימישער
ישיבה-בחור ביי אַן עלוישער דרשה...

נאָך אַ ווייל צוהערן זיך האָט קאַמייקאַ דערפילט אַ שווערקייט
און אַ לאַנגווייל. ס'איז אים געווען דערווידער דער געפילדער, די שטר-
פעניש און דער ליאַרעם. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקל אַ מרה-
שחורדיקער, די רעיונות האָבן אים אַוועקגעטראָגן אין דער אַלטער פוי-
לישער שטאַט קראַקע, וווּהין ער איז אַנגעקומען אַמאָל פון קליינעם שטעטל
לערנען זיך אין אַ קונסט-שול. דאָס זענען געווען די שענסטע יאָרן אין
זיין לעבן, דער ליאַרעמדיקער, טאַנצנדיקער עולם האָט אים דערמאָנט
אין די קינסטלער-בעלער אין דער שיינער פוילישער שטאַט און פאַרוועבט
אים אין זכרונות.

זיין וואַנדערנדיק אויג האָט אַ צאַפּל געטאָן: — „חנה“, — האָבן
זיינע ליפּן מעכאַניש אַ שעפטשע געטאָן. ער האָט זיך איינגעקוקט אין
דעם אַזוי גוט באַקאַנטן פנים. זי איז ווידער אין ניריאַרק, אַי, ווי זי
האָט זיך געביטן! ער האָט זיך איינגעקאַרטשעט אין זיין ווינקל ווי ער
וואַלט געוואַלט בלייבן אומבאַמערקט. ער האָט מיט ווונדער זיך איינ-
געקוקט אין דעם געביטענעם, ממש-שאַקירנדיקן, אויסדרוק אויף חנהס
פנים. אַזאַ נייע, פרעמדע חנה במקום פון דער אַמאָליקער יונגער חנה!
אַ פאַרוועלקטע, אַפגעלעבטע מידע פרוי. און דער קוק פון אירע אויגן
גאָט מיינער!...

ס'האָט קאַמייקאַן אַזש פאַרכאַפט ביים האַרצן ווען ער האָט
דערפילט און פאַרשטאַנען דעם באַטייט פון דעם בליק אין איר מיד-
געלעטרט פנים. די פרוי האָט אַמאָל אַזוי פיל געמיינט פאַר אים. גאָט
מיינער! וואָס איז געוואָרן פון חנה? וואָס די יאָרן האָבן פון איר גע-
מאַכט! ער האָט זיך אַפגעטרייסלט פון דעם בילד, וואָס איז אויפגע-
שפרונגען אין זיין מוח — די צעפאַטעלטע שיכורטע אין פאַרק — וואָס
ער מאַלט איצט. (דאָס בילד לאָזט אים נישט צו רוי!) חנה איז זיך
דאָך צעגאַנגען מיטן סקולפּטאָר לעווין, געווען אין באַסטאַן שוין יאָרן.
אַזוי האָט ער געהערט... וואָס טוט זי דאָ?

קאמייקא האט געוואלט אַרויסשאַרן זיך, אָבער ס'איז אים נישט געראָטן. חנה האָט אים דערזען און זי איז צוגעקומען צו אים. זי האָט זיך מיט אים אַרומגעכאַפּט, אַ פּאַר מאָל איבערגעחזרט: איז עס נישט מאַדנע, כ'קום ערשט צוריק פון באַסטאָן... כסדר געטראַכט פון אייך... וואָס זשע מאַכט איר, קאמייקא, מיין פריינד? אירע אויגן האָבן גענישטערט, עפעס געזוכט אין קאמייקאס בליק. זי האָט געפיבערט, גערעדט אַ סך, געוואָלט טאַנצן. אין אירע אויגן האָט אויפגעפלאַמט דער גלאַנץ פון אַמאָליקע יאָרן. קאמייקא האָט דערפילט עפעס פון דער אַמאָליקער געריטקייט, דערזענדיק די דינע הויט אויף אירע שליפן, דעם שאַרפן אויסבויג פון נאַקן מיט די אַרויפפאַרקעמטע רויטע, פאַרבליאַקע־וועטע האַר, די בלוילעכע אַדערלעך אויף איר הויט, די ראַפינירטע דעלי־קאַטקייט, די שפּרענקעלעך אויף דעם צעפאַלדעוועטן, צעקריצטן פנים, וואָס האָט אַמאָל געהאַט אַזאַ כוח אים צו רירן, אָבער ס'לאָזט נישט צורו דער ציניש־אַנטישטער קוק, וואָס ער האָט אויפגעכאַפּט. ווידער מישט זיך עס אויס מיט דער דערמאָנונג פון דער אַלטער שיכורטע אין פאַרק. אַן אָפּסעסיע פשוט. אַ כאַליערע! וואָס טוט מען מיט איר איצט? ס'בעסטע: אַרויסדרייען זיך, פאַרשווינדן „פאַ־אַנגעלסקו“, און אַ זיי געזונט...

.7

חנה האָט קאמייקא באַגעגנט, ווען זיי זענען ביידע נאָך געווען יונג, אין זיינע ערשטע יאָרן אין אַמעריקע. ער איז געווען אַ קונסט־לער־רער אין אַ קעמפּ. יוגנטלעך צעשטורעמט. געחלומט וועגן אַ גרויסער קינסט־לערישער צוקונפט. חנה איז געווען פול מיט יונג לעבן, פול מיט אומרו, מיט גאַרעניש נאָך איבערלעבונגען. קאמייקא האָט זי געפירט אויף לאַנד־גע שפּאַצירן איבער דאַרפישע וועגן און ער האָט זי פאַרבעטן זי זאָל קומען באַקוקן די מאַלערייען אין זיין שטיבל: — וואָס טראַכט איר אַזוי פיל? — האָט זי געפרעגט. איר וועט צייט האָבן צו טראַכטן, ווען איר וועט ווערן אַלט... איר שווייגט צו פיל — האָט זיך חנה באַקלאַגט. ער האָט זיך דערמאַנט אין אירע ווערטער, ווען ער האָט נאָכן צוריקקור־מען קיין ניו־יאָרק. זי אַ סך מאַל אָפּגערופן, און זי האָט פאַר אים קיין צייט נישט געהאַט. ס'איז קאמייקאן אַנגעקומען שווער צו פועלן ביי

איר א באגעגעניש. פון דעסטוועגן איז זי אמאל אריינגעפאלן אומפאר- האפט אין זיין סטודיא, גערעדט א סך און גיך און מיט פלאמיקע אויגן רעקלאמירט, אז ער וועט זיין א גרויסער קינסטלער... אז זי באוונדערט אים... אז זי איז שטאלץ אויף זיין פריינדשאפט... זי פלעגט זיך פלוצעם באווייזן, אבער די באגעגענישן זענען געווארן זעלטן. קאמייקא האט שטארק געליטן. ער האט זי נישט געקאנט פארגעסן. ער האט זיך גע- ראנגלט מיט זיך און באשלאסן: מ'דארף זיך אינגאנצן אפגעבן מיט אר- בעט... חוץ דעם איז אלץ גארנישט ווערט... ארבעט, ארבעט... דערנאך איז ער געווארן געווארן, אז חנה האט חתונה געהאט. זיי האבן ווידער א פאר מאל זיך באגעגענט. חנה האט איצט גיכער זיך געוואלט באגעגע- נען מיט איר „פריינד“, ווי פאר דער חתונה. זי האט זיך פארטרויט פאר אים: איר פארשטייט מיך, מיין פריינד — האט זי געזאגט — איר זענט אזא ווילער... קאמייקא האט איר נישט דערציילט פון זיינע יסורים. נאך יעדער באגעגעניש איז ביי אים געבליבן א גרויסע הילקייט און די איינזאמקייט האט זיך שווערער געלייגט אויף זיינע פלייצעס. דער- נאך איז זיך חנה צעגאנגען מיט איר מאן. חנה האט קאמייקאן אלץ דער- ציילט וועגן אירע ליבע-אנטוישונגען. דערציילט באריכות, וואס עס האט געפירט צו איר צעגיין זיך מיטן מאן... ברוטאל און מיאוס האט דאס אלץ געקלונגען פאר דעם סענסיטיוון, אפגעהיט-פרושדיקן מאלער...

ער האט דערפילט אן אפשטויס און אן אכפערדיק געפיל צו זיין אייגענער אפגעהיטקייט. אט דאס איז זי אין דער אמתן, די, וועגן וועלכער ער האט אזוי פיל געחלומט, צוליב וועמען ער האט אזוי פיל געליטן... אבער ווען מ'האט זיך ווידער און א סך אפטער געטראפן, האט זיך די איינגעדרימלטע ליבע ביי קאמייקאן ווידער אויפגעוועקט. חנה האט א שטיקל צייט צוגעלאזן זיין טיפע איבערגעגעבנקייט. זי האט ענומען א ווארעמען אנטויל אין זיין לעבן. דער מאלער האט געפילט פרייד און דער- הויבונג. קיין שום פרוי האט אים אזוי טיף נישט בארירט. אבער די וונד, וואס ער האט באקומען, האט זיך נישט אזוי לייכט פארהיילט. און ס'איז אים שווער געווען ארויסצוקריכן פון די פארפלאנטערטקייטן, פון די גריב- לערישע ראנגלענישן מיט זיך... ער האט ליב געהאט זיין איינזאמקייט און זיך געשראקן צי זיין ארבעט וועט נישט ליידין... חנה האט אים נישט געגעבן קיין סך צייט צו טראכטן. זי איז באלד פארפלאנטערט געווארן אין

אן אנדערער ליבע און קאמייקא האט איצט ווידער געליטן, כאטש נישט אזוי לאנג און נישט אזוי טיף ווי ס'ערשטע מאל. ער איז טיפער פארזונקען אין איינזאמקייט, אין אפגעזונדערטקייט... ער האט געארבעט מיט גרויס עקשנות, געלעבט אסקעטיש, אכזריותדיק צו זיך. ער האט מער און מער פיינט באקומען די גרויסע שטאט מיט איר רעש און געדיכטעניש, און געחלומט פון דארפישער שטילקייט און רויקייט. ער האט אויף חנה נישט געהאט קיין ביזו הארץ. זי איז געווען די איינציקע פרוי, וואס האט אים פארשטאן נען, מיט וועמען זיין גורל האט זיך פארפלאכטן. זי האט אים געשריבן, זי האט אים פארזיכערט, אז ער איז איר איינציקער פריינד.

און אט נאך אזוי פיל יארן טרעפט מען זיך ווידער...

דא, ביי מעלניצערן, האט קאמייקא באמערקט אז חנה איז פולער, ברייטער געווארן, אז איר פנים האט פארלוירן דעם אמאליקן יוגנט-גלאנץ און איז פארקריצט מיט מידקייט און זארג. די יארן האבן געטאן זייער ארבעט... אבער ס'איז חנה! נאר חנה קאן ארויסרופן ביי אים אזא אויפרור דערונג. ער האט דערפילט א ווארעמקייט, א רחמנות צו איר. זי האט אויסגעזען געבראכן.

חנה האט געבעטן דעם מאלער, ער זאל איר עפעס ברענגען צום

טרינקען.

אין דעם קליינעם זייטיקן חדרל, וואס איז געווען מעלניצערס שלאף-צימער און קיך, איז מען געשטאנען קאפ אויף קאפ מיט אויסגעשטרעקטע גלעזער אין די הענט. אויף א בענקל איז געשטאנען א מיידל אין א באפלעקטן קיטל, וואס מאלערס נוצן ביים מאלן, געשעפט מיט א גרויסן קאכלעפל פון א קאן און אנגעפילט די גלעזער. דאס מיידל האט נישט געקאנט זיין מער ווי פופצן יאר. א פריש, קינדיש פנים, זי איז געווען פארפלאמט און געשריגן קוויטשעדיק:

„געט די העל אוט און היר“... (גייט צום טייוועל, ארויס פון

דאנעט!).

ווען קאמייקא האט זיך מיט גרויס מי צוגעשלאגן צו חנה מיט א גלאז „פאנטש“ אין האנט, האט ער זי געפונען צווישן א גרופע באקאנטע. קאמייקא האט זיך אריינגעלאזט מיט א מאלער אין א דיסקוסיע וועגן קינסטלערישע ענינים, ביז חנה האט אים געבעטן ער זאל טאנצן מיט איר...

נייע מענטשן זענען כסדר צוגעקומען. אין דער גרויסער סטודיאָ איז געוואָרן אַלץ געדיכטער און טומלדיקער. אַ וואַלקן פּאַפּיראַסן-רויך איז געשטאַנען איבער די קעפּ... אַרום מיטננאַכט, נאָך דעם ווי מען האָט שוין באַגריסט דאָס נייע יאָר מיט אַ גרויסן ליאַרעם. (ווי עס פירט זיך) האָט זיך אַריינגעריסן אין זאַל אַ חברה בחורים און מיידלעך. זיי האָבן געמאַכט דעם אַנשטעל, אַז זיי זענען שטאַרק שיכור, אַז זיי פאַלן פון די פיס. אין מיטן טאַנצן האָט קאַמייקאַ פּלוצעם דערפילט, אַז חנה וואַקלט זיך, ווערט אים שווער און — זי איז אַוועקגעפאַלן אַ געחלשטע אויפן דיל. דאָס טאַנצן האָט זיך אָפּגעשטעלט. מ'האַט גענומען שרייען, אַז מ'זאַל זיך נישט שטופן, געבן דער געחלשטער לופט. מ'האַט זי אויפּגעהויבן און זי צוגעטראָגן צו אַן אָפּן פענצטער. אַ ביסל שפּעטער איז זי צוגע-קומען צו קאַמייקאַן און געזאָגט, אַז זי גייט אַהיים, אַז פון דער היץ האָט זי געקראָגן אַ שטאַרקן קאַפווייטיק. זי האָט אים געבעטן, ער זאַל זי אָפּפירן אַהיים.

8.

די גאַסן זענען געווען פּוּסט און קאַלט. חנה האָט זיך אָנגעהאַלטן אין קאַמייקאַס אַרעם. זי האָט געוואַלט גיין צופּוס אַהיים. זי האָט געזאָגט, אַז זי וווינט נישט ווייט און דער שפּאַציר וועט פאַר איר זיין גוט. אויף אַ לעבעדיקער גאַס האָט מען זיך אָנגעשטויסן אויף אַהיים-גייער פון ניי-יאָר-שמחות. בחורים און מיידלעך מיט פּאַיאָזישע פּאַ-פּירענע מיצלעך אויף די קעפּ האָבן געגראָגערט און געטרומייטערט. ביי קאַמייקאַן האָט זיך אויפּגעוועקט אַ געפיל פון נישט רעאַלקייט, פון גראַטעסק. ס'איז אַלץ נישט רעאַל — ווי אַ שפּיל. ווי אַ שטיק פון זיין לעבן וואָס איז פּלוצעם אַרויסגעשוומען פון פאַרבאַרגענישן אין דער געשטאַלט פון דער פּרוי ביי זיין זייט, וואָס האַלט זיך אַזוי צוגעדריקט צו זיין אַרעם. וואָס וויל זי פון אים? ווייניק פיין אים געגעבן? ער איז ווידער אַזוי אויפּגערודערט. ער וועט נישט קאַנען אַרבעטן. בעסער זאַל זי בלייבן ווייט און פּרעמד. איר זייט אַ ווילער, אַ גוטער, נישט ווי די אַנדערע... גוט, גוט, זאַל זי אים לאָזן געמאַך. אַט רעדט זי שוין אַזוי צוגעלאָזן, דערציילט וועגן איר לעבן אין באַסטאַן, ווי זי האָט געבענקט נאָך ניי-יאָרק. ניי-יאָרק איז די איינציקע שטאָט אין דער וועלט... גוט.

גוט, זייער פיין. ער זעט ווידער איר אנטוישטן, צינישן בליק וואס האט אזוי שאַקירט. ווי גוט ער קען שוין דאָס אַלץ. ווען ס'איז איר נישט גוט, קומט זי צו אים.

— אַ כאַלערע — זאָגט ער פּלוצעם.

— וואָס איז, קאַמייקאַ?

— ס'מיין רעוומאַטיזם. ס'האַט אַ צופּ געטאָן. נאָך וואָס שלעפט ער זיך אַרום ביינאַכט צו „פאַרטיס“? פּלאַפּל, פּלאַפּל. קובן, פּלאַכן, פענדזל־אַרבעט, אַ כאַלערע אויף זיי, פּוסטע פּלוי־עריי, אַז ס'איבלט... — דער זעלבער קאַמייקאַ — זאָגט חנה — נישט געביטן זיך אויף

אַ האָר. איר מאַלט אַ סך?

— עט... — קאַמייקאַ נעמט דערציילן וועגן זיינע צרות מיט דער באַלעבאַטטע, ווי ער ליידט פון קעלט. פון די צוגן, וואָס ציען אַרויס ס'ביסל וואַרעמקייט פון שטיבל און ווי ענג ס'איז אים... אַז ער קאָן קיין זאך נישט געפינען, ווי די דייטשקע דערגייט אים די יאָרן מיט איר אַרדענונג...

— איר וווינט נאָך אַלץ אין דער ענגער שטייג? פאַרוואָס ציט

איר זיך נישט אַרויס?

— אַבער ווען האָט ער צייט... אַז ס'קומט צו זוכן, פאַרגייט אים דער חשק. הייב זיך אָן מיט די כאַלערעס, די לענדליידיס. די דייטשקע האָט ער אין דער אדמה. זי האָט מורא פאַר אים. ער האָט געמאַכט אַ פאַר האַלצשניטן. פרימאַ. ער קלעפט אַ סך. דאָס גיט אים אידעען. אַבער דער שאַפּ דערהרגט אים. מעלניצער האָט פאַר אים שוין אַ סך מאל גערעדט מיט אַ גאַלעריע וועגן אַן אויסשטעלונג. אַבער ווער האָט צייט צו מאַכן אויסשטעלונגען? ער האָט פיינט דעם גאַנצן האַנדל... קאַמייקאַ האָט זיך אַרויפגעדראַפּעט נאָך חנה אין אַ קליינעם דאַכשטיבל — אַ פּיצל שטיבל מיט אַ קליינער קיך דערביי. אַ ברייט בעט מיט אַ קאַלירטן צודעק פאַרנעמט אַ העלפט דערפון. אַ פאַרטונקלט לעמפל מיט אַן אויסגעשטריקט שירעמל פאַרוועבט דאָס שטיבל אין שאַטנס. מ'אַטעמט אַריין אַ וואַרעמען פאַרפומירטן ריח. די וואַרעמקייט האָט דעם רעוומאַטישן מאַלער מחיהדיק אַרומגענומען. ווען מ'קומט איצט אַריין צו מיר קאָן מען פאַרפּרוירן ווערן, טראַכט ער.

דער שמועס האָט זיך נישט געקלעפט. אַ פרעמדקייט האָט פאַר-

קלעמט די ליפן. קאַמייקאַ שפּרינגט אויף אַלע מאָל און שפּאַנט מיט גיכע טריט פון איין וואַנט צו דער אַנדערער.

— דער זעלבער קאַמייקאַ. תמיד פּאַרטראַכט. וואָס טראַכט איר? — זאָגט חנה מיט אַ קליין ביסל חוּזק. דערזעענדיק די איר פון אַמאָל גוט באַקאַנטע קאַמישע העוויות אויפן מאָלערס פנים ווען ער איז פּאַרטראַכט אַדער אויפגעבראַכט פון עפעס. ער זעט דעמאָלט אויס ווי ער וואַלט גע־ליטן פון שטאַרקן צאָן־ווייטיק.

קאַמייקאַ ענטפּערט נישט. אפשר האָט ער נישט געהערט. פאַר־כאַפט פון שטורעם פון זיינע געדאַנקען.

די באַגעגעניש מיט חנהן איז געווען ווי אַ שטיין אַריינגעשלייִ־דערט אין אַ טייך. עס נעמען אַרויפקומען פון דער טיף ווירבלען, אויפ־ברויזן, קויט פון דנאָ. כוואַליעס און כוואַליעלעך צעקלויצן דעם טייך. די באַגעגעניש מיט דער אים אַמאָל אַזוי נאַענטער פרוי האָט אים טיף אויפגעטרייסלט. ער טראַכט מיט שרעק וועגן די ראַנגלענישן און שווע־ריקייטן פון זיין איצטיק לעבן, וואָס רויבן זיינע כוחות. ער קאָן נישט מאַלן. זיינע געדאַנקען ווערן צעפּרעסן פון פּוסטע, וויסטע קאַשמאַרן. ער האָט זיך איינגעמויערט אין אַ שווערער איינזאַמקייט וואָס אַנשטאַט צו זיין פּרוכפּערדיקע ערד פאַר זיין קינסטלערישער אַרבעט, איז זי ווי אַ זאַמדיקער מדבר, וווּ ער טריקנט איין ווי אַ בוים אָן וואַסער. ער לעבט אַפּגעווייטערט פון אַלעמען...

חנה האָט אַריינגעבראַכט טיי. זי האָט זיך איבערגעטאַן אין אַ לאַנגן טונקעלן שלאַפּראַק. איר פנים איז זייער בלאַס. זי האָט אַ צערטל געטאַן מיט ביידע הענט קאַמייקאַס פנים און מיט אַ פרווון פון קאַקעסטטווע געזאָגט:

— קאַמייקאַ, איר האָט מיך אינגאַנצן פאַרגעסן... איר טראַכט... קאַמייקאַ איז ווי אַרויסגעשווימען פון אַ טיפּער פינצטערניש. ער איז פאַרבלענדט פון ליכט. ער זעט דעם אַמאָליקן פינקל אין חנהס אויגן. איר נאַענטקייט, איר האַנט אויף זיין פנים מאַכן אים ציטערן. זיין האַרץ איז צעהוידעט. חנה האָט אים לייכט אַרומגענומען, אַריינגעקוקט אין די אויגן מיט אַ טרויעריק־צערטלעכן בליק.

— זי וועט מיך ווידער מאַכן צום נאַר — טראַכט דער מאַלער מיט שרעק. אַ כאַליערע אויף איר...

— איר זייט אויף מיר ביין, קאמייקא? — מיט אַ בלישטשענ־דיקן, לאַשטשעדיקן קוק האָט חנה איצט געקוקט אויפן מאָלער, געזען דעם שווערן צעפייניקטן שיין אין זיינע אויגן. מיט אַ זיגערש פייערל אין די אויגן האָט חנה צוגעצויגן דעם מאָלערס קאָפּ צו זיך און אים אַ קוש געטאָן. קאמייקא האָט אַ מידער זיך אויסגעשטרעקט אויפן בעט. פאַרמאַכט די אויגן.

חנה האָט מיט טרויעריקער צערטלעכקייט געגלעט זיין קאָפּ. קאמייקא האָט זי דערהערט וויינען.

— וואָס איז, חנה? וואָס וויינטו?

ווען חנה האָט אויפגעהערט צו כליפען, האָט זי געזאָגט:

— איר זייט אַן אמתער פריינד. איר זייט נישט קיין עגאָיסט.

ביי אייך איז אַ פרוי נישט קיין שמאַטע, וואָס איר נוצט און וואַרפט אַוועק. איר ווייסט פאַרוואָס איך האָב געחלשט? ס'נישט געווען פון דער היץ.

זי האָט גענומען דערציילן וועגן איר לעבן מיטן סקולפּטאָר.

— גאָט מיינער, ס'נישט צו גלויבן. איר האָט קיין באַגריף,

קאמייקא. זיינע ליגנס. וויפל מאָל האָב איך אויסגעפונען, אַז ער זאָגט ליגנס, אָבער אַז ער האָט אָנגעהויבן רעדן, האָב איך ווידער געגלויבט.

איצט קאָן איך נישט פאַרשטיין ווי בלינד איך בין געווען. ער האָט

פון מיר געמאַכט אַ שמאַטע, געשפיגן אין פנים אַריין. איר האָט קיין

באַגריף נישט, קאמייקא, איר זייט אַזאָ וווילער, אַזאָ טייערער. וויפל

מאָל איך האָב אויסגעפונען, אַז ער נאַרט מיך, אָבער איך האָב ווידער

געגלייבט. איר פאַרשטייט? איז דען געווען אַזאָ זאָך, וואָס איך וואַלט

פאַר אים נישט געטאָן? און ער האָט עס אויסגענוצט. איך האָב גע־

אַרבעט אין שאַפּ, אים אַלץ אַוועקגעגעבן. ער האָט ביי מיר דעם לעצטן

גראַשן צוגענומען, אָבער דאָס איז גאַרנישט. דאָס גאַנצע לעבן האָט

ער ביי מיר צוגענומען און מיך נאָך דערנידעריקט... געלאַכט, אַז איך

פאַרשטיי גאַרנישט, אַז איך בין אַ בהמה. גאָט מיינער, די זילדלערייען

מיט וועלכע ער האָט מיך באַוואַרפן. ווען איך האָב אויסגעפונען, אַז

די גאַנצע צייט, וואָס מיר האָבן צוזאַמען געלעבט האָט ער געהאַט

אַנדערע, האָב איך געמיינט, אַז איך וועל פון זינען אַראַפּ. איך האָב

אים איבערגעלאָזט, אַוועק קיין באַסטאָן — איך האָב דאָרט אַ שוועס־

טער, געווען דאָרט צוויי יאָר... איך האָב געמיינט אַז איך האָב אים שוין פאַרגעסן, אָבער ווען איך האָב אים היינט דערזען אַריינקומען צו דער פאַרטי, האָט מיך פאַרדריקט ביים האַרצן און ס'מיר פינצטער געוואָרן פאַר די אויגן.

חנה האָט אַ סך גערעדט, היסטעריש, מיט צעפלאַמטע אויגן. זי האָט אויסדערציילט באַריכות אַ סך סצענעס פון מיאוסע ווילדע צוואַר-מענשטויסן... זי איז געווען דאָס דינסטמיידל, אַ שקלאַף, געצאָלט רענט, געוואַשן זיינע שמוציקע וועש. ער האָט זי נאָך געזידלט, אפילו אַרויסגע-טריבן פון שטוב. איך האָב אַלץ אָנגענומען פאַר ליב. איר קאַנט דען פאַר-שטיין, קאַמייקאַ? איר זייט אַ גוטער. איך אַליין פאַרשטיי עס נישט.

קאַמייקאַ האָט זיך צוגעהערט מיט אויסגעגלאַצטע אויגן, אַ בליי-כער מיט גרויסע טראַפנס שווייס אויפן שטערן. ער האָט מיט די הענט פאַרדעקט ס'פנים, ווי איינער וואָס שיצט זיך קעגן קלעפּ. ער האָט זיך גע-וואָלט אויפהייבן און אוועקגיין, אָבער חנה האָט אים צוריקגעהאַלטן. זי האָט אים געבעטן ער זאָל זי נישט איבערלאָזן אַליין. זי וועט ווידער מאַכן טיי און מ'וועט זיצן און רעדן. זי האָט מורא צו בלייבן אַליין.

9

קאַמייקאַ איז געלאָפן אַהיים איבער די פּרימאַרגנדיקע, פּוסטע גאַסן אין דער גרעסטער איילעניש. ער האָט געמרוטשעט צו זיך: „צויג... זונה...“ זיינע אויגן זענען געווען פאַרגליווערט. אין די שלייפן האָט געעגבערט און געשטאַכן. זיין מוח איז פאַרנעפלט געוואָרן און ווידער געאַרבעט פיבעריש מיט דער זעלבער משונהדיק-צוועקלאָזער גיכקייט, מיט וועלכער ער האָט זיך געיאָגט איבער די גאַסן. ס'האָט אים געפּרעסטלט נישט פון דרויסנדי-קער קעלט, נאָר פון דער אינעווייניקסטער. ס'האָט אים געעקלט פון אַלץ.

עס האָט געזיפט אַ קאַלט רעגנדל, וואָס האָט געגליווערט אין דער לופטן. דעם צעפיבערטן מאַלער האָט זיך געדוכט, אַז ער בראַדושעט דורך די פעלדער און וועגן פון זיין אַמאָליקער היים. ער האָט פון קינד-ווייז אויף ליב געהאַט דעם פאַררעגנטן דרויסן. ער האָט לאַנג געקאַנט קוקן מיט אַ פאַרגליווערטן בליק אויף די פון רעגן-צעפלאַסענע פעל-דער. ער האָט ליב געהאַט צו זען די פּויערטעס מיט די איבערגעקערטע

קליידלעך איבער די קעפ, ווי זיי זענען געגאנגען אין גאס רעגן... ער האט ליב געהאט צו קוקן אויף די לוזשעס און טייללעך, וואס האבן זיך געקליבן אויפן בלאטיקן וועג, און דאס פליעסקן פון רעגן, און דאס כליופען אין דער רינווע פון דאך, ווי פון עפעס א לעבעדיק באשעפעניש. אין א פאררעגנטן טאג איז אים נאך ליבער געווארן זיין שטיבל, אן אג געפאקט מיט בילדער, ווייט, ווייט פון דער וועלט, ווייט פון ניריארק — טויזנטער מייל הויך — אבער איצט איז פאר אים דארט נישט גע- ווען קיין מנוחה. ער פילט אן עקל צו אלץ, אן אפשטויס...

קאמיקא האט דערפילט, ווי ער ציטערט. אין דער פאררעגנטער גרוי הייט האט א שיינ געטאן א צעלויכטענער קאווע-פלאץ. ער איז אריינגעלאפן אין דעם ווייס-געקאכלטן, קליינעם פלאץ מיט די פארער-דיקע, מעטאלענע קאווע-קעסלען און די קיילעכדיקע בענקלעך ארום טיש און געפונען א זיצפלאץ. ס'זענען דארט געווען א סך מענטשן, וואס האבן געשלונגען הייסע קאווע און איבערגעווארט דעם רעגן אין דער ווארעמקייט.

דעם מאלער איז נאך א לאנגע צייט געלאפן א פרעסטל איבערן לייב, ביז די הייסע קאווע האט עס פארטריבן. ער איז געזעסן אין שטור- מער מעדיטאציע, צוגעהערט זיך צו דעם אפקלאנג פון שטורעם אין זיך; די קלאגעניש אויף אן איינזאם לעבן פון טרויער, זארג, אנטוישונגען, נישט-פארווירקלעכטע חלומות, בענקשאפטן... איצט האט זיך אלץ ווי איינגעבראכן אין אים... ליידיק, פוסט, קאשמאריש.

און ווי א סך מאל נאך גרויס צער און יאוש, הייבט ביי אים אן ארויסקוועלן א ניגון, א ניגון, וואס שטארקט און מונטערט אויף... ער זינגט שטיל צו זיך דעם ניגון, וואס ער האט געהערט זיין טאטן, דעם חסיד, זינגען: ירידה צורך עליה היא, ירידה צורך עליה היא! און אויפן גע- דאנק קומען דעם טאטנס רייד וועגן דער סתרא אחרא... און די מעשות, וואס ער האט זיך אנגעהערט ווי ער, דער שטן, פארשטעלט זיך אין אלער- ליי קונציקע פארמען און וויל נאר אפווענדן מיט אלערליי שטוקעס פון דינען דעם רבנו של עולם בחדווה, באהבה, ס'גייט אן כסדר א מלחמה צווישן גוף און נשמה. די תומאה שלעפט ארונטער, אבער ווען מען פאלט, דארף מען זיך נישט מיאש זיין. ירידה צורך עליה היא... מ'דארף אנפירן א קאמף קעגן שוואכקייט, אפהענטיקייט, יאוש.

קאַמייקאַ זיצט מיט אַ פאַרגליווערטן בליק, מיט פאַרקראַמפטע פינגער. פלוצעם זאָגט ער אויפן קול: זי איז אַ צויג... געגאַנגען פון מאַן צו מאַן... ביסט תמיד געווען אַ בעל־חלום...

קאַמייקאַ איז מיד, אויסגעשעפט. אָבער ס'ווילט זיך נישט אַהיימגיין... און אַט שווימט אָפּער פאַר אים דאָס בילד, וואָס ער אַרבעט איצט דערויף, דאָס בילד פון דער שיכורטע אין דעם קליינעם פאַרק מיט די זקנים און טומלדיקן יונגוואַרג אין דער פאַרגייענדיקער זון ...

און ווונדער איבער ווונדער! דאָס וואָס ער האָט געזוכט אַזוי לאַנג, דאָס וואָס איז אים נישט געלונגען אַרויסצובאַקומען איין מאָל, אַ צווייט מאָל, שטייט איצט שאַרף פאַר די אויגן. קלאַר אין אַלע דעטאַלן... ער האָט זיך אויפגעריסן ווי אַן אָפּגעברייטער פון קיילעכדיקן דריי־בענקל, אָפּגעשטופּט דאָס נישט־אויסגעטרונקענע טעפל קאַווע און אַרויס־געלאָפּן, באַגלייט פון די פאַרחידושטע אויגן פון די אַנדערע קאַווע־טרינקערס.

ער לויפט אַהיים איבערמאַלן, ווער ווייסט שוין, צום וויפּלטן מאָל דאָס בילד פון דער שיכורטע מיט איר מכשפהשן געלעכטער. איצט, דוכט זיך אים אַז ער האָט וואָס ער וויל, ער איז פאַרכאַפט פון דער וויזיע, וואָס האָט אַ שוועב געטאַן פאַר זיינע אויגן... ווי קלאַר ער זעט דאָס פנים מיט דעם געלעכטערל פון דער מכשפה. ס'איז גרויסאַרטיק איר געלעכטער, וואָס קומט אַרויס פון אויסקרימעניש פון אירע מויל־ווינקלען און פון גראַטעסקן פאַרבן־געמיש, וואָס שרייט אַרויס פון בילד... אין איר געלעכטער איז אויך דאָ רחמנות און צער צו מענטשן. דאָס האָט ער געוואָלט דערגרייכן. זי לאַכט פון אים אַליין אויך. גוט, גוט, דאָס האָט ער געוואָלט. דערפאַר איז עס גוט. ער איז געווען צו שטאַלץ. וויפל פּוסטע גאווה איז געווען אין זיין איינזאַמער פּרוּשדיקייט, אין זיין רוגזדיקן אַנט־לויפן פון מענטשן. אַנשטאַט מיטפילן, באַהעפטן זיך מיטן נידעריקסטן, מיטן קלענסטן...

דער מאָלער לויפט אַהיים אין גרויס איילעניש, אונטערברומענדיק זיין טאַטנס חסידישן ניגון: ירידה צורך עליה היא... ירידה צורך עליה היא...

אַנטפלעקונג

יוסף האָט אָפּגעמאַכט מיט אַראַנאָוויטשן, זיין חבר, צו טרעפן זיך זונטיק אין דער פרי אויף דער צווייטער זייט פון האַדסאָן־טייך. פון דאָרט וועט מען גיין אויף אַ שפּאַציר אויסער דער שטאָט אויף אַ גאַנצן טאָג. אָבער אַראַנאָוויטש האָט נישט געהאַלטן וואָרט און נאָך אַ האַלבער שעה אומגעדולדיק וואָרטעניש האָט זיך יוסף געלאָזט אַליין גיין. די בייזקייט, וואָס האָט אין אים געזאָטן אויף זיין חבר, האָט גיך זיך אָפּגע־טאָן פון אים, ווען ער האָט גענומען גיין מיט דעם פּאַרלאָזענעם, שטילן וועג צווישן צוויי רייען ערשט־צעגרינטע ביימער. ס'האָט געשמעקט מיט פרישע פּרילינגדיקע ריחות און די זוניקע בלויקייט האָט געקלונגען מיט פויגל־געזאַנג...

יוסף איז געווען דערשטוינט: גאָר אַן אַנדערע וועלט ווי אין דער שטאָט, פון וועלכער ער איז ערשט אַרויסגעקומען. יוסף, געבוירן און אויסגעוואַקסן אין אַ קליינעם פּוילישן העק צווישן פעלדער און וועלדער, איז אין גאַנצן אַ פאַר יאָר אין ניו־יאָרק. ס'איז אים שווער זיך איינצולעבן אין דעם ריזיק ליאַרעמדיקן כּרד ניו־יאָרק. ער האָט זיך נישט איינמאַל פאַרבענקט נאָך היימישן פעלד, נאָך נישט־פאַרשטעלטן הימל, נאָך אַ ביסל שטילקייט. ווען ער האָט נאָר געהאַט אַ פּרייען טאָג, איז ער אַוועק אויסער דער שטאָט, אַרומגעוואַנד־דערט דאָרט איינער אַליין...

אַ פּריידיק אויפגעלעבטער איז ער איצט געגאַנגען מיט דעם שטילן וועג. זיינע ערנסטע, אַ ביסל קורצזיכטיקע אויגן האָבן געוואַלט אַלץ אַרייננעמען...

ס'איז געווען סוף אַפּריל, אַ וואַך פאַר פּסח. די ביימער האָבן געטראָגן אַ שיטערן, לייכט גרינעם באַדעק, נישט דעם טיפן גרין, וואָס קומט שפּעטער, ווען די בלעטער, פּול־זאַפּטיקע, פאַרדעקן דעם בוים מיט אַ געדיכטן בלעטער־וואַרג. אַריבערפאַרנדיק מיט דער „פּעריי“ דעם טייך.

האָט יוסף אַ דערשטוינטער געקוקט ווי דער קויטיק־גרויער טייך פלעמלט מיט בלויקייט באַשפּריצט ווי מיט גאַלדענע פּונקען.

ער האָט זיך דערמאַנט אין אַ שורה פון אַ פּויליש לידל מיטן נאָמען „סאַרענטאַ“ — וואָס הייבט זיך אָן מיט די ווערטער: „דיינע שאַ־פּירענע כּוואַליעס“ — וואָס איז געווען זייער פּאָפּולער פאַר זיין אָפּפאַר פון פּוילן. ווען די „פּעררי“, אַריבערפּאַרנדיק דעם טייך, האָט זיך דער־נענטערט צום באַוואַלדיקטן שטייניקן ברעג, די „פּאַליסאַדן“, האָט ער געהערט דאָס פּריידיקע געצוויטשער פון פּייגל. צווישן די ביימער און קוסטעס פון פעלדזיקער ווילדעניש זענען זיי שטאַטעסווייז אַרומגעפּלויגן אַהין און צוריק און זייערע פּייגלשע קולות זענען געווען עקסטאַטיש צע־קלונגענע... יוסף האָט געפּילט ווי אַ פּריידיקע כּוואַליע גיסט זיך אַריין אין זיין בלוט. ס'ווילט זיך אים זינגען, ברומען, שרייען. ער האָט זיך דערמאַנט ווי ער האָט אַמאַל אויף דער דאַרפּישער לאַנקע געזען ווי אַ יונג פּערד האָט זיך אין אַ זוניקן פּרימאַרגן געוואַלגערט און איבערגע־קוליעט אַ סך מאַל אין גראַז. ער האָט אים איצט פּאַרשטאַנען און געהאַט חשק אים נאַכצוטאַן... יוסף לאַזט זיך גיין אין גרויס געאיייל מיט דעם משופּעדיקן וועגל, וואָס פּירט אַוועק פון שטאַט.

*

דער אויפגלי פון פּרייד האָט ווי אַ פּלאַם־פּייער אַ צייט געפּלאַקערט און זיך אויסגעלאָשן. יוסף האָט זיך דערפּילט צעהיצט און דורכגעווייקט פון שווייס. די זון האָט געברייט. ער האָט אַראַפּגעוואַרפּן דעם מאַנטל. ער איז געווען צו וואַרעם אָנגעטאַן. ער האָט גענומען טראַכטן ווהיין ער גייט און אַז ס'איז צייט זיך אומצוקערן. אָבער דער געדאַנק פון אומקערן זיך אין שטאַט איז אים געווען שטאַרק דערווידער. ער וועט אַוועק אין אַ פאַרם אָדער אַ שטעטל און געפּינען אַרבעט. אין ניו־יאָרק האָט ער איצט סיי ווי קיין אַרבעט נישט. און דער טאַג איז נאָך גרויס. וואָס איז די איילעניש צוריקצולויפן אין ניו־יאָרק? ס'איז גוט צו גיין אין אַזאַ ליכטיק־פּרילינגדיקן טאַג, פּילן די שלווה, וואָס דערמאַנט אָן דער היים. ער איז אַראָפּ פון געפּלאַסטערטן וועג, באַטראַכט און באַטאַפּט די אַלערליי מינים פּרילינג־שפּראַצן ווי זיי ליגן איינגעפּאַלדעוועטע, צר־ניפּעקוועטשטע אין די געפּלאַצטע, צעפּראַלטע קנאַפּס־שעלעכלעך ווי

הינדעלעד ערשט אויסגעפיקטע פון די אייער. מיט התפעלות פאר די דע-
ליקאטע ליניעס, האָט ער באַווונדערט די ניואַנסן פון פאַרב...
ער האָט באַדאַנקט, ווען אַ מאַשין האָט זיך אָפגעשטעלט און אים
געוואַלט אַרייננעמען. ווהיין דאַרף ער זיך איילן? ער וויל פאַמעלעך אַלץ
באַטראַכטן און אויפנעמען. ווען ער איז געוואָרן אויסגעמאַטערט פון גיין,
האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין ביים וועג. ס'איז גוט צו זיין
פאַראַנקערט ווי אַ בוים אין דער ערד, מיטן קאַפּ אין הימל — טראַכט
ער — לאַזן אַריינזינקען שיינקייט פון דער וועלט אין זיך...

*

פאַרנאַכט־צו איז ער געזעסן לעבן אַ צעקרישלטן, צעפוילטן ווערפט,
וואָס איז שוין געווען האַלב אַריינגעזונקען אין וואַסער. ער איז געזעסן אַ
לאַנגע צייט און זיך איינגעקוקט אין דעם ברויזיקן טייך, וואָס האָט אין
דעם פאַרשלייערטן ליכט פון שקיעה געיאָגט מיט אימפעט און קראַפט.
איבערן הימל האָבן זיך געביטן די פאַרבן, פון פלאַמיק־צעזונדענע געוואָרן
פאַרגלעטע, פאַרבלאַטע, ביז די צופאַלנדיקע נאַכט האָט אויסגעמעקט
ס'לעצטע ביסל פאַרב פון הימל. נאָר די פעלדזון־ווענט, די „פּאַליסאַדן“,
וואָס שטייען דאָ ביים ברעג טייך מקדמונים, האָבן נאָך געליכטיקט, ווי
באַקרוינטע מיט גילדענע שליערן.

ביי יוספן איז געווען אַ געפיל ווי ער וואַלט פאַרוואַרפן אַ בריק
צו זיינע פריערדיקע יאָרן; ווי ס'וואַלט אַוועקגעפאַלן אַ מחיצה, וואָס איז
געשטאַנען צווישן אים און דער וועלט, צווישן אים און דער וועלט־איבי-
קייט... ער איז געווען אויסגעלייזט פון די שטאַטישע נאַכטראַכטענישן און
גריבלענישן און טאַג־טעגלעכע דאגות... ער איז אַריינגעצויגן געוואָרן אין
אַ תּפּלהדיקער דערהויבנקייט. ער זיצט איינגעקאַרטשעט, דורכגענומען,
פאַרשטילט...

*

ער האָט זיך שפּעט ביינאַכט אומגעקערט צוריק אין ניר־יאָרק, אייב־
געפאַקט דאָס נייטיקסטע אין אַ וואַליקע און דעם צווייטן טאַג זיך גע-
לאַזט ווידער אין וועג. ער האָט געהאַפט צו געפינען אַרבעט אויסער דער
שטאַט. מאַשינען פון פאַרבייפאַרער האָבן אים עטלעכע מאָל אַריינגענומען.
אין אַ פאַר טעג אַרום איז ער שוין געווען ווייט פון ניר־יאָרק, צווישן פריש-

אויפגעאקערטע פעלדער און בערגליקע מיט שטעכיקן דראַט אָפּגעצאַמטע מאַגערע לאַנקעס, וווּ בהמות האָבן מיט התמדה געגריזשעט און געצופט דאָס קנאַפּע גראַז. יוסף האָט זיך אין דעם שטעטל, וווּ דער אַוונט האָט אים פאַרכאַפט, אָפּגעזוכט אַ נאַכטלעגער. מ'האַט אים דאָרט געזאָגט, אַז מ'נייִ טיקט זיך אין מענטשן, וואָס ווילן אַרבעטן אין די אַרומיקע פאַרמען.

נאָכן אָפּעסן אַ פשוטן זעטיקן מאַלצייט אין שטעטלשן קרעטש-מעלע, כאַטש ער איז מיד געווען פון ווייטן וועג, האָט זיך אים נאָך נישט געוואָלט שלאָפן. ס'האַט שטאַרק געצויגן צו כאַפּן אַ נאַכטיקן שפּאַציר. ער איז אַרויס פון שטעטל מיט אַ זייטיק־פאַרלאָזן וועגל, וווּ עטלעכע שטיבער האָבן זיך איבערגעוואונקען מיט צעליכטיקטע פענצטערלעך. ער איז זיי פאַרבייגעאַנגען, באַגלייט אַ שטיקל וועגס פון אַ צעבייזערטן שאַרף־בילנדיקן הונט. ווען ער איז צוגעקומען צו אַ וועלדל, וואָס האָט ווי אַ טונקעלע וואַנט זיך אויפגעהויבן אין איין זייט פון וועג, האָט ער זיך אַ מיד־געוואָרענער אַוועקגעזעצט אויף אַ שטיין אַפּרוען. זיצנדיק אַזוי אונטערן נאַכטיקן הימל, האָט ער דערפילט ווי זיינע חושים וואָלטן פּלוי־צעם באַקומען אַן אויסערגעוויינלעכע שפּירעוודיקייט. אַזאַ, וואָס זיי האָבן פריער נישט געהאַט, ווי זיי וואָלטן איצט געהאַט אַ געהעכערט באַנעמען און פּילן. אַ דערשטוינטער, דערשפּירט ער מער ווי ער דערועט, ווי די וועלט אַרום אים קריגט עפעס אַן אַרעאַל, אַ גלאַנץ, וואָס זי האָט פריער נישט געהאַט, ווי דער גאַנצער חלל אַרום וואָלט געוואָרן אַנדערש, די לופט אַנדערש, דאָס ליכט אַנדערש. ער איז ווי אין אַ טראַנס. דעם האַרכנ־דיקן, אויפגעטרייסלטן בחור גייט דורך אַ ציטער: גאַט.

גאַט איז אַרום אים. נאָך דעם ערשטן צוריקהאַלט פון אומגלויבן, נישט־זיכערקייט, קומט דאָס איבערגעבן זיך אין גאַנצן דער שטייגנדי־קער פּרייִד, דעם איבערלעבן, דעם דערפילן גאַטס אַנטפלעקונג, גאַטס אַנ־וועזנהייט; ער פילט אים אַרום זיך, נאָענט. ער פילט אַ גרויסן עקסטאַז אין זיין נשמה. דער גאַנצער אַרום איז טראַספּאַרמירט, שיינט מיט אַ נישטדאָיקער ליכטיקייט. מיט עפעס אַ טייל פון זיין פּרעגנדיקן, זיך קעגנשטעלנדיקן איך קוקט זיך יוסף אַרום, ווי ער וואָלט זיך געוואָלט פאַרזיכערן, ווי ער וואָלט נישט געוואָלט זיך אונטערגעבן דער פאַר־בלענדעניש... אָבער ניין, דאָס איז נישט קיין פאַרבלענדעניש... דאָס איז אַנטפלעקונג פון גאַטס רעאַלקייט, וואָס ער לעבט איצט איבער...

ער ווייסט, אַז עפעס אַ גרויסע זאַך איז געקומען אין זיין לעבן. ער האָט מורא צו טראַכטן. ער וויל נאָר באַנעמען די זאַך אין איר גאַנצער טיפּקייט, וואָס האָט זיך אַנטפלעקט פאַר אים. גאָט איז דאָ. שטאַר-קער און שטאַרקער, מיט אַ פעסטער, קלאַרער זיכערקייט שטייגערט זיך דאָס געפיל: גאָט האָט זיך צו אים באַוווּזן. ער קוקט זיך איין אין דעם אַרום. פון דער ערד, אויף וועלכער ער זיצט, פון דעם נאָענטן וועלדל און פון אַלץ אַרום קומט אַ באַשטעטיקונג, אַ באַיאָנונג. אַלץ רעדט צו אים פון דער גרויסער געשעעניש. עס לייכט אַרויס פון הימל, פון ערד, פון בוים. ער איז אַזוי טיף דורכגענומען און באַהערשט פון דעם איבער-געלעבטן, אַז ער זיצט אַ לאַנגע צייט פאַרגליווערט און וויל זיך נישט אַ ריר טאָן, קאָן זיך נישט קיין ריר טאָן...

ווען ער הייבט זיך אויף און קערט זיך אום צוריק אין „ווילעדזש“, גייט ער מיט אַ געפיל פון ווונדער, פון שווערקייט, פון טרויער. ער גייט פאַמעלעך, טריט ביי טריט. ער וויל נישט אַוועק צום טאַג-טעגלעכן. ער האָט מורא צו פאַרלירן דאָס געפיל פון דעם ערשט-געשעענעם, דעם אַזוי טיף איבערגעלעבטן...

*

עטלעכע טעג האָט אַנגעהאַלטן דאָס געפיל פון אַנדערשקייט, פון דער נייער אויסערגעוויינלעכער געשעעניש. זיינע חושים האָבן זיך לייכט געקאָנט דערמאָנען דאָס געפיל פון ווונדער, פון ליכט און טראַנפּאָרמאַציע פון דעם גאַנצן אַרום און דאָס קלאַרע זען ווי דורך אַנדערע אויגן דאָס נייע פנים פון דער וועלט — ביז דאָס איז צו ביסלעך, אַזוי ווי אַ רעגנבויען וואָס פאַרבליאַקעוועט, אויסגעלאָשן געוואָרן.

*

דעם גאַנצן זומער האָט יוסף געאַרבעט אין די קעסטקילער בערג, אין אַ פאַרם אויף אַ באַרג, אַרומגערינגלט מיט שטיקלעך באַאַרבעט פעלד און אַ סאָד, אין גאַנצן אָפּגעוונדערט פון דער וועלט. אַ שטעגל האָט פאַר-בונדן די פאַרם מיט די עטלעכע אַנדערע צעוואַרפענע פאַרמען און דעם שטעטל ווהיין מען איז געפאַרן מיט אַ פערד און אַ וועגעלע... אַבער יוסף האָט נאָר זעלטן פאַרלאָזן די פאַרם. אין זיין פרייער צייט האָט ער ליב געהאַט זיך אַרומשלעפּן אויף די וועגן צווישן וואַלד און פעלד, קריכן

אויף די בערג און באטראכטן די ים־בליוע ווייטקייטן, וואָס לויפן צו די האַריוואָנטן ; נאַכלויפן מיט די אויגן די וועגן, וואָס שניידן דורך די וואַלד־געדיכטענישן... אַ טייכל האָט זיך באַהאַלטן הינטער אַ פאַר הויכע פעלדזן און ביינאַכט האָט עס אָפּגעשפיגלט די הויכע טורעם־שפיצן פון די בערג. ס'איז געווען, ווי אין דעם קליינעם פאַרהוילענעם טייכל וואַלט זיך באַהאַלטן די שיינקייט און פראַכט פון דעם אַרום, ווי עס וואַלט געווען דער שפיגל און אויג פון דער וועלט. דאָ האָט ער ליב געהאַט צו זיצן און נאַכטראַכטן, פילן דעם כישוף, די פראַכט און די שיינקייט וואָס רינגלען אים אַרום. ער פאַלט אַריין אין אַ גייסטיקער דערהויבנקייט. אין אַ פרומער שווייגנדיקער פאַרטראַכטיקייט.

ער איז אַוועק פון פאַרם אויף אַ טאָג צוויי, ווען ס'איז אויף אים אַנגעקומען אַ גרויסער באַגער צום וואַנדערן. דער פאַרמער און זיין הויז־געזינד האָבן מיט אַ ביטולדיקן שמייכל אַנגעקוקט דעם צעטראַגענעם און פאַרטראַכט שווייגנדיקן יונג, וואָס מיידט אויס מענטשן און שלעפט זיך כסדר אַרום אין די בערג.

יוסף האָט געלעבט מיטן לעבן פון דער ערד. ער האָט געווען די זון פון איר אויפגאַנג ביז איר פאַרגאַנג, איר אַראַפּזינקען אַ צונטערדיק־צעגליטע אונטער אַ באַרג־קייט און דאָס קומען פון דער נאַכט. ער האָט ליב געהאַט צו זיצן ביינאַכט האַרכן די קולות פון דער טונקלניש, פאַר־רייסן דעם קאַפּ צו דעם ווי מיט פייער באַשפרענקלטן הימל. די שטערן איבער די בערג זעען אויס אַזוי גרויס, פייערדיק... אין די פאַרטאַגן איז ער שוין אין פעלד, באַטראַכט אַלץ אַרום זיך, ער איז פאַרשיכורט פון דער וועלטס שיינקייט, ער ווערט נישט מיד אַריינזאַפן זי אין זיך, זעטיקן זיך מיט איר און קוויקן זיך מיט איר... ס'איז אַזוי ווי ער וואַלט געוואַלט שטילן עפעס אַ גרויסן הונגער אין זיך, פאַרגיטיקן זיך פאַר די יאָרן פון שווערקייט, ראַנגלעניש און פאַרלוירנקייט...

ער האָט זיך געגריבלט און מתווכח געווען מיט זיך :

וואָס איז דאָס געפיל פון שיינקייט, צו וועלכן ער איז פאַרשקלאַפּט, וואָס מאַכט אים אַנדערש, וואָס רייסט אים אָפּ פון מענטשן, וואָס מאַכט אים פרעמד צום לעבן און טרייבט אים אויף שווערע וועגן, אויף אומ־גליקלעכע וועגן ? וואָס איז שיינקייט ? ער ענטפערט זיך לויט געלייענטע ביכער : די אָפּשפיגלונג פון דער אידעע פון דער וועלט (און דער באַטייט

פון דעם אלעמען (?). און אַ מאָל קומט דער ענטפער: גאָט. אָבער ער הערט זיך צו דערצו מיט אומצוטרוי, אַזוי ווי דאָס וואָלט געווען עפעס אַ פרעמדע זאַך, וואָס דריקט אויף אים און ער וויל זי אָפּשטופּן. ער האָט כמעט פאַר-געסן די איבערלעבונג אויפן וועג ביינאַכט, פאַרגעסן און נישט פאַרגעסן. ער וויל נישט טראַכטן דערפון, ער שרעקט זיך דערפאַר. ער קעמפט קעגן דעם, אָבער אויף פאַרשידענע אופנים דערמאָנט זיך עס ווי אַ זאַך, וואָס איז אַ יש און וועט זיך נישט לאָזן אָפּשטויסן. מ'וועט זיך דערמיט מוזן רעכענען און זיך חשבון אָפּגעבן... דאָס געפיל פון יענער איבערלעבונג קומט צוריק נישט איין מאָל, בפרט אין מאַמענטן פון התרוממות, פון עקס-טאַטישן פאַרכאַפט — ווערן פון דער שיינקייט אַרום, פון דער גרויסקייט, פון דעם טיפּן, נישט באַגרייפלעכן סוד, וואָס ער אַנט...

אָבער ווען ער קומט צוריק צום טאַג-טעגלעכן, פאַרלייקנט ער עס, אָדער שרעקט זיך דערפאַר, שטויסט עס אָפּ מיט זיין שכל.

גאָט? ער וויל זיך אָפּטרייסלען דערפון. דאָס איז אַ וואָרט, אַ קלאַנג, אַ נאַמען פאַר זאַכן, וואָס זענען אומפאַרשטענדלעך. גאָט אויסער דער נאַטור, אַ כוח אויסער דער וועלט — דאָס וואָרפט ער אָפּ, דאָס איז אים לחלוטין פרעמד, דאָס פאַרשטייט ער נישט...

אָבער נישט איין מאָל אויף זיינע וואַנדערונגען אין די בערג, אין די אַרומיקע וועלדער, ווען די שטילקייט פון דער טיפער נאַכט רייסט אויף אַ ווילד, איינזאַם קול פון אַ נאַכטיקן פויגל, אָדער ווען ער פאַר-קוקט זיך אין דעם ציטערדיקן ברען פון אַ גרויסן ווייטן שטערן, קומט אויף אים דאָס שטאַרקע געפיל: גאָט איז דאָ. מען קאָן דאָס נישט אָפּוואַרפן.

ווען דער זומער איז אַוועק, האָט יוספּן דער געדאַנק פון אומ-קערן זיך אין דעם ווילד-צעליאַרעמטן כרך ניריאַרק, ווו ער האָט אַזוי פיל געליטן, אָנגעפילט מיט ביטערקייט און ווידערווילן. ער האָט גערעדט מיט יידן פון שטעטל, ווי אַזוי ער וואָלט געקאָנט פאַרדינען אויף חיונה דאָ... זיינע באַדערפענישן זענען מינימאַלע... מען האָט אים פאַרגעלייגט צו ווערן אַ העברעיִשער לערער אין שטעטל, לערנען מיט די עטלעכע יידישע קינדער דאָ אַ ביסל יידישקייט. איז יוסף פאַרבליבן איבערן וויי-טער אין קליינעם שטעטל אין שאַטן פון די בערג. ער האָט פאַרדינט גענוג, כדי נישט צו הונגערן.

דאָס שטעטל ליגט הויך איבערן האַדסאָן. מעין סטריט, וואָס דראָ-
פּעט זיך באַרג-אַרויף מיט שיטערע, צעוואַרפענע, הילצערנע און שטיי-
נערנע הייזלעך, פאַרמאָגט זייער אַ סך גאָר אַלטע הייזלעך פון די רעוואָלוציע
ציאָנערע צייטן נאָך. אין מיטן שטאָט זעט עס שוין אויס מער מאַדערן:
געשעפטן פון ביידע זייטן און מאַשינען. דער וועג, וואָס פירט אין אַלבאַני
פאַראַלעל צום טייך, לויפט מאַיעסטעטיש, שייך, צווישן בערגליך-כוואַ-
ליקער לאַנדשאַפט. דאָס גאַנצע שטעטלדיקע לעבן איז קאַנצענטרירט אין
צענטער פון שטעטל, וווּ עס קרייצן זיך די עטלעכע הויפטוועגן. עטלעכע
שעה פון טאָג איז דאָ פאַראַן אַ סך באַוועגונג. אָבער אַ ביסל ווייטער פון
מעין סטריט איז ווי אין אַ דאָרף. די הייזער זענען ווייסע, ציכטיקע, מיט
גערטענדלעך און שיינע „לאָנס“, און אויך פאַרמען מיט שיערס און קי,
פערד און הינער. ס'איז שטיל און פינצטער ביינאַכט, און איצט, סוף זר
מער, איז די לופט שאַרף געווירצט מיט רייפקייט פון אַלערליי פרוכטן.
פון די בערג קומט אַ ווינטל אַ קרעפטיקס מיט אַ באַזונדערער באַרגיקער
שמעקעדיקייט און קילקייט. און דער האַדסאָן זעט זיך פון דעם הויך-
ליגנדיקן שטעטל — אַ ברייטשטאַליקער, ליכטיקער פּאַס בייטאָג. ביי-
נאַכט פינקלט ער סודותדיק מיט גרינע און רויטע ליכטלעך, וועגווייזערס
פאַר שיפן. יוסף האָט ליב זיך צוקוקן, ווי זייערע פאַרשידנקאַליריקע פלעמ-
לעך בליצן אויף דעם טונקעלן טייך.

יוסף פילט, נאָך די יאָרן פון גרויסשטאַטישער ניו-יאָרקער צע-
רודערטקייט, אַז ער לעבט אויף, די נאַענטקייט צו ערד, צו אַלץ וואָס לעבט
אויף איר, מיט איר, און אין נאַענטקייט צו איר, רעגט זיין בלוט. זיין
וועזן איז פול מיט ליבשאַפט צו אַלץ וואָס וואַקסט, צו די אַלע קאַלירן,
ריחות, פלאַנצן און לעבעדיקע באַשעפענישן. דאָס איז אים נאַענט, טוט
אים גוט, פילט אים אָן מיט וואַרעמקייט, מיט גוטסקייט. ער איז ווי איינער,
וואָס איז אַהיימגעקומען פון אַ לאַנגער בלאַנדזשעניש, און זיין אויג און
האַרץ האָבן אויפגעלעבט און קוויקן זיך מיט דעם צוריקקום אַהיים. צום
נאַענטן, אייגענעם און ליבן, די נאַכטיקע שטילקייט טוט גוט זיינע חושים.
לאַזט אַרויסקומען די שטילסטע שפּירונגען און טראַכטונגען, לאַזט אַפ-
רוען די אַנגעשפאַנטע נערוון, פאַרסטמטע פון אומנאַטירלעכע צערייצונגען,
לאַזט אַרויפקומען אין געמיט אַ באַזאַכטקייט און באַרויקטקייט, נישט גע-

איילטקייט, א קלאַר, אומעטיק שמייכלדיק אויפנעמען פון זאכן וואָס זענען
אים אייגן...

ער האָט ליב באַקומען דאָס קליינע שטעטל אין דער ראָם פון
פאַרבלייטע שאַטנדיקע בערג, מיט זיינע שטילע גאַסן און זיינע מענטשן,
אַזוינע פשוטע, פאַרנומענע מיט פרנסה. זייערע אויגן זענען אומרויקע
און ווי פוסט געוואָרן פון אומעט, פון מאַנאַטאַנקייט, פון שווערקייט פון
לעבן... ס'איז אַזוי שווער פאַר יוספן מיט זיי צו רעדן, צו געפינען עפעס
בשותפותדיקס מיט זיי צו רעדן. זייערע אויגן שמייכלען אים אַנטקעגן
ווי איינער זאָגט: אַ מאַדנער מענטש, זייער לערער...

אין וואלד-לאגער

1.

עטלעכע און פערציק יאָר איז איסר לאהס געווען דער שענקער פון סעכיוו, אַ פאַרוואַרפן דאָרף אין מזרח־גאַליציע: אַ פויערישער ישוב פון שטרוי־באַדעקטע כאַטעס, מיט ליימענע פּאָדלאַגעס, מיט סטויגן היי און קופּעס גנאָי אויף די הויפּן וווּ חורים און הינער האָבן זיך געראַיעט. געווען אַחוץ איסר לאהס נאָך צוויי יידן אין דאָרף. סרול דער מילנער און זאַלקע וואָס האָט געהאַנדלט מיט מילכיקס. איסר לאהס בלוי גע־קאַלכטע שטוב מיט אַ געלאַטעטן דאָך פון שינדלען איז געשטאַנען אין עק דאָרף, ביים וואַלד. דאָרט זענען אַריינגעקומען די גויים פאַרברענגען די אַוונטן, גיסן אין זיך שטאַרקן בראַנפן, רויכערן אָן אויפהער דעם בייסנדיקן טיטון. אַמאָל אין חגא האָט זיך צעלאָזט אַ פידעלע אָדער האַר־מאַניקע און מען האָט געהאַפּקעט און געזונגען. אין אַלקער האָבן דורך די נעכט די פּני פון דער געגנט געשפּילט אין קאָרטן, געגעסן הע־רינג און פאַרטרונקען מיט קעלישעקלעך בראַנפן פון פּלאַש מיט אַ הויכן האַלדז באַקלעפט מיט קאַלירטע פאַפּירלעך.

דער וואַכמיסט פון די קירחשע זשאַנדאַרן אין דער גרין באַ־פעדערטער שאַקע און לאַנגן זעבל איז אויך אַמאָל אַריינגעפאַלן, און אַרום אים האָט איסר לאהס, מיט ספּעציעלער הכּנעה אַרומגעטאַנצט. איסר לאהס האָט נאָך אַ נאַכט פאַרברענגען אַרום די פּריצישע געסט געמוזט אויפשטיין פאַרטאַג, פאַרן אין שטעטל ברענגען פּרישע בוט־ליעס אַקעוויט און בראַנפן און טאַבאַק.

אין דערבייאיקן שטעטל איז מען געפאַרן מיט אַ בלאַטיק צע־יירענעם „פּוילישן“ וועג דורך פינצטערע, געדיכטע וועלדער פון סאַס־נעס, בוקעס און אַלכעס, וואָס האָבן פאַרדעקט ס'לאַנד ביז צו די קאַרפּאַטן־בערג.

ווען ס'האט אויסגעבראכן די ערשטע וועלט־מלחמה איז דאָס מורחדיקע ווינקל פון גאַליציע געוואָרן דאָס שלאַכט־פעלט, וווּ די עסטריי־כישע און רוסישע חיילות האָבן פאַרפירט די ערשטע שלאַכטן. אין אַ שטילן סוף־זומערדיקן טאָג האָבן קאַזאַקן פאַרבייגעיאָגט דורך סעכיוו אויף זייע־רע פייערדיקע פערדלעך ווי אַ שטורעם־ווינט. טעג און נעכט זענען דער־נאָך געגאַנגען רוסישע פּאַלקן דורכן דאַרף און די אַרומיקע פעלדער. די רוסישע זעלנער האָבן אויסגערויבט אַלץ, וואָס ס'איז זיי געקומען אונ־טער דער האַנט. אָבער באַלד זענען זיי אַוועק נאָך די אַנטלויפנדיקע עס־טרייכער און אַלץ האָט זיך אין דעם שטילן העק צווישן די וועלדער אומ־געקערט צום אַלטן. אין איסר לאהס שענק, וווּ קאַזאַקן האָבן אָנגעמאַכט אַ חורבן אין די ערשטע בהלהדיקע טעג, איז ווידער געוואָרן לעבעדיק ווי אַמאַל.

ווען מ'האָט זיך שוין אַ ביסל איינגעלעבט מיט די רוסן, האָבן זיך אומגעקערט די עסטרייכער מיט די דייטשן. די מלחמה, וואָס מ'האָט געזאָגט אַז זי וועט דויערן זעקס וואָכן, האָט זיך פאַרצויגן אויף יאָרן. נאָך פיר יאָר, ווען ביידע אַרמיען האָבן שוין גענומען צעפּאַלן און ס'האָט אויס־געזען אַז ס'עט נעמען אַ סוף, האָבן פאַר דעם ווינקל פון גאַליציע זיך גענומען שלאָגן פּאַליאַקן מיט אוקראַינער, און פעטלורצעס זענען אַריין פון רוסלאַנד און געמאַכט שחיטות אויף יידן. יידיש לעבן איז געוואָרן הפּקר. ערשט אונטער דער תּחית־המתים־אויפגעשטאַנענער פּוילישער מלוכה, האָט זיך צו ביסלעך ווידער איינגעשטעלט אַרדענונג.

איסר לאהס האָט אַלץ איבערגעלעבט. איין זון איז געפּאַלן אין די שלאַכטן אין די קאַרפּאַטן־בערג, אַ צווייטער האָט זיך אומגעקערט, אָבער פון אַ קויל, וואָס ער האָט געקראָגן, האָט ער נישט געקאַנט רירן מיט דער רעכטער האַנט. אויסגעגעבן אַלע קינדער, איז איסר לאהס געבליבן מיטן יונגסטן, פּיניען, וואָס זיין ווייב חנה הינדע האָט אים געבוירן אין די שפּעטע יאָרן. חנה הינדע, וואָס האָט געבראַכט אויף דער וועלט זעקס קינדער, האָט עטלעכע יאָר שפּעטער אויסגעהויכט איר ריינע נשמה, און איר אויסגעהאַרעוועטער גוף האָט געפונען רו אויף דעם קליינעם בית־עולם הינטערן שטעטל, אונטער די אומעטיקע פּוילישע הימלען.

איסר לאהס האָט נאָך געהאַט אַ סך כוחות אין זיין אַלטן גוף. ער איז געווען אַ שווערלייביקער ייד מיט תּמימותדיקע אויגן, אַ בכבודדיקע

רויט־געאָדערטע נאָז האָט זיך שטאַרק אַרויסגעזען פון אַ פנים באַוואַקסן מיט אַ געדיכטער באַרד, וואָס האָט צוערשט געשיינט מיט אַ טאַבאַק־געל־קייט און דערנאָך געוואָרן ווי קוויטיקער שניי. ער איז געווען אַ דאַרפֿ־שער ייד מאבות אבותנו. זיין משפחה האָט תמיד געוויינט אין דערפער, געהאַלטן קרעטשמעס און מילך. איסר לאהס האָט אָפגעלעבט אַ גאַנץ לעבן צווישן גוים און זיך מיט זיי פאַרטראַגן בעסער ווי מיט אַ סך יידן פון שטעטל, אָבער אַז ער האָט זיך שבת געשטעלט דאַווענען ביי זיך אין אַלקער, איז אינאיינעם מיט די שבתדיקע מלבושים האָט זיך ווי אַן אַנ־דער נשמה אין אים אויפגעוועקט. ער האָט געוויינט פאַר גאָט מיט אַזאָ אויפריכטיק געבעט, וואָס קומט פון האַרצן, געצויגן זיך מיט די הענט צו די הימלעך, געקלאַפט מיט די פויסטן אין וואַנט און געבעטן זיך ביי גאָט: גיב אונדז כוח צו ליידן צוליב דיין גרויסן נאַמען, נישט צוליב אונדז... קער אונדז אום אין דיין הייליקן לאַנד ציון... פאַטער אין הימל, לייז אונדז אויס פון שווערן גלות... די תפילות האָבן לייכטער געמאַכט דעם עול פון זיין שווער לעבן.

אונטער די פּאָליאַקן איז דאָס לעבן שווערער געוואָרן. די פּאָ־ליאַקן האָבן מיט שטייערן און אַלערליי גזירות אַלץ געטאָן אַרויסצורייסן ביים יידן דעם ביסן פון מויל. איסר לאהס האָט זיך נישט אָפגעשראַקן, כאַטש ער איז איצט פאַרבליבן דער איינציקער ייד אין דאַרף. פאַר פיניען, זיין בן־זקונים, האָט ער שוין נישט געקאָנט ברענגען קיין מלמד אין שטוב, האָט ער מיט אים אַליין געלערנט דעם א"ב פון אַן אַלטן מחזור מיט צעקרישלטע פאַרגעלטע בלעטער. ער האָט אים דערנאָך געשיקט אין חדר אין שטעטל, אַרויפגעלייגט עטלעכע זעקלעך בולבעס און בורעקעס אויף אַ וועגעלע, אַרויפגעזעצט פיניען און אַוועקגעפירט אים צו אַן אַרע־מער שוועסטער. אָבער פאַר פיניען איז דער חדר געווען אַ געפּענגעניש. ער האָט געבענקט אַהיים צום דאַרף, צום פעלד. איין טאַג האָט ער זיך געלאָזט לויפן פון שטעטל אַהיים ווי אַ צעבריקעטער לאַשעק. ער איז גע־לאָפן דעם גאַנצן וועג ביז אין דאַרף אַריין.

די פינצטערע אומהיימלעכע וועלדער, וואָס האָבן איינגעראַמט דאָס דאַרף, האָבן אויף פיניען נישט אָנגעוואָרפן קיין פחד. די געדיכטע שיכט פּוילנדיקע נאָדלען פון די ריזיקע אַלטע סאַסנע־ביימער איז געווען ווי אַ ווייכער קאברין פאַר זיינע באַרוועסע פיס. ער האָט געקענט יעדעס שטעגל

און וועגל אין וואַלד, ר'האַט געוואַסט וווּ צו זוכן ניס און יאָגדעס און שוואַמען. ער האָט געוואַסט, אָן וווּ ס'ענדיקט זיך דער סאַסנע-וואַלד און ס'הייבט זיך אָן דער בוקעווער וואַלד איז דאָ אַ טיפע גרוב, וווּ ס'געפינט זיך אָן אוצר. דער וואַלד איז געווען זיין היים, זיין באַשיצער. דאָ האָט ער פאַרגעסן איוואַנען, דעם שיכור, וואָס אָז ער האָט זיך אָנגעשיכורט אין שענק, האָט ער געבראַכן פלעשער און גלעזער און געשריגן: „וויריאַט“, אויסקוילען, מ'דאַרף אויסקוילען די יידן...

איוואַן, אַ הויכער גויעץ מיט האַר ווי שטרוי, וואָס האָבן אים פאַר-דעקט דעם נידעריקן חיהשן שטערן, האָט געוואַסט אָז פיניע האָט פאַר אים מורא. ס'האַט אים פאַרשאַפט שפּאַס צו יאָגן זיך נאָך דעם קליינעם פיניען און שרייען, אָז ער וועט אים אויסרייסן אַ פּוס ווען ער כאַפט אים, און זען ווי פיניע אַנטלויפט פון אים ווי אַ צעשראַקן העזל. פיניע איז פון אים אַנטלאָפן אין וואַלד, נישט אַהיימגעקומען ביז ער האָט דערהערט אַז מ'רופט אים.

פיניע האָט געלעבט אין אַ וועלט פון דמיונות. די וועלט איז געווען פאַר אים פול מיט ווונדער און סודות. ער האָט גערעדט צו ביי-מער. די דאַרפישע מענטשן האָבן געזאָגט, אָז ער איז אַ תּם. ווען פיניע איז געקומען אין שטעטל, האָבן די יינגלעך פון אים געלאַכט אַזוי ווי די דאַרפישע שקצים, וואָס האָבן אים נאַכגעשריגן אַלערליי צונעמען און באַוואַרפן מיט שטיינער. ער איז אַנטלאָפן אין וואַלד, געחלומט, ער וועט זיך אַנטרעפן אויף אליהו הנביא אָדער אַ למד-וואַוניק און מיט זיי אַרומ-וואַנדערן. ער האָט זיך אָנגעהערט מיט די מעשיות פון צדיקים און נישט-גוטע און נישט איין מאל האָט זיך אים אויסגעדוכט אָז ער זעט זייערע געשטאַלטן פאַרביישוועבן. ער האָט זיך געקאַנט אַוועקשטעלן ביים שטראָן, וואָס האָט געשניטן דעם וואַלד ווי אַ ליכטיקער טייך, פאַרקוקן זיך און זען געשטאַלטן און געשעענישן פון חומש און פון די מעשיות וואָס ער האָט געהערט דעם טאַטן דערציילן, אָדער וואָס ער האָט געהערט אין שולעכל צו ביה-השמות.

די יאָרן זענען געגאַנגען. איסר לאַהס איז שטאַרק אַלט געוואָרן. אַלערליי ווייטיקן האָבן אים געפלאָגט. ער האָט זיך געבויגן צו דער ערד, בשעת פיניע האָט אַ שאַס געטאַן אין דער הויך ווי אַ יונג ביימל.

פון זיין איינגעפאלן, ביינערדיק פנים האבן אַרויסגעקוקט גרויסע אויגן מיט אַ פאַרנעפלט פייער. ער האָט אויסגעווייכט מענטשן, זיך אַרומגע־ שלאַנדערט איבערן דאָרף ווי אַ נישט־דאָיקער. ער האָט דערזען אין מאָל דעם קאָוואַל סעמיצקיס טעכטערל זיך באַדן אין טייכל. זי האָט געמיינט, אַז זי איז אַליין אין דער וואַלדיקער סאַזשעלקע, וואָס איז אַנגעשוואַלן נאָך אַ רעגן, און אַ נאַקעטע געשפרונגען אַרויף און אַראָפּ אין דעם קלאַרן וואַסער. איר ליכטיק לייב האָט פיניען אַזוי צעמישט, אַז ער איז געבליבן שטיין ווי אַ געליימטער און זיך נישט געקאַנט רירן פון אַרט. עס האָט אים דערנאָך קיין רו נישט געגעבן און ער האָט געטשאַטעוועט און אַרומ־ געשלייכט זיך נאָך דעם מיידל. דער קאָוואַל איז געקומען צו איסר לאהס מיט סטראַשונקעס, געכאַפט זיך שלאַגן...

איסר לאהס האָט פון פיניען תמיד געהאַט עגמת־נפשן און ביונות. ער האָט פון אים נישט געהאַט קיין הילף אין שענק. און ווען ער איז אַוועק אויף יום־טובים אין שטעטל, איז פיניע געבליבן אין דער היים. ווען די קינדער האָבן ביי איסר לאהס סוף־כל־סוף געפועלט, ער זאָל פאַרלאָזן ס'דאָרף און זיך באַזעצן אין שטעטל איז פיניע מיט־ געגאַנגען. ער האָט זיך אַרומגעדרייט ווי אַ פּרעמדער צווישן די שטעטל־דיקע מענטשן, נישט געוואוסט צו וואָס זיך צו נעמען. מ'האַט אים געשיקט אין מאַרק האַנדלען. ער האָט נישט געהאַט קיין השגה אין האַנדל אָדער מלאכה. אָן אַ זיי־געזונט גייט ער אַוועק צוריק אין דאָרף, אין איינגעפאַ־ לענעם שטיבל ביים וואַלד, וואָס איסר לאהס האָט איבערגעלאָזט אויף הפּקר, ווייל ער האָט דערויף קיין קונה נישט געפונען...

דער דאָרפישער שענק האָט זיך געבויגן צו דער ערד גרייט איינ־ צופאַלן. פיניע האָט געלאַטעט, פאַרריכט, געבראַכט פון שטעטל אַ ביסל סחורה. די פויערים האָבן פון אים געחוקט, אַנגעטאַן אַ סך צרות דעם „דורני זשידעק“, אָבער מ'האַט פאַר אים מורא געהאַט, אויך פאַר דעם קוק פון זיינע אויגן, וואָס איז געווען ווי פון אַ מענטשן נישט פון דער וועלט. מ'האַט אים געזען זיך אַרומשלייכן אין וואַלד פאַרקוקט ערגעץ און פאַר־ טראַכט אין מחשבות. גויעס האָבן אים געבראַכט ברויט און קאַרטאָפליעס און מילך, געבעטן ער זאָל זיך „מאָדליען“ פאַר זיי.

*

פיניע האָט געלעבט אַ פּרושדיק איינזאַם לעבן אין זיין פאַטערס

שטוב, אין דעם אמאליקן דארפישן שענק, ווו ער איז אויסגעוואקסן, צווישן וואלד און פעלד וואס זענען אים געווען א סך נענטער ווי מענטשן. ער האט געלעבט מער אין וואלד און פעלד ווי אין דער שטוב, וואס דער וואלד און די ערד האבן צוריקגענומען, אריינגעריסן זיך איבער דער שוועל, איבער די פענצטער מיט צעוואקסענע קוסטן און ווילדע באשער פענישן, פייגל און פלאטערלעך. ער האט געלעבט ווי אן איינזאמע חיה, געווייכט פון מענטשן, וואס האבן אים אויסגעלאכט און פארשטויסן. פיניע האט געלעבט אין מאדנע חלומות.

אין די חלומות האט ער געהאט דאס געפיל, אז גאט איז זייער נאענט צו אים. ער איז געווען דעמאלט פארגליווערט, פארשטארט. אלע זיינע תרעומות און יסורים זענען אפגעטראטן, געווארן נישטיק. פיניע האט דערפילט אין זיך א גליקזעליקייט. ער מוז ליב האבן אלע מענטשן, ער טאר אויף קיינעם נישט טראגן קיין בייז הארקן, זיין גאנץ לעבן דארף ער דאנקען און לויבן גאט פאר דעם חסד וואס ער האט מיט אים געטאן...

די צייט איז ווי שטיין געבליבן פאר פיניען. די דרויסנדיקע וועלט האט אלץ מער פארלוירן איר ממשות. ער האט געלעבט מיט דעם נס פון גאטס נאענטקייט. ער האט געפילט גאט אין יעדן צווייגל, אין יעדן בלעטל, אין יעדן קריכנדיקן זשוקל, יעדן גערויש פון ווינט און געזאנג פון פויגל.

דאס זענען אבער געווען נשמה־דערהייבונגען וואס זענען אויף אים געקומען נאך לאנגע אומבלאנדזשענישן אין פינצטערניש, אין פאר־יאושטער דערשלאגנדיקייט. פיניע האט נישט געקאנט משיג זיין פארוואס גאט קערט זיך אפ פון אים מיטאמאל, נאכדעם ווי ער האט אים אויס־געקליבן צו דערהייבן צו זיך. אין פארלוירנדיקייט און פיין האט ער אויפ־געריסן אלע אלטע ווונדן. ער האט געשריגן צו גאט, פארוואס ער האט אים אויסגעקליבן צו ליידן מער פון אלע מענטשן, צו זיין פארשטויסן, צו ליידן הונגער און קעלט און שפאט פון מענטשן. ביי ער האט פאר־שטאנען, אז ספקות און פרעגענישן און קלאגענישן זענען קייטן וואס בינדן אים צו צו דער ערד. ער מוז תפילה טאן, הייליקן זיך, ער זאל קאנען דערנען גאטס ליכט אין דער פינצטערניש, קאנען דערפילן זיין ליכט אין דער פינצטערניש וואס הויערט איבער וועלט...

.2

די פוילישע ערד איז ווידער געווארן אַ שלאַכטפעלד. ווי אַ יאַסטרויב, וואָס לאַזט זיך אַראָפּ אויף אַ קורניק מיט הינער, האָבן היטלערס באַמבאַרדירט עראַפלאַנען זיך אַ וואָרף געטאָן אויף די פוילישע שטעט איבערלאַזנדיק ברענענדיקע חורבות. היטלערס טאַנקען האָבן זיך ווי מיט שאַרפע קלינעס אַריינגעשניטן אין דער פוילישער אַרמיי און זי צעהאַקט אויף שטיקער. אין סעכיוו, דעם ישוב צווישן וועלדער, זענען פוילישע זעל-נער געקומען גראָבן אַקאַפעס אין וואַלד. די דייטשע עראַפלאַנען האָבן שוין דערגרייכט אַהער. באַמבעס האָבן אויפגעריסן מיט פייער און פלאַם. די שטעטלעך אַרום האָבן געברענט. אַלץ איז געגאַנגען מיט אַזאַ מוראדיקער גיכקייט. די דייטשן האָבן זיך דערנענטערט. אַ גאַנצע נאַכט האָט מען געהערט אַ שיסעריי און מוראדיקע געשרייען. דאַרפישע לייט זאָבן זיך אויסבאַהאַלטן אין גריבער אין פעלד, אין קעלערס. זיי זענען אַרויסגעקראַכן ווען ס'איז שטילער געוואָרן און געקוקט מיט שרעק-פאַר-קלעפטע אויגן אויף די מאַנסטערדיקע טאַנקען, וואָס פליסן אָן אויפהער איבער אַלע וועגן און שטעגן. און אַט קומען זיי, די היטלעריסטישע חיות-רעות, מיט אויטאָמאַטישע ביקסן גרייט צו שיסן. זיי קלאַפן מיט די קאַל-בעס אין די פאַרהאַקטע דאַרפישע שטיבער. פויערים קריכן אַרויס פון באַהעלטענישן, בייגן זיך מיט גרויס אַפשיי.

פיניע האָט געהערט פון די גוים, אַז ס'קומט אַ מלחמה. אַז היט-לער קומט אויסקוילען אַלע יידן. פיניע האָט ביי זיך געקלערט, אַז זיי חוזקן פון אים, די רשעים. ווען ס'האַט אויפגעטרייסלט די שטילע דאַרפישע הימלען דאָס ווילדע ברומען פון די באַמבאַרדירערס און פייערן האָבן אויפגעשאָסן צו די הימלען, און דאָס דונערן פון קאַנאַנען האָט זיך אַ קייקל געטאָן איבערן דאַרף, איז פיניע געוואָרן ווי פאַרגליווערט פון פחד. בלוטפאַרגיסונג, מאַרד — דאָס האָט ווי אַ שאַרף מעסער געשניטן זיין האַרץ. פיניע האָט נישט געקאַנט צווען אַ צעטראַטן זשוקל, וואָס זיין פוס האָט צעטראַמפלט אין וועג. ער האָט נישט אַפגעריסן קיין צווייגל פון אַ בוים, ווייל ס'איז אַ לעבעדיקע זאַך. ער האָט געהיט אַ נעסט פון יונגע פייגל, קיין ביזן זאַל זיי נישט געשען.

אַ שטורעם האָט זיך אַריינגעריסן און צעשטערט די שלווה פון

דער שטוב ביים וואַלד, ווו עס האָבן אַריינגערוישט זייערע סודות די צע-
שאַקלטע ביימער, ווו ס'האַט געקלונגען מיט די רופן, געזאַנגען, געשרייען
פון פייגל און זשוקלעך און גרילן מכל המינים, ווו דער וועלט אָפגעוויי-
טערטער פרוש האָט געשפירט גאַטס אַנוועזנקייט שוועבן איבער דער וועלט.
ווען פיניע איז אַרויס פאַרטאָג פאַר דער שוועל פון דער שטוב
ביים וואַלד, איז אַרויסגעקומען פון וואַלד אַ יונג סאַרנעלע, אַ נישט
זיכערס, אַ ציטערדיקס. די רויטלעכע פעל האָט געשוידערט אויף איר.
זי האָט זיך אומגעקוקט מיט גרויסע מילדע אויגן. פיניעס האַרץ איז געווען
איבערפולט מיט ליבשאַפט צו גאַטס באַשעפעניש. איצט זענען פיניעס
טעג און נעכט דורכגענומען געוואָרן מיט אימה. עס האָבן זיך אויפגע-
וועקט אין אים אַלע שרעקן פון זיינע קינדער-יאָרן בשעת דער ערשטער
וועלט-מלחמה. אים דוכט זיך, אַז ער הערט די מאַמע רופן מיט אַ צע-
טרייסלט קול: קינדער, לויפט זיך באַהאַלטן... דער אַלטער טאַטע איז
אים געקומען צו חלום, געקוקט אויף אים מיט טרערנדיקע אַנגעצונדענע
אויגן, געבייזערט זיך און געמוסרט ווי אַמאַל...

ער הערט די קולות פון די דייטשע זעלנער, וואָס שיכורן און
הוילען אין פויערישע שטיבלעך. זייערע ווילדע אויסגעלאַטענע געשרייען
רייסן אויף די נאַכט-שטילקייט.
פיניעס האַרץ איז צעפייניקט. ער איז אַרומגערינגלט מיט אַ גע-
דיכטער פינצטערניש. ער אַנטלויפט אין וואַלד צו זיין ווייט פון מענטשן
און זייערע טועכצן.

טיף אין וואַלד איז פיניע אַנגעקומען צו אַ באַגראַזטער עפענונג
צווישן ביימער. די וואַלדיקע לאַנקע, וואָס איז אַמאַל געווען פאַרוואַקסן
מיט ווילדע בלומען און יאַגדעס, איז געווען צעגראָבן, די ערד אויסגע-
גלעט, צעשניטן אין גלייכע קוואַדראַטן. ס'איז איצט געווען אַ גרויס
קברים-פעלד, ווו מען האָט באַגראָבן הונדערטער געפאַלענע זעלנער. אין
יעדן קבר איז געווען אַריינגעשטעקט אַ ברעטל מיט אויסגעקריצטע נעמען.
פיניע איז געבליבן אַ פאַרציטערטער. ס'האַט זיך אים אויסגעדוכט, אַז פון
דער ערד קומט אַ יאַמער-געשריי פון די פאַרשניטענע לעבנס. פיניעס לייב
האַט געגליווערט פון פחד.

פיניע האָט אין די נאַכטיקע פינצטערנישן צווישן די וועלדער
אַרויסגעקוקט צו דעם אויסגעשטערנטן הימל, געזוכט אין די הימלען אַן

ענטפער אויף דעם, וואס האָט געפייניקט און געברענט און נישט אָפגעלאָזן זיינע געדאַנקען.

*

איוואַן דער שיכור, וואָס האָט אַמאָל אַנגעוואָרפֿן אַזאַ שרעק אויף דעם קליינעם פיניען, איז איצט אַן אויסגעבויעגענער קראַנקער גוי, גייט אַנגעשפּאַרט אַן אַ שטעקן, אָבער דער דורשט נאָך בראַנפֿן ברענט נאָך שטאַר-קער ווי תמיד אין זיינע מוטנע אויגן. ער איז נישט איינמאָל געקומען צו פיניען אין שטוב, ער זאָל אים געבן בראַנפֿן, געשריגן און געזידלט, גע-שריגן „וויריאַט“ ווי אַמאָל. ער האָט געהיט פיניעס טריט, געוואָרט אויף אים און געשליכט זיך נאָך אים אין שטוב: בראַנפֿן! בראַנפֿן! בורטשעט דער אַלטער שיכור — פיניע, הער וואָס איך זאָג דיר, גיסט נישט קיין בראַנפֿן, גיי איך צו די דייטשן... זיי פרעגן אויף יידן, זיי קוילען יידן... אָדער איך וואָרט פיניע, וועסט געבן בראַנפֿן, אַ סך בראַנפֿן, אָדער איך גיי צו די דייטשן... פיניע איז געווען פאַרגליווערט שווייגנדיק. זיין קוק אַ שווערער, דער קוק פֿון אַן איינזאַמען מענטשן, וואָס איז פאַרפרעמדט פֿון מענטשן און געווען נאָענט צו גאָט. אויפֿן געדאַנק איז געקומען עפעס וואָס ער האָט געזען אין וואָלד: אַן אַלטע בייזע וואָראַנע וואָס איז אַרויף אויף אַ הויכן צווייג און דאָרט געשלאָגן אַרום זיך מיט אירע אויסגע-קראַכענע פליגל און געשרייען אַן אויפהער מיט אַ מערדעריש בייז געשריי.

3.

אַ פאַרשטילטער אַסיענדיקער טאַג. מיטאַג-צייט האָט די זון מיט כוח זיך דורכגעריסן דורך די לויזגעוואָרענע נעפלען און דורכגעליכטיקט דעם אומעטיק-גרוען טאַג. אין די דאַרפישע פעלדער האָבן פויערטעס גע-גראָבן קאַרטאָפֿל. דער רויך פֿון ברענענדיקע בלעטער האָט זיך צעטראָגן איבערן דאָרף. פאַרנאַכט האָט זיך אויפֿן פוילישן וועג, וואָס איז געווען פֿול מיט טייכיקע לוזשעס און געדיכטע בלאַטעס פֿון שווערע כסדרדיקע רעגנס, באַוויזן אַ גרויסע מחנה מענטשן, אַרומגערינגלט פֿון דייטשע ריי-טער. ווען זיי זענען אַריין אין דאָרף, האָט מען דערזען אַז דאָס זענען יידן פֿון שטעטל, גאַנצע משפּחות שטעטלדיקע יידן מיט זייערע ווייבער און

קינדער באלאדענע מיט פעקלעך, קלומיקעס און זעק. מאמעס האבן גע-
טראגן קליינע עופעלעך אויף די הענט. פון שווערן לאנגן וועג זענען
אלע געווען אויסגעמאטערטע, אויסגענארעטע אין בלאטעס. די דייטשע
זעלנער האבן געטריבן די מחנה מיט געשרייען און זידלערייען און גע-
שלאגן מיט קאלבעס פון זייערע ביקסן און בייטשלעך. איצט, ווען זיי
האבן זיך דערנענטערט צום דארף, האבן די דייטשן צוזאמענגעקוועטשט
ענגער די צעווארפענע מחנה און געשריגן אז מ'וועט שיסן פאר אנטלויפן.
דאס גאנצע דארף איז ארויסגעלאפן און געקוקט ווי אויף ביין
וונדער. פויערים האבן געהאט אלטע חשבונות מיט די שטעטלדיקע יידן,
וועמען מ'האט נישט געוואלט בארגן א פאר שטיוול און ווער ס'איז שול-
דיק געלט און ווער ס'האט פארמשכנט זאכן און ווער ס'איז גלאט פול
מיט שנאה. אי, גוט — האבן די פויערים זיך פאסטמאקעוועט — א סוף איז
געקומען אויף די יידן. היטלער ווייסט וואס צו טאן... פויערישע אויגן
האבן בייזרציהדיק געברענט ווי ביי פארהונגערטע וועלף. זיי האבן די
באקאנטע יידן צוגעווארפן שפאט-ווערטלעך, געכאכאשעט. ביי א פאר
בארעמהארציקע גויעס האבן די יידישע מאמעס מיט די יאמערנדיקע קינד-
דער דערוועקט א פונק רחמנות. זיי זענען געלאפן אהיים און געבראכט א
פאר טרוקענע קארטאפל, א טעפל מילך, אבער די היטלעריסטישע זעלנער
האבן נישט צוגעלאזט אפילו א ביסל וואסער דערלאנגען. זייערע בייטשלעך
האבן זיך צעקנאקט איבער די פויערישע קעפ. די שמחה האט זיך אפגעטאן
פון די פויערים, זיי האבן דערפילט אז ביים דייטש האבן זיי נישט קיין
גרעסערן ווערט ווי די יידן.

*

ביינאכט האט זיך אין איסר לאהס האלב-איינגעפאלענער שענק-שטוב
אריינגעשלייכט א באשאלטע פרוי מיט א קינד אויף די ארעמס. דאס איז
געווען איסר לאהס עלטסטע טאכטער, דבורה, וואס האט חתונה געהאט
מיט פייוויש דעם בעקערס זון, שמואליק. ס'קינד איז געווען איר
אייניקל. פיניע האט די שוועסטער כמעט נישט דערקענט. ווען ער איז
געווען א יינגל, האט אים דער טאטע מיטגענומען פארנדיק צו גאסט צו
איר, איז זי געווען א באלעבאסטע אין א שיינער שטוב מיט א ליכטיק
ווייס פנים מיט שיינע באלעבאטישע קליידער. איצט איז זי געווען א צע-
שראקענע אלטע יידענע, אויסגענארעט פון בלאטע און געציטערט פאר

שרעק און קעלט. ווען זי איז געקומען צו זיך און געקאנט רעדן, האָט זי דערציילט: דעם טאָטן האָבן די דייטשן דערהרגעט ווען זיי זענען אַריין אין שטעטל. איר מאָן און עלטסטן זון האָבן זיי פאַרשלעפט צו דער אַרבעט, איצט האָט מען אַרויסגעטריבן אַלע יידן פון שטעטל, מ'וויסט נישט ווהין מען טרייבט, מ'זאָגט אַז מ'טרייבט אין וואַלד און מען דערשיסט. ס'איז איר געלונגען צו אַנטלויפן און באַהאַלטן זיך בייטאָג אין וואַלד און זיך דער-שלעפן אַהער. זי האָט דערציילט ווי אַזוי די דייטשן האָבן זיך גענומען פאַרטרייבן די יידן פון שטעטל. די דייטשן האָבן באַפוילן, אַז אַלע יידן זאָלן זיך מיט זייערע זאָכן צוזאַמענקומען אין מאַרק. טייל יידן האָבן נישט געפּאָלגט, דייטשן האָבן זיך אַרויסגעלאָזט איבערן שטעטל זוכן די באַ-האַלטענע, מען האָט געשאָסן און געשלאָגן און געהרגעט. זי האָט אויס-דערציילט וועגן די שטעטלשע יידן וואָס זענען אומגעקומען ביים גירוש. שלום דער שמש איז געלעגן מיט צעשפּרייטע הענט אין מיטן מאַרק מיט אַ צעהאַקטן בלוטיקן קאַפּ, זיין באַרד איז געווען אין גאַנצן אויסגעוויקט אין בלוט. דער לאַנגער חיים מיט דער קוליע האָט עפעס אין האַלב דייטש געטענהט צו די דייטשן — ער איז געווען אַן עסטרייכישער זעלנער אין דער ערשטער וועלט-מלחמה און גערעדט אַ ביסל דייטש. די דייטשן האָט דאָס ווילד געמאַכט, זיי האָבן אים געשלאָגן מיט די קאַלבעס און געטראַמפּלט מיט די פאַרנאָגלטע שטיוול ביז ער האָט זיך מער קיין ריר נישט געטאָן. איסר דעם דיינס קראַנק ווייבל איז געגאַנגען צו-פּאַמעלעך, אַ דייטש איז צו איר צוגעלאָפּן און גענומען שטעכן מיט אַ שפיזיקן מעסער. זי האָט געשריגן, געבעטן רחמים און ער האָט געשטאָכן און געשטאָכן. דערציילן-דיק דאָס אַלץ האָט פּיניעס שוועסטער געוויינט און געיאַמערט. זי האָט באַוויינט דעם גורל פון איר משפּחה, אַלע מאָל האָט זי זיך דערמאַנט אין עמעצן אַנדערש — ביז זי האָט נישט געקאָנט מער רעדן...

זי האָט געהאַט אַ ביסל געלט, זי האָט געוואָלט געפינען אַ גוי וואָס וועט זי דורך די וועלדער צופירן אין דער גרעסערער שטאָט ק. צו איר שוועסטער. אין די גרעסערע שטעט איז שטילער, מ'איז זיכערער מיטן לעבן. אפשר וועט זי קאָנען אויסגעפינען וועגן איר מאָן און זון, זיי לאָזן וויסן וווּ זי איז...

אַ וואַך צייט איז זי געווען אויסבאַהאַלטן, נישט אַרויס פון שטוב בייטאָג, אָבער מ'האַט צוגעטראָגן די דייטשע זשאַנדאַרן, זיי זענען גע-

קומען צולויפן, פאַרכאַפט דאָס ווייבל מיטן קינד, אַריינגעוואָרפן אין זייער
 ער מאַשין און זיי אַוועקגעפירט. פיניע איז בשעת מעשה געווען אין
 דאָרף, געגאַנגען קריגן עסנוואַרג פון די גויים. אויפן וועג צוריק האָט
 אים אַן אַלטער גוי אַריינגעשושקעט אין אויער די שלעכטע בשורה, גע-
 וואָרנט, אַז ס'וועט מיט אים דאָס זעלבע געשען און געעצהט ער זאָל זיך
 אויסבאַהאַלטן אין וואַלד. ביינאַכט וועט ער קאַנען קומען אין דאָרף...
 נישט אַלע זענען רשעים... ער איז געווען אַ גוטער פריינד פון זיין פאָ-
 טער, האָט דער פויער געזאָגט, די שלעכטע צייטן וועלן אַריבער... ער
 האָט אַריינגעקוקט פיניען אין די אויגן ווי ער וואַלט ביי אים געזוכט
 באַשייד...

*

ס'איז נישט שווער געווען פאַר פיניען זיך אויסצובאַהאַלטן אין
 די וועלדער, אָבער ס'נישט געווען דאָרט קיין אַנטרינונג פאַר זיין צע-
 פייניקטער נשמה. די וואַלד־פוסטקייט האָט געאַטעמט מיט אימה, פאַר-
 וואַנדלט זיך אין אַ וועלט פון נישט־גוטע, פון געשפענסטער און ווילדע
 פאַרזעענישן. נישט־מענטשלעכע געשרייען האָבן אָפּגעקלונגען אין זיינע
 אויערן, געשרייען פון קליינע קינדער, דאָס משוגענע געלעכטער
 פון מערדער... עס שטייען כסדר פאַר די אויגן די שוועסטער
 מיטן דערשראָקענעם יינגעלע, ווי זיי האָבן זיך אַריינגעשלייכט אין
 שטוב אויסגענאַרעטע אין בלאַטעס, ציטערנדיקע פון קעלט און
 שרעק... און די שטעטלדיקע יידן מיט זייערע קלומיקעס און פעקלעך און
 קינדער וועמען די דייטשן שלאָגן מיט די ביקסן. ער האָט געזען פאַר זיך
 דעם פאַטער ווי ער שטייט און דאַוונט יום־כיפור אין שטעטל, מיט אַ גאַנ-
 צער עדה יידן פאַרהילט איבער די קעפּ אין טליתים... און די וועקסענע
 ליכטער פון כל־דרי... זאָלסט זאָגן קדיש נאָכן טאַטן, האָט צו אים געזאָגט
 די שוועסטער, זיי האָבן אים דערשאָסן די מערדער. אין פיניעס זכרון האָבן
 זיך אויפגעריסן אַלע תפילות און תחנונים און געקלאָגן. פיניעס תפילות און
 קולות האָבן זיך צעטראַגן איבערן וואַלד...

דורך די נעכט האָט זיך פיניען אויסגעדוכט, אַז ער הערט יאַמער-
 לעכע געשרייען, עמעצער רופט אים: פיניע! פיניע! העלף! און איוואָן
 לאַכט, ס'לאַכט דער נישט־גוטער, פאַרגייט זיך אין געלעכטער. זיין פנים
 פלאַמט פון שיכרות. ער רעוועט אַ ווילדער: אויסקוילען!

— גאָט — שרייט פיניע, — פאָרוואָס דערלאָזסטו עס ?

קיין ענטפער.

פיניע נישטערט זיך אין זיין לעבן. דער נאָגל פון חרטה בויערט זיין האַרץ. ער האָט פאָרלאָזן זיינע אייגענע. ער האָט פאָרשאַפט יסורים זיין פאָטער, זיין מוטער, זיינע ברידער און שוועסטער. ער האָט זיך דער־פילט ווי אַ פאָרשטויסן קינד. אַ געפייניקטער פון שרעק, חלומות און יאוש, האָט פיניע זיך געבעטן ביי גאָט: גאָט, דערבאַרעם זיך! שטאַרק מיך, גאָט!

ער האָט זיך געפייניקט, נישט צוגערירט זיך צו וואָסער אָדער עפעס וואָס קאָן דערהאַלטן ס'חיות — ער וועט זיך פייניקן אַזוי לאַנג ביז גאָט וועט אויף אים רחמנות האָבן און דערהערן און געבן אים אַ סימן.

*

אַ שטורעמדיקע ווילדע נאַכט. דער וואָלד האָט געקרעכצט און געברומט אונטער די קלעפ פון שטורעמווינט. בליצן האָבן אַראָפּגעני־דערט פון די הימלען און ביימער האָבן אויפגעפלאַקערט ווי שטורקאַצן. פיניע האָט געפונען אַ ביסל באַשיצונג אין אַ פאָרלאָזן שטיבל פון וואָלד־שומר.

דער פרימאַרגן איז געווען אַ צעליכטיקטער. די זון האָט גע־שיינט איבערן וואָלד, פייגל האָבן געזונגען און פון לויטערן הימל איז גערונגען ליכטיקייט און פרייד.

פיניע האָט דערהערט אַ קול:

— פאָרוואָס האָסטו זיך באַהאַלטן? פאָרוואָס האָסטו זיך באַ־

האַלטן?

דאָס קול איז געווען אַזוי נאָענט און צערטלעך, אָבער דעם מיין דערפון איז געווען שווער צו כאַפן. פיניע האָט איבערגענישטערט זיין לעבן. גייט ער אויף אַ פאַלשן וועג? האָט ער זיך נישט אָפּגעקערט פון דער וועלט פון שלעכטס, כדי ער זאָל אין רייניקייט אַפּוואַרפן פון זיך אַלע ערדישע געדאַנקען, אַלע שטרויכלונגען פון זינדיקן גוף, כדי צו קאָנען דערהייבן זיך צו גאָט, כדי צו זיין נאָענט צו אים און דינען אים מיט אַ ריין האַרץ? אָבער גאָט ווייזט אים, אַז ער איז אויף אַ פאַלשן וועג... פיניע האָט צעגריבלט זיין האַרץ: פאָרוואָס ביסטו נישט געגאַנגען

אין אַזאַ עת-צרה זיין צוזאַמען מיטן טאַטן, מיט די ברידער און שוועסטער, מיט אַלע יידן? האָסט זיך פאַרגראָבן ווי אַ חיה אין אַ נאַרע. ווען די מערדער זענען געקומען, האָסטו זיך אויסבאַהאַלטן, ביסט אַנטלאָפּן. אָבער גאַט איז אַ בעל-רחמים, גאַט האָט זיך מרחם געווען אויף דיר, געוויזן דיר, אַז דו האָסט געזינדיקט, טאַרסט זיך נישט אויסבאַהאַלטן. גיי צו דיינע — העלפּן זיי בעת-צרה. דערפאַר האָט זיך דער טאַטע געבייזערט ווען ער איז צו דיר געקומען אין חלום, געשטאַנען איבער דיר מיט צעכעסטע אויגן... ער מוז זיך אומקערן צו מענטשן, איז פּיניען קלאָר געוואָרן. ער וועט גיין צו יידן, טרייסטן, שטאַרקן, דערציילן פון גאַטס דערבאַרעמדי-קייט, גאַט איז ווי אַ פּאַטער.

*

פּיניע איז אַרויסגעקומען פון וואַלד. ער איז אַרויס אויף דעם וועג וואָס האָט געפירט אין שטעטל. זיין טראָט איז געווען אַ לייכטער, זיינע אויגן האָבן געלויכטן. ער האָט געברומט אַ ניגון, אַ זמרל. ער איז שוין געווען באַלד ביים שטעטל, ווען צוויי דייטשע זעל-נער זענען צו אים צוגעלאָפּן, פאַרשפּאַרט אים מיט זייערע באַגנעטן דעם וועג.

— ווער איז ער? פון וואַנען קומט ער?

פּיניע האָט זיך אַ וואָרף געטאַן ווי אַ באַפּאַלענע חיה. זיין ערשטער געדאַנק איז געווען אַנטלויפּן. אַ שפרונג צום וואַלד און לויפּן, אָבער ער האָט געדענקט גאַטס קול: פאַרוואָס האָסטו זיך באַהאַלטן? דאַס געזאַנג צו גאַט איז נאָך געווען אויף זיינע ליפּן.

— יודע? יודע? — האָבן אים די דייטשע זעלנער געשטאַכּן מיט

די באַגנעטן.

— יודע, יודע — האָט פּיניע געשאַקלט מיטן קאַפּ.

*

טיף אין די וועלדער, וווּ ס'האַט זיך געפונען דעם וואַלד-סוחרס ר' זישע העשלים טאַרטאַק, האָבן די דייטשן אויפגעשטעלט אַן אַרבעטס-לאַגער פאַר יידן. מ'האַט אַהיין אַריינגעטריבן מחנות יידן פון אַרומיקע שטעטלעך צו האַקן ביימער און אויסאַרבעטן אַלערליי געהילצער פאַר די

דייטשן. די דייטשן האָבן זיך דערווייל גענייטיקט אין די יידישע אַרבעטס-
כוחות און זיי געלאָזט לעבן.

באַלד ווי די דייטשן זענען אָנגעקומען, האָבן זיי פאַרטריבן פון
זיין שיינעם הויז מיט וועראַנדעס דעם וואַלד-סוחר ר' זישע העשלס,
צו וועמען דער טאַרטאַק האָט באַלאַנגט. ר' זישע העשלס, אַ ייד מיט
אַ שיינער באַרד, זיכער ביי זיך מיט איינגעזעסענער דורותדיקער חשיבות,
וואָס האָט נאָך געהאַט גרויסע וואַלד-קאַנטראַקטן בימי קיסר פראַנץ
יאָזעף, האָט נישט געקאָנט משיג זיין אַז ס'איז איצט אַן אַנדער צייט. די
וועלט איז נישט הפקר, האָט ער געטענהט. ער וועט נישט שווייגן, ער וועט
גיין צום העכסטן פרייז ווי ער האָט תמיד געטאָן. געלט מאַכט-אויף אַלע
טירן. איז ר' זישע געלאָפן מאַנען יושר ביים דייטשן ראַיאָן-קאַמענדאַנט,
וואָס האָט זיך באַזעצט אין דער שיינער געריכט-געביידע פון גרעסטן
שטעטל פון דער געגנט. ס'האַט גענומען געלט און שתדלנות אַריינצוקור
מען צום פרייז. דער דייטשער קאַמענדאַנט איז געזעסן אין אַ רחבתדיקן
זאַל ביי אַ ביורקע מיט פאַפירן און טעלעפאָנען — אַ הויכער מאַגערער
דייטש מיט אַ חלבדיק-גלאַטיק פנים, אין אַ שוואַרצן מונדיר און ברוינע
שטייול. ער האָט נישט געגעבן קיין סימן פון לעבן, אַן אויסגעצויגענער
אין זיין שטול געקוקט דורך פינקלדיקע ברילן אויף ר' זישע. ער האָט
זיך נישט אָנגערופן מיט קיין וואָרט בשעת ר' זישע האָט אויסגעלייגט
זיינע טענות. ר' זישע האָט געמיינט, ער איז אויף אַ וועג; ער האָט גע-
רעדט העכער און שאַרפער, באַוויזן מיט שכלדיקע אַרגומענטן דעם נוצן,
וואָס זיין לאַנגיאַריקע דערפאַרונג אין געהילץ קאָן ברענגען די דייטשן.
אויסגעהערט ר' זישעס רייד, האָט דער דייטש זיך אויפגעהויבן, צוגעקומען
נאָענט צו ר' זישען און אים גענומען האַקן מיט אַ רייט-בייטשל איבערן
פנים און איבערן קאַפּ. ס'זענען אַריינגעלאָפן זעלנער און זיי האָבן דעם
צעבלוטיקטן ייד ערגעץ אַוועקגעשלעפט פון וואַנען ער האָט זיך שוין
מער נישט אומגעקערט.

אַרום ר' זישעס טאַרטאַק האָבן די דייטשן אויפגעשטעלט גאָר
אַ גרויס וואַלד-ווערק. כסדר אים אויסגעברייטערט, אַריבערגעבראַכט אַ
סך מאַשינעריי. יעדן טאָג האָט מען אַריינגעטריבן נייע מחנות יידן. איי-
דער דאָס ליכט פון באַגינען האָט צעליכטיקט די וואַלד-טונקלקייט האָט
דער לאַגער געזשומעט. יידן, צעטיילט אין פאַרשידענע גרופעס אונטער

דייטשע משגיחים, האָבן געאיילט צו דער אַרבעט אין וואָלד, צו די זעגמילן, צו די סקלאַדעס. מ'האַט געבויט אין גרויס געאייל באַראַקן פאַרן קומענדיקן ווינטער. דערווייל זענען די מחנות שקלאַפּן-אַרבעטער געלעגן אונטערן הוילן הימל וואָס האָט געכליאַפּעט מיט אַסיענדיקע רעגנס. עסן האָט מען געגעבן זופּ און ברויט נישט גענוג צו דערהאַלטן ס'חיות, און די לאַנגע שעהן פון שווערער האַרעוואַניע און די רציחות פון די דייַ טשע אויפזעערס האָבן אַרויסגעצויגן ס'חיות. דאָס איז נישט געווען דער דייַטש פון דער ערשטער וועלט-מלחמה, וואָס די יידן האָבן געקענט און געהאַפּט אַז מ'וועט מיט אים ווי-עס-איז דורכקומען.

ס'אָן אַנדער דייַטש — האָבן די יידן געזען — אַ רוצח, אַ מער-דער און ער טוט זיין מערדערישע אַרבעט אויסגערעכנט, מיט אַ סיס-טעם. זויגט אויס פון קרבן דעם לעצטן טראַפּן בלוט איידער ער נעמט צו ס'לעבן: די מחנות קרעפקע מענטשן (קיין אַנדערע האָט מען אָהער נישט געבראַכט) האָבן זיך פאַרביטן אין פאַרווילדעוועטע באַשעפענישן, וואָס האָבן אויסגעזען ווי געשפענסטער, פאַרהונגערטע, צעפייניקטע, אי-בער וועלכע אַ האַלב-משוגענער קאַמענדאַנט — מיט אַ באַנדע באַ-העלפּערס, דייַטשן און אוקראַינער — האָט מיט בעסטאַלישן סאַדזום, מיט טעגלעכע סעלעקציעס פון קראַנקע און שוואַכע פאַר דער קרעמאַטאַריע, גע-האַלטן אין אַ מצב פון כסדרדיקן צאַפּלעניש און אימה. לעבעדיקע מענטשן האָבן זיך פאַרביטן אין אויטאָמאַטן, געפאַלגט בלינד יעדע קאַמאַנדע פון זייערע אויפזעערס, אויך זייערע אייגענע, וואָס זענען פון שרעק פאַרחיהשט געוואָרן און זיך אידעקעוועט איבער יידן נישט ערגער ווי די דייַטשן און אוקראַינער.

די צוויי דייַטשע זעלנער וואָס האָבן פּיניען געכאַפּט אויפן וועג אין שטעטל, האָבן אים אַ צעבלוטיקטן געבראַכט אין דעם לאַגער. דעם צווייטן טאָג איז פּיניע אַוועק מיט אַנדערע יידן האַקן ביימער אין וואָלד.

פּיניע האָט געאַרבעט שטיל, הכנעהדיק. זיינע תּמימותדיקע אויגן האָבן זיך אָנגעפּילט מיט צער און געפּלעפטקייט. ס'איז אין אים געווען עפעס וואָס האָט די דייַטשן ווילד געמאַכט. זיי האָבן אים געקאַטעוועט ביז ער האָט זיך באַגאַסן מיט בלוט. פּיניע האָט אַלץ אָנגענומען באהבה, געטרייסט אַנדערע שווער געליטענע. פּיניעס

פרומע רייד, זיינע וועלט־אפגעווייטערטע אויגן זענען פאַר די שווער־גע־
פלאַגטע מענטשן געווען איבער דער טבע...

זיי האָבן פון אים געשפעט און געחזקט. פיניע האָט עס אָנגע־
נומען פאַר ליב. זיין האַרץ איז געווען איבערגעפולט מיט ליבשאַפט און
רחמים. ער האָט אַזוי לאַנג געלעבט אָפגעשיידט פון יידן האָט ער
געזוכט זיך צו דערנענטערן צו זיי.

ער איז נאָכגעלאָפן עטלעכע יידן, וואָס ער האָט געזען, אַז זיי
זענען ווי אַרויסגעהויבן פון אַלע אַנדערע, אַרום וועלכע מ'זאָמלט זיך בגנבה
צו הערן אַ וואָרט, אפשר אויפפאַפן אַ קוק וואָס זאָל געבן טרייסט... ער
האָט געזען ווי מ'קלייבט זיך אַרום זיי שטילערהייט אָפצושעפטשען אַ דאָור־
נען אין אַ שבת אַדער אַ יום־טוב, וואָס די יידן האָבן עפעס ווי דורך אַ גס
געוואָסט ווען ער פאַלט אויס.

פיניע האָט נאָכגעזאָגט די תפילות מיט אַ געבראַכן האַרץ, מיט
פייער און פלאַם, נישט קוקנדיק אויף דער סכנה. די יידן האָבן אים אין
שרעק געטריבן, אויף אים געקוקט ווי אויף אַ חסר־דעה, חושד געווען אין
אים אַזאַ וואָס האָט זיך פאַרקויפט צו די דייטשן.

אין לאַגער איז אָנגעקומען אַ רבי פון גרויסן יחוס, וועמען די
יידן האָבן באַוויון אויסצובאַהאַלטן און אָפהיטן פון גיין אַרבעטן. ביי־
נאַכט, אין דער פינצטער, האָבן יידן זיך געקליבן אַרום אים און ער
האָט געמורמלט תורה און דערציילט פון גרויסע יידן און צדיקים און
גערעדט פון גלות און אויסלייזונג. ער איז געווען אַ שוואַכיקער און
געקוקט ווי מיט בלינדע אויגן און גערעדט בלחש מיט אָפטע איבער־
רייסן. עטלעכע פון די סאַמע נאָענטסטע מקורבים זיינע האָבן אים אַרומ־
גערינגלט און געטריבן אַלעמען וואָס האָבן געוואָלט קומען נענטער. די
מקורבים זיינע האָבן באַוויון אָפּקויפן די אויפזעערס. פיניע האָט דעם רבין
געקוקט אין די אויגן ווי אַ שטומער הונט און געוואָלט פאַרפירן מיט אים
אַ שמועס, אָבער די נאָענטע צום רבין האָבן אים געטריבן און פיניען
איז אויסגעקומען ווי דער רבי וואָלט געהייסן אים טרייבן... פיניע האָט
געוואָלט אויסגיסן ס'האַרץ פאַרן הייליקן רבין, דערציילן דעם רבין ווי
אַ סך פון די יידישע אויפזעערס האָבן זיך איינגעקויפט ביי די דייטשן
דורך אַרויסווייזן רשעות צו אייגענע, געשלאָגן און געממתט און גע־
מסרט צו די דייטשן. פיניע האָט זיך איין מאָל צוגעשאַרט צום רבין און

גענומען רעדן. דער רבי האָט אים גאַרנישט געענטפערט, זיך אָפגעקערט, פאַרמאַכט די אויגן און עפעס געמורמלט צו זיך. פיניעס האָרץ האָט זיך אָנגעפילט מיט פיין. ס'האָט אים אויפגעשוידערט וואָס דער רבי שווייגט... דעם רבינס אויגן זעען אים נישט... ווען ס'איז צוגעקומען איינער פון די ערגסטע רשעים, האָט דער רבי זיך צוגעהערט. דער רבי האָט זיך גע־שושקעט מיט אים. פיניע האָט זיך אָפגערוקט אַ פאַרצערטער, אַ טיף־פאַרווונדיקטער. ער האָט זיך אויסגעלערנט שווייגן און פאַרבאַהאַלטן זיינע געדאַנקען. ווי אַ יאָזש האָט ער זיך איינגעקאַרטשעט. ער האָט נישט געוואָלט זען דאָס געזעענע און דאָס געזעענע האָט זיך אָפגעשלאָגן פון אים.

אַמאָל, אין דער פינצטערניש פון דער נאַכט האָט פיניע ווידער דערפילט די נאַענטקייט פון גאָט. האָט ער, אַ געשטאַרקטער, תפילה גע־טאָן: גאָט. באַווייז זיך. ראַטעווע!

פיניעס תפילות האָבן זיך אויסגעמישט מיט די קרעכצן פון דעם פאַרווונקענעם באַראַק. דער קוימען פון קרעמאַטאַריע, וווּ מען האָט גע־ברענט די לייבער פון די וואָס האָבן נישט געטויגט צו אַרבעט, האָט פון צייט צו צייט אַרויסגעלאָזט אַ בייזן ברום און אַ שיפע געטאָן מיט פלאַם און גליענדיקע פונקען אין דער נאַכט אַריין.

אין דעם גרויסן וואַלד־לאַגער זענען אויך געווען עטלעכע קליינע באַראַקן פאַר פרויען־אַרבעטאַרינס. כאַטש זייערע באַראַקן זענען געווען אָפגעזונדערטע, אָפגעצאַמטע און ס'האָט געדראָט מיט טויט פאַר דעם מינדסטן פרויוו זיך צו דערנענטערן זענען, נישט געקוקט דערויף, באַגע־גענישן צושטאַנד געקומען, איבעררעדן און צוזאַמענטרעפן אין אַדער אַרום דעם גרויסן שטח פון לאַגער, וווּ די אַרבעט איז אָנגעגאַנגען. דורך שטום־לשון, דורך אַ קוק, אַ שאַקל מיטן קאַפּ האָט מען זיך פאַרשטענ־דיקט. נישט איין מאָל זענען מענער און פרויען געשיקט געוואָרן צום טויט דערפאַר.

אין פרויען־לאַגער, נישט געקוקט אויף דער שטאַרקער דיסציפֿ־לין און זוכענישן און אַבלאוועס, זענען תמיד געווען אויסבאַהאַלטענע עטלעכע קינדער וואָס די מוטערס האָבן, איין גאָט ווייסט ווי אַזוי, באַ־וויזן אַריינצונעמען מיט זיך אַהער, אפילו קינדער וואָס די פרויען האָבן

דאָ אין לאַגער באַווייזן צו געבוירן און אויסהיטן און דערהאַלטן ביים לעבן.

די מוטערס האָבן נישט געטראַכט פון זייערע לעבנס און נישט געלאָזט פון זיך אָפּרייסן די קינדער, געקלאַמערט זיך אין זיי און אויסגע- קליבן צו גיין מיט זיי צום טויט.

דער בעסטער פּלאַץ אויסצובאַהאַלטן אַ קינד, עס זאל האָבן אַ שאַנס צו בלייבן לעבן אַ שטיקל צייט, זענען געווען די מענער-באַראַקן. דאָרט האָט מען נישט פאַרדעכטיקט און נישט געזוכט און ס'האָבן זיך דאָרט עטלעכע קינדער פון צייט צו צייט אויסבאַהאַלטן.

פיניע האָט באַלאַנגט צו אַ באַראַק פון האַלצהעקערס וואָס האָבן געהאַקט ביימער אין וואַלד. אין דעם באַראַק האָט זיך אויסבאַהאַלטן צווישן עטלעכע ברעטער אַ זעקס-יאָריק יינגעלע, וואָס איינער פון די אַרבעטער האָט געפונען אַרומבלאָנזשען אין וואַלד. דאָס יינגעלע האָט דערציילט אַז ער איז אַנטלאָפן אין וואַלד ווען מ'האַט געטריבן אים מיט טאַטע-מאַמע און אַנדערע יידן מיטן וועג. דער ייד וואָס האָט אים געפונען האָט דערציילט אַז ער האָט אים געטראָפן אַרומבלאָנזשען אין וואַלד אַ פאַר-שמאַכטן פון הונגער און דאָרשט. עטלעכע לאַגעריניקעס האָבן פאַר אים אויסגעמייסטרעוועט אַ באַהעלטעניש.

דאָס יינגעלע איז געוואָרן דער ליבלינג פון באַראַק. מ'האַט אים, נישט קוקנדיק אויף דער סכנה, באַוויזן אַ לאַנגע צייט אָפּצוהיטן, ער איז געוואַקסן און אויסגעזען פריש און לוסטיק און געווען פאַר יעדן איינעם אין באַראַק אַ טרייסט.

דאָס יינגעלע און פיניע זענען ווי צוגעוואַקסן צו זיך. אין פיניען האָט דאָס יינגעלע דערוועקט אַ גרויסן קוואַל פון ליבשאַפט, ער האָט געבענקט נאָך אים, אויפגעציטערט פאַר שרעק, ווען ער האָט אַ טראַכט געטאָן וועגן די סכנות אויף וועלכע ער איז כסדר געווען אויסגעשטעלט. ער איז געוואָרן דעם יינגעלעס שומר און שפייזער, אומגעדולדיק געוואַרט דער טאָג זאל זיך ענדיקן, צו קאָנען ברענגען דעם קינד די יאָגדעס און ניס וואָס ער האָט געפונען אין וואַלד, געגעבן אים אַן אָפגעשפאַרט שטיקל ברויט און ווי אַ גרויסער געטרייער הונט קוקט ער ווי דאָס קינד עסט. ביינאַכט, ווען אַלץ איז געווען שטיל, איז דאָס יינגעלע אַרויס

פון זיין לאך ווו ער איז געלעגן איינגעקורטשעט אַ גאַנצן טאָג און אַרומגע-
וואַנדערט איבערן באַראַק.

אַ צאַרטער שמייכל האָט צעלויכטן פיניעס פנים ווען ער האָט זיך איינגעקוקט אין דעם יינגעלע, דערלאַנגט אים עפעס אַ גוטן ביסן וואָס ער האָט פאַר אים געקראָגן. ער האָט נישט געקאַנט פאַרטראָגן ווען ס'יינגעלע איז געגאַנגען צו אָן אַנדערן. איין מאָל ביינאַכט, ווען אַלץ איז געווען רויק און שטיל און דאָס יינגעלע האָט געקאַנט אַרויסקריכן און זיין צווישן מענטשן, האָט דער לאַגער-קאַמענדאַנט איבערראַשט דעם באַראַק מיט אַ וויזיט. ווען ער איז אַריינגעקומען אין באַראַק מיט עטלעכע פון זיינע באַגלייטער, האָבן זיך אַלע אויפגעריסן. די דערשראָקענע יידן זענען גע- שטאַנען צעטומלטע און ווי פאַרגליווערטע. דאָס יינגעלע האָט זיך גע- פרוּווט באַהאַלטן אַרום פיניען וואָס האָט אים געוואַלט מיט זיך פאַרשטעלן, אָבער דער קאַמענדאַנט האָט עס דערזען. זיינע מוטנע אייגעלעך האָבן זיך צעפייערט. ער איז צוגעלאָפן צו פיניען, אים אַ שטויס געטאָן אָן אַ זייט און זיך איינגעקוקט מיט נישטערנדיקע בליקן איבער די מענטשן אַרום און אויף דעם קינד, וואָס איז געשטאַנען פאַר אים. ער האָט אַרויס- געכאַפט אַ גלאַנציקן, צאַצקעדיקן רעוואָלווער און פאַמעלעך, נישט איילנ- דיק זיך, געצילעוועט אויפן צעשראַקענעם יינגעלע. אין אַ קאַנווילסיע פון שרעק האָט דאָס יינגעלע גענומען וואַרפן זיך מיטן גאַנצן לייב. די קני זיינע זענען אונטערגעשפרונגען, געוואַרפן זיך, אַנגעקלאַפט זיך. ס'האָט אויסגעזען ווי ער טאַנצט.

דעם דיקן דייטשס צורה האָט זיך צעפלאַמט פון הנאה, ער האָט אויסגעפלאַצט אין אַ געלעכטער — טאַנץ יידעלע. טאַנץ! האָט ער גע- זאָגט מיט דעם אַנגעשטעלטן רעוואָלווער. אַ שטיקל צייט צוגעקוקט זיך ביז ער האָט אויסגעשאָסן.

דעם קינדס מיילעכל האָט זיך צעעפנט ברייט, אָבער קיין קול איז שוין דערפון נישט אַרויסגעקומען.

די עטלעכע דייטשן וואָס זענען אַריינגעקומען מיטן קאַמענדאַנט, האָבן אויף זיינס אַ באַפעל גענומען שלאָגן פיניען ביז ער איז אַנידערגע- פאַלן. דערנאָך האָט מען אים פאַרשפאַרט אין אַ פינצטער קעמערל, ווו ער איז געווען טאָג און נאַכט אָן עסן און טרינקען.

ווען ס'האָט זיך צו פיניען אומגעקערט דער באַוויסטזיין און זיין

מוח האָט געהאַט דעם כוח צו אַרבעטן, האָט ער ווידער פאַר זיך געזען דעם דיקן דייטש מיטן צאַצקעדיקן רעוואָלווער און דאָס יינגעלע וואָס שטייט פאַר אים, און ווי דעם קינדס פיס טאַנצן אונטער און זיין מויל וואָרט אָן אָפנס אויף דער קויל פון רעוואָלווער. די זעננג האָט גאַר-נישט געוואָלט אָפטרעטן פון פיניעס אויגן. אין דער שווערער פיניצ-טערניש פון קעמערל, אין וועלכן ער איז געלעגן, האָט זי אַרויסגעלויכטן ווי עמעצער וואָלט מיט כוונה דאָס געטאַן צו מאַטערן אים און טרייבן אים פון זינען.

ס'איז אויסגעקומען פיניען, אַז דער טייוול אַליין האָט פאַר-טראַכט די שפּיל מיט אים. פאַר פיניען מיטן קינדישן ריינעם האַרץ איז געשטאַנען די העכסטע רשעות און געחווקט פון אים. פיניע האָט זיך גע-קאַרטשעט פון צער. ער האָט געבעטן אויף זיך די אויסלייזונג פון טויט. אין מינוטן פון צעפייניקטקייט, פון יאוש, איז צו פיניען געקומען דער גע-דאַנק פון נקמה. צוערשט האָט דער געדאַנק נישט געפונען קיין אָפקלאַנג. ווי דאָס געשעעניש וואָלט געווען טויזנט מאָל גרעסער ווי דער דיקער דייטש, אַ זאַך פאַר וועלכער ס'איז גאַר קיין שטראַף נישטאַ, וואָס קיין שום זאַך וועט נישט אויסקויפן. דאָס געפיל פון נקמה האָט אים אָבער אַלץ שטאַר-קער אָנגעצונדן. ס'איז אַריין ווי אַ פרעמד באַשעפעניש אין זיין אינגער-ווייד און פון דאָרט געוואָלדעוועט מיט באַנומענע קולות. ס'איז געקומען ווי אַ בונט קעגן זיין ביז איצטיקן וועג פון טראַגן, פון אָננעמען יסורים, פון ענטפערן מיט גוטס אויף שלעכטס, ווי אַ ווילדע חיה וואָלט זיך אַרייב-געשלייכט אין זיין האַרץ און דאָרט פאַרשפרייט איר ברענענדיקן אַטעם און געשריגן מיט באַנומענע קולות :

— נישט מער! נישט מער! אויסראַטן די רשעות! באַצאָלן מיט

דער זעלבער מאָס!

אַ פלאַן פון נקמה האָט אין אים אין דער פיניצטערניש אויסגע-רייפט. ווען פיניע איז געקומען צוריק אין באַראַק, האָט ער אַ פאַרשוויי-גענער גענומען גרייטן זיך טאָן וואָס ער האָט אויסגעפלאַנעוועט. ער איז געווען אונטערטעניק און געהאַרכזאַם. ער האָט זיך פאַרטייעט מיט זיינע בליקן, געזאַמלט כוחות, אַ פאַרשטאַרקטער געוואָרט ביז די שעה וועט קומען. ס'האָט גערוישט אין זיין בלוט טאַג און נאַכט: נקמה!

די ערשטע זאַך וואָס ער האָט געטאַן, איז געווען אויסבאַהאַלטן

א האק. ס'איז געווען א שווער שטיקל ארבעט אבער ער האט דאס באַ וויזן, ער האט די האק פארוויקלט אין א שמאטע און פארגראבן אין א לאך אונטער א בוים. די צייט פון ווארטן איז געווען לאַנג און ער האט א סך מאַל געהאַט א קאַמף מיט זיך ווען ס'האַט זיך אויפגעוועקט דער פריערדיקער פיניע און גענומען שטראַפן דעם איצטיקן :

— דאָס איז נישט דער וועג... נישט דערפאַר האָט דיך גאָט גע־ שיקט אַהער... פאַרנעמסט זיך אויף אַ פאַלשן וועג, פיניע... אַ פאַרציטערטער האָט פיניע געוואָרט גאָטס קול זאָל צו אים רעדן, זאָל אים זאָגן וואָס צו טאָן.

איין פרימאָרגן האָט מען צונויפגעזאַמלט די לאַגעריניקעס און זיי געבראַכט צום עקזעקוציע-פלאַץ, זיי זאָלן זיך צוקוקן צו דער עקזעקוציע פון איינעם פון זיי, וואָס האָט זיך מיט עפעס פאַרזינדיקט. אין שטייפּע רייען האָט מען געמוזט שטיין אַ לאַנגע צייט אויסגעשטרעקטע, זיך נישט אַ ריר טאָן. די דייטשן האָבן בשעת דער עקזעקוציע געפייקלט און געשפּילט מוזיק. דערנאָך, אויפן צוריק, האָט מען אַלעמען פאַרבייגעפירט נאָענט צום פאַרפייניקטן ייד, וואָס איז געהאַנגען אויף אַ בוים מיט צעשפּרייטע אַרעמס, נאָכדעם ווי ער איז געווען האַלב טויט פון קלעפּ. פון זיין מויל האָט גערונען בלוטיקע סלינע. די אויגן זענען אַרויס פון די לעכער. דאָס האָט דער קאָ־ מענדאַנט פון לאַגער צוגעטראַכט. ער האָט ליב געהאַט עפעס אַזוינס צוטראַכטן.

פיניע האָט צו זיך געזאָגט, אַז צו נאַכט וועט ער נעמען נקמה פון רשע.

דעם קאַמענדאַנטס וויינונג איז געשטאַנען מחוץ דעם שטעכיקן דראַט וואָס האָט אַרומגערינגלט דעם לאַגער, אַ שיינע ווילע וואָס דער וואַלד־סוחר ר' זישע העשלים האָט אויסגעבויט פאַר געסט, וואָס זענען אַראַפגעקומען אין די זומערדיקע חדישים הנאה האָבן פון דער וואַלד־לופט. ס'האַט גענומען אַ לאַנגע צייט דאָס צוואַרטן אויף דער מעגלעכ־ קייט צוצוקומען אַהין, ס'איז פיניען געלונגען אויסבאהאַלטן זיך אין וואַלד מחוץ דעם לאַגער.

שפעט ביינאַכט איז פיניע געשטאַנען פאַר דער טיר פון קאַמענ־ דאַנטס וויינונג. אַלץ איז דאָרט געווען שטיל, דער מינדסטער רעש האָט

זיך נישט אנטפלעקט פאַר פיניעס וואַכע אויערן. פיניע האָט געהאַלטן די האַק אונטער זיין דינעם, צעפליקטן בגד. אין דער אַרומיקער שטילקייט האָט ער נאָר געהערט דאָס קלאַפן פון זיין האַרץ.

פיניע האָט אַ טראַכט געטאָן אַז אויב דער דייטש שלאָפט און ער וועט אים הרגענען איידער ער וועקט זיך אויף, ווערט ער באַרויבט פון זיין נקמה. ער וויל דער דייטש זאָל זען די אויפגעהויבענע האַק. ער וויל זען דעם ציטער פון פחד אין דיקן דייטשס קליינע מוטנע אויגן. ער וויל ער זאָל זען ווי ער, פיניע, איז געקומען אים באַצאלן פאַר דעם יינגע-לע וואָס ער האָט דערשאָסן, פאַר דעם פאַרפייניקטן ייד, פאַר אַ סך פאַר-פייניקטע יידן. פיניע האָט געטראַכט פון דער פרייד אין לאַגער ווען מען וועט געווייר ווערן אַז מען איז פטור געוואָרן פון דער ווילדער חיה.

פיניע האָט זיך געשלייכט אויף די שפיצפיינגער דורך ליידיקע שטיבער, פאַרבייגעגאַנגען דאָס פאַדערצימער, אַריין מיט נאָך מער פאַר-זיכט אין אַ צווייטן, געעפנט די טיר פון אַ ווייטערן צימער און דאָ איז ער איבערראַשט געוואָרן. אַנשטאַט פינצטערניש ווי ביז איצט האָט ער זיך אַנגעשלאָגן אויף ליכטיקייט, וואָס איז געקומען פון אַ קליין נאַכט-לעמפל אויף אַ טישל ביים בעט, וווּ עמעצער איז געלעגן צוגעדעקט מיט אַ צודעק. ווען פיניע איז אַריין אין צימער מיט דער האַק אין האַנט, איז דער דייטש אַראַפגעשפרונגען פון בעט און ס'איז געשען אַזוי ווי פיניע האָט פאַרטראַכט...

פיניע איז געשטאַנען פנים-אל-פנים מיטן רשע און געזען זיינע אויגן. זייערע בליקן האָבן זיך אַ רגע פאַרמאַסטן, אָבער די רגע האָט פיניען עפעס אַנדערש באַוויזן ווי דאָס וואָס ער האָט געוואָלט. נישט שרעק האָט זיך באַוויזן אין די אויגן פון דייטש, נאָר אַ מאַמענטאַלע פאַרווונדערונג און תיכף דערנאָך אַ שאַרף קלאַר פייערל פון לוייערונג, פון קאַנצענטראַציע, פון אַפּוואַרטן. אין דער קורצער רגע פון פאַר-מעסט, האָט פיניע פאַרשפּילט. פיניע האָט באַדאַרפט באַלד אַ שפרונג טאָן און מיט פּלוצעמדיקייט בייקומען דעם איבערראַשטן דייטש. אָבער פיניע האָט געלאָזט דעם מאַמענט פאַרבייגיין... אפשר האָט פיניע זיך אַ וואַקל געטאָן, געוואָרן אַפגעשוואַכט, ווען ער האָט דערזען די חיה פאַר זיך און דערפילט איר סמיקן אַטעם. ס'איז געווען די אייביקע קין און הבל געשיכטע; דאָס אייביקע שלעכטס, דאָס שלעכטס וואָס איז

איינגעוואַרצלט אין עצם וועלט, וואָס לאַכט פון גוטן און דערשלאַגט עס...
 אַ רגע פון כּיטרען מאַנעוורירן און דער דייטש האָט די האַק
 אַרויסגעשטויסן פון פיניעס האַנט און אויף זיין אויסגעשריי זענען
 אַריינגעלאָפֿן צוויי זעלנער און זיך אַ וואַרף געטאָן אויף פיניען.
 דער דייטשער קאָמענדאַנט האָט אַ ווייל געקוקט אויף פיניען וועמען
 די זעלנער האָבן געהאַלטן ביי די אַרעמס און זיינע מוטנע אייגעלעך האָבן
 זיך צעזשאַרעט. ער האָט אָנגעהויבן לאַכן. דער קאַרק איז ביי אים אָנגע-
 שוואַלן געוואָרן און זיין גאַנץ פנים האָט זיך אָנגעגאַסן מיט בלוט:
 — מ'וועט דיר מאַרגן קרייציקן ווי דיין יעזוס, דו פאַרדאַמטער יודען

*

פיניע איז געלעגן די לעצטע עטלעכע שעהן אין אַ געפענגעניש
 קעמערל און געוואַרט אויפן פרימאַרגן וואָס וועט אים ברענגען דעם סוף.
 ער האָט געוואַלט די צייט זאָל פאַריבער וואָס גיכער. אַ פּוסטקייט און אַ
 שווערקייט האָבן זיך באַזעצט ביי אים אין האַרצן און אַ גרויסע צעמישט-
 קייט. אין די טיפענישן איז ביי אים געווען אַ גרויסער פיין. ער האָט גע-
 וואַרט אויף עפעס, צוגעהערט זיך ווי ער וואַלט געוואַרט צו דערהערן עפעס.
 ער איז געווען טויט מיד און געוואַלט רו. ער האָט פאַרמאַכט די אויגן און
 דער שלאָף איז באַלד צו אים געקומען. אָבער דער שלאָף האָט נישט גע-
 בראַכט קיין פאַרגעסעניש. ס'איז געווען אַן אַראָפּנידערן אין די טיפענישן
 און ווייטער זוכן.

ער האָט געהאַט אַ חלום:

אין חלום איז ער געווען ווידער אַ יינגל. ער גייט איבערן דאַרפישן
 וועג פאַרנאַכט זיך אָפּבאַדן אין טייכל, אַזוי ווי ער איז יינגלווייז נישט
 איין מאָל געגאַנגען מיטן טאַטן ערב שבת... דורכן וואַלד איז געלאָפֿן אַ
 טייכל, נישט געלאָפֿן גלייך, נאָר זיך געדרייט און באַהאַלטן און ווידער
 זיך באַוויזן. אין איין אָרט איז געווען אַ טיפע אויסהוילונג אין וואַלדיקן
 באַדן. דער טייך האָט דאָרט געשאַפֿן אַ סאַזשעלקע וווּ מ'האַט געקאַנט זיך
 אָפּבאַדן און כאַפֿן אַ שוויים אַהין און צוריק, ווייל דער שטח איז געווען אַ
 קליינער. ס'איז דאָרט געשטאַנען אַ מחיהדיקע קילקייט. דאָס וואַסער איז
 געווען אייז-קאַלט. אַז מ'איז אַריין, האָט מען געכאַפּט אַ ציטער, אָבער
 דערנאָך האָט מען דערפילט אַ מחיהדיקע וואַרעמקייט איבערן גאַנצן לייב.

אז ס'האט זיך גאר נישט געוואלט ארויס פון וואסער. דארט האט זיך פנינע נישט איין פארנאכט געבאדן מיטן טאטן. א סך מאל האט דער טאטע זיך שוין אנגעטאן און ער האט זיך נאך געפלושקעט און באוויון קונצן און דער טאטע האט אויף אים געשריגן אז ס'ווערט שפעט, ער זאל שוין ארויסקומען.

ער איז איצט געגאנגען מיטן וועג צום וואלדיקן טיכל, און כאטש ער איז שוין געווען א דערוואקסענער און אין איין גרייס מיטן פאטער, האט ער זיך געפילט ווי ער וואלט נאך געווען א יינגל... דער פאטער האט אויסגעזען ווי אין זיינע יינגלשע יארן ווען פנינע האט זיך אים נאכגע-שלעפט ביי יעדער ארבעט און אים אין אלץ געוואלט העלפן. דער פאטער איז געווען שטארק אויפגעלעבט. ער האט געשפאנט מיט גיכע טריט, ממש געלאפן און פנינע האט זיך געמוזט אפשטרענגען מיט אים אָנצוהאלטן. ער האט נישט געוויסט וואס דער פאטער איילט זיך אזוי און דער פאטער האט נישט געענטפערט ווען ער האט אים געפרעגט. אָבער פנינע האט געוויסט, אַז כאַטש זיי גייען צום טיך, גייט מען זיך נישט באַדן. דעם פאטערס באַרד איז געווען צעווייעט ווי פון אַ שטאַרקן ווינט און די אויגן זיינע זענען געווען דויעט צעעפנטע, צעשיינטע און ער האט געשמייכלט פון עפעס מיט גרויס הנאה, אַריינגעשמייכלט אין דער באַרד אַריין ווי זיין שטייגער און פנינען צוגעוואַרפן אַ קוק, ווי וועלנדיק אויסגעפינען צי פנינע ווייסט פון וואָס ער שמייכלט.

אָבער פנינע האט נישט געוויסט, ער איז געווען שטאַרק נייגעריק צו וויסן פון וואָס דער פאטער שמייכלט און פאַרוואָס ער יאָגט זיך אזוי מיט אַזאַ יאָגעניש, אַז ביי פנינען האט אויסגעפעלט אַטעם און ס'האט אים באַגאַסן אַן אַנגסט-שווייס. דער פאטער האט געיאָגט, געפלוּיגן און פנינע האט אים קוים געקאַנט נאָכיאָגן. ווען זיי זענען אָנגעקומען אין וואַלד און דער פאטער האט צעשפיליעט דעם קאַלנער און געעפנט די ברוסט זיך אַפֿ-צוקילן, האט ער זיך צוגעבוּיגן צו פנינען און אים אַריינגעשושקעט עפעס אין אויער. פנינע האט זיך צוגעהערט מיט גרויס ווונדער... ס'איז געוואָרן אזוי גוט אויפן האַרצן... פלוצעם האט זיך אויפגעריסן אַ שטאַרקער ווינט ווי עס טרעפט אין אַ זומערדיקן טאָג, ס'זענען אָנגעלאָפן וואַלקנס, ס'האט אַ בלאַז געטאָן אַ קעלט און איידער ס'איז צייט געווען זיך אומצוקוקן, האט שוין געדונערט און געבליצט און ס'האט געגאַסן אַ שלאַקסרעגן.

פיניע האָט אָנגעהויבן ציטערן מיטן גאַנצן לייב און דאָ האָט זיך פיניעס חלום איבערגעריסן.

פיניע האָט זיך אויפגעוועקט פון דער קעלט און נעץ וואָס האָט אים דורכגענומען אין זיין תפיסה־קעמערל וווּ ער האָט געחלומט אין די לעצטע שעהן פון זיין לעבן...

ער האָט זיך געמאַטערט דערמאַנען אין פאַטערס שמייכל, אין דעם סוד וואָס ער האָט אים איינגערוימט... ער האָט ווידער דערזען זיין שמייכל און ס'איז גוט געווען, ער האָט געפילט צער, אָבער ער איז געווען דער־הויבן פון דער פאַרשטענדעניש, וואָס קומט פון דער נאַענטקייט פון טויט. ער האָט געגאַרט מיט זיין גאַנצער נשמה נאָכן גרויסן ליכט, וואָס האָט פאַר אים אַמאָל אויפגעלויכטן ווען גאָט איז געווען נאַענט... ס'ווערט קלאָרער, קלאָרער אַלץ... דאָרט וואָרט דער פאַטער, ער וועט אים אָננעמען ביי דער האַנט, אים אַריינקוקן אין די אויגן מיט זיין גוטן שמייכל. פיניע וואָרט מיט דערהויבענער רויקייט, ער קומט פאַר גאָט אַ ריינער, אַ געלייטערטער...

א פעלד און א פייגלשרעקער

(א פאנטאזיע)

כ'האָב פאַרמישט אַ שיסל קלייען מיט וואַסער און עס אַרויס־
געטראָגן פאַר די קאַטשקעס. (איך האָב געאַרבעט אויף אַ קליינער פאַרם
אין לאַנג־איילענד). כ'האָב זיך דערמאַנט, ווי מען פלעגט זיי ביי אונדז
אין דאָרף צוזאַמענרופן, האָב איך אָנגעהויבן צו רופן: טאַש־טאַש־טאַש.
העי, אַמעריקאַנער קאַטשקעס, האָב איך צו זיי געזאָגט, פאַרשטייט איר די
שפראַך פון גאַליציאַנער? אָבער די שפראַך פון שיסל פאַרשטייען אַפנים
אַלע קאַטשקעס, ווייל איידער איך האָב נאָך צייט געהאַט אַוועקצושטעלן די
שיסל אויף דער ערד, האָבן זיי אָנגעהויבן צו לויפן, וויגנדיק זיך אויף די
רויטע, קורצע פיסלעך באַצויגן מיט הייטלעך, מיט אויסגעשטרעקטע גע־
עפנטע שנאַבלעך, שטויסנדיק איינע די אַנדערע. כ'בין געשטאַנען און
געקוקט אַ ווייל, ווי זיי כאַפן מיט די צעפלעטשטע שנאַבלעך אַ פול
מויל עסן, הייבן אויף די קעפּ, זיי זאָלן עס קאַנען לייכטער אַראַפּשלינג־
גען און נעמען זיך אויפסניי מיט גרויס האַסטיקייט צו דער מלאכה, און אַלע
מאַל גייען זיי צו צו דער קאַן וואַסער אַפשווענקען דאָס עס־געצייג —
און צוריק צו דער שיסל. די באַרימטע לאַנג־איילענדער, שווערע, פעטע,
קאַטשקעס, די הינדלעך וואָס האָבן ביי זיי געפרוּווט אַ נאַש טאַן פון
דער שיסל, האָבן זיי פאַראַכטנדיק מיט די זייטן אַפגעשטויסן.

פאַרטיק געוואָרן מיט די קאַטשקעס, בין איך אַריין אין שטאַל,
אַרויפגעלייגט דער קו אַ שטריק אַרום די הערנער, זי אַרויסגעפירט און
צוגעבונדן צו אַ בוים, זי זאָל זיך פאַשען. דערנאָך בין איך אַריין עסן
וועטשערע. דער פאַרמער איז געווען אַ שווייגנדיקער און געגעסן כאַפּנ־
דיק, מיט אַן אַראַפּגעלאָזענעם קאַפּ. דאָס ווייב האָט אויסגעזען אָנגעברוגזט,
נאָכן עסן האָב איך מיטן פאַרמער געשניטן גראַז.
— שניידסט נישקשה — האָט מיר דער „באַס“ געמאַכט אַ קאַמ־
פלימענט.

— כוועל זיך הייסן געבן א העכערונג — האב איך געענטפערט
 אין שפאס — אויב איך בין אזוי גוט.
 דער פארמער האט א לאך געטאן.

ווען ס'איז טונקל געווארן, האט ער געזאגט: — גענוג אויף היינט
 — און איז אוועק אין שטוב. איך האב זיך פארנומען מיט דער סטשזש-
 קע אין וועלדל, וואס לעבן הויז.

די זון האט זיך שוין געזעצט. צוויי ראזיקע פאסן וואלקנס
 האבן זיך צעלייגט איבער דעם טיף-בלויען הימל — ווי צוויי ריזיקע פע-
 כערס. די לופט איז געווען אַנגעפילט מיט ריחות. אַרויסגעקומען בין איך
 צווישן די ביימער אויף אַ לאַנקע אַרומגערינגלט מיט וואַלד. אַרויסקומענ-
 דיק פון טונקעלן וועלדל, בין איך פאַרבליפט געוואָרן פון דעם פּייערדיק-
 גליענדיקן הימל. דאָס שטיקל אָפּן פעלד, אויף וועלכן ס'איז געלעגן דער
 אָפּשיין פון פּלאַקערדיקן הימל, האָט אויסגעזען ווי אַ סודותדיקע וויספע
 אין דעם שוואַרצן ים פון וועלדער. וואָס האָט אויף מיר געמאַכט דעם
 טיפּסטן רושם, איז געווען די גרויסע שטילקייט, וואָס האָט דאָ געהערשט.
 (מען דאַרף נישט פאַרגעסן, אַז איך בין ערשט געקומען פון דער קיינ-
 מאַל נישט רעזנדיקער שטאַט). איך בין געגאַנגען מיט דער סטעזשקע
 צווישן הויכן גראַז. דאָס שטיקל פעלד איז נישט געווען פּלאַך, ס'האָט
 זיך געהויבן אַרויף זייער שאַרף... אַראַפּגייענדיק פון דער משופּעדיקייט
 בין איך געקומען צו אַ ברייט, פּלאַך שטיק צעאַקערט פעלד. ס'האָט
 אויסגעזען ערשט נישט לאַנג פאַרזייט, מ'האָט נאָך געקאַנט זען די סקיבעס,
 וואָס דער אַקעראַיזן האָט אָפּגעוואַרפּן. די יונגע שפּראַצן האָבן זיי שוין
 באַדעקט ווי אַ הויך.

ווי פאַרווונדערט בין איך געוואָרן, דערזענדיק אַ מענטש אין
 מיטן פעלד. ניין, ס'איז נישט קיין טעות, עס שטייט אַ מענטש אויסגעדרייט
 צו מיר מיטן רוקן. אפשר איז דער פאַרמער אַרויס אַ קוק טאָן אויף זיין
 פעלד. אָבער ער שטייט אזוי ווי צוגענאַגלט און די הענט צעשפּרייט. מען
 דאַרף אַ קוק טאָן! ווי נעבעכדיק און נישטיק עס זעט אויס די קליינע
 מענטשלעכע פיגור אַקעגן דעם גרויסן פּלאַמענדיקן הימל!

וואָס נענטער איך בין צוגעקומען איז מיר אַלץ אומהיימלעכער גע-
 וואָרן. ווי אימבאוועגלעך ער שטייט עס; גיט זיך נישט קיין ריר... כאַ-
 כאַ-האָב איך זיך צעלאַכט, אוי, בין איך אַ גרינער, ס'איז דאָך

א פייגלשרעקער! ווי מען האָט עס אים אויסגעפּרופּט, ווי אַ גאַנצן חתן בחור. אפילו בייטאָג וואָלט מען אים לייכט געקאַנט אַננעמען, פון דער ווייטנס, פאַר אַ לעבעדיקן מענטש. איך האָב אים גענומען באַטראַכטן פון אַלע זייטן.

די שטעקנס, אויף וועלכע דער פייגלשרעקער איז געווען אויפֿ־געשטעלט, האָט מען נישט אַנגעזען. ער האָט געהאַט אַ קאַשקעט אויפֿן קאַפּ, אַן אַלטן צעריסענעם ראַק, אַ פאַר צעריסענע הויזן, אַריינגעשטעקט אין צעלעכערטע וואַלענע שטיוול, איין פּוס אַ ביסל ווייטער פון צווייטן, אַזוי ווי ער וואָלט זיך געוואָלט לאָזן גיין. פון איין אַרבל האָט אַרויסגעשטעקט אַ גרויסע שמאַטע. די קינדער האָבן עס אים אַזוי געמוזט פאַרפּיצן און ווי יידישעך ער זעט דאָס אויס. ווי אַן אונדזערער, אַ דאַרפּסיונג, וואָס לאָזט זיך אַרויס אין דאָרף איינהאַנדלען מציאות, דער קאַשקעט פאַר־רוקט איבערן אויער מיט אַ וויליונגערישן שמייכל: ער וועט זיי אַנ־פּיפּן די נאַרישע כאַמולעס. די צעשפּרייטע הענט און דער אויסגע־שטרעקטער פּוס האָבן געמאַכט דעם רושם: אַט לאָזט ער זיך גיין. איך האָב זיך אַנגערופּן אין שפּאַס:

— העי, פייגלשרעקער, וואָלטט זיך מחזיק געווען ווען דו קאַנסט שטעלן פּיס.

— כּעל אייביק נישט שטיין — האָב איך פּלוצעם דערהערט אַ בייזן מרוק.

אַז איך האָב דערהערט, אַז דער פייגלשרעקער קאַן רעדן, האָב איך זיך מיט אים צערעדט:

— אַזוי גאָר, ביסטו דאָך אַ יונג מיט ביינער, נישט קיין סטראַ־שידלע צו שרעקן פייגל. און ווי־זשע הייסטו?
— יאָסל, הייס איך.

— זאָגסטו, הייסט עס, אַז דו וועסט אייביק נישט שטיין?

ער האָט ביז אַ ברום געטאָן:

— כּעל אייביק נישט שטיין. כּ'הייב זיך אויף און גיי אַוועק.

— אוודאי ס'קאַן דאָך נמאס ווערן אַזוי שטיין אויף אַן אַרט

איינער אַליין.

— נו, מ'קאַן דאָך נישט איבערלאָזן אַ פעלד אויף הפּקר

— האָט יאָסל געזאָגט.

— אזוי גאר — האָב איך חוּזק געמאַכט — ביסט נאָך אַ וועלט־פאַרזאָרגער אויך.

— וואָס דען מיינסטו — האָט יאָסל געזאָגט ביין — אַ הפּקר־יונג בין איך? מען קאָן עפעס איבערלאָזן אַ פעלד אויף הפּקר? שאַ, איכיל דיר עפעס זאָגן — האָט יאָסל אַ שמייכל געטאָן — אויף די שייגל איז מיר אויך אַ רחמנות. איך לאָז זיי אַ ביסל אַ נאַש טאָן און דערנאָך גיב איך אַ פּאָך מיט די הענט: האַידאַ אין וואַלד אַריין. עס איז דאָרט דאָ גענוג פאַר אייך.

— איך זע, יאָסל, אַז דו גיסט גוט אַכטונג. די תּבואה וואַקסט שוין נישקשה.

— ס'איז קוקרוזע, נאָר איינער. לאָז זי נאָר נאָך אַ ביסל אַ וואַקס טאָן און איך היט נישט מער, ווי דו זעסט מיך אַ לעבעדיקן. איך הייב זיך אויף און לאָז זיך אין דער וועלט אַריין.

— העל, העל, יאָסל, האָב איך געשפּעט — דו הייבסט זיך אויף און גייסט אין דער וועלט אַריין, ווי דו זעסט מיך אַ לעבעדיקן. —

— לאַך נישט, נאָר איינער, — איך הייב זיך אויף און לאָז זיך אין דער וועלט אַריין. איך בין נישט מחויב דאָ אייביק שטיין און היטן.

— אוודאי, אוודאי, האָב־זשע מיר אַ גוטע נאַכט, יאָסל, איך וועל דיר קומען זען מאַרגן און טאַמער לאָזטו זיך דערווייל אין דער וועלט אַריין, גיב איר אַפּ אַ פיינעם גרוס פון מיר, דער וועלט, איך וועל זיך אויך באַלד לאָזן אין דער וועלט אַריין. איך בין שוין מיד פון טאַפטשען אויף איין אַרט. וואָס קומט אַרויס? מ'פאַרלירט נאָר די כּוחות.

— דו — האָט יאָסל אַ הויב געטאָן מיט אַן אַקסל — דו ביסט אַ שלימזלניק.

— יא, זאָגסט אמת, יאָסל, איך בין אַ שלימזלניק.

— אַ גוטע נאַכט, יאָסל.

די וואַלקנס האָבן אויסגעברענט, געוואָרן אַש. אין עק האַריזאָנט איז נאָך געשטאַנען אַן אַראַנושענער וואַלקן, ווי אַ גרויסער בער. די זייט צו וועלכער איך האָב זיך אויסגעדרייט אַהיימצויגין, האָט געשמעט־רירט גרינלעך ווי אַ טורקוסשטיין. איך האָב זיך נאָך עטלעכע מאָל אומ־געקוקט אויף יאָסלען. ער איז קלענער געוואָרן, ווי ער וואַלט זיך אַראַפּגע־לאָזט אויף דער ערד.

אינהאַלט :

| | | |
|---------------------|------------------------------|------|
| 11 — 31 | אַליין | (1) |
| 32 — 55 | אין די וועלדער | (2) |
| 56 — 65 | ר' שלום דער מלמד | (3) |
| 66 — 71 | נאַטע | (4) |
| 72 — 82 | צוויי ברידער | (5) |
| 83 — 89 | צוליב ענין | (6) |
| 98 — 115 | האַטעל עלמספּאַרד | (8) |
| 90 — 97 | זי וואַרט | (7) |
| 116 — 122 | זיי האָבן געשפּילט שאַך | (9) |
| 123 — 142 | אויף דער עלטער | (10) |
| 143 — 148 | פּעיס אַהיימקומען | (11) |
| 149 — 168 | דער טאַג פון שטראַף | (12) |
| 169 — 173 | צוויי פּריינט | (13) |
| 174 — 178 | די חיה | (14) |
| 179 — 201 | נייַיאַר נאַכט | (15) |
| 202 — 210 | אַנטפּלעקונג | (16) |
| 211 — 236 | אין וואַלד־לאַגער | (17) |
| 237 — 240 | אַ פּעלד און אַ פּייגלשרעקער | (18) |

איבערזעצונג פון ענגלישע ווערטער

| | | |
|---|---|-----------------------|
| א יידישע געגנט אין ניו־יאָרק | — | איסט־סייד (מזרח־זייט) |
| ס'איז גוט, ס'איז רעכט | — | אַל־רייט |
| דירה | — | אקאמטענט |
| רעכנונגס־פירער | — | אַפּאַרטאַמענט |
| שיק־ינגל אין אַ ביוראָ | — | אַפיס־באָי |
| ליבהאַבער | — | באָי־פּרענד |
| אַגעפּאַלענער מענטש | — | באַם |
| באַלעבאַס | — | באַס |
| בוכהאַלטערין | — | בוקקיפערין |
| צייט פון גוטע געשעפטן | — | בום |
| באַד־קאַסטיומען | — | ביידינג־סוטס |
| געשעפט | — | ביזנעס |
| ימ־ברעג | — | ביטש |
| השבון | — | ביל |
| שטיין אין ריי נאָך ברויט | — | ברעד־לאַין |
| גאַלאַנטעריע־קרעמל | — | זריינודס |
| שטעלע | — | דזשאַב |
| וואָס מאַכט איר ? | — | האַו דו יו דו |
| מיטל־שול | — | היי־סקול |
| אַרויספאַר, אויספּלוג | — | הייקס |
| אַן אַרויספאַר מיט היי־וואַגן | — | העיר־ראיד |
| וואָס ווילט איר ? | — | וואט דו יו וואנט |
| דאַרף, אויך אַ געגנט פון קינסטלער אין ניו־יאָרק | — | וויעלעזוש |
| וואַגאַבונד | — | טרעמפ |
| אַדוואַקאַט | — | לאַיער |

| | | |
|-------------------------------------|---|------------------|
| הויז־אייגנטימער | — | לענדלאָרד |
| אויטאָ | — | מאשין |
| פאַרוואַלטער | — | מענעדזשער |
| נישט מער | — | נאָמאר |
| לונגען אַנצינדונג | — | ניומאניע |
| בירזשע אַקציעס | — | סטאקס |
| ציט פון אַרבעטסלאָזיקייט | — | סלעק |
| פאַרטרעטער פון אַ געשעפט | — | סיילעסמאן |
| האַב פאַרגעניגן | — | ענדשאיע דרך |
| טאַטע | — | פאַ |
| עפנטלעכע ביבליאָטעק | — | פאַבליק לייברערי |
| איך בעט אייך | — | פליז |
| שכירות | — | פעי |
| פּריוואַט | — | פּרייוועט |
| אַ נעבעך | — | פור טינג |
| דאַרף געגנט צום לאַנד | — | קאונטרי |
| קומט שוין | — | קאם אן |
| קינדער־כאַפּונג צוליב אויסלייז־געלט | — | קידנעפינג־קייס |
| וויינאַכטן | — | קריסטמעס |
| זיר־געלט | — | רענט |
| פאַרשטעלונג | — | שאו |
| שפּריץ | — | שאוער |
| אַ פאַקער אין אַ פאַבריק | — | שיפּינג־קלויק |
| ער האָט די פעיקייטן | — | סטאק אין הים |

**אין פארלאג י. ל. פּרץ זענען ביז היינט
דערשינען פאלגנדיקע ביכער :**

אין יידיש :

| | |
|---|---------------------|
| בלעטער פון א לעבן (באנד 1) | י. זורבל |
| בלעטער פון א לעבן (באנד 2) | י. זורבל |
| נאַכט איבער גלושנאַ | מענדל מאַן |
| אין מדבר סיני | אברהם סוצקעווער |
| מיינע איבערלעבונגען | ישראל טאַבאַקמאַן |
| בילדער און דערציילונגען | ש. בערלינסקי |
| היימישע און נאַענטע | י. פּאַפּיערניקאָוו |
| ביי דער ווייסל | מענדל מאַן |
| דאָס הויז פון די ליאַלקעס | ק. צעטניק |
| אויף שמאַלע טראַטואַרן (ראַמאַן פון קיבוץ-לעבן) | יוסף בירשטיין |
| דאָס ערשטע און צענטע יאָר מדינת ישראל | מלך נוי (ניישטאַט) |
| צום נאַענטסטן שטערן — יידיש | מאַטס דייטש |
| אין געראַנגל (געקליבענע שריפטן) | יצחק לעוו |
| צען ישראל־דיכטער | מרדכי יפה |
| שלום אַש אין זיין לעצטער היים | יצחק פּאַנער |
| מענטשן פון נעכטן | פּרץ גראַנאַטשטיין |
| אַ הויף אויף פּאַקאַרנע (באנד 1) | יחיאל האַפּער |
| אַ הויף אויף פּאַקאַרנע (באנד 2) | יחיאל האַפּער |
| אויף צאַרישער קאַטאַרגע | ה. לייבויק |
| אחד העם | נחמן דרוזדוב |
| צייכנס און צירופים | עזרא קאַרמאַן |
| טויבן ביים ברונעם (לידער) | רבקה באסמאַן |
| פון וויי און גלויבן (לידער) | י. צ. שאַרגעל |
| געראַנגל | דוד זאַקאַליק |
| דער וועג קיין סדום | אַ. קאַרפּינאַוויטש |
| מיט דער שיף „טשיטשערין“ | א. ריוועט |
| אַ רייווע צו פאַרשטויסענע ברידער | יוסף כרמל |
| דער פּראַגער אַרעסטאַנט דערציילט (באנד 1) | מרדכי אורן |

| | |
|--|-----------------------|
| דער פראַגער אַרעסטאַנט דערציילט (באַנד 2) | מרדכי אורן |
| ר' זלמן | יחיאל האַפער |
| זכרונות פון אַ יידישן רעוואָלוציאַנער | הערש מענדל |
| ערשטע יאָרן | נ. ניר־ראַפּאַלקעס |
| דראַמאַטישע שריפטן | י. זינגער |
| אידישע שלימותן און האַלבע אמתן | דוד פּלאַקסער |
| ברויט (ראַמאַן) | ש. וואַראַגער |
| אין דוד המלכס גיטער (פּאַעמע) | בעריש וויינשטיין |
| אין דער נייער היים | לוי פּאַפּיערניקאָוו |
| היים און דויער | אברהם ליס |
| מיט יידן צווישן אינדיאַנער, נעגער און אַראַבער | ד"ר היים שאַשקעס |
| אַ האַלבער יאָרהונדערט אין אַמעריקע | מ. ווייסמאַן |
| פון די מלינער וועלטן (נאַוועלע) | פ. גאַרעליק |
| אינאיינעם און באַזונדער (עסייען) | י. בראַנשטיין |
| אַפענע פענצטער (לידער) | פ. בערמאַן |
| די געשיכטע פון יידן אין לאַדזש אין די יארן | א. וואַלף־יאַסני |
| פון דער דייטשער יידן־אויסראַטונג | |
| די פונקען פון תיקון — פּאַעמע | אריה שמרי |
| אַזויס | א. סיזקעווער |
| ספר באַרשטשיוו | אירגון יוצאי בורשצ'יב |
| 40 יאָר הסתדרות | מנור א. |
| מיין האַרץ־רייזע | ל. אַליצקי |
| די יידן אין איטאליע | נ. דרוזדוב |
| דער זיגער וואָס איבערן קאַפּ | ק. צעטניק |
| אין גליק און אין טרויער | דבורה דיין |
| אייראָפע אָן קינדער | ד"ר מ. דוואַרזשעצקי |
| אין ליכט פון דורות (לידער) | מלכה לי |
| אַרץ־ישׂראל אין דער יידישער ליטעראַטור | מרדכי יפה |
| (צו זיין 75־טן געבוירנטאָג) | ספר ורבבל |
| די זון הינטער מיר | י. פּאַפּיערניקאָוו |
| ווידערקלאַנגען | י. גאַר |
| זאַנגען אויפן ווינט | ב. עפשטיין |
| צום קוואל | מרים ריינעס־מעלצער |
| משלים | א. שטיינבאַרג |

פון דעם זעלבן מחבר דערשינען:

ע. פערשלייסער — דערציילונגען, ניו־יאָרק, 1938
אויף שרייבערישע שליאַכן, ניו־יאָרק, 1958

